

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ТИМЧЕНКО КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 658.5+663.2:330.3

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ
ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ К.С. Тимченко

Науковий консультант: Бабій Олег Миколайович, кандидат
економічних наук, доцент

Одеса – 2023

АНОТАЦІЯ

Тимченко К.С. Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (07 «Управління та адміністрування»). – Одеський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, Одеса, 2023.

У науковому дослідженні сформульовано та проілюстровано основні положення, висновки та рекомендації щодо удосконалення теоретико-методичних засад і розробки практичного інструментарію формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.

Систематизовано та удосконалено понятійно-категоріальний апарат щодо уточнення сутності поняття «реструктуризація підприємства», який, визначає реструктуризацію підприємства як комплекс організаційно-управлінських, фінансово-економічних, технологічних, виробничих, інноваційно-інвестиційних, правових, маркетингових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства, досягнення цілей попередження і подолання кризових процесів, підвищення конкурентоспроможності у безперервно мінливих ринкових умовах, зміцнення фінансової стійкості, реалізацію нових потенційних можливостей, необхідних для прибуткового зростання продажу продукції, на яку є платоспроможний попит, що наукове теоретичне підґрунтя та визначає перспективи формування концептуального підходу до інноваційної реструктуризації виноробних підприємств. Розглянуто основні етапи еволюції концепції реструктуризації підприємства за критеріями факторів впливу, основних напрямків і методів.

Упорядковано види, форми та методи реструктуризації підприємств, що полягає в узагальненні ознак, видів, форм, принципів і методів, які базуються на обґрунтовані структурованого змісту, можливостей та етапів сучасної реструктуризації та дозволяє досліджувати характер перетворень, і на цій основі

сформовані певні моделі інноваційної реструктуризації для потреб виноробних підприємств, що спрощує підхід до реструктуризації цих підприємств. У дослідженні розглянуто кластер як сконцентровану за географічною ознакою групу конкурентних компаній, які виробляють диференційований продукт, але ведуть загальну стратегію за межами даного регіону та визначають вектор розвитку інститутів даної географічної території, визначено певні риси кластерної політики виноробних підприємств, зазначено, що створення кластеру є одним із перспективних напрямків інституціональних перетворень вітчизняного АПК в ситуації обмеженості коштів на підтримку.

Розглянуто теоретичні підходи щодо формування інноваційної складової реструктуризації підприємства, яка потребує наявності управлінсько-ресурсного базису, розширена класифікація інновацій для виноробних підприємств, що надасть можливість враховувати зв'язки між учасниками інноваційного процесу, зазначено проблеми проведення інноваційної реструктуризації виноробних підприємств.

Запропоновано теоретико-методичний підхід щодо механізму формування інноваційної складової реструктуризації підприємства, який, дозволяє керувати процесом підвищення інноваційного потенціалу підприємства відповідно до поставлених поточних і стратегічних цілей, що дозволяє враховувати інноваційну спрямованість систем управління, гнучкість виробництва, цілеспрямовані та результативні нововведення при формуванні інноваційної реструктуризації виноробних підприємств.

Узагальнено передумови формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, із виокремлення завдань і сучасних напрямків інноваційної реструктуризації виноробних підприємств, в яких запропоновано науково-методичні засади формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення регіонального кластеру, який є ефективним механізмом для створення сприятливого середовища для інноваційно-технологічного та інвестиційного розвитку регіональної економіки,

інноваційної екосистеми, де взаємодія між різними учасниками підтримує інноваційний розвиток, визначено головні чинники формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств та інноваційно-технологічного розвитку регіональної економіки.

Сформовано модель формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, яка базується на використанні кластерного аналізу з метою виокремлення у вихідній сукупності об'єктів груп підприємств (кластерів), однорідних усередині групи за ключовими показниками інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості за ринкової потужності, та подальшому обґрунтуванні економічної ефективності створення кластеру, що дозволяє сформувати основи вибору певного виду реструктуризації підприємства, адекватного до його розвитку, та в узагальненому вигляді використовувати її при проведенні реструктуризації з метою підвищення загальної ефективності.

Розроблено концептуальний підхід до формування інструментарію діагностики інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, який базуються на визначенні складових: інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, що дозволяє уніфікувати та спростити процедуру діагностики для потреб виноробних підприємств. У роботі запропоновано поетапно-структурований підхід до економічного діагностування та реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин, який передбачає здійснення комплексу дій з діагностування підприємства, визначення інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, виду та напрямку реструктуризації підприємства, коригування базової стратегії підприємства, відповідних перетворень підприємства.

Узагальнено та систематизовано макроекономічні тенденції розвитку виноробних підприємств в Україні в сучасних умовах, які враховують фактори зовнішнього середовища функціонування виноробних підприємств, що зумовлені наслідками військової агресії та фактори їх можливостей за допомогою

матриці Дж-Вільсона, що дозволяє сформулювати узагальнені передумови інноваційної реструктуризації виноробних підприємств.

Проведено практична апробація методичного підходу до управління інноваційною реструктуризацією виноробних підприємств із застосуванням технологій кластерного аналізу для групування 27 виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем їх розвитку, сформовано його схему, означено учасників, а також окреслено переваги від впровадження кластерного підходу при формуванні інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств. Проведене багатовимірне групування об'єктів даної сукупності підприємств виробництва виноградних вин Південного регіону України дозволило виділено 4 групи (кластера), відмінних один від одного за ключовими показниками інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності та розробити шкалу визначення рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.

Здійснена імплементація теоретико-методичного підходу діагностики інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств за допомогою скоринг моделі, що надало можливість розрахувати інтегральний показник для виноробних підприємств за визначеними кластерами та оцінити рівень технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності. Запропоновано основні напрямки реструктуризації для виноробних підприємств, визначено ефект синергії виноробних підприємств, що дозволяє виноробним підприємствам використовувати запропонований підхід у своїй діяльності.

Ключові слова: реструктуризація, інноваційна складова, інноваційна реструктуризація, формування, кластер, виноробні підприємства, фінансова стійкість, ринкова потужність, інноваційно-технологічний розвиток.

ANNOTATION

Tymchenko K.S. An innovative component formation of the winemaking enterprises restructuring. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the Doctor of Philosophy degree in specialty 076 "Entrepreneurship, trade and stock market activity" (07 - Management and administration). – Odesa National University of Economics Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2023.

Scientific study formulated and illustrated the main provisions, conclusions and recommendations regarding the improvement of theoretical and methodological principles and development of practical tools for the innovative component formation of the winemaking enterprises restructuring.

The conceptual and categorical apparatus for clarifying the concept essence of "enterprise restructuring" has been systematized and improved, which defines enterprise restructuring as a complex of organizational-management, financial-economic, technological, production, innovation-investment, legal, marketing measures aimed at updating the enterprise's structure, achieving the goals of preventing and overcoming crisis processes, increasing competitiveness in constantly changing market conditions, strengthening financial stability, realizing new potential opportunities necessary for profitable growth in the sale of products which are paying demanded, provides a scientific theoretical basis and determines the formation prospects of a conceptual approach to innovative restructuring of winemaking enterprises. The main stages of the concept evolution of enterprise restructuring according to the criteria of influencing factors, main directions and methods are considered.

The types, forms and methods of enterprises restructuring are organized, which consists in the generalization of signs, types, forms, principles and methods, which are based on the well-founded structured content, opportunities and stages of modern restructuring and allows to study the nature of transformations, and on this basis, certain models of innovative restructuring are formed for the needs of winemaking

enterprises, which simplifies the approach to these enterprises restructuring. The study considers a cluster as a geographically concentrated group of competitive companies that produce a differentiated product, but conduct a general strategy outside the given region and determine the development vector of institutions of the given geographical region, certain features of the cluster policy of winemaking enterprises are determined, it is stated that the cluster creation is one from promising directions of institutional transformations of the domestic agricultural and industrial complex in a situation of limited funds for support.

Theoretical approaches to formation of the innovative component of enterprise restructuring, which requires the availability of management and resource base, are considered, expanded classification of innovations for wine-making enterprises, which will provide an opportunity to take into account the connections between participants of the innovation process, problems of innovative restructuring of winemaking enterprises are indicated.

Theoretical and methodological approach to the formation mechanism of the innovative component of enterprise restructuring is proposed, which allows to manage the process of innovative potential increasing of the enterprise in accordance with set current and strategic goals, which allows taking into account the innovative orientation of management systems, production flexibility, purposeful and effective innovations in the innovative restructuring formation of winemaking enterprises.

The prerequisites for the methodical approach formation to the restructuring innovative component of winemaking enterprises are summarized, from the identification of tasks and modern directions of the winemaking enterprises innovative restructuring, in which the scientific and methodological principles of the methodical approach formation to the restructuring innovative component of winemaking enterprises by creating a regional cluster, which is an effective mechanism for creating a favourable environment for innovative technological and investment development of the regional economy, innovative ecosystem where interaction between various participants supports innovative development, main factors of the innovative

component formation of the winemaking enterprises restructuring and innovative technological development of the regional economy are determined.

A model of the innovative component formation of the winemaking enterprises restructuring has been formed, which is based on the use of cluster analysis in order to single out from the initial set of enterprises objects groups (clusters), homogeneous within the group according to key indicators of innovative and technological development, financial stability according to market power, and further justification the economic efficiency of creating a cluster, which allows you to form the basis for choosing a certain type of the enterprise restructuring, adequate to its development, and to use it in a generalized form during the restructuring in order to increase the overall efficiency.

A conceptual approach to the formation of diagnostic tools for innovative component of the winemaking enterprises restructuring has been developed, which is based on the components definition: innovative technological development, financial stability and market power, which allows unifying and simplifying the diagnostic procedure for the needs of winemaking enterprises. This work proposes a step-by-step structured approach to the economic diagnosis and restructuring of enterprises producing grape wines, which involves the implementation of a set of actions for diagnosing the enterprise, determining innovative and technological development, financial stability and market power, type and direction of the enterprise restructuring, adjusting the enterprise basic strategy, corresponding transformations of the enterprise.

Macroeconomic trends of the winemaking enterprises development in Ukraine in modern conditions are summarized and systematized, which take into account the external environment factors of the winemaking enterprises functioning, which are caused by military aggression consequences and their capabilities factors with the help of J-Wilson matrix, which makes it possible to form generalized prerequisites for the innovative restructuring of winemaking enterprises.

Practical approbation of the methodical managing approach to the innovative restructuring of winemaking enterprises using cluster analysis technologies was carried out to group 27 winemaking enterprises of the Southern region of Ukraine according

to their level of development, its scheme was formed, participants were identified, and advantages of the cluster approach implementation in the formation of innovative component of the winemaking enterprises restructuring were outlined. Carried out multidimensional objects grouping of this set of winemaking enterprises of the Southern region of Ukraine made it possible to single out 4 groups (clusters) that differ from each other in terms of key indicators of innovative and technological development, financial stability and market power, and to develop a scale for determining the level of innovative and technological development, financial stability and market power.

The implementation of theoretical and methodological approach to the innovative component diagnosis of the winemaking enterprises restructuring using a scoring model was carried out, which made it possible to calculate an integral indicator for winemaking enterprises by defined clusters and assess the level of technological development, financial stability and market power. The main directions for winemaking enterprises restructuring are proposed, synergy effect of winemaking enterprises is determined, which allows winemaking enterprises to use the proposed approach in their activities.

Key words: restructuring, innovative component, innovative restructuring, formation, cluster, winemaking enterprises, financial stability, market power, innovative and technological development.

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Монографії

1. Бабій О. М., Тимченко К. С. Сучасні проблеми та напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства виноградарсько-виноробної галузі. *Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств: монографія / за заг.ред. Р.В. Грінченко. Одеса: ФОП Бондаренко, 2022. С. 497 – 528. (1,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: запропоновано маркетингові заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону (0,6 д.а.).*

1.2. Статті в наукових фахових виданнях України

2. Бабій О. М., Тимченко К. С. Реструктуризація підприємств виноградно-виноробної промисловості: інноваційні підходи. *Вісник соціально-економічних досліджень. 2020. № 1 (72). С. 137 – 152. (1.0 д.а.). Особистий внесок здобувача: дослідження актуальних проблем реструктуризації підприємств виноградно-виноробної промисловості, обґрунтування створення кластеру як одного з перспективних напрямків зовнішньої реструктуризації (0,5 д.а.).*

3. Бабій О. М., Тимченко К. С. Принципи та методи реструктуризації підприємств виноробної промисловості підприємства. *Економічний простір. 2021. № 173. С. 18 – 25. (0,9 д.а.). Особистий внесок здобувача: дослідження актуальних проблем методології реструктуризації підприємств виноробної промисловості (0,4 д.а.).*

4. Тимченко К. С. Концептуальні засади та основні напрями формування кластерної політики виноградарсько-виноробної галузі. *Підприємництво і торгівля. 2022. №33. С. 80 – 89. (0,9 д.а.)*

1.3. Статті у періодичних наукових виданнях країн Європейського Союзу

5. Бабій О. М., Тимченко К. С. Проблеми і перспективи розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції. *Sciences of Europe*. 2019. № 38. С. 23 – 29. (0,5 д.а.). *Особистий внесок здобувача: досліджено проблеми і перспективи розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції* (0,2 д.а.).

1.4. Статті в наукових виданнях, які включені до міжнародних науково-метричних баз Scopus та Web of Science

6. Ковальов А. І., Бабій О. М., Тимченко К.С. Кластеризація підприємств виноградно-виноробної промисловості як ефективна форма господарювання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. № 47(6). С. 480 – 490. (1,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: створення кластеру з переробки вторинної сировини виноробства для виноробних підприємств* (0,4 д.а.).

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Бабій О. М., Тимченко К. С. Формування стратегії розвитку виноробного підприємства. *Механізми та стратегії розвитку господарюючих суб'єктів в умовах інтеграційних процесів: матеріали наук.-практ. Інтернет-конф., м. Харків – Пшеворськ, 19 лют. 2019 р. Харків – Пшеворськ, 2019. С. 33 – 35. (0,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: досліджено формування стратегії розвитку виноробного підприємства* (0,08 д.а.).

8. Бабій О. М., Тимченко К. С. Формування інвестиційної стратегії виноробних підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 13-14 верес. 2019 р. Одеса, 2019. С. 71 – 72. (0,1 д.а.) Особистий внесок здобувача:*

представлено основні етапи процесу формування інвестиційної стратегії виноробних підприємств (0,06 д.а.).

9. Бабій О.М., Тимченко К.С. Державна підтримка виноградарсько-виноробної галузі України. *Proceedings of the 1st International Symposium on Intellectual Economics, Management and Education, 20 september, 2019. Vilnius Gediminas Technical University. Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, 2019. С. 75 – 77. (0,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: досліджено динаміку зростання ставок акцизного податку на виноробну продукцію (0,08 д.а.).*

10. Бабій О. М., Тимченко К. С. Вплив факторів зовнішнього середовища на міжнародну конкурентну позицію виноробних підприємств. *Knowledge Management, Economics and LAW: Proceedings of the 1st International Scientific Conference. 5–6 december, 2019. Batumi, Georgia: Publishing House “Kalmosani”, 2019 С. 29 – 32. (0,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: запропоновано заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності виноробних підприємств (0,1 д.а.).*

11. Бабій О. М., Тимченко К. С. Інноваційний розвиток підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: матеріалів всеук. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Одеса, 26 берез. 2020 р. Одеса, 2020. С. 11 – 14. (0,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: Розроблено напрями інноваційного розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості (0,1 д.а.).*

12. Бабій О. М., Тимченко К. С. Проблемні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств виноградно-виноробної промисловості в умовах євроінтеграції. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 11-12 верес. 2020 р. Одеса, 2020. С. 11 – 12. (0,1 д.а.). Особистий внесок здобувача: представлено основні заходи підвищення конкурентоспроможності виноградно-виноробної промисловості (0,07 д.а.).*

13. Тимченко К. С. Напрями ефективного розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості в кризових умовах *Перспективи сталого*

розвитку економіки: національний та регіональний аспекти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 19 верес. 2020 р. Київ, 2020. С. 74 – 78. (0,2 д.а.).

14. Бабій О. М., Тимченко К. С. Проблеми та перспективи кластеризації виноградно-виноробної промисловості. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів XIX міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Одеського національного економічного університету, м. Одеса, 17-18 трав. 2021 р. Одеса, 2021. С. 94 – 95. (0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: досліджено проблеми та перспективи кластеризації виноградно-виноробної промисловості (0,08 д.а.).*

15. Бабій О. М., Тимченко К. С. Напрями інвестиційно-інноваційного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали десятої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 10 верес. 2021 р. Одеса, 2021. С. 32 – 33. (0,1 д.а.). Особистий внесок здобувача: описано ефективне використання винограду шляхом впровадження безвідхідних технологій (0,07 д.а.).*

16. Тимченко К. С. Інноваційне забезпечення реструктуризаційної діяльності підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 2 жовт. 2021 р. Одеса, 2021. С. 30 – 35. (0,2 д.а.).*

17. Бабій О. М., Тимченко К. С. Державне регулювання реструктуризації виноробної промисловості. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Одеса, 21 жовт. 2021 р. Одеса, 2021. С. 34 – 35. (0,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: запропоновано етапи розробки державної програми реструктуризації виноробної промисловості (0,08 д.а.).*

18. Тимченко К. С. Розробка бізнес-моделі реструктуризації підприємств виноробної промисловості. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції: матеріали*

восьмої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 28 жовт. 2021 р. Полтава, 2021, С. 128 – 129. (0,1 д.а.).

19. Тимченко К. С. Проблеми та перспективи розвитку виноградно-виноробної промисловості в Україні. *Сучасні тенденції трансформації регіональної економіки*: матеріали наук.-практ. конф. м. Дніпро, 30 жовт. 2021 р. Дніпро, 2021, С. 22 – 26. (0,2 д.а.).

20. Тимченко К. С. Сучасні моделі та методи реструктуризації підприємств. *Розвиток сучасної економічної науки в умовах трансформації*: збірник тез наукових робіт учасників всеукр. і наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 4 груд. 2021 р., Київ, 2021. С. 17 – 21. (0,2 д.а.).

21. Тимченко К. С. Інновації як інструмент розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Фінансова система країни: фактори впливу*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 25 груд. 2021 р., Львів, 2021. С. 24 – 28. (0,3 д.а.)

22. Тимченко К. С. Інноваційний розвиток виноградно-виноробної промисловості шляхом співробітництва України та Польщі. *Economy digitalization in a pandemic conditions: processes, strategies, technologies: Proceedings of the II International Scientific Conference, 4-5 February, 2022. Kielce, Poland. Riga, Latvia, 2022.*, С. 5 – 12. (0,3 д.а.).

23. Тимченко К. С. Світовий досвід реалізації державної кластерної політики та його імплементація в Україні. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів двадцятої міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 14 квіт. 2022 р. Одеса, 2022. С. 84 – 85. (0,2 д.а.).

24. Бабій О. М., Тимченко К. С. Форми и моделі розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Одеса, 20 жовт. 2022 р. Одеса, 2022. С. 51 – 52. (0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: проведення ефективних реструктуризаційних заходів* (0,08 д.а.).

25. Тимченко К. С. Оцінка економічного ефекту реструктуризації підприємств виноградно-виноробної промисловості Південного регіону України. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів двадцять першої міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 26-27 квіт. 2023 р. Одеса, 2023. С. 252 – 253. (0,2 д.а.).

26. Тимченко К. С. Основні тенденції розвитку виноградно-виноробної промисловості у країнах європейського союзу. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: матеріали дванадцятої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 8 верес. 2023 р. Одеса, 2023. С. 171 – 173. (0,1 д.а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ.....	16
1.1. Основні підходи до визначення сутності реструктуризації підприємств	26
1.2. Систематизація видів, форм і методів реструктуризації підприємств.....	42
1.3. Теоретичні підходи до формування інноваційної складової реструктуризації підприємства.....	60
Висновки до розділу 1.....	75
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	78
2.1. Передумови формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.....	78
2.2. Економіко-математичні методи та моделювання інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.....	93
2.3. Інструментарій інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.....	105
Висновки до розділу 2.....	116
РОЗДІЛ 3. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	118
3.1. Стан і перспективи розвитку виноробних підприємств України.....	118

3.2. Практичні аспекти формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств	
реструктуризації виноробних підприємств.....	143
Висновки до розділу 3.....	213
ВИСНОВКИ.....	217
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	220
ДОДАТКИ.....	240

ВСТУП

Актуальність теми. Виноградарсько-виноробна сфера належить до важливої стратегічної бюджетоутворюючої галузі агропромислового комплексу України, яка має неабиякий вплив на соціально-економічний розвиток регіонів, забезпечуючи при цьому значні надходження до державного та місцевого бюджетів. Україна має сприятливі ґрунтовно-кліматичні умови, достатній потенціал для розвитку виробництва виноградних вин і виробництва якісної конкурентоспроможної продукції, кадрові, виробничі, науково-технологічні можливості, але наразі переробна промисловість, до якої належить виробництво виноградних вин переживає зараз складні часи у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Політичні та економічні кризові явища, російська збройна агресія, розвиток європейських інтеграційних процесів в умовах низької міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств виробництва виноградних вин в умовах воєнного стану, окупації територій, анексії АРК, зниження площ плодоносних виноградників, пошкодження виноробень російськими окупантами, супроводжується значними соціально-економічними викликами, що гальмують процеси економічного розвитку України. В умовах воєнного стану для України надзвичайно важливим питанням є розробка заходів стимулювання та підтримки підприємств виробництва виноградних вин на професійному та державному рівнях, збереження їх від негативного впливу російської збройної агресії і в подальшому їх відновленні.

Підвищення ефективності і конкурентоспроможності переробної промисловості України можливе за рахунок її реструктуризації, яка розглядається в сучасних умовах як необхідна умова стійкого і динамічного зростання економіки в цілому. Саме формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств може стати економічною основою для адаптації підприємств з виробництва виноградних вин до нових ринкових умов, підвищення конкурентоспроможності виноробної продукції на світовому

ринку. Зважаючи на важливу роль переробної промисловості в економіці країни та активність розвитку світового ринку виноградарства та виноробної продукції, розробка інноваційної моделі реструктуризаційної діяльності підприємств з виробництва виноградних вин становить особливий науковий і практичний інтерес.

Широкому спектру вирішення проблем реструктуризації промислових підприємств, стратегічного розвитку та трансформації присвятили наукові праці такі вітчизняні учені-економісти як: С. О. Ареф'єв [11], Н.Л. Гавкалова [46], М. О. Кіпа [79], Ю. В. Малиновський [103], О. О. Терещенко [158], Е. О. Юрій [187]. Науковці С. О. Ареф'єв [11], Е. О. Юрій [187], представили концептуальні підходи до визначення сутності та форм реструктуризації підприємств. Н. Л. Гавкалова [46] досліджує процес реструктуризації як засіб фінансового оздоровлення підприємств, а Ю. В. Малиновський [103] розглядає її як метод підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Проблеми і перспективи розвитку підприємств виробництва виноградних вин в нестабільних умовах сьогодення знайшли відображення у працях наступних науковців – Н.О. Аверчева [1], О.М. Бабій [14], О. Гайду [48], А. Ковальов [82], А.Г. Топов [172] та ін. Особливу увагу заслуговують наукові напрацювання Г. В. Карпінської [75], яка розробила варіанти та схеми реструктуризації підприємств виноробства відповідно до етапів їх життєвого циклу та базових стратегій розвитку й обґрунтувала економічну доцільність та ефективність реструктуризації підприємств виноробства шляхом створення кластеру виробників вина Одеської області. У співавторстві з Є. В. Лазаревою, Г. В. Карпінська [75] запропонувала пілотний проєкт створення кластеру виноробів в Одеському регіоні з використанням при його обґрунтуванні кластерного аналізу та оцінки синергетичного ефекту.

Суттєвий внесок у дослідження інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства, використання безвідходної діяльності в агропромисловому комплексі внесли вітчизняні вчені, серед яких: А.В. Андрейченко [3;4;5], Л.Л. Антонюк [10], С.А. Бондаренко [33], Р.В. Грінченко [59], Д.А. Горовий

[55;56], А.М. Поручник [10], С.С. Савчук [10], В.Г. Семенова [147;148;149], А.В. Череп [182;192] та інші.

Віддаючи належне проведенням теоретичним дослідженням і практичній оцінці ефективності реструктуризації підприємств, зокрема виноробства, існує потреба у більш ґрунтовному дослідженні проблемних аспектів формування інноваційної складової реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин, перспективних напрямів формування та розвитку кластеру виновиробників в умовах європейської інтеграції, що й обумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дане дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності Одеського національного економічного університету та є частиною науково-дослідної теми, зокрема: «Стратегічні напрями зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств» (ДР № 0118U000816), де автором розглянуто сучасні проблеми та напрями підвищення конкурентоспроможності виноробних підприємств; «Стратегічні аспекти розвитку підприємницьких структур» (ДР № 0123U102118), де автором запропоновано оцінювання економічного ефекту реструктуризації для виноробних підприємств, визначено основні тенденції розвитку виноградно-виноробної промисловості у країнах Європейського союзу.

Дане дослідження стало складовою госпдоговірної теми: «Розрахунок тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з постачання теплової енергії на 2021-2022 рік» (ДР № 0121U113797), де автором здійснений збір інформації та розрахунок прямих матеріальних витрат та загальновиробничих витрат на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії КВЕП.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки таких завдань:

- розглянути та систематизувати наявні погляди на сутність поняття

«реструктуризація підприємства», розкрити економічний зміст цього поняття;

- визначити та систематизувати види, форми та методи реструктуризації підприємств, за допомогою яких можна її оцінити;
- дослідити теоретичні підходи щодо формування інноваційної складової реструктуризації підприємства, розкрити поняття «інноваційна реструктуризація»;
- сформулювати передумови формування методичного підходу щодо інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств;
- розробити засади моделювання інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств;
- запропонувати інструментарій інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств для проведення їх діагностування;
- проаналізувати та оцінити стан і перспективи розвитку діяльності виноробних підприємств в Україні в сучасних умовах;
- означити практичні підходи впровадження методичного підходу щодо інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств; провести діагностику інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств за допомогою скоринг моделі; оцінити ефективність імплементації інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.

Об'єкт дослідження – процес формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.

Предмет дослідження – комплекс теоретичних, методичних і науково-практичних аспектів формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.

Методи дослідження. Методичну основу дослідження становлять: положення теорії управління, дослідження вітчизняних та зарубіжних учених у сфері реструктуризації підприємств, законодавчі та нормативні акти України з питань господарської діяльності підприємств.

В процесі вивчення та аналізу проблемних питань дисертації використано такі загальнонаукові прийоми і методи: логічний – для уточнення поняття

«реструктуризація підприємства», порівняльної оцінки – при дослідженні сучасних підходів до реструктуризації; формалізації, системного аналізу та синтезу – при розробці поетапно-структурованого підходу до діагностування та реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин; фінансово-економічного та статистичного аналізу – при визначенні проблем, тенденцій і перспектив розвитку виноробних підприємств; кластерного аналізу – при здійсненні групування підприємств виноробства за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності; ситуаційного аналізу – при формуванні стратегічних перетворень підприємств виробництва виноградних вин.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України, результати власних досліджень та аналізу, інформація, зібрана автором на підприємствах виробництва виноградних вин Південного регіону України.

Наукова новизна здобутих результатів. полягає в поглиненні теоретичних, методичних і науково-практичних аспектів формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств.

Найбільш суттєвими результатами дослідження, які визначають його новизну та особистий внесок автора, є такі:

удосконалено:

- систематизацію видів, форм, методів реструктуризації підприємств, що полягає в узагальненні ознак, видів, форм, принципів і методів, що, на відміну від існуючих, базується на обґрунтовані структурованого змісту, можливостей та етапів сучасної реструктуризації, що дозволяє досліджувати характер перетворень і на цій основі формувати певні моделі інноваційної реструктуризації для потреб виноробних підприємств, що спрощує підхід до реструктуризації цих підприємств;

- концептуальний підхід до формування інструментарія діагностики

інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, який, на відміну від існуючих, базуються на визначенні складових інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, що дозволяє уніфікувати та спростити процедуру діагностики для потреб виноробних підприємств;

– модель формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, яка, на відміну від існуючих, базується на використанні кластерного аналізу з метою виокремлення у вихідній сукупності об'єктів груп підприємств (кластерів), однорідних усередині групи за ключовими показниками інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, та подальшому обґрунтуванні економічної ефективності створення кластеру, що дозволяє сформувати основи вибору певного виду реструктуризації підприємства, адекватного до його розвитку, та в узагальненому вигляді використовувати її при проведенні реструктуризації з метою підвищення загальної ефективності;

дістало подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат щодо уточнення сутності поняття «реструктуризація підприємства», який, на відміну від існуючих, визначає реструктуризацію підприємства як комплекс організаційно-управлінських, фінансово-економічних, технологічних, виробничих, інноваційно-інвестиційних, правових, маркетингових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства, досягнення цілей попередження і подолання кризових процесів, підвищення конкурентоспроможності у безперервно мінливих ринкових умовах, зміцнення фінансової стійкості, реалізацію нових потенційних можливостей, необхідних для прибуткового зростання продажу продукції, на яку є платоспроможний попит, що є науковим теоретичним підґрунтям і визначає перспективи формування концептуального підходу до інноваційної реструктуризації виноробних підприємств;

– теоретико-методичний підхід щодо механізму формування інноваційної складової реструктуризації підприємства, який, на відміну від

існуючих, дозволяє керувати процесом підвищення інноваційного потенціалу підприємства відповідно до поставлених поточних і стратегічних цілей, що дозволяє враховувати інноваційну спрямованість систем управління, гнучкість виробництва, цілеспрямовані і результативні нововведення при формуванні інноваційної реструктуризації виноробних підприємств;

- узагальнення передумов формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, із виокремленням завдань і сучасних напрямків інноваційної реструктуризації виноробних підприємств, в яких, на відміну від існуючих, запропоновано науково-методичні засади формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення регіонального кластеру, який є ефективним механізмом для створення сприятливого середовища для інноваційно-технологічного та інвестиційного розвитку регіональної економіки, інноваційної екосистеми, де взаємодія між різними учасниками підтримує інноваційний розвиток;

- узагальнено та систематизовано макроекономічні тенденції розвитку виноробних підприємств в Україні в сучасних умовах, які, на відміну від існуючих, враховують чинники зовнішнього середовища функціонування виноробних підприємств, які зумовлені наслідками військової агресії та фактори їх можливостей, що дозволяє сформулювати узагальнені передумови інноваційної реструктуризації виноробних підприємств;

- практична апробація методичного підходу до управління інноваційною реструктуризацією виноробних підприємств, в якій, на відміну від існуючих, із застосуванням технологій кластерного аналізу для групування виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем розвитку, сформовано його схему, учасників, а також окреслено переваги від впровадження кластерного підходу при формуванні інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, здійснена імплементація теоретико-методичного підходу діагностики інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств за допомогою скоринг моделі, визначено ефект синергії

виноробних підприємств, що дозволяє підприємствам з виробництва винограджних вин використовувати запропонований підхід у своїй діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці поетапно-структурованого підходу до діагностування та формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, впровадження якого дозволяє ефективно управляти їх інноваційно-технологічним розвитком, фінансовою стійкістю та ринковою потужністю. Основні наукові положення роботи доведено до рівня методичних рекомендацій, які можна використовувати при діагностуванні та реструктуризації промислових підприємств України. Це підтверджується впровадженням методичних і практичних розробок щодо формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, а саме:

- методичного підходу до комплексної оцінки рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, який включає систему показників фінансового та ринкового скорингу;

- структурної моделі у вигляді матриці загроз та можливостей функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі України в умовах воєнного стану, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності в умовах політичної нестабільності;

- розрахунків ефективності виробництва паливних пелет із виноградної лози та реалізації біопалива на європейський ринок у господарську діяльність Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» (довідка № 260 від 06.12.2023 р.).

Методичні засади щодо визначення інтегрального показника інтегрального показника виноробних підприємств за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, поетапно-структуровані підходи щодо діагностування та реструктуризації знайшла практичне застосування в стратегії розвитку ТОВ «Саратський завод продтоварів» (довідка № 86 від 26.06.2023 р.).

Запропонована автором методика діагностування дозволила визначити рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості, ринкової потужності та реальній фінансово-економічний стан ФГ «Перлина Струмка». Для даного господарства був розроблений та успішно імплантований стратегічний план розвитку та програма реструктуризації підприємства (довідка № 132 від 17.07.2023 р.).

Результати проведеного дослідження було використано в навчальному процесі Одеського національного економічного університету під час викладання дисциплін «Економіка підприємства», «Формування та оцінка підприємницького потенціалу», «Управління вартістю підприємства», «Міждисциплінарний тренінг» (довідка № 01-17/560 від 18.07.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною завершеною роботою здобувача. Наукові положення, розробки та пропозиції, що містяться в роботі та виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, що видані у співавторстві, в дисертації використано тільки ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача і становлять індивідуальний внесок автора. Конкретний внесок здобувача в наукових працях, опублікованих у співавторстві, зазначено у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки, пропозиції результатів дослідження обговорено та схвалено на 20 науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема – міжнародних: «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (Одеса, 2019, 2021, 2023), «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо-, та мікроекономічному рівнях» (Одеса, 2021, 2022, 2023), «Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції» (Одеса, 2021), «Цифровізація економіки в умовах пандемії: процеси, стратегії, технології» (Польща, 2022); всеукраїнських: «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки» (Одеса, 2020, 2021, 2022), «Перспективи сталого розвитку економіки: національні та регіональні аспекти» (Київ, 2020), «Сучасні проблеми

і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції» (Полтава, 2021), «Розвиток сучасної економічної науки в умовах трансформації» (Київ, 2021), «Фінансова система країни: фактори впливу» (Львів, 2021); науково-практичних: «Сучасні тенденції трансформації регіональної економіки» (Дніпро, 2021).

Публікації. За результатами проведеного дослідження автором опубліковано 26 праць, із них 11 одноосібних, з них 1 стаття в науковому фаховому виданні України, які внесені до міжнародних наукометричних баз, 4 публікації апробаційного характеру в українських та іноземних збірниках, 1 публікація у періодичному науковому виданні країн Європейського Союзу (Чехія), 1 стаття у науковому виданні, яке включено до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science. Загальний обсяг публікацій становить 9,4 д.а., з них особисто здобувачу належить 5,8 д. а.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (206 найменувань) і 4 додатків. Повний обсяг дисертації – 220 сторінок комп'ютерного тексту, в тому числі 48 таблиць, 27 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Основні підходи до визначення сутності реструктуризації підприємств

Під впливом кризових політичних та економічних явищ бізнес-середовище промислового сектору економіки стає все більш складним та мінливим, що призводить до зростання невизначеності функціонування та розвитку підприємств переробної промисловості. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну мало визначальний вплив на розвиток економіки країни та окремих її регіонів. В умовах воєнного стану підприємства переробної промисловості опинились у важкому стану через втрату основних ринків збуту, пошкодження російськими окупантами низки підприємств, багато були змушені призупинити діяльність, а деякі взагалі втратили можливості працювати. Великі агропромислові комплекси і особливо підприємства виробництва виноградних вин вимагають докорінної реструктуризації, що здатна вивести підприємства з кризи в умовах воєнного стану, підвищити національну та міжнародну конкурентоспроможність, підвищити інвестиційну привабливість та зберегти і створити умови для нарощування виробничого і технологічного потенціалу.

Наукова економічна література містить велику кількість теорій, у яких знаходять відображення стадії розвитку, концепції та головні механізми здійснення процесу реструктуризації. Більшість дослідників розглядають процес реструктуризації локально на рівні підприємства.

Поняття реструктуризації підприємства знайшло широке застосування в описі різних структурних перетворень, пов'язаних з трансформаційними та стратегічними змінами. Таке розуміння процесу реструктуризації пов'язане з формуванням теорії управління організацією, і підпадає під вплив наступних чинників (рис.1.1)

Рис.1.1. Генезис чинників впливу на розвиток теорії і еволюція поглядів щодо поняття «реструктуризація»

Джерело: складено автором за матеріалами [127;195]

Концептуально і як інструмент підприємницької діяльності реструктуризація підприємства почала своє становлення та формування наприкінці 1940-х – початку 1950-х рр. у США. Її історичні етапи становлення та еволюція визначилися історією становлення економіки, ринкових відносин економічно розвинених країн [127, с. 66].

Економічне поняття «реструктуризація» було введено генеральним директором корпорації «General Electric» Д. Велча на початку 80-тих рр. XX ст. Професійні досягнення легенди американського бізнесу Д. Велча протягом 1981 – 2001 років, який перетворив промислову компанію на світового глобального гравця у фінансовій та інноваційній сферах, сприяли поширенню категорії «реструктуризація». В Україні поняття «реструктуризація» стало використовуватись з 1992 року з початку економічних перетворень, коли здійснювались перші спроби реформування ринкової економіки

Особливу увагу заслуговують дослідження В. В. Македон, який визначив та обґрунтував еволюційні етапи реструктуризації підприємства на основі генезису організаційно-трансформаційних змін:

1. «Управління виробничими процесами» (процес заміни ручної праці механізованою дозволив підвищити рівень продуктивності праці, досягти максимальної результативності певних процесів виробництва).

2. «Управління виробництвом» (характеризується: переходом до нового рівня якісних перетворень від процесного рівня до міжпроцесного; введенням функцій менеджменту; виявленням резервів для підвищення ефективного функціонування підприємства, як управлінського фактору при виробничих трансформаціях; формуванням управлінської теорії виробництва як окремої галузі дослідження).

3. «Управління підприємством» (виокремлюються складові елементів об'єкту управління такі як управління персоналом, управління фінансами, логістичне управління, операційний менеджмент тощо; наростає кількість зв'язків та складових елементів об'єкту управління, що ускладнює об'єкт

управління; сукупність всіх виробничих чинників формують єдине розуміння управління процесами і ресурсами).

4. «Управління бізнесом» (посилення конкурентної боротьби, ускладнення коопераційних зв'язків, трансформація організаційно-підприємницької структури призводять до перетворення підприємства з об'єкта виробництва на комплексну бізнес-структуру, ефективне позиціонування якої можна досягти при дослідженні ринкового середовища).

5. «Управління вартістю» (вектор реструктуризаційних змін направлений на зростання ефективності функціонування, ринкової вартості та виробничого масштабу бізнесу, результат функціонування окремих елементів якого можливо оцінити за допомогою вартісних факторів) [179].

Науковець М. О. Кіпа на основі дослідженого теоретичного та практичного інструментарію виділив основні етапи еволюції концепції реструктуризації підприємства:

- 1 етап – до 1943 рр. (фрагментація);
- 2 етап – 1943–1970 рр. (становлення);
- 3 етап – 1970–1990 рр. (розвиток);
- 4 етап – 1990–2005 рр. (інтеграція) [127, с. 66].

В.Л. Товажнянський, П.Г. Перерва та інші науковці в монографії пропонують доповнити існуючі стадії еволюції концепції реструктуризації підприємств сучасною стадією розвитку, яка, може мати назву «санаційна реструктуризація» [171].

Автором систематизовано та уточнено основні етапи еволюції концепції реструктуризації підприємства (з погляду світової практики) за критеріями факторів впливу, основних напрямків та методів (табл. 1.2)

Дослідження реструктуризаційної діяльності підприємств виробництва виноградної лози варто розпочати з визначення реструктуризації як економічної категорії. Як об'єкт дослідження, реструктуризація є складною і суперечливою категорією. Тому передусім необхідно вивчити генезис даної категорії, дати визначення її сутності.

Таблиця 1.2

Основні етапи еволюції концепції реструктуризації підприємства за критеріями факторів впливу, основних напрямків та методів

Термін етапів	Назва етапів еволюції концепції реструктуризації підприємства	Фактори впливу	Основні напрямки	Методи
1	2	3	4	5
1 етап – до 1943 рр.	Фрагментаційна стадія	– переважання на ринку пропозиції над попитом окремих видів продукції; – зниження цін за причиною перевиробництва; – збільшення кількості нереалізованої продукції; – удосконалення технологій виробництва продукції;	– удосконалення структури основних та оборотних активів підприємства – підвищення ефективності управління виробничим сектором	– прогнозування попиту на окремі види продукції з метою уникнення перевиробництва – покращення якості продукції; – зниження витрат за рахунок технологічних змін; – ліквідація морально застарілих виробництв – технічне переозброєння
2 етап – 1943–1970 рр.	Концептуальна стадія (або етап становлення)	– активний розвиток ринкових відносин; – бурхливий розвиток технологій; – формування великих промислових корпорацій	– удосконалення виробничої та збутової політики; – підвищення ефективності транспортно-логістичної системи підприємства; – удосконалення організаційної структури управління та корпоративної культури	– маркетингові методи – системний аналіз – логістичне управління, оптимізація поставок і запасів, скорочення транспортних витрат – управління якістю продукції
3 етап – 1970–1990 рр.	Стадія розвитку	– зростання цін на енергоносії; – поява інноваційних технологій; – сегментування ринку та формування «ринку покупців»; – досягнення меж від ефекту	– розробка та реалізація заходів щодо вдосконалення бізнес-процесів підприємства; – дослідження позитивного ефекту в зміні кількісних та якісних показників діяльності підприємства;	– стратегічне планування, розробка довгострокових програм, стратегії розвитку; – розрахунок вхідних та вихідних потоків бізнес-процесів підприємства, їх оптимізація – маркетингові методи пошуку нових

Продовження таблиці 1.2

		масштабу (економії, що зумовлена збільшенням масштабів виробництва)	та моделювання виробничих процесів і систем	ринків збуту, розширення бізнесу, диверсифікація – моделювання виробничих та фінансових процесів – ситуаційний підхід
4 етап – 1990–2005 рр.	Інтеграційна стадія	– посилення міжнародної конкуренції; – обмеженість природних ресурсів; – глобалізаційні та інтеграційні зміни світової економіки; – розвиток інформаційних технологій, створення сучасної технології міжустановних зв'язків та інформаційних систем;	– радикальне пере проєктуванням бізнес-процесів; – впровадження інформаційних технологій у логістичні процеси – впровадження інвестицій у придбання нематеріальних активів	– реорганізація бізнесу, розробка нових бізнес-процесів, реінжиніринг – створення сітьових структур бізнес-процесів – використання сучасних інформаційних технологій, високоефективних програмних продуктів – проєктування гнучких виробничих систем
5 етап – з 2006 року	Інтеграційно-санаційна стадія	– глобальна фінансово-економічна криза; – суттєва залежність виробництва від енергосистем; – дороговизна кредитів і надмірні вимоги при їх отримуванні; – великий розмір інвестиційних вкладень	– впровадження антикризових дій радикального характеру: зміна власника, продаж підприємства з аукціону, зміна бізнесу і т.п.; – впровадження заходів фінансової стабілізації та санації, фінансово-економічної безпеки; – впровадження радикальних інноваційних змін; – розробка ефективної маркетингової політики; – зміна структури майна та джерел його формування	– планування, розробка та регулювання процесів інноваційної діяльності у науково-технічній та виробничих сферах; – факторинг для фінансування бізнесу; – франчайзинг (ефективний засіб впровадження та розширення бізнесу); – інвестиційне кредитування; – фінансова оренда (лізинг); – методи підвищення ефективності використання основних та оборотних засобів підприємства;

Джерело: складено авторами за матеріалами [127; 178]

Нині існує багато концептуальних підходів щодо визначення сутності реструктуризації підприємства, вони також знаходять своє відображення у нормативно-правових актах і наукових працях.

Визначення поняття «реструктуризація» у нормативно-правових документах представлено у *Додатку А (табл. А.1)*.

Визначення поняття «реструктуризація підприємства», представлене у Положенні про реструктуризацію підприємств № 460 від 18.07.2008 р. [130], носить суперечливий характер. Згідно даного нормативно-правового акта, реструктуризація спрямована лише на виробничу сферу діяльності підприємства, хоча передбачає здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних заходів. Заходи спрямовані на зростання обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва, але це не гарантує позитивного фінансового результату фінансово-господарської діяльності.

Визначення у Кодексі України з процедур банкрутства № 2597-VIII від 18.10.2018 р. (у редакції від 29.07.2023, підстава – 3249-IX) [83], також залишається дискусійним в той частині, в якій йдеться про те, що заходи, спрямовані на реорганізацію підприємства. Реструктуризація підприємства є способом фінансового оздоровлення фінансового стану підприємства, вона не завжди пов'язана з реорганізацією підприємства. Крім того, не зовсім зрозуміла кінцева мета проведення реструктуризації підприємства. Пропонована у визначенні, наведеному у Кодексу система заходів підвищує ефективність виробництва або задовольняє частково чи повністю вимоги кредиторів. Дана позиція правників, яка знайшла своє відображення у нормативному документі, ускладнює можливість використання реструктуризації як інструмента управління підприємством, який формує його стратегічну стійкість в умовах швидкозмінного зовнішнього середовища і розробленою стратегією розвитку.

Різноманітні точки зору авторів щодо визначення поняття «реструктуризація» наведені у *Додатку А (табл. А2)*.

Систематизація підходів до трактування і використання поняття «реструктуризація підприємства» наведена в табл. 1.3. Отже, термін «реструктуризація підприємства» поширений у науковій та навчальній літературі. Автором систематизовано основні теоретико-методичні підходи щодо трактування даної категорії: функціонально-структурний; системно-радикальний; ринково-орієнтований; адаптаційно-прогресивний; антикризово-управлінський; інтеграційний. За результатами аналізу наведених теоретичних підходів визначення терміну «реструктуризації підприємства», можемо зробити узагальнюючі висновки:

1. *Функціонально-структурна перебудова підприємства* (функціонально-структурний підхід до визначення терміну «реструктуризації підприємства») являє собою процес взаємозв'язаних функціонально-структурних перетворень та змін, здатний забезпечити стійкі високі показники його розвитку, поліпшити фінансово-економічний стан, ефективність розподілу ресурсів в умовах безперервних змін зовнішнього середовища. В. Л. Тovaжнянський вважає, що термін «реструктуризації підприємства» означає «процес взаємозв'язаних змін в структурі активів, пасивів і (або) функцій підприємства...» [125]. В. А. Трайкоска визначає поняття «реструктуризація» як «керований процес структурних змін у діяльності підприємства...» [173, с. 63]. Науковець М. О. Кіпа поєднує у визначенні категорії функціонально-структурний та антикризово-управлінський підходи: «реструктуризація підприємства – широкий інструментарій функціонально-структурних перетворень..., спрямовані на досягнення цілей виведення підприємства з кризи...» [79, с. 71]. Вищенаведені визначення, на думку автора, мають однобічний характер у трактуванні категорії «реструктуризації підприємства» і зводяться до певних змін у складових самої структури підприємства (структури активів, пасивів, виробничої, фінансово-інвестиційної, інноваційно-технологічної, маркетингової, організаційно-управлінської структури). Ми вважаємо, що таке розуміння поняття трактується у вузькому розумінні і його необхідно розширити і доповнити.

Таблиця 1.3

Основні теоретико-методичні підходи щодо трактування поняття «реструктуризація підприємства»

Теоретико-методологічний підхід	Провідні представники	Організаційно-економічна сутність підходу
1. Функціонально-структурний	М.О. Кіпа [79], В.Л. Товажнянський [171], В.А.Трайкоска [173], Г.В. Карпінська [75].	Процес взаємозв'язаних функціонально-структурних перетворень та змін, здатний забезпечити стійкі високі показники його розвитку, поліпшити фінансово-економічний стан, ефективність розподілу ресурсів в умовах безперервних змін зовнішнього середовища.
2. Системно-радикальний	О.Вятрович [45]	Системно-радикальні зміни в організаційно-виробничій, фінансово-інвестиційній, кадрово-управлінській, інформаційній сфері.
3. Ринково-орієнтований	Л.Л. Гриценко [57], О.В. Ісаєва [57], Г. Костромін [28]	Ключовий інструмент, що забезпечує конкурентні переваги у безперервно мінливих ринкових умовах відповідно до стратегії його розвитку, включає ринкову орієнтацію підприємства, активний розвиток, використовує весь управлінський і виробничий потенціал, необхідний для створення і прибуткового продажу продукції, на яку є платоспроможний попит.
4. Адаптаційно-прогресивний	І.М. Кирчата [77;78], І.П. Отенко [122], Н.О. Москаленко [122]	Засіб управління процесами адаптації до мінливих ринкових умов господарювання шляхом проведення комплексу заходів організаційно-управлінського, техніко-економічного, технологічного, виробничого, інноваційно-інвестиційного, нормативно-правового характеру, які забезпечують підвищення конкурентоспроможності та зміцнення фінансової стійкості.
5. Антикризово-управлінський	В.В. Лаврик [93], М.М. Галелюк, О.О.Погоріляк, А.В. Мартинюк [49], Т.С. Петриченко [139], Д.І. Коваленко [80;81;82]	Інструмент антикризового управління, що охоплює всі сфери функціонування підприємства: виробничо-комерційну, організаційно-управлінську, фінансово-економічну, інвестиційну.
6. Інтеграційний	Македон В. В. [148], Е.О. Юрій [249], О.О.Терещенко, Н.В. Волошанюк, Є.В. Андрієвська [35], О.М. Бабій [46], В.В. Шиманська [247], В.С. Ченаш В.С.[243]	Інтегральне поєднання інструментів, засобів, елементів і перетворень які представляють функціонально-структурний, системно-радикальний, ринково-орієнтований, адаптаційно-прогресивний та антикризово-управлінський підходи.

Джерело: розробка автора

2. *Системно-радикальні зміни* в організаційно-виробничій, фінансово-інвестиційній, кадрово-управлінській, інформаційній сфері. Науковці дотримуються системно-радикальних підходів щодо розуміння змісту терміну «реструктуризація підприємства». Даний підхід до визначення категорії переважає радикальну зміну структури організації (активів, пасивів, власності, фінансів, персоналу, управління, технологій та ін.). На думку автора, таке розуміння категорії слід доповнити та розширити.

3. *Ринково-орієнтований підхід* націлений на відповідність виробничої, товарної і збутової політики підприємства конкурентним вимогам базового ринку (сегментів ринку). Прибічники ринково-орієнтованого підходу під реструктуризацією підприємства розуміють ключовий інструмент, що забезпечує конкурентні переваги у безперервно мінливих ринкових умовах відповідно до стратегії його розвитку, включає ринкову орієнтацію підприємства, активний розвиток, використовує весь управлінський і виробничий потенціал, необхідний для створення і прибуткового продажу продукції, на яку є платоспроможний попит. Науковці Л. Л. Гриценко, О. В. Ісаєва під реструктуризацією розуміють «...спосіб зняття суперечностей між вимогами ринкового середовища і застарілою логікою дій підприємства» [57, с. 112], але також для визначення даної категорії використовують і функціонально-структурний підхід «...здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства...» [57, с. 112].

4. *Адаптаційно-прогресивний підхід (адаптація до турбулентних факторів зовнішнього середовища)*. Прибічники даного підходу в І. М. Кирчата [77;79], І.П. Отенко, Н. О. Москаленко [122] розглядають категорію «реструктуризація підприємства як засіб управління процесами адаптації до мінливих ринкових умов господарювання шляхом проведення комплексу заходів організаційно-управлінського, техніко-економічного, технологічного, виробничого, інноваційно-інвестиційного, нормативно-правового характеру, які

забезпечують підвищення конкурентоспроможності та зміцнення фінансової стійкості.

5. *Антикризово-управлінський підхід* (технологія попередження і подолання кризових процесів). Реструктуризацію як процес запобігання і подолання кризових ситуацій вважають деякі дослідники: В.В. Лаврик [93], А.В. Мартинюк [49], Г.А. Дорофеева, Т.С. Петриченко [139], Д.І. Коваленко [80;81;82]. Прибічники антикризово-управлінського підходу під реструктуризацією підприємства розуміють інструмент антикризового управління, що охоплює всі сфери функціонування підприємства: виробничо-комерційну, організаційно-управлінську, фінансово-економічну, інвестиційну. Н. Г. Комар розглядає реструктуризацію як «інструмент антикризового управління з особливостями структурних перетворень». Науковці Г. А. Дорофеева, Т. С. Петриченко Д. І. Коваленко вважають, що процес реструктуризації в першу чергу націлений на виведення підприємства з кризової ситуації. На нашу думку, реструктуризація являє собою не лише як інструмент антикризового управління, попередження і подолання кризових процесів, а може впроваджуватись на різних етапах життєвого циклу підприємства.

6. *Інтеграційний підхід* поєднує інструменти, засоби, елементи і перетворення, які представляють функціонально-структурний, системно-радикальний, ринково-орієнтований, адаптаційно-прогресивний та антикризово-управлінський підходи. Вчені, які визначають категорію в даному напрямку модельного поєднання підходів, під реструктуризацією підприємства розуміють сукупність комплексних організаційних перетворень підприємства, націлених на відповідність виробничої, товарної і збутової політики підприємства конкурентним вимогам базового ринку (сегментів ринку) з метою досягнення сталих цілей розвитку, а також для нівелювання чи виходу з кризових процесів. Головними дослідниками представниками інтеграційного підходу до визначення поняття «реструктуризація підприємства» стали: В. В. Македон [97-102], Е. О. Юрій [249], О. О. Терещенко, Н. В. Волошанюк [158], Є. В. Андрієвська [6;7], О. М. Бабій [13-28], В. В. Шиманська [185], В. С. Ченаш [181].

На наш погляд, трактування категорії «реструктуризація підприємства» найповніше розкриває інтеграційний підхід, тому ми пропонуємо розвинути його зміст у межах саме цього напрямку, і дати таке визначення: реструктуризації підприємства – комплекс організаційно-управлінських, фінансово-економічних, технологічних, виробничих, інноваційно-інвестиційних, правових, маркетингових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства, досягнення цілей попередження і подолання кризових процесів, підвищення конкурентоспроможності у безперервно мінливих ринкових умовах, зміцнення фінансової стійкості, реалізацію нових потенційних можливостей, необхідних для прибуткового зростання продажу продукції, на яку є платоспроможний попит.

В умовах кризових явищ на діяльність підприємств впливає сукупність чинників, саме тому основним їх завданням є своєчасне реагування та пристосування до змін та трансформаційних перетворень. Трансформаційні перетворення як процес на підприємстві наукова спільнота називає по-різному: «реформування», «реорганізація», «реінжиніринг», «реструктуризація». Серед науковців немає однозначної думки щодо цих понять, вони намагаються встановити певну визначеність та підпорядкованість. Розглядаючи вищеперелічені категорії трансформаційних перетворень, необхідно чітко розуміти їх співвідношення з процесом «реструктуризації» у межах підприємства. Для цього спочатку дамо визначення даним поняттям.

Реінжиніринг – складний комплекс заходів із моделювання бізнес-систем та радикальної перебудови бізнес-процесів підприємства з метою покращення всіх або окремих якісних та кількісних параметрів, який дасть змогу досягти істотних поліпшень у показниках результативності, вивільнити додаткові ресурси, інвестувавши їх в основне виробництво, вивести підприємство на нову траєкторію розвитку в довгостроковій перспективі, мінімізуючи при цьому вартісні і тимчасові витрати [12; 14; 194].

Реформування – процес трансформації існуючої економічної системи, зміна принципів дії підприємства, що сприяє удосконаленню системи

управління, підвищенню ефективності виробництва, продуктивності праці, поліпшенню фінансово-економічних результатів господарської діяльності, підвищенню конкурентоспроможності підприємства та продукції [17, с.35].

Реорганізація – перебудова організаційно-правової структури і управління у формі злиття, приєднання, розділення, виділення і перетворення, процес кардинальних змін основних процедур ведення бізнесу при збереженні основних засобів, виробничого та технологічного потенціалу з метою більш ефективного використання ресурсів підприємства. Форми реорганізації підприємств можуть включати: злиття (мерджер) – об'єднання двох або більше підприємств для створення нового юридичного суб'єкта; поглиблення (аквізиція) – придбання одним підприємством контролю над іншим підприємством; поділ – розділення підприємства на частини, кожна з яких може функціонувати як самостійний бізнес; відокремлення (спін-офф) – створення нового самостійного підприємства, відокремленого від вихідного підприємства; консолідація – об'єднання різних частин підприємства в одну єдину структуру; ліквідація – припинення діяльності підприємства та розподіл його активів серед кредиторів або власників.

Отже, досліджувані категорії не тотожні і мають різне змістовне значення. Реформування підприємства охоплює численні складові фінансово-господарської діяльності підприємства і напряму його трансформаційних перетворень, у тому числі реструктуризацію і реінжиніринг. Ми згодні з думкою Л.Л. Гриценко Л.Л. та О.В. Ісаєва, які вважають, що категорія трансформаційних перетворень «реінжиніринг» відрізняється від інших видів реформування діяльності компанії – реструктуризації та реорганізації. Поняття реінжинірингу, на відміну від реорганізації, потребує подолання протиріч в організації праці та революційних змін організаційної структури управління [57]. Автори наукових статей і публікацій часто ототожнюють поняття реінжинірингу та реструктуризації. Проблема суперечностей криється у різному сприйнятті та тлумаченні самих понять.

Науковці Е.І. Данілова та В.В. Передерій не вважають поняття «реінжиніринг» та «реструктуризація» рівнозначними, та такими, що домінують одне над іншим [61]. О.М. Дутченко, Б.А. Семененко, основною відмінністю реінжинірингу та реструктуризації вважають цілі, завдання, методи проведених трансформаційних перетворень та реалізації прийнятих рішень [65]. Ми згодні з думкою В. В. Македон, який вважає, що реінжиніринг та реструктуризацію можна тлумачити як самостійні напрями або методи реформування підприємства [97, с. 47].

Н. Г. Міценко [111, с. 89] співвідносить тлумачення змісту понять «реструктуризація» і «реорганізація». Але нам здається дискусійною така думка. Ми згодні з думкою багатьох вчених, які вважають, що процес реструктуризації має більш ширше значення, ніж процес реорганізації. На думку В.В. Македон, якщо розглядати категорію «реорганізація», то вона є терміном нижчої ланки, ніж «реструктуризація» [97, с. 47]. Отже, реорганізація – це перебудова організаційно-правової структури підприємства і тому є складовою частиною реструктуризації.

Отже, систематизувавши науково-методичні роботи провідних науковців щодо трансформаційних перетворень «реформування», «реорганізація», «реінжиніринг», «реструктуризація», можна зробити висновок, що дані поняття ні в якому разі не можна поставити в один синонімічний ряд. Реструктуризація є найбільш узагальнюючою, комплексною і глибокою формою трансформаційного перетворення і об'єднує комбінацію перетворень у формі реінжинірингу та реорганізації. Реформування – процес трансформації існуючої економічної системи, реструктуризацію можна тлумачити як самостійний напрям реформування підприємства. Досліджувані поняття мають різне змістовне значення, проте мають спільну мету: покращення фінансово-економічних результатів діяльності, зміцнення фінансової стійкості підприємства, підвищення конкурентоспроможності на ринку, здатності адекватно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища, зростання та забезпечення виживання в довгостроковій перспективі.

Розглядаючи реструктуризацію промислових підприємств як інструмент антикризового управління з особливостями структурних перетворень, можна визначити її стратегічну мету та завдання.

Стратегічна мета реструктуризації промислових підприємств – формування та утримання унікальних конкурентних переваг для забезпечення довгострокового успіху, покращення ефективності господарської діяльності та оптимізація виробничих процесів, розвиток науково-інноваційного, техніко-технологічного, організаційно-виробничого, кадрового потенціалу.

Однак для досягнення стратегічної мети реструктуризації промислового підприємства, в першу чергу, йому необхідно досягнути певних цілей.

Цілі реструктуризації можуть бути різноманітними і залежать від життєвого циклу підприємства, факторів ринкового середовища та мети організації. Науковці по-різному визначають цілі реструктуризації.

Х. І. Цвайг основними цілями називає збільшення прибутковості, забезпечення фінансової стійкості компанії, підвищення вартості компанії для інвесторів, залучення інвесторів для фінансування стратегічних проєктів та розвитку, оптимізація бізнес-процесів [180, с. 67].

Автором І.О. Бояринова розподілено цілі реструктуризаційних перетворень на три групи: виведення підприємства із кризового стану, розробка та реалізація антикризових заходів; направлені на фінансову стабільність; направлені на збільшення прибутковості, подальше економічне зростання і конкурентоспроможність [34].

Н. Л. Зікій класифікує цілі реструктуризації на державні та локальні, які стосуються безпосередньо окремого підприємства [70, с. 175].

Дослідивши існуючу класифікацію цілей, нами доповнено класифікаційні ознаки та систематизовано існуючі підходи (рис. 1.2).

Стратегічна мета реструктуризації промислових підприємств – формування та утримання унікальних конкурентних переваг для забезпечення довгострокового успіху, покращення ефективності господарської діяльності та оптимізація виробничих процесів, розвиток науково-інноваційного, техніко-технологічного, організаційно-виробничого, кадрового потенціалу.

Цілі реструктуризації промислового підприємства:

- 1) виведення підприємства із кризового стану, розробка та реалізація антикризових заходів, поліпшення фінансово-економічного стану підприємства, пошук управлінських рішень щодо забезпечення ефективності його фінансово-господарської діяльності;
- 2) забезпечення виживання та формування конкурентних переваг на сучасному глобалізованому ринку за рахунок підвищення рівня інноваційно-інвестиційної привабливості підприємства;
- 3) збільшення ринкової вартості та підвищення рейтингових позицій за рахунок використання стійких конкурентних переваг.

Правові цілі:

- зміна організаційно – правової структури (об'єднання чи поділ підприємства);
- зменшення фінансових труднощів через процедури банкрутства або перезавантаження боргів;
- мінімізація правових ризиків.

Управлінські цілі:

- вдосконалення системи мотивації персоналу;
- впровадження нових методів та технологій управління для оптимізації бізнес-процесів;
- зміна системи корпоративного управління для підвищення керованості та ефективності прийняття рішень.

Економічні та фінансові цілі:

- збільшення прибутковості, забезпечення фінансової стійкості компанії, підвищення платоспроможності та ліквідності;
- залучення інвесторів для фінансування стратегічних проєктів та розвитку;
- розробка та впровадження стратегій для відновлення фінансової стабільності підприємства.

Виробничі цілі:

- запровадження нових технологій та методів для підвищення продуктивності та якості виробництва;
- підтримка наукових досліджень та впровадження інновацій для покращення виробничих процесів;
- зменшення негативного впливу виробництва на довкілля та впровадження екологічно чистих технологій;
- підвищення ефективності виробничих ліній.

Техніко – технологічні цілі:

- технічна реконструкція виробництва, розвиток систем обслуговування та регулярна підтримка технічного обладнання для запобігання аварій та забезпечення його надійності;
- модернізація обладнання, вдосконалення технічної бази підприємства;

Рис. 1.2. Стратегічна мета та цілі реструктуризації промислового підприємства

Джерело: розроблено автором

Завдання реструктуризації промислового підприємства: виживання підприємства, відновлення ефективності, розробка та реалізація антикризових

заходів, забезпечення своєчасної та економічної адаптації до змін внутрішнього та зовнішнього середовища; забезпечення сталого розвитку підприємства та зміцнення його конкурентної позиції в довгостроковій перспективі; визначення перспективних напрямів розвитку, спрямованих на розробку нових продуктів, інноваційних технологій та покращення виробничих процесів; впровадження нових методів та технологій управління для оптимізації бізнес-процесів з метою перетворення діючого підприємства у високотехнологічне, перегляд та оптимізація структури підприємства для підвищення ефективності та зменшення витрат.

Отже, поняття «реструктуризація підприємства» може мати різні визначення та застосовуватися в різних контекстах. Зазвичай це великий комплекс заходів, спрямований на зміну організаційної структури, стратегії, фінансового стану, виробничих процесів, техніко-технологічних аспектів підприємства з метою покращення його ефективності та конкурентоспроможності. Важливо враховувати, що реструктуризація може бути спровокована різними факторами, такими як фінансові труднощі, зміни на ринку, технологічні інновації тощо. Кожна конкретна ситуація може вимагати унікального підходу до реструктуризації підприємства. Цілі реструктуризації можуть варіюватися в залежності від галузі, конкретного підприємства та ринкових умов.

1.2. Систематизація видів, форм і методів реструктуризації підприємств

Класифікація видів реструктуризації є важливою для систематизації та розуміння різних підходів та стратегій, які можуть бути застосовані в різних бізнес-процесах. Класифікація може базуватися на різних ознаках, узагальнення та систематизація різноманітності видів трансформаційних перетворень дозволяє спростити розуміння самого процесу реструктуризації підприємств.

В словнику економіста та підприємця надано наступне визначення поняття «класифікація» – це множина об'єктів, дефініцій, назв за класами, систематизованих і розподілених за їх схожістю чи несхожістю відповідно до визначених ознак [121, с. 148]. На нашу думку, в рамках дослідження, класифікацією слід вважати процес або результат впорядкування об'єктів або явищ за певними ознаками, щоб вони утворювали певні групи або категорії на основі спільних характеристик. Класифікація допомагає в структуруванні інформації, сприяє кращому розумінню об'єктів та їх відмінностей.

Є. В. Андрієвська розподіляє реструктуризаційні перетворення на наступні групи:

- за масштабом проведення: корпоративна реструктуризація (здійснюється на рівні всього корпоративного підприємства) та дивізійна реструктуризація (зафіксована на конкретній ділянці чи підрозділі компанії)

- за обсягом втручання – широка (повна перебудова підприємства або його значної частини) та часткова реструктуризація (зміни в обмеженому секторі або функціональній області);

- за радикальністю перетворень (кардинальна та адаптивна реструктуризація);

- за часовим параметром – стратегічна реструктуризація (направлена на довгострокові перетворення та зміни стратегії підприємства) та тактична (кризова) реструктуризація (здійснюється в умовах кризи та має на меті негайне виправлення ситуації);

- за способами здійснення – реінжиніринг, реорганізація та санація;

- за фазою життєвого циклу підприємства: на фазі підйому – адаптивна реструктуризація, на фазі зрілості – організаційно – управлінська реструктуризація; на фазі стагнації фінансова реструктуризація, направлена на оздоровлення; на фазі кризи – санація підприємства (відновлення платоспроможності) підприємства [6, с. 11 - 12].

Науковець Л.О. Жилінська, досліджуючи класифікацію видів і форм реструктуризації, виокремлюють три форми трансформаційних перетворень:

– реструктуризація (реорганізація як комплексний процес змін в структурі, стратегії, управлінні та інших аспектах функціонування підприємства з метою покращення його ефективності та адаптації до змін в економічному середовищі: злиття (мерджер), поглиблення (аквізиція), поділ, відокремлення (спін-офф), консолідація, ліквідація, а також реорганізація системи управління, впровадження контролінгу);

– зміна форми власності (означає перехід від одного типу власності до іншого, наприклад, зміна складу акціонерів, створення холдингів), яка може бути частиною стратегічного плану реструктуризації з метою досягнення певних цілей.

– зміна виробництва і збуту (розширення або зміна асортименту продукції, розробка нових товарів або послуг для розширення ринкової присутності, оптимізація ланцюга постачання та збуту, використання передових технологій виробництва для підвищення продуктивності та якості, впровадження автоматизації та цифровізації процесів виробництва, впровадження інновацій для покращення характеристик продукції) [68].

І. П. Отенко й Н. О. Москаленко наводять класифікацію реструктуризації за рівнями ієрархії ознак, що дають змогу досліджувати та ефективно управляти процесами реструктуризації:

– верхній рівень представляє види управління в залежності від стану життєвого циклу підприємства (виведення підприємства із кризового стану, розробка та реалізація антикризових заходів, поліпшення фінансово-економічного стану підприємства);

– другий рівень – визначає характер процесів реструктуризації в залежності від масштабів проведення (стратегічна чи тактична (операційна)), за масштабом проведення (комплексна (структурна) реструктуризація чи часткова (функціональна) реструктуризація), і відношення підприємств до реструктуризації (примусова чи добровільна);

– третій рівень, враховує об'єкт структурних змін в залежності від структурно-функціональної та інституціональної сфери підприємства [122].

Узагальнюючи дослідження вітчизняних та зарубіжних наукових науковців, які розглядали класифікаційні ознаки реструктуризації підприємства, нами запропонована узагальнена класифікація основних видів та форм, яка представлена в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Види та форми реструктуризації підприємства

Види та форми	Характеристика
1	2
<i>Залежно від обсягу втручання та повноти охоплення проблем</i>	
Комплексна (структурна) реструктуризація	Довготривалий процес, який включає повну перебудову підприємства або його значної частини, який проводиться поетапно, перетворення стосуються усіх елементів компанії.
Часткова (функціональна) реструктуризація	Зміни в обмеженому секторі або функціональній області
<i>За секторальним спрямуванням</i>	
Розширення/зменшення галузевого спрямування:	Перехід до нових видів діяльності або відмова від деяких видів
Міжгалузева реструктуризація	Зміни в структурі виробництва та споживання між різними секторами економіки.
<i>За видом та завданням управління</i>	
Стратегічна реструктуризація	Довгостроковий процес, спрямований на стратегічні зміни в організації, її місії, цілях та позиції на ринку та який містить стратегічне переосмислення, зміну бізнес-моделі, виходження на нові ринки, перегляд товарів та послуг.
Тактична (операційна) реструктуризація	Середньостроковий процес, який фокусується на оптимізації внутрішніх складових, підвищенні ефективності виробництва, управлінських інноваціях, на поліпшенні операційної ефективності та бізнес-процесів.
<i>За тривалістю проведення</i>	
Короткострокова реструктуризація	процес, спрямований на вирішення конкретних проблем або кризових ситуацій, маючи короткий термін реалізації. Зазвичай включає швидкі зміни в організаційній структурі, скорочення витрат, тимчасові заходи для покращення фінансового стану.
Середньострокова реструктуризація	Процес оптимізації бізнес-процесів, зміни в корпоративній культурі, пошук нових стратегій та ринків, орієнтований на вирішення середньострокових проблем та покращення ключових аспектів діяльності компанії

Продовження таблиці 1.4

1	2
Довгострокова реструктуризація	Комплексні стратегічні зміни, спрямовані на перетворення організації для досягнення довгострокових цілей та стійкої конкурентоспроможності, які включають перегляд стратегії бізнесу, впровадження інновацій, розвиток нових продуктів, роботу над корпоративною культурою.
<i>За масштабом перетворення</i>	
Корпоративна реструктуризація	Комплексні антикризові стратегічні зміни в організаційно-економічній структурі підприємства, які здійснюються відчуженнями структурних підрозділів, злиттями і поглинаннями, зміною структури власності, перерозподілом або збільшенням чи зменшенням статутного фонду та ін.
Дивізійна реструктуризація	Зафіксована на конкретній ділянці чи підрозділі компанії.
<i>Залежно від об'єкта змін</i>	
Фінансова реструктуризація:	Заходи, спрямовані на поліпшення фінансової стійкості та оптимізацію фінансових процесів, фінансового стану компанії, врегулюванні боргових зобов'язань. Може включати переговори з кредиторами, реструктуризацію кредитів, консолідацію боргів.
Організаційна реструктуризація:	Спрямована на зміни в організаційній структурі підприємства, такі як зміни управлінської системи, розділ або об'єднання підрозділів, перегляд функціональних обов'язків тощо.
Правова реструктуризація:	Спрямована на зміни в правовому статусі підприємства, такі як зміна форми власності, реорганізація на правовій основі.
Виробнича (промислова) реструктуризація	Пов'язана з переглядом виробничих процесів та технологій, може включати зміни у виробничому циклі, упровадження нових технологій, закриття або перепрофілювання деяких підрозділів.
Технологічна реструктуризація	Заходи оновлення технологічної бази підприємства, впровадження нових технологій та методів виробництва
Інноваційна реструктуризація	Процес, спрямований на впровадження інновацій у всі аспекти діяльності організації, який включає зміни в продуктах, технологіях, бізнес-процесах для підвищення конкурентоспроможності.
Кадрова реструктуризація	Зміни в організаційній структурі, штатному розписі, перепланування робочих місць, пов'язані з переглядом структури персоналу, та включають зменшення або збільшення штату, перепідготовку працівників, перерозподіл обов'язків тощо.
Маркетингова реструктуризація	Спрямована на зміни в маркетинговій стратегії, позиціонуванні продукції, рекламі, ціноутворенні та інших аспектах маркетингової діяльності. Процес забезпечення виживання та формування конкурентних переваг на сучасному глобалізованому ринку за рахунок підвищення рівня інноваційно-інвестиційної привабливості підприємства.

Продовження таблиці 1.4

<i>За причиною ініціації реструктуризації</i>	
Антикризова реструктуризація	Комплекс заходів, спрямованих на відновлення фінансової стабільності та ефективності діяльності підприємства, яке потрапило в кризову ситуацію. Ця форма реструктуризації призначена для подолання фінансових труднощів і забезпечення можливості підприємству продовжувати свою діяльність.
Стабілізаційна реструктуризація	Стабілізація фінансово-економічного стану підприємства, пошук управлінських рішень щодо забезпечення ефективності його фінансово-господарської діяльності
<i>За метою проведення перетворення</i>	
Санаційна (фінансово-оздоровча) реструктуризація	Комплекс заходів, спрямованих на фінансове відновлення та оздоровлення підприємства, яке потрапило в кризову ситуацію чи фінансові труднощі.
Адаптаційна реструктуризація	Процес, спрямований на пристосування підприємства або організації до нових умов або стратегічних змін, мета якого полягає в забезпеченні довгострокової життєздатності та успішності підприємства в нових реаліях.
Випереджаюча реструктуризація	Передбачає можливість зміни умов функціонування, підсилення ключових позицій, збільшення ринкової вартості та підвищення рейтингових позицій за рахунок використання стійких конкурентних переваг.
<i>За типом відносин, на які спрямована реструктуризація</i>	
Внутрішня реструктуризація	Процес, орієнтований на внутрішній перегляд та оптимізацію бізнес-процесів, структури, управлінських рішень тощо. Може включати зміни в організаційній структурі, робочих процесах, системах управління, кадровій політиці, інноваціях тощо.
Зовнішня реструктуризація	Процес, сфокусований на взаємодію з зовнішнім середовищем підприємства, який включає зміни у стратегії розвитку, партнерствах, фінансовому управлінні, здобутті чи злитті з іншими компаніями, диверсифікації бізнесу, кластеризацію тощо.

Джерело: складено автором за матеріалами [147; 51 – 54]

Наведена класифікація видів та форм реструктуризації дозволяє обґрунтовано структурувати зміст та можливості сучасної реструктуризації, досліджувати характер перетворень і на цій основі формувати певні моделі реструктуризації.

В рамках дисертаційного дослідження зупинимося на видах реструктуризації за класифікаційною ознакою – мета трансформаційного перетворення. Санаційна (фінансово-оздоровча) реструктуризація – комплекс заходів, спрямованих на фінансове відновлення та оздоровлення підприємства,

яке потрапило в кризову ситуацію чи фінансові труднощі, основна мета якого врегулювання фінансових проблем та забезпечення подальшого функціонування підприємства. Цей процес включає в себе реструктуризацію боргів, оптимізацію фінансово-господарської діяльності та інші заходи з метою виходу з фінансових труднощів та відновлення стабільності підприємства. Санаційна реструктуризація може включати в себе переговори з кредиторами для зменшення боргового тиску, реорганізацію внутрішнього управління та процесів, а також впровадження ефективних стратегій фінансового управління.

Адаптаційна реструктуризація являє собою процес, спрямований на пристосування підприємства або організації до нових умов або стратегічних змін. У відміну від санаційної реструктуризації, яка зазвичай використовується для виходу з фінансових труднощів чи кризового стану, адаптаційна реструктуризація здійснюється для підтримки конкурентоспроможності та адаптації до змін в оточуючому середовищі. Цей процес може включати в себе перегляд стратегії підприємства, оптимізацію бізнес-процесів, впровадження нових технологій чи організаційних структур, а також адаптацію до змін в законодавстві або ринкових умовах. Мета адаптаційної реструктуризації полягає в забезпеченні довгострокової життєздатності та успішності підприємства в нових реаліях.

Випереджаюча реструктуризація передбачає можливість зміни умов функціонування, підсилення ключових позицій, збільшення ринкової вартості та підвищення рейтингових позицій за рахунок використання стійких конкурентних переваг. Характерними рисами такої реструктуризації є стратегічні альянси, купівля - продаж бізнесів.

Також розглянемо стратегічну та тактичну (операційну) реструктуризацію.

Стратегічна реструктуризація здійснюється в довгостроковому періоді, базується на результатах оперативної (тактичної) реструктуризації і передбачає залучення як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування в межах адаптаційної та випереджаючої реструктуризації. Основна мета - забезпечити більш ефективне функціонування підприємства відповідно до його стратегічних

цілей і завдань. Включає стратегічне переосмислення, зміну бізнес-моделі, розробку стратегічної концепції розвитку, виходження на нові ринки, перегляд товарів та послуг.

Тактична (операційна) реструктуризація – форма реструктуризації, спрямована на вирішення конкретних завдань та покращення окремих аспектів функціонування організації та фокусується на оптимізації внутрішніх процесів, підвищенні ефективності виробництва, управлінських інноваціях. Зорієнтована на поліпшення операційної ефективності та бізнес-процесів.

Тактична (операційна) реструктуризація орієнтована виключно на вирішення короткострокових завдань, серед яких:

- тимчасовий простій обладнання та призупинення виробництва, викликане відсутністю організаційних або технічних умов,;
- зміни в організаційній структурі управління підприємством;
- управління фінансовими потоками, поліпшення фінансової стійкості та врегулювання боргових зобов'язань, оперативне зниження дебіторської заборгованості;
- скорочення трудомісткості та собівартості виробництва продукції;
- визначення перспективних ринків збуту, розробка стратегій для виходження на нові ринки і розвитку нових продуктів;
- вивчення прибутковості різних видів продукції та визначення тих, що можуть призвести до зростання прибутку, відмова від збиткових видів діяльності;
- вдосконалення організації виробництва (розміщення устаткування, скорочення часу пере налаштування обладнання);
- підвищення контролю та заходів щодо підвищення якості продукції;
- аналітична оцінка та формування раціональної структури залучення і розміщення коштів, комплексна оцінка ефективності інноваційно-інвестиційної політики.

Особливу увагу варто приділити таким видам реструктуризації, які є внутрішніми та зовнішніми. Внутрішня реструктуризація – трансформаційні

зміни, орієнтовані на внутрішній перегляд та оптимізацію бізнес-процесів, структури, управлінських рішень тощо. Може включати зміни в організаційній структурі, робочих процесах, системах управління, кадровій політиці, інноваціях тощо.

Зовнішня реструктуризація – процес, сфокусований на взаємодію з зовнішнім середовищем підприємства, який включає зміни у стратегії розвитку, структурі власності, фінансовому управлінні, перерозподіл або збільшенням чи зменшенням статутного фонду партнерствах, злиття з іншими компаніями, диверсифікацію бізнесу, кластеризацію тощо.

Особливу увагу викликає такий різновид зовнішньої реструктуризації підприємств як створення інтегрованої структури – регіонально-галузевого кластера. Ефективність економіки України, використання її ресурсних можливостей багато в чому залежить від регіонального розвитку. Найпотужнішим інструментом стимулювання регіональної економіки, засобом досягнення цілей промислової політики, включаючи структурні зміни, інноваційність, і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності, є кластерний підхід. В дослідженні розглядаємо кластер як сконцентровану за географічною ознакою групу конкурентних компаній, які виробляють диференційований продукт, але ведуть загальну стратегію за межами даного регіону та визначають вектор розвитку інститутів даної географічної території.

Кластерна політика підприємств виробництва виноградних вин розуміється автором як комплекс взаємопов'язаних дій, який спрямований на забезпечення високих темпів економічного зростання і диверсифікації економіки регіону за рахунок підвищення конкурентоспроможності виноробних підприємств та сформованих спеціалізованих підприємств і підрозділів, науково-дослідних закладів, пов'язаних спільними цілями по підготовці і переробці сировини, синергетика взаємодії учасників якого дозволить забезпечити ефект масштабу на регіональному, національному та світовому рівнях [82].

Мета та завдання кластерної політики підприємств виробництва виноградних вин представлено на рис.1.3.

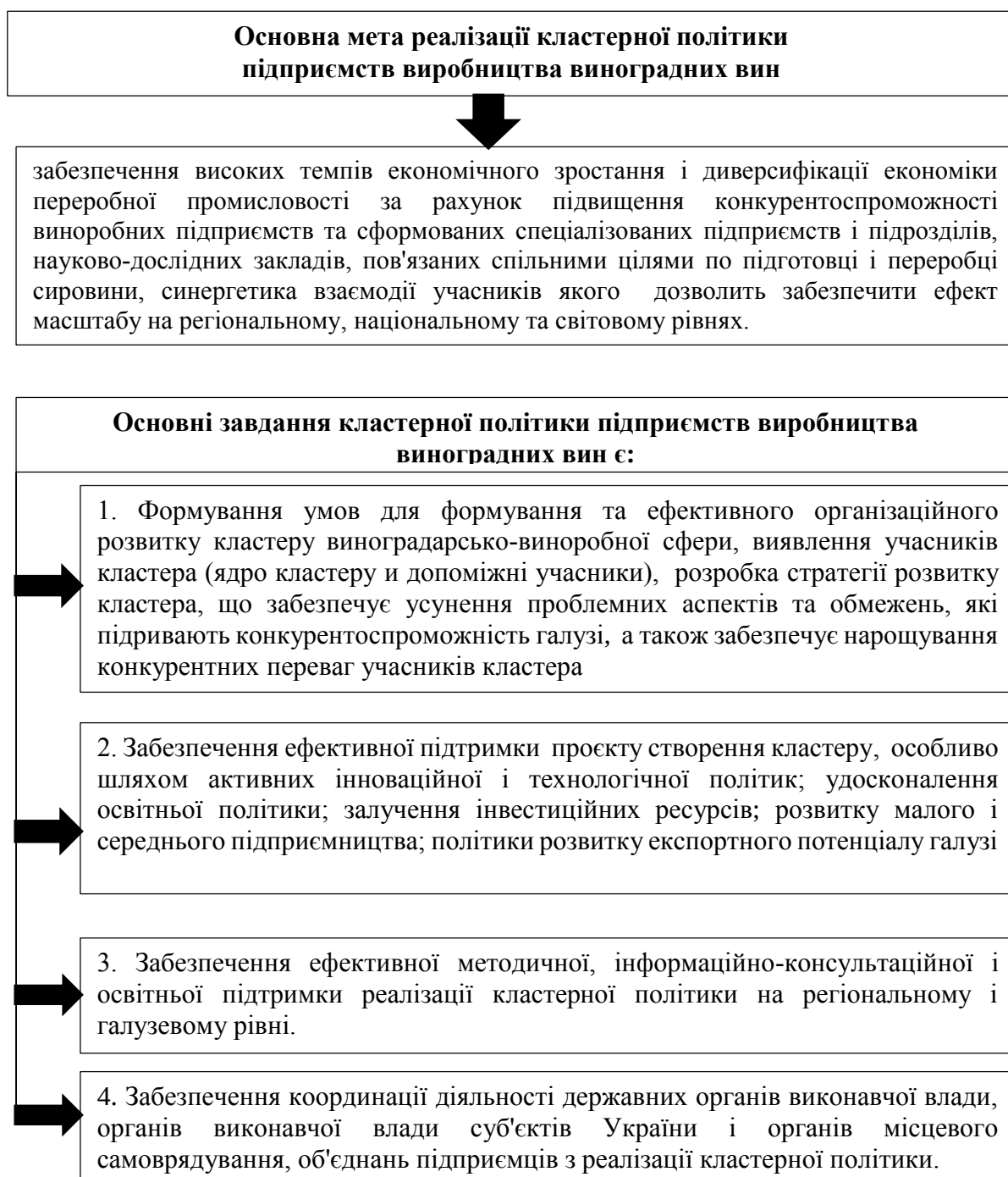

Рис.1.3. Мета та завдання кластерної політики підприємств виробництва виноградних вин

Джерело: складено автором на основі наукових досліджень

Створення кластера як одного з перспективних напрямків інституціональних перетворень вітчизняного АПК у ситуації обмеженості коштів на підтримку і, насамперед, виробництва виноградних вин – одного із

конкурентоспроможних напрямків національного господарства, особливо актуально в умовах євроінтеграції та жорсткої конкуренції.

В сучасних умовах кластеризація розглядається як перспективна організаційна форма управління утилізації вторинної сировини виноробства. Створення кластеру як одного з перспективних напрямків інституціональних перетворень вітчизняного АПК в ситуації обмеженості коштів на підтримку і, насамперед, підприємств виробництва виноградних вин переробної промисловості країни – однієї з конкурентоспроможних сфер національного господарства, особливо актуально в умовах євроінтеграції та жорсткої конкуренції.

У країнах ЄС кластерні стратегії є або частиною національної стратегії для підвищення конкурентоспроможності, або частиною регіональної програми для стабілізації регіонального розвитку. Впровадження кластерної стратегії в європейських країнах здійснюється на національному, регіональному й місцевому рівнях. Зростаючою тенденцією є співробітництво між національними міністерствами (агентствами), які надають підтримку кластерним стратегіям, у той час, як регіональні агентства здійснюють їхнє впровадження.

Проведений аналіз показав, що кластерна політика країн ЄС є елементом нової промислової політики, спрямованої на підтримку інноваційної активності та технологічний розвиток. У своїх програмних документах Єврокомісія неодноразово відзначала потенціал кластерів щодо формування сприятливих інноваційних регіональних екосистем для взаємного посилення груп малого та середнього підприємництва. Основна увага приділяється не лише промисловому сектору, а й міжсекторальному та транскордонному співробітництву та інноваційній діяльності [89, с. 189].

Досвід ЄС щодо підтримки кластерів актуальний і для формування кластерної політики для підприємств з виробництва виноградних вин, що спрямовано на підвищення конкурентоспроможності виноробних підприємств на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

При виділенні специфічних принципів і методів реструктуризації виноробних підприємств є відбір з усього методологічного спектра принципів і методів тих з них, які найбільшою мірою відповідають напрямкам підвищення ефективності розвитку і міжнародної конкурентоспроможності переробної промисловості, а також їх систематизація за групами залежно від функціональної області використання. З цією метою нами вивчені різні науково-дослідницькі роботи, що містять виклад принципів і методів реструктуризації. За результатами дослідження і узагальнення наявних точок зору ми прийшли до висновку про те, що проблема конкретизації складу принципів і методів реструктуризації діяльності виноробних підприємств є недостатньо дослідженою.

Пропонуємо узагальнену систему принципів реструктуризації виноробних підприємств, що представлена в табл.1.5.

Таблиця 1.5

Система принципів реструктуризації виноробних підприємств

Принципи	Характеристика принципів
Загальнонаукові принципи проведення реструктуризації	
Принцип єдності.	Реструктуризація повинна забезпечувати взаємозв'язок між структурними підрозділами виноробних підприємств при розробці реструктуризаційних заходів, підтримуватися чіткою орієнтацією всіх підрозділів на досягнення єдиних для підприємства цілей і завдань.
Принцип системності	Реструктуризація має системний характер, включає в себе широкую сукупність реструктуризаційних заходів і охоплює всі сфери діяльності підприємства, в яких необхідне проведення організаційних перетворень.
Принцип науковості	Вимагає врахування досягнень науково-технічного прогресу і перспектив його розвитку при реструктуризації діяльності виноробного підприємства, наукового обґрунтування організаційних перетворень у всіх їх формах (реорганізації, реконструкції, реструктуризації, реінжинірингу).
Принцип послідовності	Відображає поєднання оперативної і стратегічної реструктуризації, їх нерозривний взаємозв'язок і взаємозумовленість.
Принцип сумісності	Полягає у встановленні умов порівняння, зіставлення економічних величин, показників до і після проведення реструктуризації.
Принцип дотримання законності	Усі проведені в рамках реструктуризації заходи повинні в повній мірі відповідати вимогам чинного законодавства (безпосередньо в сфері реформування організації та у всіх інших сферах економічної діяльності, в яких встановлені правові регламенти, нормативи)

Продовження таблиці 1.5

Принципи цільового призначення реструктуризації	
Принцип обґрунтованості цілей і завдань.	При прийнятті рішення про проведення реструктуризації, все її цілі і завдання слід враховувати в комплексі: економічні; виробничо-технологічні; науково-технічні; соціальні; екологічні.
Принцип «невидимої руки»	Проявляється при пізнанні внутрішніх причин проведення реструктуризації виноробних підприємств, які виникають всередині самого підприємства.
Принцип участі	Проявляється в забезпеченні можливості участі кожного фахівця, виноробного підприємства в процесі проведення реструктуризації з урахуванням їх компетенції та, як наслідок, в зростанні відповідальності за реалізацію реструктуризаційних заходів.
Принцип таргетування	Полягає в застосуванні доступного спектра інструментів економічної політики виноробного підприємства, яка коректується при проведенні реструктуризації для досягнення кількісних орієнтирів цільової змінної.
Принципи планування реструктуризаційних заходів	
Принцип безперервності реструктуризації	Передбачає розгляд цього процесу як послідовного процесу розробки, деталізації, уточнення, внесення змін і продовження планів.
Принцип збалансованості планів	Означає необхідність кількісного відповідності між взаємопов'язаними розділами і показниками плану, між потребами в ресурсах і їх наявністю.
Принцип директивності планів	Передбачає, що план набуває чинності «внутрішнього закону» для всіх підрозділів виноробного підприємства після його затвердження.
Принцип ковзного планування	Передбачає підвищення ступеня динамічності підприємства, його пристосування до мінливої кон'юнктури ринку виноробної продукції
Принцип бюджетної збалансованості планів	Вимагає, щоб все різноманіття розроблюваних при реструктуризації планів, прогнозів, конкретних заходів забезпечувалося наявністю відповідної ресурсної бази, для чого треба скласти в усіх сферах і на всіх рівнях управління організацією матеріальних, трудових, фінансових, енергетичних та інших видів балансів, об'єднаних в загальну систему бюджетів організації.
Принцип еластичності планування	Передбачає динамічну реакцію планів проведення реструктуризаційних заходів на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів.
Принцип точності	Передбачає, що внутрішні плани реструктуризації діяльності підприємства повинні бути деталізовані і конкретизовані в тій мірі, в якій дозволяють внутрішні і зовнішні умови її функціонування в даний момент часу, з урахуванням прогнозів зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовища.

Продовження таблиці 1.5

Принципи інноваційно-інвестиційного розвитку організації	
Принцип грошового потоку	Відноситься до принципів оцінки інвестицій і визначає, що істотним є лише реальний рух грошових коштів і його слід відображати в той момент, коли воно відбувається, що слід враховувати при прогнозуванні руху грошових потоків.
Принцип оптимальності капітальних вкладень	Відповідно до принципу оптимальності капітальних вкладень організація повинна вибирати найдешевші способи фінансування, наприклад фінансовий лізинг, а залучення кредитів доцільно тільки в тому випадку, якщо забезпечується дія ефекту фінансового важеля.
Принцип комплексності інновацій	Означає розробку цілісної інноваційної політики підприємства, яка випереджає проведення реструктуризації, ув'язку всіх розроблюваних підприємством інноваційних проєктів в єдину систему, що включає різні за цільовою спрямованістю, рівнем розробки і змістом інноваційні проєкти в різних областях проведення реструктуризації.
Принципи результативності реструктуризації	
Принцип граничної рентабельності	Передбачає доцільність вибору тих об'єктів і напрямків вкладення інвестицій, здійснюваних при реструктуризації, які зможуть забезпечити максимальну рентабельність.
Принцип максимізації прибутку	Принцип максимізації прибутку і принцип мінімізації збитків тісно взаємопов'язані між собою і, по суті, визначають базові правила ефективного функціонування виноробного підприємства в ринковому середовищі, а якщо діяльність організації не відповідає критерію ефективності - характеризують умови, при яких може бути забезпечена ефективність функціонування.
Принцип мінімізації збитків	
Принцип відповідності ринковій кон'юктурі	Вимагає, щоб при плануванні реструктуризаційної діяльності виноробне підприємство враховувало кон'юктуру ринку, реальний платоспроможний попит на вироблену і реалізовану виноробну продукцію, допускаючи можливість їх зміни і забезпечуючи в реструктуризаційних проєктах і конкретних заходах відображення цих змін.

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [171]

Наступним етапом дослідження є систематизація методів реструктуризації діяльності виноробного підприємства.

При викладі складу методів реструктуризації діяльності вважаємо за доцільне їх систематизувати відповідно до виділених і охарактеризованих раніше групами принципів (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Систематизація методів і принципів реструктуризації діяльності виноробного підприємства

Методи реструктуризації виноробного підприємства	Характеристика метода	Група принципів
Нормативний метод	Передбачає застосування системи нормативів, що характеризують функції з управління персоналом, чисельність працівників при виконанні різних операцій, тип організаційної структури, а також визначає критерії побудови структури управлінського апарату.	Загальнонаукові принципи проведення реструктуризації
Статистичний метод	Спирається на методи математичної статистики і розпадається на два етапи (індуктивний і дедуктивний).	
Евристичний метод	Використовується в тих ситуаціях, якщо застосування точних математичних моделей не може забезпечити достовірних результатів прогнозу в зв'язку з тим, що лежать в основі таких моделей передумови не відповідають справжнім властивостям поведінки прогнозованого економічного процесу.	
Розрахунково-аналітичний метод	Дозволяє на основі аналізу досягнутих показників діяльності організації, що приймаються за базу, спрогнозувати їх зміни на перспективу з використанням індексів зміни за плановий період.	
Балансовий метод	Полягає в зіставленні врівноважують один одного систем показників (наприклад, таких як ресурси і їх використання, виробництво і споживання, грошові доходи і витрати, активи і пасиви, виробництво і розподіл тощо).	
Метод аналізу	У загальному сенсі рішення аналітичних задач реструктуризації забезпечується використанням методу аналізу як аналітичного апарату дослідження економічних процесів. Від результатів аналізу багато в чому залежить вибір управлінських рішень в області змісту і напрямків реструктуризаційних заходів.	
Метод економічної діагностики	Дозволяє проводити аналіз і оцінку економічних показників роботи організації на основі вивчення окремих результатів, неповної інформації з метою виявлення можливих перспектив її розвитку і наслідків поточних управлінських рішень.	
Метод інтенсифікації виробництва	Виступає способом, що забезпечує підвищення ефективності виробництва, пов'язаного зі збільшенням його обсягу, більш ефективним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів в результаті впровадження досягнень науково-технічного прогресу.	Принципи цільового призначення
Метод дослідження операцій	Передбачає розробку і використання різних методів прикладної математики по оптимізації рішень соціально-економічних і виробничо-господарських завдань.	

Продовження таблиці 1.6

Програмно-цільовий метод	Сукупність прийомів і способів узгодження цілей з ресурсами за допомогою програми.	
Метод «монте-карло».	Оснoву цього методу складає отримання більшого числа реалізації випадкового процесу (яким, по суті, є реструктуризація, наслідки якої можуть бути непередбачуваними), який формується так, щоб ймовірні характеристики (математичні очікування, ймовірно деяких подій, ймовірність попадання траєкторії процесу в деяку область) дорівнювали певним величинам розв'язуваної задачі.	
Метод «Дельфі»	Метод швидкого пошуку рішень, заснований на їх генерації в процесі «мозкової атаки», що проводиться групою фахівців, і відбору кращого рішення, виходячи з експертних оцінок.	
Метод критичного шляху	Стосовно до реструктуризації діяльності виноробного підприємства цей метод може використовуватися при виборі оптимального варіанту її проведення з урахуванням тривалості процесу організаційних перетворень.	
Методи розробки прогнозів	Поділяються на методи тренда (екстраполяції, продовження в майбутнє тих тенденцій, які склалися в минулому) і методи аналізу причинних зв'язків (які використовують, економіко-математичні моделі прогнозу різних показників, отримані з аналізу загальних тенденцій і виявлення причин взаємозв'язків між цими показниками).	Принципи планування реструктуризаційних заходів
Метод оптимізації планових рішень	Полягає в формуванні різноманітних планів і виборі оптимального з них.	
Метод калькуляції собівартості	Дозволить проводити розрахунок поточних витрат виробництва на одиницю продукції за статтями витрат.	
Метод дисконтування доходів і витрат	Суть методу дисконтування доходів і витрат полягає у приведенні різночасних доходів і витрат при оцінці ефективності інвестиційного проекту до доходів і витрат початкового або кінцевого періоду на основі використання складних відсотків.	Принципи інноваційно-інвестиційного розвитку організації
Метод порівнянності варіантів ефективності капітальних вкладень	Метод порівнянності варіантів ефективності капітальних вкладень використовується при впровадженні досягнень науково-технічного прогресу, коли є кілька варіантів рішень економічної завдання, кожен з яких відрізняється не тільки одноразовими і поточними витратами, а й обсягами виробництва.	
Навчання дією	Метод вирішення проблем і навчання в групах, який дає можливість індивідуумам, групам людей або цілим організаціям поліпшити існуючий стан і ввести нововведення для розвитку виноробного підприємства в майбутньому.	Принципи результативності реструктуризації
Індексний метод	Для аналізу динаміки результатів реструктуризації, виявлення і порівняння впливу факторів на зміну стану організації в ході проведення організаційних перетворень представляється можливим використання індексного методу, що дозволяє за допомогою індексів порівнювати складні соціально-економічні явища	

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [90-91]

На основі дослідження наукових робіт з реструктуризації підприємств в формах її здійснення та поєднання інтересів суб'єктів економічного процесу нами розроблена методологія дослідження саме виноробних підприємств, заснована на принципах системно-структурного відображення. Представлена методологія дослідження дозволить сформулювати алгоритм вивчення процесів реструктуризації виноробних підприємств і чітко структурувати проблему, позначити пріоритетні напрямки майбутнього розвитку підприємств (рис. 1.4).

Серед основних напрямів удосконалення механізму реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин нами пропонується:

- формування ефективного механізму державно-приватного партнерства в процесі реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин;
- розробка стратегії реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин;
- проведення реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення інтегрованої структури – регіонально-галузевого кластера (різновид зовнішньої реструктуризації підприємств.
- У результаті проведеного дослідження можна зазначити, що проведена систематизація за видами, формами та методами реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин надала можливість визначити такі головні форми, як реструктуризація управління, виробництва, активів, фінансову та корпоративну реструктуризацію, а також створення одного із різновидів зовнішньої реструктуризації підприємств – інтегрованої структури регіонально-галузевого кластера.
- У результаті проведеного дослідження можна зазначити, що проведена систематизація за видами, формами та методами реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин надала можливість визначити такі головні форми, як реструктуризація управління, виробництва, активів

Рис.1.4. Етапи дослідження реструктуризації підприємств виробництва винограджних вин

Джерело: складено автором

Проведення кластерної політики для підприємств виробництва виноградних вин може бути забезпечено комплексом взаємопов'язаних дій, який будуть спрямовані на забезпечення високих темпів економічного зростання і диверсифікації економіки регіону за рахунок підвищення конкурентоспроможності виноробних підприємств та сформованих спеціалізованих підприємств і підрозділів, науково-дослідних закладів, пов'язаних спільними цілями по підготовці і переробці сировини, синергетика взаємодії учасників якого дозволить забезпечити ефект масштабу на регіональному, національному та світовому рівнях [82].

1.3. Теоретичні підходи щодо формування інноваційної складової реструктуризації підприємства

В умовах кризових явищ гостро стоїть проблема стрімкого зниження інноваційної активності підприємств виробництва виноградних вин, що негативно впливає на економіку країни. Активізація інноваційного процесу в країні може бути досягнута шляхом формування інноваційної складової реструктуризації підприємства. Розробка та реалізація ефективних інноваційних проєктів реструктуризації промислових підприємств сприятиме запуску механізму інноваційного розвитку країни, забезпечуючи при цьому поліпшення кон'юнктури національного ринку. Формування інноваційної складової реструктуризації та зростання інноваційної активності виноробних підприємств дозволить підвищити конкурентоспроможність на ринку шляхом впровадження новітніх технологій виготовлення продукції та переробки вторинної сировини, оптимізувати виробничі процеси та більш ефективно використовувати ресурси, розширити техніко-технологічні можливості для розвитку виноробного бізнесу, залучити інвестиції в інноваційні проєкти модернізації підприємств.

Інноваційна модель розвитку економіки – підхід до розвитку техно-економічних змін, який передбачає використання та впровадження інновацій для досягнення економічного зростання та конкурентоспроможності

передових технологій, науково-технічних розробок, створення сприятливого інвестиційного середовища, забезпечення глобальної конкурентоспроможності економіки через розробку унікальних та високотехнологічних продуктів та послуг з метою їх комерціалізації або отримання соціально-економічного ефекту [18].

Поширення інноваційних процесів у всіх сферах, зокрема у переробній промисловості, є важливим показником і свідченням утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки. Коли інноваційні технології впроваджуються в різні сфери виноробного бізнесу, це сприяє прогресивним змінам в економіці, підвищенню конкурентоспроможності регіонів та розвитку нових можливостей для підприємств виробництва виноградних вин.

У кризових умовах головною умовою сталого економічного розвитку регіонів України є реформування економіки, яке полягає у забезпеченні економічного зростання, структурно-технологічних змін прогресивного характеру. Підприємства виробництва виноградних вин знаходяться під тиском змін у конкурентному середовищі. Підприємства, що виробляють продукцію, постали перед потребою формування стратегії інноваційного розвитку. Щоб повноцінно функціонувати в умовах глобалізації та євроінтеграції, вони повинні адаптуватися до нових умов, що часто передбачає впровадження інноваційних методів і підходів. Ефективним засобом реалізації цих процесів і пріоритетним напрямом промислової політики підприємства має стати формування інноваційної складової реструктуризації, яка спрямована на впровадження інновацій у ключові сфери діяльності підприємства. Під впливом факторів зовнішнього середовища, виноробні підприємства розробляють та впроваджують реструктуризаційні заходи із застосуванням інноваційних методів для досягнення конкурентної переваги та стійкого розвитку.

Дослідження тенденцій високотехнологічного сектору промисловості, розвиток міжнародних інвестицій, діджиталізація економіки та прискорення темпів науково-технічного прогресу приводять до радикальних змін в економічній системі країни. У сучасних умовах основними драйверами розвитку

економіки є інновації. Для дослідження механізму впливу інновацій на функціонування підприємств виноробної промисловості та формування напрямків їх техніко-технологічного та інноваційного розвитку необхідно, перш за все, розглянути сутність інновацій, виявити особливості впливу інновацій на соціально-економічний розвиток регіону та конкурентоспроможність національної економіки.

Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук визначають інновацію як процес впровадження нових ідей, продуктів, послуг, технологій, який вноситься підприємством у власну діяльність із метою зростання виробництва, покращення економічного розвитку та підвищення своєї конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [10, с. 15–18].

Категорію «інновація» (англ. «innovation» – «введення новацій» або «втілення наукового відкриття») в економіку ввів Й. А. Шумпетер в роботі «Теорія економічного розвитку» (1911 р.). де вперше було розглянуто питання щодо створення нових комбінацій змін в економічному розвитку (інновацій) та вперше описано сутність інноваційного процесу. За Й. А. Шумпетером, «інновація» розкривається як впровадження нового продукту, нового методу виробництва, нового ринку збуту, нових джерел сировини, нових організаційних форм Його концепція інновацій більше орієнтована на введення нових елементів у виробничий процес та на створення нових можливостей для розвитку економіки [196-197].

Інновації стають нині одним з головних чинників, що формують ефективний розвиток, фінансову стабільність та конкурентоспроможність підприємств переробної промисловості. Оскільки підприємства виноробної галузі відносяться до аграрної промисловості, то для них характерні два види інноваційної діяльності, які безпосередньо пов'язані виробничим циклом, а саме техніко-технологічні та виробничі. Ці види інновацій суттєво впливають на якість продукції підприємств виробництва виноградних вин.

На нашу думку, варто розширити класифікацію інновацій для виноробних підприємств, адже це надасть можливість враховувати зв'язки між учасниками інноваційного процесу [159].

Для виноробних підприємств пропонується виділяти такі типи інновацій:

- 1) технологічні: продуктові, екологічні та виробничо-технологічні;
- 2) функціональні процесні: маркетингово-збутові, організаційно-управлінські, екологічні, кадрові (соціальні), фінансові (рис. 1.5).

Технологічні інновації впливають на різні аспекти економіки, включаючи виробництво, зайнятість, споживання, інфраструктуру і екологію. Вони є первинними, оскільки напряду пов'язані з виробництвом продукції виноробного підприємства. В залежності від контексту та реалізації, вони можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на фінансово-господарську діяльність виноробного підприємства. Однак загалом, технологічні інновації вважаються важливим каталізатором економічного розвитку.

Екологічно стійкий виноробний бізнес стає все більш важливим питанням для виробників та споживачів. Використання органічних, біодинамічних або сталих методів вирощування винограду може сприяти екологічності виробництва. Уникання хімічних пестицидів і штучних добрив може зменшити негативний вплив на довкілля. Продуктові інновації стосуються нових матеріалів, сировини, та технології виробництва виноробної продукції, тобто, це комерціалізація продукції, яка пройшла технологічні вдосконалення.

Інновації у виноробній промисловості – це: створення нової виноробної продукції, яка має унікальні смакові властивості, аромати; впровадження нових технологій вирощування, виведення нових сортів винограду; впровадження нових технологій виготовлення виноробної продукції; застосування інноваційних маркетингових інструментів просування нових брендів виноробної продукції на ринок; впровадження екологічно чистого виробництва, еколого-технологічних заходів комплексної переробки вторинної сировини виноробства; розробка та використання екологічно безпечних добрив для підживлення винограду.

Рис.1.5. Типи інновацій виноробних підприємств

Джерело: складено автором самостійно

Інноваційна реструктуризація має передусім прогресивний характер, оскільки вона включає в себе розробку нових технологій, вдосконалення існуючих техніко-технологічних систем, а також застосування нових підходів до виробництва. Інноваційна реструктуризація проводиться не лише на кризових підприємствах (як комплекс заходів, спрямованих на відновлення фінансової стабільності та ефективності діяльності підприємства), а й на стабільно працюючих підприємствах (як захід поліпшення фінансово-економічного стану підприємства, пошук управлінських рішень щодо забезпечення ефективності його діяльності, зростання виробництва та вдосконалення існуючих технологій) [189, с. 179].

На думку О.Б. Моргулець, інноваційна реструктуризація – це неперервний процес впровадження нових техніко-технологічних процесів, інформаційних технологій, оптимізації структури активів, застосування ефективних форм управління, забезпечення високої кваліфікації персоналу з метою зниження комерційного ризику, підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємства [112, с. 5].

Актуалізація формування інноваційної складової реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин набуває особливої значущості, вимагає комплексних методологічних досліджень, розробки науково обґрунтованої концепції стратегічного розвитку. У цьому контексті інноваційна реструктуризація характеризується як система заходів, які ініціюють впровадження нових технологій виробництва, відповідають інноваційно-екологічним потребам та соціально-економічному розвитку регіонів і передбачають, насамперед, техніко-технологічне оновлення виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій, зростання продуктивності. Цей вид реструктуризації підприємств обов'язково потребує відповідного науково-технічного супроводу, моніторингу технологічних змін з метою контролю якісних характеристик виноробної продукції та інноваційних технологій переробки вторинної сировини [160].

Процес перетворень на великих підприємствах, зазвичай, пов'язане зі зміною базових технологій виробництва, зміною відносин між власниками, зміною джерел і способів фінансування, зміною відносин між підприємствами та державою. Це – процеси реструктуризації – особливістю яких повинна стати інноваційність.

Формування інноваційної моделі реструктуризації підприємств припускає комплексне інтегрування актуальних досягнень науки й техніки (інновацій) у виробничі та управлінські процеси. У самих процесах важливим залишається підвищення пріоритетної ролі спеціалізації та кооперування виробництва наукоємної продукції, високих технологій і нових видів матеріалів, торгівля ліцензіями, ноу-хау, науковою інформацією тощо. Прийняттю рішень щодо інноваційного розвитку має передувати змістовний аналіз його напрямів, сучасних умов і засобів [167].

Формування інноваційної складової реструктуризації підприємства потребує наявності управлінсько-ресурсного базису, зокрема:

- по-перше, володіння достатніми матеріальними, трудовими, технічними, прикладними та інфраструктурними можливостями;
- по-друге, наявності збалансованої системи оцінки показників фінансово-господарської і виробничої діяльності підприємства та оцінки ефективності впровадження інновацій та системних перетворень (включаючи кількісну і якісну оцінки);
- по-третє, синхронізація часу, терміну та ресурсів у інноваційно-реструктуризаційних процесах з необхідними організаційними перетвореннями;
- по-четверте, фактичний стан інноваційного потенціалу підприємства повинен задовольняти і відповідати запланованим змінам в системі управління бізнес-процесами;
- по-п'яте, проєкт реструктуризаційних змін має бути результативним.

На підприємстві повинні динамічно скорочуватись операційні і непродуктивні витрати, збільшуватись частка виручки від реалізації продукції (послуг), виробленої за новими технологіями, повинен масштабуватись бізнес та

розширюватись можливості накопичення для капіталу, посилюватись конкурентні позиції підприємства на ринку [118, с. 15].

Необхідність проведення інноваційної реструктуризації підприємства зумовлена низкою проблем, серед яких: деформована галузева структура виробництва, в якій переважають висока енерго- та ресурсоемність промислових технологій, фізична та моральна зношеність основних виробничих фондів, сировинний характер експорту промислової продукції, звужений ринок інноваційних промислових товарів, недосконалість та неефективність системи управління; техніко-технологічне відставання вітчизняних виробництв відносно передового світового рівня і звідси низька їх конкурентоспроможність. Зазначені економічні проблеми функціонування підприємств в сучасних умовах пов'язані з наступними факторами:

1) відсутність достатнього платоспроможного внутрішнього ринку промислової продукції;

2) брак у підприємств достатнього обсягу власних обігових та інвестиційних коштів, а також незначні обсяги залучених інвестицій, якими підприємства забезпечені лише на третину від обсягу їх потреб;

3) значне загальне податкове навантаження на підприємства, що становить 50% від вартості продукції;

4) низький рівень стимулювання, підтримки і захисту власного виробника з боку держави.

У цьому контексті інноваційна реструктуризація характеризується як система заходів, що ініціюють приведення виробництва до нового стану, який відповідає об'єктивним потребам його інноваційного та соціально-економічного розвитку та передбачає, насамперед, технічне оновлення виробництва на передовій технологічній базі, яка включає ресурсозберігаючі технології, а також націлена на структурні трансформації виробництва для його оптимізації, реорганізацію управління виробництвом і персоналом [110]. Цей вид реструктуризації підприємства обов'язково потребує відповідного наукового

супроводу за рахунок вдосконалення інноваційної інфраструктури та приведення її до вимог ринкового середовища.

До основних етапів формування інноваційної складової реструктуризації підприємства входять попередній, організаційний та етап реалізації затвердження програми реструктуризації, задля попереднього виявлення негативних тенденцій у фінансово-господарській діяльності підприємства та активізації внутрішніх резервів підвищення рентабельності виробництва. Для успішного проведення реструктуризації підприємства необхідно розробити обґрунтовану програму реструктуризації, чітко сформулювати мету і тип реструктуризації залежно від актуалізованої проблеми (рис. 1.6).

Отже, реалізація стратегії інноваційної реструктуризації являє собою керований процес підвищення інноваційного потенціалу підприємства відповідно до поставлених поточних і стратегічних цілей. Керуючись цим принципом, при проведенні змін головними мають бути інноваційна спрямованість систем управління, гнучкість виробництва, цілеспрямовані і результативні нововведення.

На сучасному етапі становлення ринкової економіки постає невідкладна об'єктивна необхідність проведення раціональної реструктуризації аграрної сфери, яка сприяла б збалансованому розвитку продуктивних сил виробничих відносин відповідно до нової економічної ситуації. Одним із напрямів реструктуризації є перехід сільськогосподарського сектора на інноваційні засади розвитку.

Використання новітніх технологій у аграрному секторі економіки, при виробництві нових, зокрема екологобезпечних видів продукції створює для аграрних підприємств основу довгострокової конкурентної стратегії, формування та задоволення нових потреб споживачів; підсилює ринкові позиції лідерів світової економіки за рахунок комерційного використання інновацій. Для забезпечення ефективного розвитку національного господарства України необхідно вийти на правильний шлях його реструктуризації. Як свідчить зарубіжний досвід, таким напрямом є інноваційний.

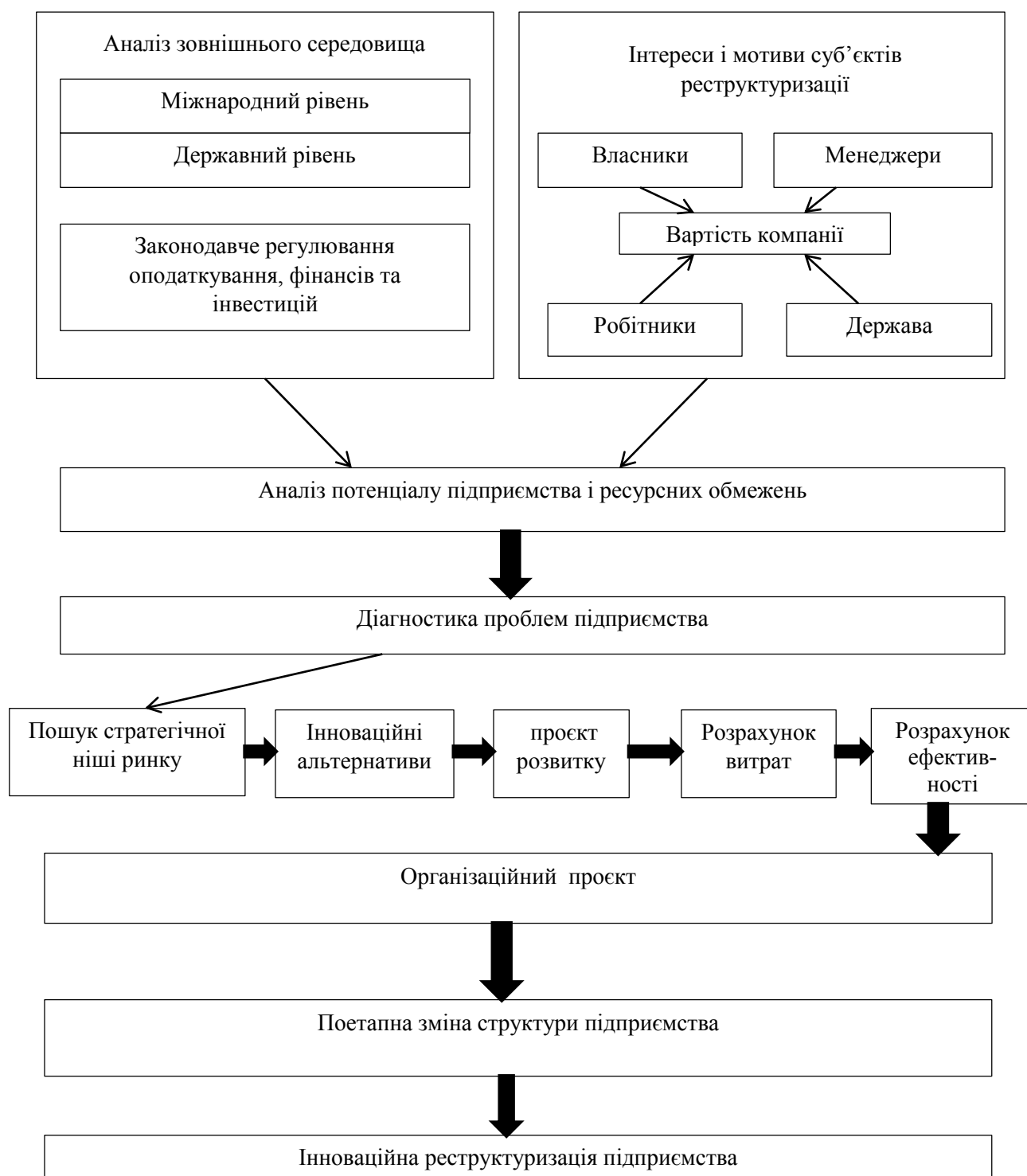

Рис. 1.6. Механізм формування інноваційної складової реструктуризації підприємства

Джерело: розробка автора

Для інноваційного розвитку характерним є високий рівень розвитку освіти, науки та структур інноваційного підприємництва. Основою інноваційного

розвитку є випереджувальні інвестиції, зокрема фінансові, високий рівень фахових знань, широка інформатизація, потужний інтелектуальний потенціал суспільства. В інноваційній економіці активний розвиток отримує підприємництво, маркетинг, капіталотворення та глобалізація економіки [86].

Для результативного і ефективного функціонування формувань інноваційного підприємництва останні повинні мати банк інновацій, який повинен постійно поповнюватися за рахунок збору і обробки наукової інформації (ідей, пропозицій, розробок). Продукція банку інновацій має використовуватися для: експертної оцінки і відбору реальних інновацій до впровадження; складання бізнес-плану і підготовка дрібних інновацій до впровадження; надання інформації суб'єктам господарювання про бізнес-інновації; розробки інвестиційних проєктів крупних інновацій; підготовки інноваційно-інвестиційних матеріалів до подальшої практичної реалізації. Забезпечення економічного зростання в сучасних умовах потребує створення відповідних умов і механізмів, що стимулюватимуть інноваційну діяльність та впровадження її результатів у господарчу практику. До найбільш поширених засобів в цьому напрямку можна віднести й створення технологічних парків.

Технологічний парк України – це здебільшого комплекс підприємств та організацій з визначеними науково-технічними напрямками. Комплекс об'єднує дослідження, розробки й виробництво на основі підприємницької діяльності забезпечує реалізацію високих технологій, виготовлення конкурентоспроможної продукції [68, с. 46]. Матеріальною базою інноваційної структури є значна наукова організація з розвиненою виробничою, господарською та соціальною інфраструктурою, об'єкти якої зорієнтовані на розробку та впровадження нових технологій. Технопарки створюються з метою: інтенсифікації розробок, виробництва та впровадження наукоємної конкурентоспроможної продукції; координації та взаємного погодження дій учасників технопарку, спрямованих на задоволення потреб внутрішнього ринку та нарощування експортного потенціалу країни; організаційного удосконалення інноваційної діяльності та комерційного трансферу науково-технічних розробок; залучення внутрішніх та

іноземних інвестицій для вирішення завдань, що стоять перед технопарком; організації виробництва та широкого використання інноваційних продуктів технопарку; створення нових і збереження існуючих робочих місць; іншої діяльності, що не суперечить чинному законодавству.

Специфічним структурним підрозділом, який може належати до складу технопарку, є технологічний інкубатор (бізнес-інкубатор). Головними цілями створення технологічного інкубатора є: сприяння розробці продукції, заснованої на новітніх технологіях відповідно до профілю технологічного парку; підтримка продуктових і процесорних інновацій; економічне пожвавлення регіонів; створення робочих місць чи завантаження існуючих; залучення виробничих потужностей, які не використовуються. Технологічний інкубатор (інкубатор інноваційних підприємств) виконує функції, які забезпечують створення в технопарку підприємств малого і середнього інноваційного бізнесу (у тому числі приватного), надання їм допомоги в найважчі перші 2-3 роки існування до початку їхнього самостійного функціонування на ринку [172].

Процес інноваційної реструктуризації, який розпочнеться з впровадження високоефективних технічних засобів та обладнання, комп'ютеризації зв'язку та управління, звичайно, потребуватиме створення відповідної збалансованої інноваційної структури підприємства. Доцільним може бути створення окремих високотехнологічних фірм, нових автоматизованих систем управління за усією технологічною ланкою в межах кожної нової технології. При цьому усі нововведення мають поєднуватися із застосуванням інформаційних систем, заснованих на використанні сучасних інформаційних технологій.

Дослідження показують, що сформований в Україні механізм інноваційної реструктуризації включає переважно організаційну частину. За відсутності в такому механізмі найважливіших складових: економічного стимулювання інноваційної діяльності; організаційної структури, здатної сприймати нововведення; фінансового забезпечення інноваційних проєктів, інформаційного забезпечення інноваційної діяльності; методики оцінки ефективності

інноваційних програм і проєктів з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів ризику, не можна істотно покращити результати інноваційної діяльності виноробних підприємств та забезпечити сталий розвиток і підйом машинобудівної галузі в цілому [191, с. 46].

Для досягнення встановлених стратегічних і тактичних цілей необхідно сформувати відповідний механізм інноваційної реструктуризації, який є одним із засобів активізації інноваційної діяльності і структурної перебудови виноробництва. Під таким механізмом варто розуміти сукупність елементів, що визначають матеріальні й організаційні основи, мотиви, стимули й умови ефективного здійснення інноваційної реструктуризації. Основною ланкою в розробці такого механізму має стати система управління інноваційною діяльністю. Тому механізм інноваційної реструктуризації повинен містити в собі комплекс елементів системи управління нововведеннями, які забезпечать зниження собівартості продукції, створення оптимальної, економічно ефективної структури необоротного та оборотного капіталу, впровадження новітніх технологій у виробничому процесі.

Розробка та впровадження інноваційної складової реструктуризації у виноробній сфері спрямовано на підвищення конкурентоспроможності вітчизняної виноробної продукції на внутрішньому та світовому ринках. Інноваційний шлях розвитку виробництва винограджних вин в Україні пов'язаний із значними труднощами, серед яких головними є високий рівень ризику та відповідні складнощі з пошуком джерел фінансування. Інноваційний розвиток виноробних підприємств потребує мобілізації усіх можливих ресурсів. Сучасні обсяги інвестицій у виноробні підприємства незначні й не відповідають потребам розвитку. Стратегічними орієнтирами підвищення інвестиційної привабливості підприємств слід визнати сировинні, технологічні, виробничі, маркетингово-збутові, організаційні інновації [69, с. 218]. Залучення інвестицій для впровадження інновацій у виноградно-виноробну промисловість може забезпечити значне підвищення його ефективності діяльності та стане надійним джерелом поповнення державного бюджету і значних валютних надходжень.

На відміну від реструктуризації, основним критерієм ефективності реалізації реструктуризаційних заходів на інноваційній основі, на теперішній час, є соціальний фактор. Як приклад, – менеджмент якості та умови його сертифікації, еко-інновації тощо. Інтеграція України у світовий економічний простір супроводжується жорсткою конкуренцією на ринку вина, що обумовлює необхідність підвищення якості виноробної продукції та зниження її собівартості. Істотним стратегічним напрямом розвитку виробництва є ефективне використання винограду шляхом впровадження інноваційних безвідхідних технологій, яке розглядається як стратегічний напрямок раціонального використання обмежених природних ресурсів і охорони навколишнього середовища. Особливу увагу варто приділити удосконаленню процесів переробки вторинної сировини виноробства. При переробці винограду на виноматеріали утворюється 15-20 % вторинної сировини, раціональна переробка якої дає можливість одержувати продукти, що представляють значну цінність для ряду секцій народного господарства. Такими є: етиловий спирт, винна кислота, енотанин, виноградне масло, біоконцентрати вітамінів групи В, вітамін D, фуражні корми, абразивні матеріали та безліч інших. З метою вирішення існуючих проблем, пов'язаних з переробкою вторинної сировини виноробства, почався процес об'єднання виноробних підприємств на основі кластерної ідеології.

У 2017 р. Європейським союзом в Україні та Молдові було виділене фінансування для реалізації грантового проєкту ЄС № 83263440 «Розвиток українсько-молдавського транскордонного виробничо-науково-освітнього кластера по переробці вторинних продуктів виноробства» [133]. В умовах проєкту розроблені та виготовлені дослідно-промислові зразки устаткування, необхідного для первинної переробки виноградних вичавків.

Дослідження наукових праць з даної проблематики дозволило виявити наступні напрями формування інноваційної складової реструктуризації підприємств виноградно-виноробної промисловості:

- впровадження спеціальних державних програм для забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств виробництва, підвищення інвестиційної привабливості виноградарства через вдосконалення земельних відносин та системи державної підтримки галузі, формування ефективної інфраструктури інвестиційно-інноваційної діяльності;

- формування сприятливого фінансово-кредитного середовища через забезпечення виноробних підприємств необхідними обсягами інвестицій для розширеного відтворення та інноваційного розвитку, фінансової стабільності та конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- створення у виноробній галузі інноваційного механізму впровадження завершених наукових розробок засобів механізації, за принципами функціонування технокластерів (інноваційна структура створюється на договірній основі об'єднанням наукових і підприємницьких структур на засадах приватногрупових інтересів);

- створення виноградарсько-виноробного кластеру навколо галузевого консалтингового центру з надання консультаційних послуг щодо впровадження інновацій з залученням науковців провідних науково-дослідних інститутів та вищих навчальних закладів за умови цільового фінансування з боку приватних підприємств, банківських установ та бюджетних джерел;

- удосконалення статистичного спостереження за інвестиційною та інноваційною діяльністю підприємств виноградно-виноробної промисловості;

- впровадження інноваційних технологій, зокрема удосконаленої технології зберігання винограду, приготування та дозування бентонітової суспензії, стабілізації коньяків, виробництва органічних та органіко-мінеральних добрив з відходів виробництва, нових методів визначення розливу;

- селекція нових сортів винограду, спрямована на ефективніше використання природних та економічних факторів, підвищення виробничого потенціалу;

– формування національного винного туризму як інструменту інноваційного розвитку виноробної галузі, який визначається розвитком мережі регіональних винних шляхів.

Реалізація цих заходів дасть змогу підвищити ефективність інноваційного розвитку виноробних підприємств і конкурентоспроможність вітчизняної виноробної галузі як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, а також створити умови для ефективного розвитку виноробства.

Висновки до розділу 1

Дослідження із даного розділу дисертаційної роботи дозволили зробити наступні висновки та пропозиції:

1. На теперішній час існує багато різноманітних підходів, що стосуються визначення сутності реструктуризації підприємства, вони також знаходять своє вираження у нормативно-правових актах і працях вітчизняних та іноземних науковців. Популярність та поширеність вживання терміну «реструктуризація підприємства» у науковій та навчальній літературі, ділових колах підкреслюють його багатогранність та ємність. На наш погляд, трактування категорії «реструктуризація підприємства» найповніше розкриває інтеграційний підхід, тому ми пропонуємо розвинути його зміст у межах саме цього напрямку, і дати таке визначення: реструктуризації підприємства – комплекс організаційно-управлінських, фінансово-економічних, технологічних, виробничих, інноваційно-інвестиційних, правових, маркетингових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства, досягнення цілей попередження і подолання кризових процесів, підвищення конкурентоспроможності у безперервно мінливих ринкових умовах, зміцнення фінансової стійкості, реалізацію нових потенційних можливостей, необхідних для прибуткового зростання продажу продукції, на яку є платоспроможний попит.

Критичний аналіз наукових поглядів та практичного використання поняття «реструктуризація підприємства» вказує на його змістовність, багатоаспектність,

відсутність єдиного підходу до визначення суті. Таким чином, наявною є гостра необхідність поглиблення і розвитку теоретичної бази реструктуризації підприємств як у сфері формулювання загальних законів і закономірностей, що мають універсальний характер, інваріантних будь-яким механізмам господарювання, так і у сфері виявлення специфічних закономірностей, нестандартних, особливих економічних умов і ситуацій. Основними завданнями розвитку теорії і практики реструктуризації на цей час є формування понятійного апарату, що забезпечує можливість реалізації системного підходу до планування і здійснення реструктуризації; розробка методичних підходів до формування системної концепції реструктуризації підприємства.

2. Систематизація видів реструктуризації за певними ознаками відіграє в науковому дослідженні важливу роль. Так як за допомогою узагальнення та систематизації різноманітності видів перетворень дозволить спростити розуміння самого процесу реструктуризації підприємств. Узагальнюючи проведене наукове дослідження, можемо зробити наступні висновки: розглянуто види реструктуризації та здійснено їх класифікацію за відповідними ознаками; встановлено співвідношення видів реструктуризації з причинами і напрямками реструктуризації підприємств. У запропонованому нами підході до класифікації форм та видів реструктуризації підприємств визначено такі головні форми, як реструктуризація управління, виробництва, активів, фінансова та корпоративна реструктуризація; виділено також найістотніші ознаки, за якими можна визначати види реструктуризації, на основі інформації, яка має міститися у плані реорганізаційних заходів. Використання цього підходу дозволить обирати найбільш доречні у кожному конкретному випадку заходи, прийоми та технології відповідно до методики реструктуризації.

Нами виділені та систематизовані специфічні принципи і методи реструктуризації виноробних підприємств, які найбільшою мірою відповідають напрямкам підвищення ефективності розвитку і міжнародної конкурентоспроможності виноробної промисловості. Таким чином, розглянуті і систематизовані принципи і методи реструктуризації діяльності виноробних

підприємств, не претендуючи на повне охоплення всього методологічного інструментарію реструктуризації в силу багатоплановості можливого її дослідження, дозволяють представити принципи і методи реструктуризації в системному вигляді, виходячи з функціональних областей їх прояву і використання. Ці функціональні області можуть, на наш погляд, розглядатися як окремі бізнес-процеси, що розкривають зміст реструктуризаційних заходів і вимагають розробки спеціальних методологій.

3. Інноваційна реструктуризація характеризується як система заходів, що ініціюють приведення виробництва до нового стану, який відповідає об'єктивним потребам його інноваційного та соціально-економічного розвитку та передбачає, насамперед, технічне оновлення виробництва на передовій технологічній базі, яка включає ресурсозберігаючі технології, а також націлена на структурні трансформації виробництва для його оптимізації, реорганізацію управління виробництвом і персоналом. Формування інноваційної складової реструктуризації підприємств дозволить досягти позитивних результатів у фінансово-економічному становищі підприємства, адаптуватись йому до зміни факторів зовнішнього середовища, забезпечити досягнення сталого розвитку економіки шляхом запровадження передових технологій, зростання питомої ваги наукомісткої конкурентоспроможної інноваційної продукції та інтелектуальних послуг у сфері промисловості, а також забезпечити відповідні зміни структури внутрішнього ринку та експортної продукції, що, в кінцевому підсумку, має посилити конкурентоспроможність вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Основні положення, які містяться у розділі 1, опубліковані у працях автора [25; 158; 159; 160; 161; 162; 163; 165; 167].

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Передумови формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств

Процеси євроінтеграції України у високотехнологічне конкурентне середовище зумовили необхідність формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, яке передбачає впровадження нововведень і технологій з метою поліпшення ефективності, конкурентоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Наукові надбання та їхнє технологічне застосування, спрямування зусиль на створення нових продуктів чи модифікацію існуючих, вдосконалення технічної інфраструктури та обладнання є джерелом довготривалого економічного зростання виноробних підприємств. Техніко-технологічні, еколого-виробничі інновації розглядаються не тільки як фундамент і інструмент підвищення конкурентоспроможності виноробних підприємств, так і національної економіки в цілому. Інноваційна складова реструктуризації виноробних підприємств сьогодні є визначальною для формування конкурентоспроможності економіки як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях. Формування інноваційної складової реструктуризації включає в себе не лише технічні інновації, але й зміни в організаційній культурі та стратегічному плануванні для створення сприятливого середовища для розвитку та імплементації новаторських ідей.

Перехід до інноваційної моделі розвитку регіональної економіки є стратегічно важливим кроком для досягнення сталого та конкурентоспроможного розвитку, який дозволить регіонам знизити залежність від застарілих галузей, розширити спектр економічних можливостей, стабілізувати та забезпечити сталий розвиток економіки держави в цілому з

максимальним врахуванням та використанням науково-виробничого і ресурсного потенціалу регіонів.

Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств є найбільш дієвим інструментом покращення технологічної інфраструктури, енергоефективності та раціонального використання ресурсів, що сприяє сталому розвитку регіонів, активному розвитку наукових досліджень як основи новаторських рішень та технологій, підвищенню продуктивності праці і залученню іноземних інвестицій в інноваційні проекти.

В результаті регіони стають більш привабливими для інвесторів, що сприяє розвитку інфраструктури та підтримці економічного зростання. Перспективи розвитку промислових регіональних кластерів в Україні сприятиме співпраці підприємств, дослідницьких центрів та вищих навчальних закладів.

Важливим фактором техніко-технологічних змін під час реструктуризаційних перетворень є інноваційна спроможність регіону. Регіони, активно інвестуючи в інноваційні проекти, стають більш привабливими для інвесторів, що сприяє розвитку інфраструктури та підтримці економічного зростання. Інноваційна спроможність регіону є домінуючим чинником формування його ефективного розвитку та конкурентоспроможності в майбутньому. Державною стратегією регіонального розвитку на 2021—2027 роки одним із головних завдань регіональної політики визначено формування міських та регіональних економічних кластерів, що забезпечить ефективне використання потенціалу територій та становлення інноваційної економіки держави.

Також важливу роль відіграє забезпечення підтримки індустрії переробки та утилізації відходів. Особливо це актуально для реструктуризації економічної бази підприємств виноробної промисловості на новій інноваційно-технологічній основі.

На сучасному етапі реструктуризаційних перетворень формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств становить основу для переходу економіки країни на більш високий інноваційно-

технологічний рівень і для підвищення її конкурентоспроможності. Тренд на розвиток організаційно-виробничих та інноваційно-високотехнологічних кластерів є дуже актуальним як у регіональному та національному аспекті, так і в глобальному та європейському масштабі [184]. Кластери спрямовані на сталий розвиток, сприяючи впровадженню екологічно чистих технологій та практик. Україна, враховуючи свій потенціал у високотехнологічному напрямі, може скористатися цим трендом для стимулювання економічного росту та розвитку інновацій

До головних чинників формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств та інноваційно-технологічного розвитку регіональної економіки належать:

- проведення наукових досліджень та розробок в галузі виноробства, нових сортів винограду, технологій виробництва і баріння вина;
- наявність в регіоні виноробних підприємств, виробнича база та технологічний рівень яких дозволяє вдосконалити екологічні та сталісні практики виробництва вина, що відповідає сучасним вимогам споживачів та запроваджувати інновації й виробляти в достатніх обсягах інноваційну продукцію;
- наявність сучасної науково-дослідницької бази, здатної забезпечити інноваційно-технологічний розвиток регіональної економіки;
- наявність висококваліфікованих та креативних трудових ресурсів, які мають залучення найбільш висококваліфікованих та креативних працівників, здатних ініціювати та активізувати інноваційні процеси та економічне зростання.

Ці складові у сукупності з фінансовою підтримкою для впровадження проєктів визначають інноваційний потенціал регіону та сприяють ефективному формуванню інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств та інноваційно-технологічного розвитку регіональної економіки.

Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення регіонального кластеру дозволить підприємствам об'єднувати зусилля для підвищення конкурентоспроможності на

ринку, спільно виробляючи високоякісну продукцію та впроваджувати екологічні інноваційні технології переробки вторинної сировини [198]. Кластери можуть стати платформою для малих та середніх підприємств, які отримують доступ до ресурсів та можливостей для інноваційного зростання. Ми згодні з думкою І. В. Пятак [135], який вважає кластеризацію економіки найефективнішою формою організації інноваційної діяльності, яка сприяє розвитку нових інноваційних технологій та підвищенню конкурентоспроможності. Впровадження кластерного підходу є потужним інструментом для реструктуризації економік підприємств, регіонів та країни. Потенціал реструктуризаційних перетворень шляхом кластеризації може бути реалізований при знаходженні балансу між стандартизацією виробничої діяльності та інноваціями, які порушують усталені виробничі процеси [9, с. 10].

Основні завдання формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств та високотехнологічного розвитку регіонів:

- створення фінансових інструментів та грантових програм для фінансування досліджень та впровадження інновацій в галузі сучасних технологій виноробства;
- розробка та впровадження ефективної інноваційної екосистеми, яка об'єднує підприємства, дослідницькі установи, урядові органи та інші зацікавлені сторони;
- зменшення впливу виноробної галузі на навколишнє середовище шляхом впровадження енергоефективних технологій та сталих практик;
- залучення інвестицій для підтримки досліджень і розробок виноробних технологій, вивчення нових сортів винограду, покращення виробничих процесів;
- визначення та підтримка інновацій в усьому ланцюзі виробництва – від вирощування винограду до реалізації вина, що включає покращення технічних, технологічних та маркетингових аспектів;
- застосування сучасних технологій виноробства, створення інноваційних регіональних та транскордонних виноробних кластерів, які об'єднують виноробні підприємства, наукові установи, освітні заклади;

- створення ефективного державного фінансового механізму підтримки розвитку інноваційної діяльності виноробних підприємств;
- розробка та підтримка інфраструктури для досліджень і впровадження інновацій, включаючи лабораторії, технологічні центри та тестові площадки,
- створення нових і підвищення ефективності діяльності існуючих інноваційних структур – технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів тощо.

Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення регіонального кластеру є ефективним механізмом для створення сприятливого середовища для інноваційно-технологічного та інвестиційного розвитку регіональної економіки, інноваційної екосистеми, де взаємодія між різними учасниками підтримує інноваційний розвиток.

Для національних виноробних підприємств в умовах політичної та економічної нестабільності, посилення міжнародної конкуренції найгострішою стає проблема формування інноваційних реструктуризаційних перетворень. Створення інноваційного високотехнологічного регіонального кластеру підприємств виноградно-виноробної сфери може бути ефективною формою реструктуризації, спрямованою на підвищення конкурентоспроможності та сталий розвиток даного сектору.

Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення регіонального кластеру спрямовано на: створення інноваційних екосистем та розвиток територіальних групувань, що об'єднують підприємства, наукові установи, державні структури для спільної розробки та виробництва виноградарської та виноробної продукції; підвищення конкурентоспроможності виноробних підприємств та регіону через зростання інвестиційно-інноваційної активності в результаті розробки еколого-інноваційних технологій, нових сортів винограду чи методів виробництва вина.

Інтеграція України в світовий економічний простір в сфері виноробства супроводжується рядом викликів і конкурентних тисків. Україна стикається з

конкуренцією від виробників вина з інших країн, які також претендують на свої частки ринку. Це вимагає підвищення якості виноробної продукції, ефективності виробництва, розвитку унікальних конкурентних переваг, а також зниження собівартості виноробної продукції за рахунок ресурсозберігаючих технологій.

На сьогоднішній день в Україні функціонують об'єднання, які спеціалізуються у вирощуванні винограду, його переробці на виноматеріали, а також утилізації вторинної сировини виноробства. Такі об'єднання відіграють важливу роль у виноробній галузі, забезпечуючи комплексний цикл виробництва, включаючи вирощування сировини, її подальшу переробку та використання вторинної сировини. Але наразі відсутні великі спеціалізовані підприємства, які займаються переробкою вторинної сировини виноробства. Це може вказувати на важливі можливості для розвитку нових напрямків виноробної промисловості та створення підприємств, спрямованих на використання відходів винного виробництва. Створення спеціалізованих підприємств для переробки вторинної сировини може призвести до зменшення екологічного впливу виноробства, створення додаткових робочих місць та розширення асортименту продукції. Це також відкриває можливості для інновацій та впровадження нових технологій у виноробній галузі, що сприяє загальному розвитку сектору. Переробка вторинної сировини виноробства може включати в себе різноманітні проекти, такі як виробництво додаткових продуктів, використання залишків для вирощування комбікормів або виробництво органічних добрив.

Європейським союзом в 2017 р Україні та Молдові було виділено фінансування для реалізації грантового проекту ЄС № 83263440 «Розвиток українсько-молдавського транскордонного виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинних продуктів виноробства» [133].

Програмою проекту передбачено низку науково-освітніх, організаційно-виробничих та еколого-технологічних заходів до вирішення проблеми комплексної переробки вторинної сировини виноробства, а саме: проведення наукових досліджень для оптимізації процесів переробки; розробка ефективних

технологій використання вторинної сировини у виробництві продуктів з вищою доданою вартістю; залучення вищих навчальних закладів та дослідницьких центрів для проведення досліджень і розробки нових технологій; формування ефективної логістичної системи; розробка виробничих програм з управління відходами для забезпечення екологічної сталості проєкту. Ці кроки можуть сприяти створенню ефективного та стійкого механізму транскордонного співробітництва регіонів з питань переробки вторинної сировини виноробства.

Південний регіон України відомий своєю багатою традицією виноробства та численними виноробними підприємствами. На південному заході України вирощуються різні сорти винограду, включаючи ті, які підходять для виробництва червоних, білих та ігристих вин. В південному регіоні розташовані численні виноробні підприємства, включаючи великі та відомі бренди, а також невеликі родинні виноробні. Отже, південний регіон України є важливим центром виноробства. З метою створення спеціалізованих підприємств в Південному регіоні України, які здійснюють переробку вторинної сировини виноробства, необхідне об'єднання потенціалу виноробних підприємств, науково-освітніх установ, дослідницьких центрів на основі кластерної ідеології, яка дозволить отримати додатковий прибуток від реалізації продуктів вторинної сировини виноробства.

Формування і функціонування кластера по комплексній переробці вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України є перспективним напрямом формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, оскільки дозволить: об'єднати підприємства та організації, які спеціалізуються на різних етапах переробки виноградарської сировини; стимулювати технологічний обмін та інновації між учасниками (спільні дослідження та впровадження нових технологій дозволяють покращити якість продукції та оптимізувати процеси); зменшити витрати на логістику, транспортування сировини та готової продукції; створити нові робочі місця, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток Південного регіону; зменшити кількість відходів вторинної сировини та вплив на довкілля, що

відповідає сучасним екологічним стандартам; сформувати стійке та конкурентоспроможне економічне середовище, сприяючи інноваційному та ефективному виробництву.

Вторинна сировина виноробства в Південному регіоні України використовується частково в подальшому виробництві. Обмежена інтеграція вторинної сировини виноробства в економіку та виробництво зумовила недокапіталізацію економіки регіону. На основі аналізу світового досвіду переробки винограду на виноматеріали та використання відходів вторинної сировини зроблено висновок, що щорічно економіка Південного регіону втрачає десятки мільйонів доходу, який можна отримати, якщо переробити і реалізувати вторинну сировину виноробства. Недостатня розробка та впровадження ефективних технологій переробки вторинної сировини може призвести до втрати можливостей щодо використання цих ресурсів. Брак інвестицій у сучасні технології та обладнання для ефективної переробки вторинної сировини може стати перешкодою для розвитку цього напрямку.

Для подолання недокапіталізації економіки Південного регіону важливо вдосконалювати технології, залучати інвестиції, просувати ефективні механізми використання вторинної сировини та сприяти свідомому підходу до її управління всередині галузі та національного рівня.

Використання вторинних продуктів виноградарства і виноробства має значний позитивний вплив як на економію, так і на довкілля. Вторинні продукти можуть бути використані для виробництва біопалива або відновлюваної енергії, що дозволяє раціонально використовувати ресурси та зменшувати залежність від традиційних джерел енергії. Використання виноградних залишків для виготовлення органічних добрив чи їх компостування може покращити структуру ґрунту та збільшити його плодючість. Вторинні продукти можуть бути використані для виробництва різних матеріалів, таких як дерев'яна плита або біопластик, сприяючи матеріалозбереженню. Використання вторинних продуктів допомагає зменшити обсяг відходів та сприяє створенню замкнутого циклу виробництва. Вторинні продукти можуть містити поживні речовини, які

покращують якість ґрунту та сприяють його відновленню. Використання вторинних продуктів може відкривати можливості для створення нових продуктів, таких як косметичні чи фармацевтичні засоби, що базуються на природних компонентах.

В 2022 р. в Україні було перероблено 168 тис т винограду на виноматеріали. Продукти переробки винограду на виноматеріали в Україні в 2022 р. наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Продукти переробки винограду на виноматеріали в Україні в
2022 р.

Найменування сировини	Україна
Основна сировина	
Виноград для виноробства, тис т	168,0
Виноматеріали, тис дал	11607,2
Вторинна сировина	
Гребені, тис т	6,7
Вичавки, тис. т	22,6
Насіння, тис т	5,6
Шкірка, тис т	171,9
Дріжджові осідання, тис дал	290,2

Джерело: складено автором за матеріалами [132]

Використання вторинних продуктів виноградарства і виноробства відповідає принципам сталого розвитку та допомагає створити більш ефективну та екологічно чисту виноробну промисловість.

Можливість використання продуктів переробки вторинної сировини виноробства та відсотковий вихід готового продукту може значно варіюватися в залежності від конкретного виду сировини і технологій переробки. Відсотковий вихід готового продукту відноситься до того, яка частина вторинної сировини фактично перетворюється на новий продукт після переробки. Це може залежати від ефективності технологій та специфіки виробництва. Можливість використання продуктів переробки вторинної сировини виноробства та відсотковий вихід готового продукту представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Можливість використання продуктів переробки вторинної сировини
виноробства та відсотковий вихід готового продукту

Види відходів виноробної промисловості	Продукт переробки	Вихід продукту, %	Ціна на ринку грн/кг(л)
Гребні	Корм	30	20
	Пектини	3-7	225
Гребневе сусло	Спирт(зазвичай етиловий)	0,8-1	105
Шкірка	Енобарвник	2	1050
	Кормове борошно	35	30
	Спирт	10-15	110
Насіння	Виноградна олія	11	360
	БАД	1-1,5	2180
Сульфітовані осади	Спирт	3-7	110
Вуглекислий газ	CO ₂	45	300
	Спирт	0,17-1,5	110
Дріжджові осади	Енантовий естер	0,04	825
	Спирт	45-50	110
Клейові осади	Сивушні масла	5-8	25
	Спирт	23-25	110
Коньячна барда	Винна кислота	9-12	1800-1900
Виноградна лоза	Паливні палети (біопаливо)	80	40

Джерело: складено автором на основі [1; 41; 132]

Інноваційні дослідження у сфері використання вторинної сировини виноробства активізувалися після 2000 року. Зазначимо кілька напрямків, в яких відбуваються інновації в цій області:

1. Біоенергетика. Виноградні залишки, такі як шкірки, насіння та осад, можуть бути використані для виробництва біоенергії. За допомогою спеціальних технологій вони можуть виділятися в біогаз або біопаливо, сприяючи вирішенню енергетичних проблем.

2. Екологічна усталеність. Використання вторинної сировини виноробства сприяє екологічній усталеності та редукції відходів. Інновації в цьому контексті орієнтовані на розвиток ефективних та екологічно чистих технологій.

Незважаючи на кризові явища у світі, який, зіткнувся з новим викликом – військовим вторгненням Росії в Україну, ринок біопалива продовжує

розвиватися, сприяючи стрімкому розвитку сектора відновлюваної енергії (рис.2.1). Зелений курс, визначений стратегіями та політиками багатьох країн щодо зменшення залежності від традиційних видів палива, також підтримує розвиток біодизельної промисловості. Світове виробництво біодизелю в 2022 р. зросло, зокрема в таких ключових країнах, як ЄС, Індонезія та Аргентина.

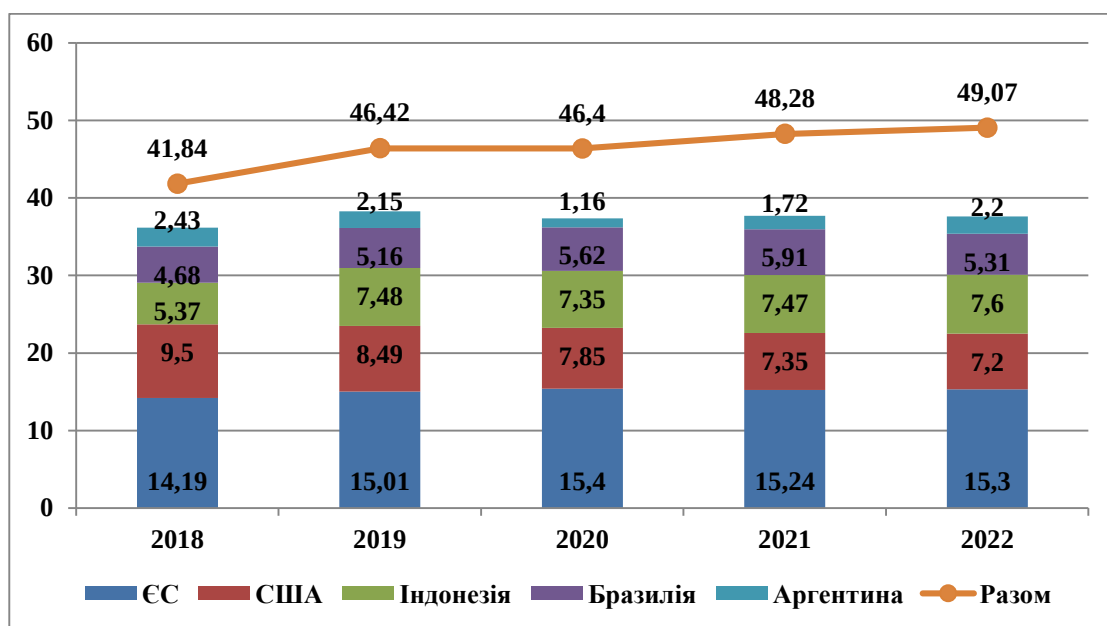

Рис. 2.1. Динаміка світового виробництва біопалива, млн. тонн

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

В Європейському Союзі використання біомаси, отриманої від обрізки та видалення багаторічних сільськогосподарських насаджень, для потреб енергетики є відносно новим та перспективним напрямком. Цей підхід відповідає сучасним тенденціям в сфері використання відновлювальних джерел енергії та збалансованому підходу до виробництва енергії. Біомаса є відновлюваною енергією, оскільки рослини можна вирощувати та використовувати циклічно. Виноградні відходи не тільки можуть бути використані ефективно, але й призводять до створення нових продуктів і рішень, спрямованих на покращення якості життя, економії речовин та енергії та зниження впливу на навколишнє середовище. Продукти переробки вторинної сировини виноробства можуть бути використані для виробництва біоенергії,

такої як біопаливо або біогаз. Дослідження динаміки виробництва біопалива в Європі показало зростання в Німеччині з 3,4 до 3,53 млн. тонн, у Франції – з 1,88 до 2,05 млн. тонн, в Іспанії – з 2,2 до 2,41 млн. тонн, в Нідерландах – з 1,92 до 2 млн. тонн (рис.2.2).

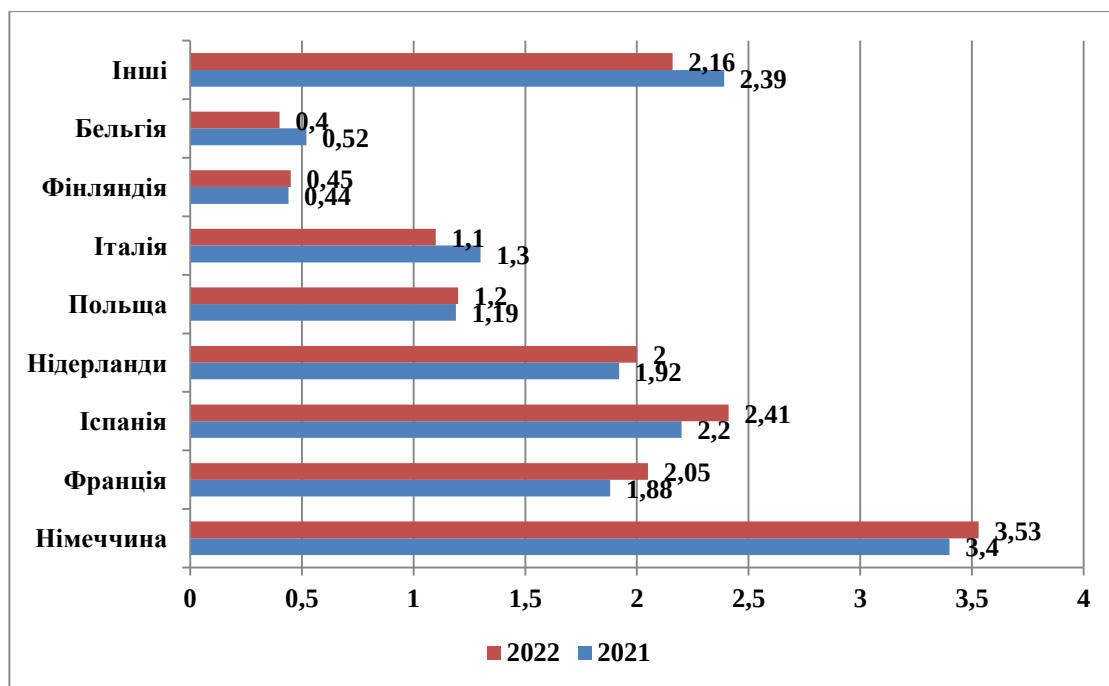

Рис. 2.2. Виробництво біопалива в Європі, млн. тонн

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Виробництво біопалива та енергії з виноградної лози вже стало частиною стратегій країн Європейського Союзу (ЄС) щодо сталого розвитку та зменшення впливу на навколишнє середовище. Деякі країни ЄС активно працюють над розвитком таких проєктів і використовують виноградарську галузь для виробництва біопалива та енергії. Ось деякі можливі приклади успішної реалізації таких проєктів: у південних регіонах Іспанії, де виноградарство розвинене, деякі виробники експериментують із використанням залишків виноробної діяльності для виробництва біопалива або генерації електроенергії; в італійському виноробному регіоні також розробляють та впроваджують ініціативи щодо використання виноградних залишків для виробництва енергії;

деякі французькі виноробні хмари також досліджують можливості використання відходів виноградарства для виробництва біопалива та зеленої енергії.

Ці проекти спрямовані на раціоналізацію виробництва, зменшення відходів та стимулювання сталого виробництва та споживання енергії.

Кращі практики застосування сучасних технологій виноробства та виноградарства, що спрямовані на зменшення енерговитрат та відходів представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Кращі практики енергетичного використання біопалива та енергії з виноградної лози в країнах ЄС та в Україні

Місце розташування та рік започаткування проекту	Обсяг виноградної лози для виробництва енергії	Спосіб енергетичного використання біопалива та енергії з виноградної лози	Капітальні витрати на впровадження проекту
Іспанія, м. Сокуельямос, 2011, (компанія «Pelets Combustible de la Mancha S.L.»)	20 тис. т/рік	Виробництво пелет з виноградної лози для подальшого продажу (основні споживачі пелет – місцеві компанії, які використовують біопаливо для забезпечення опалення та виробничих потреб)	5,8 млн. євро
Іспанія, м. Вілафранка-дель-Пенедес, 2015 р.	225 т/рік	Виробництво теплової енергії для потреб місцевого винного заводу та місцевої системи Проект передбачає розширення кількості споживачів теплової енергії за рахунок інших винних заводів та їх приєднання до системи.	600 тис. євро
Франція, комуна Марленайм (фермерське виноробне господарство), 2010 р.	12 т/рік	Виробництво теплової енергії для внутрішніх потреб Використання спеціальних котлів, призначених для спалювання подрібненої виноградної лози. Такі котли можуть виробляти технологічну пару для потреб виробництва.	77,7 тис. євро

Продовження таблиці 2.3

Україна, с. Шабо (Одеська область), 2015 р.	1-1,5 тис. т/рік	Виробництво технологічної пари та забезпечення опалення у зимовий період за рахунок використання подрібненої виноградної лози Виноградна лоза використовується для виробництва тепла, яке потім може бути використано для опалення виробничих приміщень.	Дані відсутні
---	---------------------	---	---------------

Джерело: складено автором на основі [2]

Використання біомаси, отриманої від обрізки та викорчовування садів і виноградників, може бути ефективним напрямком для виробництва енергії в Україні. Але на даний момент використання біопалива та енергії з вторинних продуктів галузі виноградарства та виноробства у дуже обмеженому обсязі. Одним з небагатьох практик енергетичного використання біопалива та енергії з виноградної лози в Україні є виробництво технологічної пари та забезпечення опалення у зимовий період ПТК «Шабо» (Одеська область) за рахунок використання подрібненої виноградної лози як палива [2].

В Україні запатентовано «Спосіб виготовлення пелет із виноградної лози» (Айрапетян А. Г., Шаровський С. П.) [154]. Винахід належить до утилізації обрізаної виноградної лози, з метою отримання паливних пелет для використання як пального із високими енергетичними показниками. Паливні палети можна використовувати не тільки як пальне, але і як добавку до корму крупної та дрібної рогатої худоби у вигляді харчових дріжджів.

В Україні є значний обсяг садів і виноградників, які регулярно потребують обрізки та інших сільськогосподарських заходів. Це може надати стабільний потік сировини для виробництва біомаси. Обробка обрізаного матеріалу може забезпечити сталість постачання, оскільки це вигідно використовувати відходи виноградарства та садів. Використання біомаси з садів та виноградників сприяє використанню відновлюваних ресурсів та зменшенню залежності від невідновлюваних джерел енергії. Такі проєкти можуть забезпечити сталість виробництва енергії, сприяючи регулярній поставці біомаси протягом року.

Використання біомаси з виноградників може сприяти зменшенню викидів парникових газів та інших забруднюючих речовин. Враховуючи ці аспекти, використання біомаси з садів і виноградників може стати важливим кроком в напрямку сталої та відновлювальної енергетики в Україні.

Використання котлів, які працюють на пелетах, є поширеною та ефективною практикою в Європі. Котли на пелетах володіють високим коефіцієнтом корисної дії (ККД = 80 – 85%), що свідчить про ефективне використання енергії під час спалювання пелет. Використання пелет має менший вплив на довкілля порівняно з традиційними видами палива, такими як вугілля або газ. Пелети виготовляються з відновлюваних джерел, таких як виноградна лоза або біомаса, що робить їх екологічно сталим вибором. Багато країн Європи активно розвивають власне виробництво пелет, що зменшує залежність від імпорту палива. Ці та інші переваги роблять котли на пелетах популярним та сталим вибором для опалення в багатьох європейських країнах.

Пелети із виноградної лози можна використовувати як паливо для вантажних автомобілів і сільськогосподарської техніки, особливо для тих видів техніки, які можуть бути модифіковані або вже розроблені для використання альтернативних видів палива. Пелети виготовляються з відновлюваних матеріалів (із виноградної лози), що робить їх екологічно чистим видом палива. Використання пелет може допомогти зменшити викиди забруднюючих речовин порівняно з традиційними видами палива. Якщо у Південному регіоні України налагодити місцеве виробництво пелет, це може підвищити регіональну економіку та зменшити залежність від імпортованих видів палива. Використання пелет у сільському господарстві може бути ефективним рішенням для зменшення впливу на довкілля та оптимізації використання енергії в аграрному секторі.

Пелети із виноградної лози дійсно можуть мати високі енергетичні показники і вважаються ефективним джерелом енергії. Вони можуть використовуватися як «зелене» паливо для виробництва тепла та електроенергії.

Високі енергетичні показники роблять їх ефективним і стали досить популярними в сфері відновлювальних джерел енергії.

Вищевикладене зумовлює можливість формування інноваційної складової реструктуризації шляхом створення виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства та подальшої інтеграції його у Європейські індустріальні екосистеми за рахунок виробництва паливних пелет із виноградної лози та реалізації біопалива на європейський ринок.

При створенні виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України можна реалізувати концепцію «зеленої економіки», яка дозволить впровадити комплекс інноваційних та безвідходних технологій переробки вторинної сировини виноробства. Синергетика взаємодії учасників кластера на базі консолідації соціального капіталу дозволить забезпечити ефект масштабу, вийти на конкурентні ринки продуктів, отриманих з вторинної сировини виноробства, інтегруватись у Європейські індустріальні екосистеми. Обґрунтування формування інноваційної складової реструктуризації шляхом створення виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні розглянуто в пп. 3.4. дисертаційної роботи.

2.2. Економіко-математичні методи та моделювання інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств

В умовах розвитку ринкової економіки, посилення конкурентної боротьби, розвитку міжнародних інтеграційних відносин в Україні виникає потреба впровадження в управління економічними процесами економіко-математичних методів моделювання з використанням сучасних інформаційних технологій і комп'ютерних засобів.

Процес моделювання економічних явищ та процесів представляє собою формалізацію складних економічних відносин, що дозволяє виявити особливості функціонування економічного об'єкту, його найбільш суттєві характеристики, та

на цій основі передбачати його поведінку при зміні будь-яких параметрів внутрішнього і зовнішнього середовищ, зв'язок ресурсів та зовнішніх умов із станом керованої соціально-економічної системи та результатами впровадження управлінських рішень.

Математичне моделювання економічних процесів – вираження мовою математики основних властивостей економічних явищ і процесів у їх взаємозв'язку і функціональній залежності. Суттєвими у математичному моделюванні є кількісні характеристики економічних процесів у їх поєднанні з якісними.

Моделювання – це основний специфічний метод науки, що застосовується для аналізу та синтезу систем управління, а також особливий пізнавальний спосіб, коли суб'єкт дослідження замість безпосереднього досліджуваного об'єкта пізнання обирає чи створює подібний до нього допоміжний об'єкт — образ чи модель, досліджує його, а отримані нові знання переносить на об'єкт оригінал. Завдяки активній ролі суб'єкта сам процес моделювання має творчий, активний характер [156, с. 34].

У сучасній економічній теорії прийнято виділяти наступні економіко-математичні методи, які можливо використовувати для аналітичних досліджень:

- методи елементарної математики використовують в традиційних економічних розрахунках: потреб підприємства в матеріальних ресурсах, при складанні балансу (матеріальних ресурсів, готової продукції), при перевірці обґрунтованості планів тощо;

- методи вищої математики (диференційне та інтегральне обчислення, теорія ймовірності, методи аналітичної геометрії) використовуються для рішення багатьох аналітичних задач. Так, диференційне та інтегральне обчислення використовується для факторного аналізу впливу факторів на результативний показник;

- методи математичної статистики (кореляційний аналіз, регресія, варіаційний ряд, закони розподілу, вибірковий метод, дисперсійний метод, компонентний аналіз, групування елементів економічної системи шляхом

кластерного аналізу, побудова деревоподібної дендограми, графічне подання елементів кластеризації) використовуються у тих випадках, коли зміни аналізованих показників можна представити як випадковий процес, а зв'язки, що виникають між показниками, є не детермінованими, а опосередкованими (непрямими), тобто має місце стохастична залежність між факторами. Найбільш поширеним у економічному аналізі із математико-статистичних методів є кореляційний аналіз та кластерний аналіз;

- економетричні методи (матричні балансові моделі, метод аналізу «витрати — випуск») базуються на синтезі трьох областей знань: економіки, математики і статистики. Найчастіше при використанні цього методу створюються складні економічні моделі, що адекватно відображають залежності між досліджуваними явищами та процесами;

- методи математичного програмування (лінійне, блочне, нелінійне та динамічне програмування) використовують в основному для вирішення задач оптимізації виробничо-фінансової діяльності та оцінки напруженості планових завдань;

- методи дослідження операцій (керування запасами; розрахунки оптимальної заміни устаткування; теорія ігор; теорія масового обслуговування; сіткове планування) використовують в економічному аналізі для розробки методів цілеспрямованих дій (операцій), кількісної оцінки прийнятих рішень та вибору кращого з них;

- евристичні методи («мозковий штурм», метод експертних оцінок, метод «колективного блокноту», ділові ігри та ситуації) відносяться до неформалізованих методів аналізу, заснованих на інтуїції та досвіді дослідників. Ці методи використовують у ході системних аналітичних досліджень для активізації творчості дослідників. З їх допомогою вирішують комплексні аналітичні завдання: зниження собівартості продукції, розробка нових організаційних форм виробництва, впровадження нетрадиційних технологій виробництва продукції тощо.

Використання широкого кола економіко-математичних методів та моделей потребує управління інноваційними процесами розвитку економічних систем, що зумовлено їх складністю, функціонуванням в умовах невизначеності, впливу значної кількості факторів, необхідності врахування багатьох умов та критеріїв ефективності управління.

Метод кластерного аналізу та сегментації кластерний аналіз є одним із методів багатомірного аналізу, що використовується для групування (кластеризації) сукупності, елементи якої характеризуються багатьма ознаками.

Сучасний методичний інструментарій оцінювання ефективності діяльності промислових підприємств представлений широким спектром методів та видів економічного аналізу та діагностики, які дозволяють здійснити відповідну оцінку ресурсного потенціалу, проаналізувати вплив чинників на результативні показники господарювання, розробити напрями підвищення ефективності господарювання та оптимізації господарського процесу за напрямками функціонування підприємств. Серед сучасних методів і видів економічного аналізу вагоме місце займає кластерний аналіз, який дозволяє здійснювати оцінку ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельних підприємств за відповідними ознаками групування, що, у залежності від поставлених цілей та результатів досліджень, формує аналітик.

Вперше використовувати кластерний аналіз у діяльності суб'єктів господарювання запропонував К. Тріон – у 1939 р. [162, с. 80]. Термін «кластер» (з англ. «cluster») означає гроно, згусток, пучок, група. Активне використання методології кластерного аналізу припадає на 60-і р. XX століття, що супроводжувалося появою швидкісних персональних електронно-обчислювальних машин та впровадженням відповідного програмного забезпечення з обробки економічної інформації. Також цей період характеризується визнанням кластерного аналізу фундаментальним методом наукових досліджень.

Кластерний аналіз – це метод багатомірного статистичного дослідження, до якого належать збір даних, що містять інформацію про вибіркові об'єкти, та

упорядкування їх у порівняно однорідні, подібні між собою групи [186, с. 187]. У результаті застосування кластерного аналізу формуються “кластери” або групи подібних об’єктів. На відміну від інших методів економічного аналізу, цей методичний інструментарій дозволяє класифікувати об’єкти не за однією ознакою, а за декількома одночасно. Для цього вводяться відповідні показники, що характеризують певну міру близькості за усіма класифікаційними параметрами.

Мета кластерного аналізу полягає у пошуку наявних структур, що виражається в утворенні груп подібних між собою об’єктів – кластерів. До основних завдань кластерного аналізу належать: розробка типології або класифікації досліджуваних об’єктів; дослідження та визначення прийнятних концептуальних схем групування об’єктів; формування гіпотез на підставі результатів дослідження даних; перевірка гіпотез чи справді типи (групи), які були виокремлено певним чином, мають місце у наявних даних тощо [58, с. 590].

Світовий досвід свідчить, що використання кластерного аналізу, при оцінці ефективності діяльності суб’єктів господарювання, сприяє здійсненню якісної вибірки об’єктів для формування кластерів; визначення множини ознак, за якими буде проведена оцінка відібраних об’єктів; створенню груп подібних об’єктів оцінювання; перевірці достовірності результатів кластерного рішення [79-109]. Дана теза характерна і для виноробних підприємств, зокрема для оцінки ефективності їх фінансово-господарської господарської діяльності, інноваційно-технологічного розвитку та використання ресурсного потенціалу.

З математично-статистичної точки зору задача кластерного аналізу виглядає наступним чином. Це сукупність, що складається з n об’єктів, кожен з яких описується множиною з m ознак, задана у вигляді матриці стандартизованих даних Z , розміру $n \times m$. Введемо такі позначення і дамо визначення найважливішим поняттям кластерного аналізу.

L – номер групи ($L=1, 2, \dots, R$);

$Z=0$ – центр ваги всієї вихідної сукупності об’єктів;

Z_L - центр ваги L -ї групи об’єктів;

n_L – кількість об'єктів у L -ій групі;

$U_L = \sum d_{Li}^2 (z_i z_L)$ – сума квадратів відстаней від усіх об'єктів L -ої групи до її центру тяжіння (розкид у L -ої групі);

$U = \sum_{L=1}^R U_L$ – внутрішньогруповий розкид;

$B = \sum_{L=1}^R n_L d^2 (z_L; 0)$ – міжгруповий розкид;

$S = \sum_{i=1}^n d^2 (z_i; 0)$ – загальний розкид.

У разі, коли для вимірювання відстаней між точками багатовимірного простору використовують евклідову метрику (просту або зважену), справедливою є рівність:

$$S = B + U \quad (2.1)$$

Частка міжгрупового розкиду в загальному розкиді G визначається як:

$$G = B / S = 1 - U / S \quad (2.2)$$

Очевидно, що чим більшою є величина G , тим більша частина загального розкиду об'єктів пояснюється міжгруповим розкидом і можна обґрунтовано вважати, тим кращою є якість багатовимірного угруповання.

Такий підхід аналогічний розкладанню загальної дисперсії залежної змінної в кореляційно-регресійному аналізі на факторну і залишкову дисперсії. А величина G інтерпретується подібно до коефіцієнта детермінації, що характеризує частку варіації результативної ознаки, пояснювану факторами, включеними в регресійну модель.

Так само, як і коефіцієнт детермінації, величина G змінюється від 0 до 1 і може використовуватися як показник успішності проведеного багатовимірного

угруповання, її необхідно обчислювати як узагальнену кількісну характеристику розбивки вихідної сукупності об'єктів, отриманого в результаті кластерного аналізу.

Нині в математико-статистичній літературі налічується понад сто алгоритмів кластерного аналізу [76]. Усі вони можуть бути згруповані в три основні напрями:

- процедури прямої класифікації;
- оптимізаційні алгоритми;
- апроксимаційні підходи.

Виходячи з цілей і завдань дисертаційного дослідження в роботі використовувався перший напрям багатовимірного групування виноробних підприємств за допомогою кластерного аналізу. Суть цього напрямку полягає в чіткому формулюванні кластера й утворенні груп об'єктів, що відповідають цьому формулюванню. Найбільшого поширення серед процедур прямої класифікації набули ієрархічні алгоритми, що базуються на такому визначенні кластера: усі відстані між об'єктами всередині групи мають бути меншими за будь-яку відстань між об'єктами групи та рештою множини. Такий кластер називається компактною групою або кластером типу ядра.

Поряд з ієрархічними процедурами існує численна група ітеративних алгоритмів кластерного аналізу. Метод к-середніх, що використовувався в дисертаційному дослідженні, належить до групи ітеративних методів еталонного типу. На відміну від ієрархічних процедур метод к-середніх не потребує обчислення та збереження матриці відстаней або подібності між об'єктами. Вважається, що алгоритми еталонного типу зручні та швидкі в реалізації кластерного аналізу.

Метод к-середніх зручний для багатовимірного опрацювання великих статистичних сукупностей об'єктів. Розглянемо коротко його математичний опис.

Існує матриця багатовимірних стандартизованих даних z , розміру $p \times m$. Рядки цієї матриці відповідають окремим об'єктам, а стовпці - окремим ознакам.

Ці об'єкти необхідно розділити на k кластерів. З n точок досліджуваної сукупності відбираються випадковим способом або задаються дослідником k точок (об'єктів). Ці точки вважаються еталонами – центрами ваги майбутніх кластерів на першому кроці процедури.

Кожному еталону присвоюється порядковий номер L ($L=1, 2 \dots, k$), який одночасно є і номером кластера. На першому кроці з решти $(n-k)$ об'єктів обирають точку z_i ($i = 1, 2 \dots n$) з координатами $(z_{i1}; z_{i2}, \dots, z_{im})$ і перевіряють, до якого з еталонів (центрів ваги) вона розташована найближче. У дисертаційному дослідженні використовувалася евклідова відстань, яка визначається за формулою (2.3):

$$d_2(z_p, z_s) = \left[\sum_{k=1}^m (z_{pk} - z_{sk})^2 \right]^{1/2}. \quad (2.3)$$

Об'єкт, що перевіряється, приєднується до того центру ваги (еталона), якому відповідає $\min d_{il}$. Еталон замінюють новим, перерахованим з урахуванням приєднаної точки, і його статистичну вагу (кількість об'єктів, що входять до кластера) збільшують на одиницю. Якщо зустрічаються дві або більше мінімальних відстаней, то i -й об'єкт приєднують до центру ваги з найменшим порядковим номером.

На наступному кроці вибирають точку z_{i+1} і для неї всю процедуру повторюють знову.

Таким чином, через $(n-k)$ кроків усі точки (об'єкти) сукупності стають віднесеними до k кластерів, але водночас процес багатовимірної угруповання не закінчується. Для того, щоб домогтися стійкості розподілу об'єктів за кластерами, за цим самим правилом усі точки $z_1, z_2, \dots, z_n$ знову приєднуються до отриманих у підсумку центрів тяжіння.

Основною метою проведення кластерного аналізу за методом k -середніх є виокремлення у вихідній сукупності об'єктів груп підприємств (кластерів), однорідних усередині групи за ключовими показниками інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості за ринкової

потужності та подальше обґрунтування економічної ефективності створення кластеру виноградно-виноробної промисловості Південного регіону України.

Ключовими показниками, що характеризують рівень інноваційно-технологічний розвиток, фінансову стійкість та ринкову потужність, на наш погляд, є наступні групи:

1. Рівень фінансової стійкості (Fin):

- індекс FinScore (Fin 1);
- розмір чистого доходу (Fin 2).

2. Рівень ринкової потужності (Market):

- скоригований Індекс ринкової потужності MarketScore (1);
- досвід роботи підприємств на ринку виноробної продукції (Market 2);
- партнерство з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу (Market 3);
- створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів (Market 4);
- споживчі характеристики та попит виноробної продукції (Market 5);
- засвоєння нових ринків збуту виноробної продукції (Market 6).

3. Рівень інноваційно-технологічного розитку (Innov/ technol):

- технологічна можливість переробки вторинної сировини (наявність цехів та необхідного обладнання) (Innov/ technol 1);
- виробнича потужність (Innov/ technol 2);
- технологічні інновації виробництва виноробної продукції (Innov/ technol 3);
- використання підприємством екологічних сучасних технологій і устаткування (Innov/ technol 4);
- впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва (Innov/ technol 5);
- якість виробленої виноробної продукції (Innov/ technol 6);

- забезпечення сировиною для виробництва виноробної продукції (Innov/ technol 7);
- впровадження заходів удосконалення сортової структури виноградних насаджень для оптимізації виробництва вина (Innov/ technol 8).

Для проведення кластерного аналізу використані результати фінансового скорингу (Індекс фінансової стійкості компаній FinScore) та ринкового скорингу (Індекс ринкової потужності MarketScore), виконані спеціалістами компанії YouControl.

FinScore – скоринговий індекс фінансової стійкості компанії, розрахований аналітичним відділом YouControl, що базується на 20 фінансових індикаторах, які комплексно показують стан ліквідності, платоспроможності, рентабельності та ділової активності компанії:

- **показники ліквідності:** поточна ліквідність, абсолютна ліквідність, коефіцієнт «кислотний тест», коефіцієнт швидкої ліквідності, відношення грошових коштів до активів, проміжний коефіцієнт покриття;
- **платоспроможність:** коефіцієнт автономії, відношення чистого боргу до EBIT, коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом;
- **прибутковість:** рентабельність активів (ROA), рентабельність власного капіталу (ROE), рентабельність оборотних активів (RCA), чиста маржа (NPM), рентабельність загальних активів (ROTA), валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup), рентабельність операційних витрат (Berry Ratio), чиста рентабельність витрат (ROTC)
- **ділова активність:** оборотність загальних активів (Total Assets Turnover), оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover), оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover).

Завдяки поєднанню сучасних методів machine learning, neural networks, логістичного регресійного моделювання та фінансового аналізу індекс FinScore з року в рік підтверджує високу сигнальну здатність із прогнозування ймовірності банкрутства компаній.

Значення індексу FinScore може варіюватись у діапазоні від 1 (мінімальна фінансова стійкість) до 4 (максимальна фінансова стійкість) залежно від значень фінансових індикаторів компанії.

Компоненти індексу були ретельно відібрані внаслідок емпіричного дослідження динаміки близько сотні традиційних фінансових показників.

Використані для побудови індексу ризик-індикатори та скорингові алгоритми демонструють максимальну прогнозню здатність з оцінювання фінансового стану компанії.

Загальний індекс FinScore розраховується за формулою:

$$FinScoreIndex = \sum_{i=1}^n F_i * w_i \quad (2.4)$$

F_i – бал, отриманий компанією за фактором, що виражений індикатором i .

Обмеження: $1 \leq F_i \leq 4$;

W_i – вага фактору F_i – Обмеження: $0 < w_i < 1$;

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1 \quad (2.5)$$

n – кількість складових індексу. $n = 10$.

Визначимо рівні фінансової стійкості:

A – високий рівень фінансової стійкості (вище верхнього квартиля розподілу FinScore);

B – добрий рівень фінансової стійкості (вище медіани розподілу FinScore);

C – задовільний рівень фінансової стійкості (вище нижнього квартиля розподілу FinScore);

D – незадовільний рівень фінансової стійкості (нижче нижнього квартиля розподілу FinScore).

Розрахунок буквеного значення FinScore. На підставі числового значення балу FinScore (від 4 до 1) кожній компанії присвоюється буквене значення FinScore, що показує відносний рівень фінансової стійкості в межах ринку.

MarketScore – скоринговий індекс ринкової потужності компанії, розрахований аналітичним відділом YouControl, що ґрунтується на 10 індикаторах, які комплексно відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у порівнянні з конкурентами: частка у секторі, частка ринку, частка на субринку, місце компанії в секторі, місце компанії на ринку, місце компанії на субринку, абсолютний приріст виручки за рік, відносний приріст виручки за рік, абсолютний середньорічний приріст виручки за 3 роки, сукупний середньорічний темп зростання виручки за 3 роки [150].

Індекс використовується насамперед для порівняння з конкурентами на ринку України, тому він не чутливий до ринкової частки компаній на міжнародному ринку. Індекс відображає ринкову потужність компанії відносно інших у галузі.

Діапазон значень індексу MarketScore може варіюватись від 1 (мінімальна ринкова потужність) до 4 (максимальна ринкова потужність) у залежності від поєднання економічних індикаторів компанії.

Мета створення індексу – швидко і всебічно відобразити величину досліджуваної фірми у процесі оцінки контрагентів, а також показати її динаміку за тривалий період.

Проведемо розрахунок індексу MarketScore. Значення кожного з індикаторів, що входять до складу індексу MarketScore, автоматично переводяться у бали від 1 до 4 у залежності від розташування відносно емпіричних квантилів розподілу значень відповідного індикатора для решти компаній ринку. Якщо значення індикатора компанії тяжіє до максимально позитивного з точки зору ринкової потужності значення, фірма отримує 4 бали за даним показником. Компанії із гіршими значеннями показника отримують нижчі бали.

Загальний індекс MarketScore розраховується за формулою:

$$MarketScoreIndex = \sum_{i=1}^n F_i * w_i \quad (2.6)$$

n – кількість складових індексу. $n = 10$.

F_i – бал, отриманий компанією за фактором, що виражений індикатором i .

Обмеження: $1 \leq F_i \leq 4$

W_i – вага фактору F_i – Обмеження: $0 < w_i < 1$;

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1 \quad (2.7)$$

n – кількість складових індексу. $n = 10$.

Визначимо рівні ринкової потужності:

A – високий рівень ринкової потужності (вище верхнього квартилю розподілу MarketScore);

B – достатній рівень ринкової потужності (вище медіани розподілу MarketScore);

C – середній рівень ринкової потужності (вище нижнього квартилю розподілу MarketScore);

D – незначний рівень ринкової потужності (нижче нижнього квартилю розподілу MarketScore).

2.3. Інструментарій інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств

Діагностування підприємства є початковим процесом у процедурі розробки концепції та плану заходів реструктуризації, оскільки забезпечує основу прийняття рішень.

Сьогоденні реалії свідчать, що для досягнення цілей, а також завдань, що стоять перед сучасними підприємствами в умовах трансформаційних процесів в економіці, нестабільності як політичної, так і економічної ситуації в країні,

вимагають від суб'єктів підприємницької діяльності неупередженого аналізу фінансового стану, помічником для реалізації якого виступає діагностика фінансова стану підприємства. Розглядаючи питання важливості діагностики фінансового стану підприємства, передусім висвітлимо сутність цього поняття. На думку В.А. Соколенко, Ю.Л. Рибицька, фінансова діагностика – це напрям економічного аналізу, що дає можливість виявити характер порушення нормального ходу економічних процесів на підприємстві [152, с. 210].

Метою фінансової діагностики суб'єкта господарювання є проведення всеохоплюючого фінансового аналізу господарської діяльності підприємства.

Предметом особливої уваги вчених економістів проблема вибору ефективної методики діагностування підприємства з урахуванням особливостей його функціонування. Дані показники мають характеризувати рівень розвитку та фінансового стану, відбивати напрями діяльності суб'єкта господарювання, і навіть орієнтувати підприємство забезпечення фінансової стійкості та ліквідацію чинників негативного впливу.

З цією метою пропонуємо використовувати для діагностування стану виноробних підприємств сукупність груп показників, що відображають рівень розвитку та фінансового стану, ринкову потужність, самостійність та незалежність в управлінні коштами та ефективність використання власних коштів для отримання прибутку (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Інструментарій діагностування стану виноробних підприємств

Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення
Фінансовий скоринг		
Індекс FinScore	FinScore – скоринговий індекс фінансової стійкості компанії, розрахований аналітичним відділом YouControl, що базується на 20 фінансових індикаторах, які комплексно відображають стан ліквідності, платоспроможності, рентабельності та ділової активності компанії у порівнянні з конкурентами на ринку. Діапазон значень індексу FinScore може варіюватись від 1 (мінімальна фінансова стійкість) до 4 (максимальна фінансова стійкість) в залежності від значень фінансових індикаторів компанії.	-

Продовження таблиці 2.4

Ліквідність		
Поточна ліквідність	Поточна ліквідність (Current Ratio) – характеризує здатність компанії погашати свої поточні зобов'язання строком до 1 року за рахунок оборотних активів. Індикатор дозволяє зрозуміти, чи є у фірми ресурси, які можна використати для погашення короткострокових вимог кредиторів.	Рекомендоване значення > 100%.
Абсолютна ліквідність	Абсолютна ліквідність (Cash Ratio) – найбільш жорсткий індикатор ліквідності, що відображає здатність компанії погашати поточні зобов'язання лише за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів. Індикатор дозволяє зрозуміти, чи є у фірми кошти для задоволення вимог кредиторів на поточну дату.	Рекомендоване значення > 20%.
Коефіцієнт «кислотний тест»	Коефіцієнт “кислотний тест” (Acid-test Ratio) – індикатор ліквідності, що показує співвідношення між оборотними активами за мінусом запасів та поточними зобов'язаннями компанії.	-
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності (Quick Ratio) – індикатор ліквідності, що описує короткострокову ліквідну позицію підприємства, тобто здатність покривати короткострокові зобов'язання найбільш ліквідними активами.	-
Відношення грошових коштів до активів	Відношення грошових коштів до активів (Cash-to-Assets Ratio) – індикатор ліквідності, що вказує на частку грошових коштів та еквівалентів у загальній структурі активів компанії.	-
Проміжний коефіцієнт покриття	Проміжний коефіцієнт покриття (Net Quick Ratio) – індикатор ліквідності, що визначається як частка від ділення суми грошових коштів і дебіторської заборгованості до короткострокових зобов'язань компанії.	-
Платоспроможність	-	-
Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт автономії (Equity-to-Assets) – індикатор платоспроможності, що характеризує частку власного капіталу компанії у загальній сумі коштів, інвестованих у її діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, тим більш компанія є фінансово незалежною від кредиторів.	Для нефінансових корпорацій оптимальне значення складає $\geq 50\%$.
Відношення чистого боргу до ЕВІТ	Відношення чистого боргу до EBITDA (Net Debt / EBITDA) – індикатор платоспроможності, що показує у скільки разів чистий борг (тобто загальний борг мінус грошові кошти) перевищує розмір EBITDA - прибутку до вирахування витрат за відсотками, сплати податків та амортизаційних відрахувань. Тобто наскільки наявне боргове навантаження відповідає наявним доходам від ведення бізнесу. Таким чином показник відображає рівень боргового навантаження компанії від нуля – мінімального боргового тягаря до прийнятних рівнів 3-5, або ж вищих значень, що вважаються критичними.	-

Продовження таблиці 2.4

Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом (Equity to Fixed Assets Ratio) – індикатор платоспроможності, що розраховується як співвідношення між власним капіталом та необоротними активами. Показник відображає структуру фінансування необоротних активів власними коштами та борговими зобов'язаннями.	-
Прибутковість	-	-
Рентабельність активів (ROA)	Рентабельність активів (ROA) – індикатор прибутковості, що показує скільки прибутку приносить кожна гривня активів компанії. Коефіцієнт дає розуміння наскільки ефективно менеджмент використовує активи фірми для генерації прибутку. Від'ємні значення свідчать про збитки.	-
Рентабельність власного капіталу (ROE)	Рентабельність власного капіталу (ROE) – індикатор прибутковості, що фіксує рівень прибутку як відсотку від власного капіталу компанії. ROE дає розуміння наскільки прибутковою є компанія для власників та інвесторів. Від'ємні значення ROE свідчать про збитки. При від'ємному значенні капіталу, коефіцієнт не розраховується.	-
Рентабельність оборотних активів (RCA)	Рентабельність оборотних активів (RCA) – індикатор прибутковості, що вказує скільки прибутку генерує кожна гривня оборотних активів компанії. Чим вище значення коефіцієнта, тим краще компанія використовує оборотні кошти для генерації прибутку. Від'ємні значення свідчать про збитки.	-
Чиста маржа (NPM)	Чиста маржа (NPM) – індикатор прибутковості, що відображає відношення чистого прибутку до загальної виручки компанії. Чим вища чиста маржа, тим більш ефективною вважається компанія з точки зору конвертації продажів у реальний прибуток. Від'ємні значення свідчать про збитки.	-
Рентабельність загальних активів (ROTA)	Рентабельність загальних активів (ROTA) – індикатор прибутковості, що розраховується як відношення операційного прибутку (чистого доходу до вирахування відсотків та податків) до загальних активів компанії. На відміну від ROA, при розрахунку ROTA використовується не чистий прибуток, а операційний прибуток фірми, що дозволяє абстрагуватись від впливу податків та боргового навантаження на її дохідність.	-
Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup)	Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup) – індикатор прибутковості, що розраховується як співвідношення між валовим прибутком (збитком) та собівартістю. Зокрема, показник використовується для аналізу контрольованих операцій при підготовці документацій з трансфертного ціноутворення.	-
Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio)	Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio) – індикатор прибутковості, що означає відношення валового прибутку до операційних витрат компанії. Зокрема, показник використовується для аналізу контрольованих операцій при підготовці документацій з трансфертного ціноутворення.	-

Продовження таблиці 2.4

Чиста рентабельність витрат (ROTC)	Чиста рентабельність витрат (ROTC) – індикатор прибутковості, що вказує на відношення прибутку від операційної діяльності до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією продукції. Зокрема, показник використовується для аналізу контрольованих операцій при підготовці документацій з трансфертного ціноутворення.	-
Ділова активність	-	-
Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover) – індикатор ділової активності, що дозволяє виміряти продуктивність активів компанії шляхом їх порівняння із обсягом виручки. Оптимальні значення залежать від галузі.	-
Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover) – індикатор ділової активності, що показує ефективність використання робочого капіталу компанії з точки зору згенерованої ним виручки. Робочий капітал є різницею між оборотними активами та поточними зобов'язаннями. Оптимальні значення залежать від галузі.	-
Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover) – індикатор ділової активності, що показує скільки раз протягом року погашається дебіторська заборгованість. Чим вище значення показника, тим швидше компанія здатна стягувати плату з клієнтів за надані товари чи послуги. Оптимальні значення залежать від галузі.	-
Ринковий скоринг		
Індекс MarketScore	MarketScore – скоринговий індекс ринкової потужності компанії, розрахований аналітичним відділом YouControl, що ґрунтується на 10 індикаторах, які комплексно відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у порівнянні з конкурентами. Діапазон значень індексу MarketScore може варіюватись від 1 (мінімальна ринкова потужність) до 4 (максимальна ринкова потужність) у залежності від поєднання індикаторів компанії	
Частка у секторі	Частка у секторі – ринкова частка компанії у межах сукупної виручки сектору її основної діяльності. Показник вказує на загальний масштаб діяльності компанії та рівень її впливу на економіку країни в цілому.	
Частка ринку	Частка ринку – відносна частка компанії у межах сукупної виручки на ринку з точки зору її основної діяльності. Показник вказує на ринкову потужність компанії.	
Частка на субринку	Частка на субринку – дозволяє оцінити виручку компанії відносно субринку її основної діяльності. Субринок знаходиться на рівень нижче від ринку згідно КВЕД. Тому показник характеризує ринкову потужність компанії з точки зору вузького сегменту ринку.	

Продовження таблиці 2.4

Місце компанії в секторі	Місце в секторі – порядковий номер (ранг) компанії серед інших фірм у секторі її основної діяльності, поранжованих за виручкою. Загалом, чим менше значення, тим більшою є компанія. Показник залежить не тільки від ринкової потужності, а й від загальної кількості компаній у секторі.	
Місце компанії на ринку	Місце на ринку – порядковий номер (ранг) компанії серед інших фірм на ринку її основної діяльності, поранжованих за виручкою. Загалом, чим менше значення, тим більшою є компанія. Показник залежить не тільки від ринкової потужності, а й від загальної кількості компаній на ринку.	
Місце компанії на субринку	Місце на субринку – порядковий номер (ранг) компанії серед інших фірм на її ключовому сегменті ринку, поранжованих за виручкою. Загалом, чим менше значення, тим більшою є компанія. Показник залежить не тільки від ринкової потужності, а й від загальної кількості компаній у секторі.	
Абсолютний приріст виручки за рік, млн грн	Абсолютний приріст виручки характеризує збільшення чи зменшення чистого доходу компанії за рік. Хоча високий приріст може свідчити про позитивну динаміку нарощення продаж, його варто співставляти з розміром самої компанії.	
Відносний приріст виручки за рік, %	Відносний приріст виручки – вказує на скільки відсотків змінився чистий дохід компанії за рік. Високі темпи приросту можуть свідчити як про позитивну динаміку нарощення продаж, так і про низьку базу порівняння, що характерне для нових чи невеликих компаній. Тому цей показник варто розглядати разом із абсолютним приростом.	
Абсолютний середньорічний приріст виручки за 3 роки, млн грн	Абсолютний середньорічний приріст дозволяє зрозуміти динаміку та стабільність росту компанії в середньостроковому трьохрічному періоді.	
Сукупний середньорічний темп зростання виручки за 3 роки, %	Сукупний середньорічний темп зростання (CAGR) виручки характеризує сталість розвитку компанії за 3 попередні роки. Індикатор вказує на скільки відсотків зростала компанія у середньому за рік.	

Джерело: систематизовано автором за матеріалами YouControl [150]

Досліджені в дисертації моделі реструктуризації характеризуються відсутністю ефективного комплексного підходу до проведення діагностування та реструктуризації виноробних підприємств. У зв'язку з цим, у роботі запропоновано поетапно-структурований підхід до економічного діагностування та реструктуризації підприємств виробництва виноградних вин, який передбачає

здійснення комплексу дій з діагностування підприємства, визначення інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, виду та напрямки реструктуризації підприємства, коригування базової стратегії підприємства, відповідних перетворень підприємства згідно з новою стратегії (рис. 2.4).

Блок 1. Діагностика зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Зовнішнє середовище підприємства – це сукупність чинників, які впливають підприємство ззовні, і сприяють підвищенню чи зниженню ефективності своєї діяльності.

У зв'язку з цим без діагностування зовнішнього середовища неможливо виявити досить повно причинно-наслідкові зв'язки та залежності в діяльності підприємства.

Нами пропонується скласти матрицю загроз та можливостей підприємства в умовах воєнного стану. Предметом діагностування внутрішнього середовища підприємства є інноваційно-технологічний розвиток, фінансова стійкість та ринкова потужність. Дуже важливою є фінансова діяльність підприємства. Від фінансового стану залежать інвестиційна, постачальницька, виробнича, маркетингова та кадрова складові господарської діяльності підприємства. Саме фінансові результати діяльності підприємства є передумовою його реструктуризації.

Нами пропонується розрахувати інтегральний показник інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності за наступною формулою:

$$I_{int} = 0,38 * I_{innov/ technol} + 0,33 * I_{fin} + 0,29 * I_{market} \quad (2.8)$$

0,38; 0,33; 0,29 – коефіцієнти визначено експертами Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова».

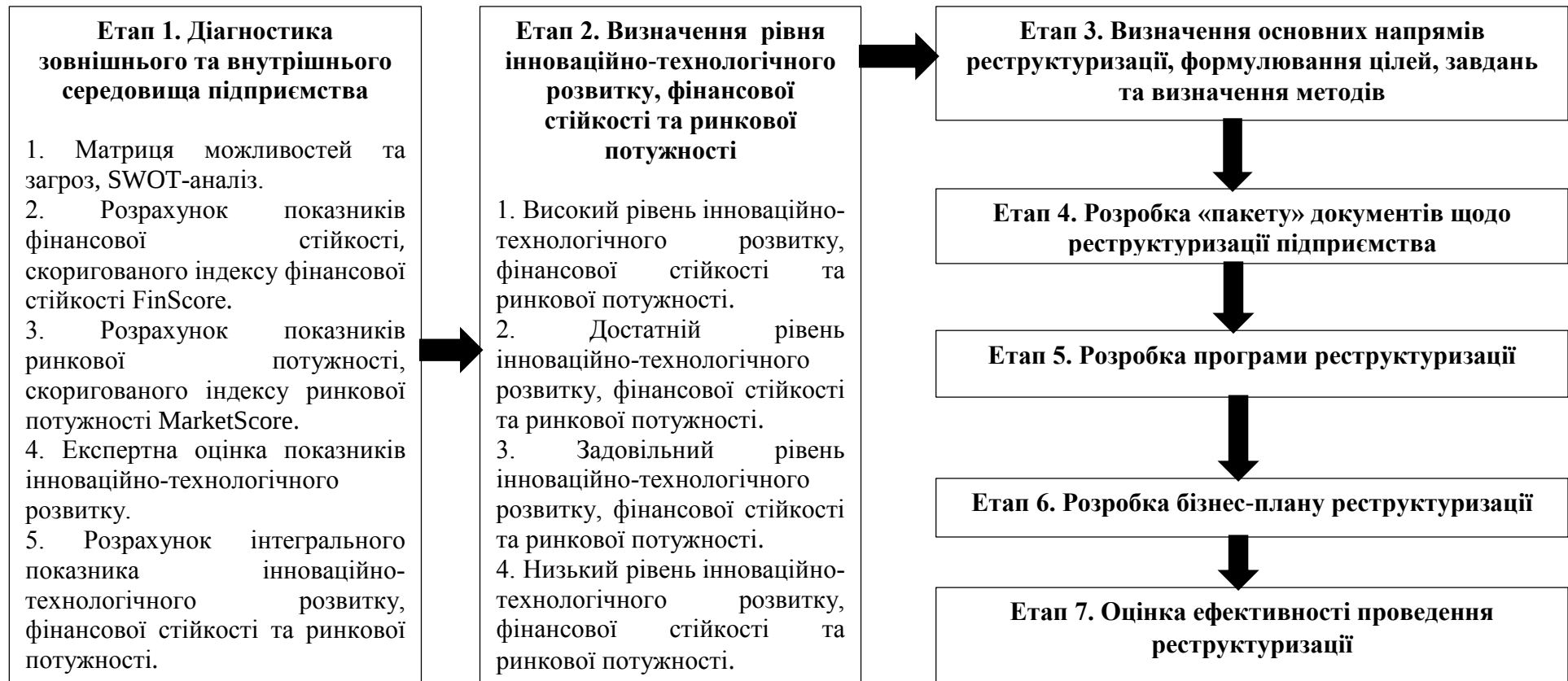

Рис. 2.4. Блок-схема поетапно-структурованого підходу до діагностування та реструктуризації виноробних підприємств

Джерело: розробка автора

Де $I_{\text{Innov/ technol}}$ – показник інноваційно-технологічного розвитку підприємства;

I_{fin} – показник фінансової стійкості та доходності підприємства;

I_{market} – показник ринкової потужності компанії.

Нами пропонується показник інноваційно-технологічного розвитку підприємства визначити за формулою:

$$I_{\text{Innov-technol}} = \sqrt[8]{i_{\text{in-t1}} * i_{\text{in-t2}} * i_{\text{in-t3}} * i_{\text{in-t4}} * i_{\text{in-t5}} * i_{\text{in-t6}} * i_{\text{in-t7}} * i_{\text{in-t8}}} \quad (2.9)$$

$I_{\text{in-t1}}$ – технологічна можливість переробки вторинної сировини (наявність цехів та необхідного обладнання) ($I_{\text{Innov/ technol 1}}$);

$I_{\text{in-t2}}$ – виробнича потужність ($I_{\text{Innov/ technol 2}}$);

$I_{\text{in-t3}}$ – технологічні інновації виробництва виноробної продукції продукції ($I_{\text{Innov/ technol 3}}$);

$I_{\text{in-t4}}$ – використання підприємством екологічних сучасних технологій і устаткування ($I_{\text{Innov/ technol 4}}$);

$I_{\text{in-t5}}$ – впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва ($I_{\text{Innov/ technol 5}}$);

$I_{\text{in-t6}}$ – якість виробленої виноробної продукції ($I_{\text{Innov/ technol 6}}$);

$I_{\text{in-t7}}$ – забезпечення сировиною для виробництва виноробної продукції ($I_{\text{Innov/ technol 7}}$);

$I_{\text{in-t8}}$ – впровадження заходів удосконалення сортової структури виноградних насаджень для оптимізації виробництва вина ($I_{\text{Innov/ technol 8}}$).

Показник фінансової стійкості та доходності підприємства пропонується визначити за формулою:

$$I_{\text{fin}} = \sqrt{I_{\text{FinScore1}} * i_{\text{fin2}}} \quad (2.10)$$

$I_{FinScore1}$ — скоригований індекс фінансової стійкості компаній FinScore (Fin 1);

I_{fin2} — розмір чистого доходу (Fin 2).

Показник ринкової потужності пропонується визначити за формулою:

$$I_{market} = \sqrt[6]{I_{MarketScore1} * i_{market2} * i_{market3} * i_{market4} * i_{market5} * i_{market6}} \quad (2.11)$$

$I_{MarketScore1}$ — скоригований індекс ринкової потужності MarketScore (1);

$i_{market2}$ — досвід роботи підприємств на ринку виноробної продукції (Market 2);

$i_{market3}$ — партнерство з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу (Market 3);

$i_{market4}$ — створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів (Market 4);

$i_{market5}$ — споживчі характеристики та попит виноробної продукції (Market 5);

$i_{market6}$ — засвоєння нових ринків збуту виноробної продукції (Market 6)

Блок 2. Визначення рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, який включає поділ визначених критеріїв за групами.

Блок 3. Визначення основних напрямів реструктуризації, формулювання цілей, завдань та визначення методів.

Блок 4. Розробка «пакету» документів щодо реструктуризації підприємства. На базі результатів (блоки 1-3) формується: перелік заходів щодо здійснення відповідних видів перетворення підприємства, проводиться розрахунок очікуваної економічної ефективності обраних заходів, складається бюджет реструктуризації підприємства, призначаються виконавці та співвиконавці, розподіляється відповідальність за реалізацію кожного заходу, виділяються необхідні ресурси та призначаються строки виконання.

Блок 5. Розробка програми реструктуризації – це цілий комплекс робіт, починаючи від опрацювання концепції реструктуризації підприємства, цілей стратегії його розвитку до формування конкретного бізнес-плану реструктуризації. Якісна програма реструктуризації є запорукою її успішної реалізації. У процесі розробки програми вирішуються такі завдання:

- здійснюється пошук внутрішніх невикористаних резервів підприємства і додаткових джерел матеріальних і фінансових ресурсів, а також можливостей економії поточних витрат підприємства;
- ретельно вивчаються можливі напрями розвитку підприємства з погляду потреб ринку і наявності на підприємстві технологій і ресурсного забезпечення;
- опрацьовуються можливості реструктуризації виробничої, маркетингової, фінансової, кадрової сфер і системи управління підприємством;
- вивчаються можливості залучення зовнішнього фінансування для проведення перетворення підприємства.

Блок 6. Розробка бізнес-плану реструктуризації включає:

- формування програми та плану проведення реструктуризації
- реформування організаційної структури;
- проєкт змін стратегії підприємства;
- проєкт та графік розвитку;
- розрахунок витрат;
- розрахунок ефективності;
- оцінювання ризиків.

Блок 7. Оцінка ефективності реструктуризації. Завершальним етапом є оцінка результатів, досягнутих при реалізації реструктуризації підприємства. Етап оцінки результатів реструктуризації необхідний для визначення ступеня досягнення поставлених цілей.

Висновки до розділу 2

1. Для національних виноробних підприємств за умов посилення міжнародної конкуренції найгострішою стає проблема формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств. Концептуальний підхід до регіонального розвитку, у якому провідна роль належить формуванню регіонального кластеру підприємств виноградно-виноробної промисловості як ефективної форма реструктуризації. Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення регіонального кластеру спрямовано на підвищення конкурентоспроможності регіону через зростання інвестиційно-інноваційної активності, розвиток малого та середнього бізнесу, рівня зайнятості та доходів населення, стимулювання взаємодії між державою, підприємництвом та науковими закладами. Дослідження довели можливість впровадження інноваційної складової реструктуризації шляхом створення виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства та подальшої інтеграції його у Європейські індустріальні екосистеми за рахунок виробництва паливних пелет із виноградної лози та реалізації біопалива на європейський ринок. При створенні виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України можна реалізувати концепцію зеленої економіки, яка дозволяє впровадити комплекс інноваційних та безвідходних технологій по переробки вторинної сировини виноробства. Синергетика взаємодії учасників кластера на базі консолідації соціального капіталу дозволить забезпечити ефект масштабу, вийти на конкурентні ринки продуктів, отриманих з вторинного сировини виноробства, інтегруватись у Європейські індустріальні екосистеми.

2. Розглянуто економіко-математичні моделі, які використовуються для аналітичних досліджень. Використання широкого спектру економіко-математичних методів і моделей необхідно щодо управління інноваційними процесами розвитку економічної системи. Але використання цих методів пов'язано з рядом причин, а саме їх складністю, функціонування в умовах

невизначеності, впливу значної кількості факторів, необхідністю врахування низки умов та критеріїв ефективності управління. Запропоновано теоретичні аспекти використання кластерного аналізу, який є одним із методів багатомірного аналізу, що використовується для групування (кластеризації) сукупності, елементи якої характеризуються багатьма ознаками. Обґрунтовано використання кластерного підходу формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств

3. Досліджені в дисертації моделі реструктуризації характеризуються відсутністю ефективного комплексного підходу до проведення діагностування та реструктуризації виноробних підприємств. У зв'язку з цим, у роботі запропоновано поетапно-структурований підхід до економічного діагностування та реструктуризації виноробних підприємств, який передбачає здійснення комплексу дій з діагностування підприємства, визначення інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, виду та напрямки реструктуризації підприємства, коригування базової стратегії підприємства, відповідних перетворень підприємства згідно з новою стратегії та включає сім блоків.

Основні положення, які містяться у розділі 2, опубліковані у працях автора [14; 15; 18; 20; 23; 24; 27; 87; 163; 164].

РОЗДІЛ 3. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Стан і перспективи розвитку виноробних підприємств України

Виноградарсько-виноробна сфера є стратегічною важливою як для національної економіки, так і для світової. Вирощування винограду та виноробство є важливими сегментами економіки багатьох держав світу, у тому числі й України. Світова економічна система характеризується кризовими явищами, що зумовлені чинниками різного походження (фінансово-економічними, політичними, соціальними тощо), що негативно позначається на промисловому потенціалі національної економіки. Унаслідок російської збройної агресії значно загострилася економічна ситуація в Україні. Складною і суперечливою внаслідок бойових дій склалася ситуація в аграрно-промисловому комплексі, який в умовах воєнного стану зберігає свою стійкість за рахунок експорту зернових культур, які дуже затребувані на світовому ринку продовольства. Однак, негативним винятком є переробна промисловість, яка в умовах воєнного часу зазнає гострої кризи.

Розглянемо динаміку показників *виноградарства* та *виноробства* за 2000 – 2022 рр. Протягом 2000 – 2021 рр. (до російського вторгнення в Україну) площі виноградників України стрімко скорочуються, оскільки площі нових насаджень менші, ніж виведені з експлуатації. В 2000 році площа виноградних угідь складала 99,4 тис. га, в 2014 внаслідок окупації та втрати АР Крим площа скоротилась майже в два рази і склала 44,2 тис. га. Протягом 2015 - 2021 рр. продовжується негативна тенденція скорочення площ виноградників до 26,6 тис. га (для порівняння в 1985 році в Україні нараховувалось понад 200 тис. га виноградних угідь). Площа виноградників в Одеській області також має тенденцію до зниження, протягом 2000-2021 рр. площа зменшилась з 40,3 до 21,9

тис. га. (рис. 3.1). Це свідчить про поступову відмову сільськогосподарських товаровиробників від виноробного виробництва.

Н. О. Аверчева [1] вважає, що площа виноградників у плодоносному віці в умовах кризових явищ для виноробства є критичною, адже з такою кількістю неможливо забезпечити підприємства вітчизняною сировиною. Також проблеми виноробної галузі пов'язані з високою капіталомісткістю та тривалим періодом його окупності. Інвестиційні витрати у виноробний бізнес складають понад 100 тис. грн. на 1 га, а тривалість вирощування виноградника становить чотири роки і більше, а період інтенсивної його експлуатації – 20-25 років [1, с. 43].

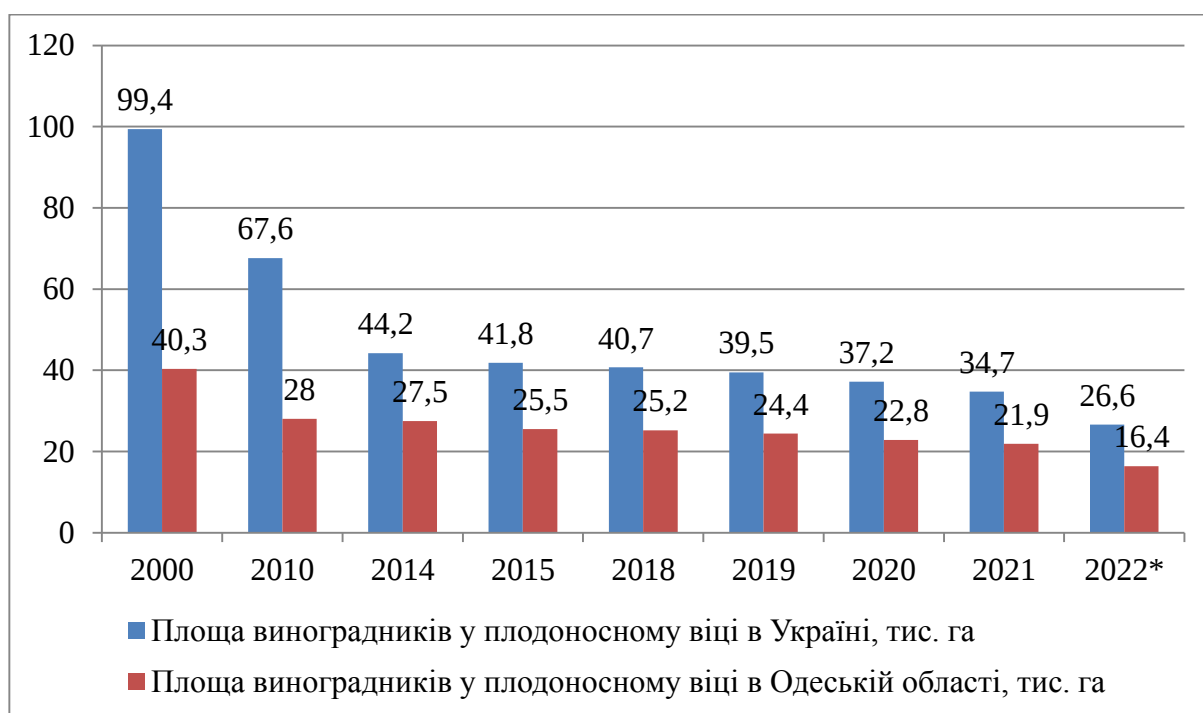

Рис. 3.1. Площа виноградників у плодоносному віці в Україні та в Одеській області за 2000 – 2022 рр., тис. га

2022* – розмір площі виноградників у плодоносному віці в Україні та в Одеській області за 2022 рік визначено за попередніми даними Держстату та інформаційного агентства Interfax-Україна, оприлюднення на сайті «Державна служба статистики України» інформації та статистичного збірника «Рослинництво» за 2022 рік перенесено у зв'язку з воєнним станом

Джерело: складено автором за даними [62]

Внаслідок бойових дій частина площ виноградників у плодоносному віці в Україні опинилась в російській окупації, а ще частина була забруднена небезпечними матеріалами. Обсяги виробництва садивного матеріалу винограду скоротились. Насадження винограду в Україні за 2022 воєнний рік скоротилися на 23,34 % – до 26,6 тис. га, частину підприємств розграбовано, знищено або законсервовано [71]. Внаслідок російської збройної агресії, наступу російських військ, окупації, ракетних обстрілів, мародерства в 2022 році багато виноробних підприємств були змушені призупинити діяльність, а деякі взагалі втратили можливості працювати. Російськими окупантами знищено або пошкоджено низку виноробень у Херсонській, Миколаївській, Одеській, Київській областях [71].

Виноробні підприємства «Олівія» та «Таїрово Вайнері», що розташовані на березі Дніпро-Бузького лиману, понесли величезні втрати. Близько 585 гектарів виноградників виявились ураженими субкасетними снарядами [62].

На виноробному підприємстві «Falko Winery», яке розташоване в Миколаївській області втрачена частина виноградників через обстріли, також постраждав виноробний цех [88].

З початку повномасштабного російського вторгнення, виноробня «Князя Трубецького» (Херсонська обл.) опинилася під контролем російських окупаційних сил, в результаті чого розграбована найбільша в Україні колекція вин (з 1958 року), а сама виноробня майже знищена [88].

Великих втрат зазнало виноробне підприємство «Art Winery» (колишній «Артемівський завод шампанських вин») теж зазнали величезних втрат, приміщення в Бахмуті зруйновані. Це найбільша компанія у Східній Європі та єдина в Україні, де ігристі вина створюються за класичними методами Шампенуа. Але виробництво змогли перемістити в Одеську область [153].

Тривале скорочення площ виноградників в Україні, спостерігалось ще до російського повномасштабного вторгнення, що обумовило невідповідність між потребою виробництва в сировині і можливостями сировинної баз та негативно впливало на обсяги виробництва винограду. В 2021 р. в Україні вироблено 264,1

тис. т винограду, що становить лише 51,4 % до рівня 2000 р. Основним фактором зниження виробництва винограду є скорочення площ насаджень у плодоносному віці – від 99,4 до 34,7 тис. га. В Одеському регіоні в 2021 році вироблено 169 тис. т. винограду, тобто протягом 2000 – 2021 рр. виробництво винограду зменшилось на 16% [88]. В результаті зниження виробництва винограду до повномасштабного російського вторгнення простежується зростання середньої ціни реалізації винограду на виноматеріали, скорочується виробництво вина, проте стрімко зростає імпорт виноробної продукції.

Кризові явища в виноробстві в умовах воєнного стану негативно вплинули на обсяги виробництва винограду. У 2022 році зібрано один із найнижчих за понад 30 років спостережень урожай винограду – 244,1 тис. т. Російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли та блокада портів призвела до збитків у виноградарів та виноробів України та зокрема Одеської області (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Виробництво винограду в Україні та в Одеській області за 2000 – 2022 рр., тис. т.

Джерело: складено автором за даними [62]

2022 – розмір площі виноградників у плодоносному віці в Україні та в Одеській області за 2022 рік визначено за попередніми даними Держстату, оприлюднення на сайті «Державна служба статистики України» інформації та статистичного збірника «Рослинництво» за 2022 рік перенесено у зв'язку з воєнним станом*

Для південного регіону виноградарство та виноробство – ключові галузі галузі агропромислового комплексу, які забезпечують значні надходження до державного та місцевого бюджетів. Зокрема, Одеська область виробляє 60% від усього вина в Україні.

Кризові явища у виноградарстві й виноробстві значно вплинуло на внутрішній і зовнішній ринки. Експорт виноградних вин в динаміці 2011–2021 рр. у фізичному обсязі скоротився на 68,07%, імпорту виноградних вин зріс на 21,87%. Проте у вартісному еквіваленті експорт виноградних вин за 2011 – 2021 рр. скоротився на 63,64% , тоді як імпорту зріс майже в 2 рази. (рис. 3.3. і рис. 3.4).

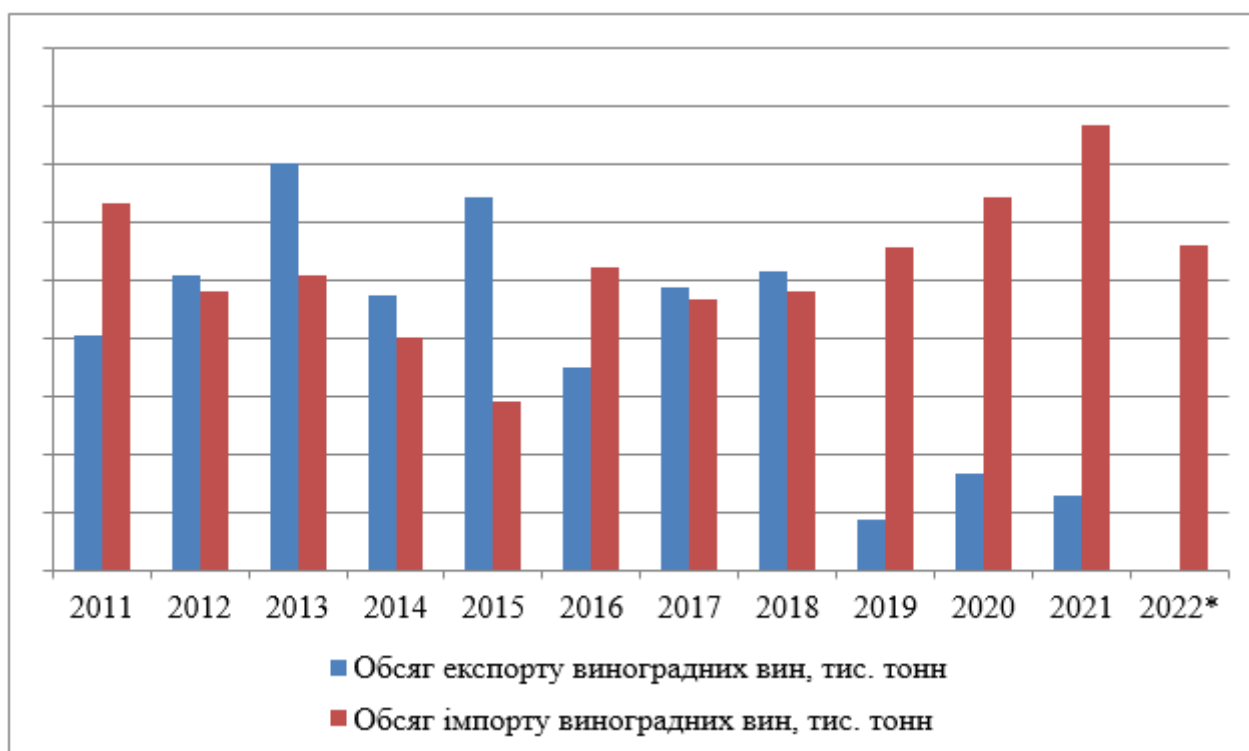

Рис. 3.3. Динаміка експорту та імпорту виноградних вин у кількісному виразі за 2000 – 2022 рр., тис.т.

Джерело: складено автором за даними [62]

2022* – інформація щодо обсягу експорту та імпорту виноградних вин за 2022 рік не оприлюднена на сайті «Державна служба статистики України», термін публікації статистичного збірника «Зовнішня торгівля України» за 2022 рік перенесено у зв'язку з воєнним станом. Попередні дані по імпорту виноградних вин опублікувало аграрне інформаційне агентство

В Одеській області розміщено 49 виноробних підприємств. Щоб підтримати підприємства в 2022 році для розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства видали грантів на суму 322 мільйони гривень з бюджету за фінансової допомоги Світового банку. Це дозволило створити близько 400 постійних і 9000 сезонних робочих місць [62].

Отже, якщо у 2011 р. від'ємне сальдо у зовнішньоекономічній діяльності на ринку виноробної продукції становило 60,8 млн дол. США, то у 2021 р. – 199 млн дол. США, тобто зросло на 138,2 млн дол. США. Ці втрати є свідченням неефективного використання потенціалу виноградарсько-виноробної сфери України.

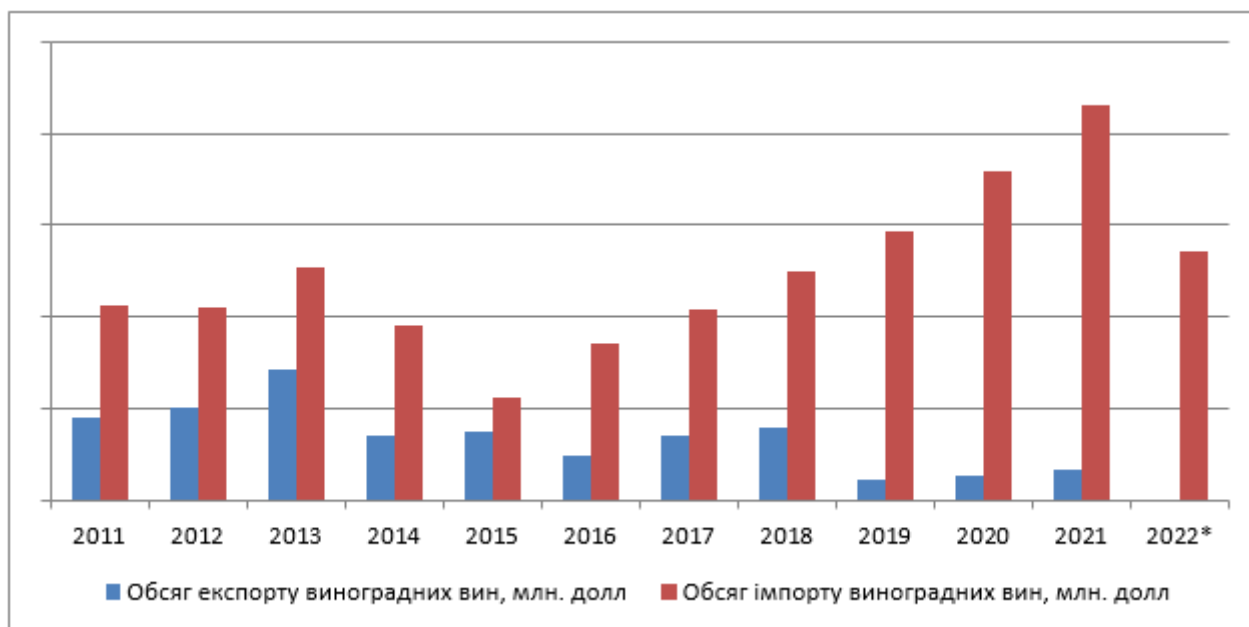

Рис. 3.4. Динаміка експорту та імпорту виноградних вин за 2000 – 2022 рр.
у вартісному виразі, млн. долл.

Джерело: складено автором за даними [62]

2022* – інформація щодо обсягу експорту та імпорту виноградних вин за 2022 рік не оприлюднена на сайті «Державна служба статистики України», термін публікації статистичного збірника «Зовнішня торгівля України» за 2022 рік перенесено у зв'язку з воєнним станом. Попередні дані по імпорту виноградних вин опублікувало аграрне інформаційне агентство

В 2022 році через негативні наслідки для соціально-економічної сфери повномасштабного вторгнення Росії в Україну, імпорт виноградних вин скоротився з 76,9 до 56 тис. т., у вартісному виразі з 215,4 до 136 млн. долл, однак дана товарна група все одно залишається однією з основних в структурі зовнішніх поставок напоїв, адже попит на імпорتنі виноградні вина серед українських споживачів сформувався протягом тривалого часу.

Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу. Висока інфляція, енергетична криза через російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до збоїв у логістиці та глобальних ланцюгах поставок, що вплинуло на експорт виноробної продукції. У зв'язку з цим в 2022 році на багатьох міжнародних ринках простежується значне зростання цін на виноробну продукцію, що призвело до незначного зменшення світових обсягів її споживання. Споживання вина у світі в 2022 році оцінюється в 232 млн. гл, що на 2 млн гл нижче, ніж у 2021 році [153]. У такому контексті на рівні окремих країн зазначаються відмінності у споживчій поведінці покупців різних географічних регіонів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Споживання вина у 5-ти найбільших провідних виноробних країнах
в 2018 -2022 рр., млн. гкл [62]

Країни	Роки					Приріст 2022/2021, %
	2018	2019	2020	2021	2022	
США	33,7	34,3	32,9	33,1	34,0	2,72
Франція	26,0	24,7	23,2	24,9	25,3	1,61
Італія	22,4	22,6	24,2	24,2	23,0	-4,96
Німеччина	20,0	19,8	19,8	19,9	19,4	-2,51
Великобританія	12,9	13,0	13,2	13,1	12,8	-2,29
Інші країни	126	122,6	117,7	118,8	117,5	-1,09
Всього у світі	241,0	237,0	231,0	234,0	232,0	-0,85

Починаючи з 2018 року простежується тенденція зниження споживання виноробної продукції на світовому ринку. Тенденція до зниження обсягів споживання виноробної продукції посилилася у 2020 році у зв'язку з пандемією COVID-19, яка надала гнітючий вплив на великі міжнародні ринки виноробної продукції.

На споживанні виноробної продукції позначилися карантинні заходи, порушення роботи торгового каналу HoReCa та негативні тенденції розвитку туристичної галузі. У 2021 році зняття обмежень на переміщення людей та товарів, поліпшення роботи каналу HoReCa сприяли зростанню споживання виробної продукції у більшості країн світу. Однак у 2022 році війна в Україні та викликана нею енергетичний криза, погіршення логістики, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до різкого збільшення витрат на виробництво та дистрибуцію, в результаті чого споживання виноробної продукції знижується [88].

Структура споживання виноробної продукції у світі в 2022 році представлена на рис. 3.5.

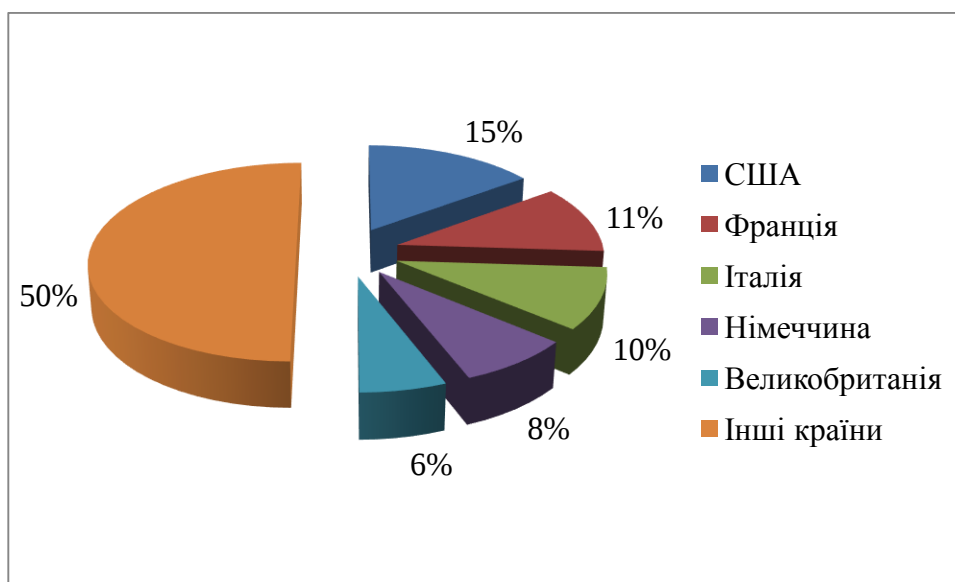

Рис. 3.5. Структура споживання виноробної продукції у світі в 2022 році, %

Джерело: складено автором за матеріалами [62]

Перше місце у світовому рейтингу споживання виноробної продукції в 2022 році займають США. Обсяги споживання, які оцінюються у 34,0 млн гкл (15% від світового споживання вина), зросли в порівнянні з 2021 роком на 2,72% і повернулися на рівень до пандемії COVID-19. Найбільшим споживачем виноробної продукції в ЄС та другим у світі є Франція. Обсяг споживання вина у 2022 році оцінюється у 25,3 млн гкл (11% від світового споживання вина). Це другий рік із позитивною динамікою після падіння обсягів споживання, спричиненого пандемією COVID-19. Другим за величиною споживачем виноробної продукції в ЄС та третім у світі є Італія, споживання вина в 2022 році оцінюється в 23,0 млн гкл (10% від світового споживання вина), що на 4,96% нижче, ніж у 2021 році, але відповідає середньому показнику за останні п'ять років.

Світовий ринок виноробної продукції в 2021 почав своє відновлення після збоїв у торгівлі у 2020 році внаслідок обмежень, введених у зв'язку з пандемією Covid-19, про що свідчать рекордно високі показники глобального експорту 2021 року. 2022 рік виявився для світової торгівлі виноробної продукції складним через війну в Україні. В результаті повномасштабного вторгнення Росії в Україну загальні обсяги глобального експорту вина зменшились з одночасним зростанням середньої ціни (+15% порівняно з 2021 роком), а загальна вартість глобального експорту досягла 37,6 млрд євро. В 2023 році зафіксовано рекордно високу вартість світового експорту виноробної продукції.

Таблиця 3.2

Основні експортери виноробної продукції у світі в 2021 – 2022 рр.

Країни	Обсяг експорту (млн. гкл)		Вартість експорту (млн євро)		Приріст обсягу експорту (2022/2021), %	Приріст вартості експорту (2022/2021), %
	2021	2022	2021	2022		
Італія	22,0	21,9	7116	7834	-0,45	10,09
Іспанія	23,6	21,2	2895	2984	-10,17	3,07
Франція	14,6	14,0	11074	12279	-4,11	10,88
Чилі	8,7	8,3	1664	1818	-4,60	9,25
Австралія	6,3	6,4	1352	1381	1,59	2,14

Продовження таблиці 3.2

Інші країни	37,1	35,2	10299	11304	-5,12	9,76
Всього у світі	112,3	107,0	34400	37600	-4,72	9,30

Джерело: складено автором за матеріалами [126]

У 2022 році у міжнародній торгівлі вином домінують три країни ЄС – Італія, Іспанія та Франція, які разом експортували 57 млн гкл, що становить 53% світового експорту вина. У всіх трьох країнах, відзначається спад обсягів експорту порівняно з 2021 роком. Італія експортувала 21,9 млн гкл (на 0,45% менше, ніж у 2021 році). В Іспанії, яка в 2022 році експортувала 21,2 млн гкл, спостерігається найсильніше зниження обсягів порівняно з 2021 роком (-10,17%). Франція в 2022 році експортувала 14,0 млн. гкл, що на 4,11 % менше, ніж у 2021 році [62] (рис.3.6).

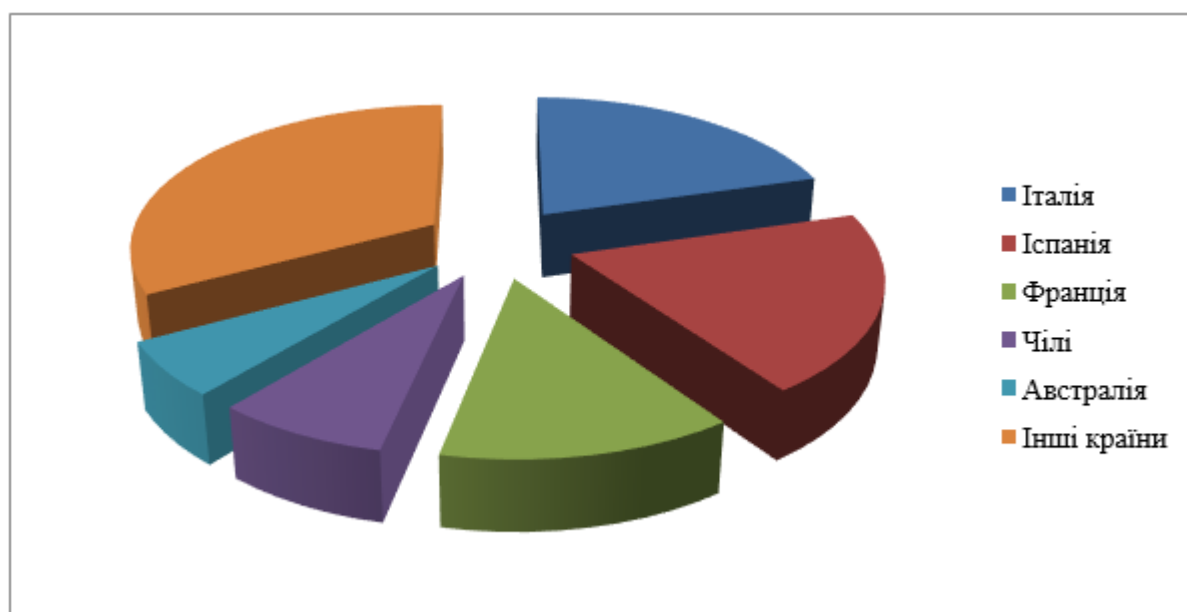

Рис. 3.6. Структура експорту виноробної продукції у 2022 році у світі, %

Джерело: складено автором за матеріалами [153]

У 2022 році лідируючі позиції за обсягами імпорту виноробної продукції займають США, Німеччина та Великобританія. Сукупна частка імпорту цих країн складає 41 млн гкл, тобто 38% від світового обсягу. У вартісному еквіваленті їхня частка – 13,1 млрд. євро, що становить 39% від світової вартості імпорту (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Основні імпортери виноробної продукції у світі

Країни	Обсяг імпорту (млн. гкл)		Вартість імпорту (млн євро)		Приріст обсягу імпорту (2022/2021), %	Приріст вартості імпорту (2022/2021), %
	2021	2022	2021	2022		
США	13,9	14,4	5975	6996	3,60	17,09
Німеччина	14,8	13,4	2859	2745	-9,46	-3,99
Великобританія	13,2	13	3950	4821	-1,52	22,05
Франція	5,9	6,1	822	988	3,39	20,19
Нідерланди	4,9	4,6	1441	1507	-6,12	4,58
Інші країни	57,6	55,9	18595,1	20281,5	-2,95	9,07
Всього у світі	110,3	107,4	33642,1	37338,5	-2,63	10,99

Джерело: складено автором за матеріалами [153]

Структура імпорту виноробної продукції у 2022 році у світі представлена на рис. 2.7.

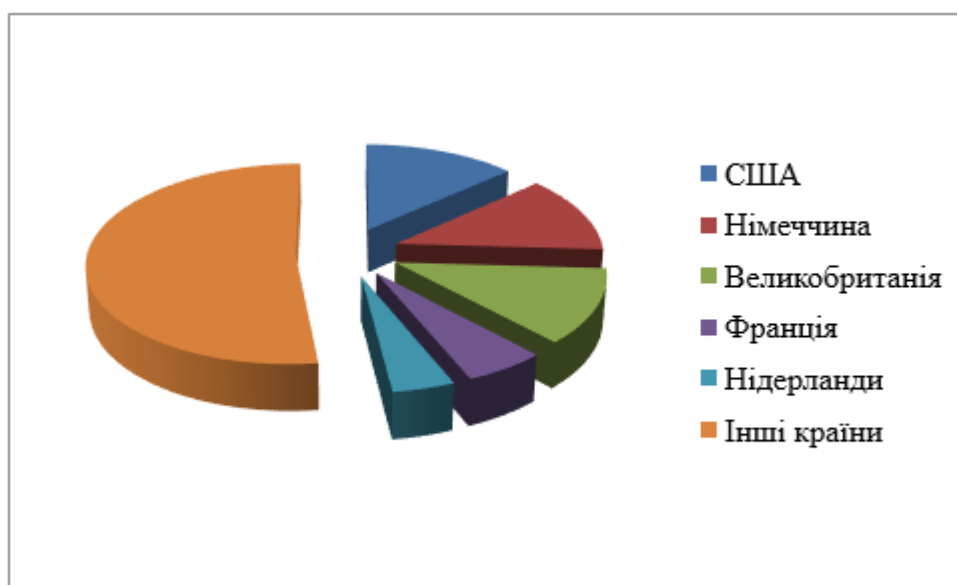

Рис. 3.7. Структура імпорту виноробної продукції у 2022 році у світі, %

Джерело: складено автором за матеріалами [153]

Лідером за обсягом імпорту вина у 2022 році стали США (14,4 млн гкл, +3,6% порівняно з 2021 роком). Країна займає перше місце з імпорту у вартісному виразі: у 2022 році США імпортували виноробної продукції на суму 7,0 млрд євро (+17,09%/2021). У 2022 році імпорт виноробної продукції

Німеччини, другого найбільшого імпортера, зменшився як у натуральному, так і та у вартісному вираженні. Обсяги імпорту в Німеччину скоротилися на 9,46% і становили 13,4 млн гкл на загальну суму 2,75 млрд євро (-4%/2021). Великобританія, обсяг імпорту якої становить 13,0 млн гкл, займає в 2022 році 3-є місце у світі (-1,5%/2021). У вартісному вираженні імпорт Великобританії збільшився на 22,05% і досяг 4,8 млрд. євро.

Наступним етапом дослідження є аналіз факторів можливостей і ринкових загроз зовнішнього середовища виноробних підприємств в умовах воєнного стану. Для відбору впливових чинників середовища використаємо матрицю Дж-Вільсона.

Для аналізу загроз будуємо таблицю для ринкових загроз для виноробних підприємств в умовах воєнного стану (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Фактори ринкових загроз для виноробних підприємств України в умовах воєнного стану, 2023 рік

Фактори	Ступінь впливу			Ймовірність настання		
	Високий (7-10)	Середній (6-4)	Низький (3-1)	(0,9-0,6)	(0,5-0,3)	(0,2-0,1)
1. Політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України.	9			0,9		
2. Зростання тиску міжнародних конкурентів виноградарства та виноробства. Конкурентний тиск імпорту вина за більш низькими цінами.		6		0,64		
3. Зменшення частки площі виноградників у плодоносному віці, значна площа виноробних регіонів (Херсонська, Миколаївська, Запорізька) опинилась в російській окупації, а ще частина забруднена небезпечними матеріалами.	7			0,82		
4. Зниження купівельної спроможності споживачів виноробної продукції преміум-класу.	9				0,42	

Продовження таблиці 3.4

5. Недостатня державна підтримка виноградарства та виноробства в умовах воєнного стану.	8				0,44	
6. Пошкодження матеріальної бази виноробних підприємств, під час боїв і обстрілів.	8			0,62		
7. Порушення логістичних ланцюжків постачання та збуту, блокада портів, зниження темпів морських перевезень.	7			0,71		
8. Зростання собівартості виробництва через подорожчання сировини, енергоресурсів та витратних матеріалів.		6		0,85		

Джерело: розраховано автором за даними експертних оцінок фахівців виноробних підприємств

Далі будуюмо матрицю загроз функціонування виноробних підприємств в умовах воєнного стану (рис. 3.8).

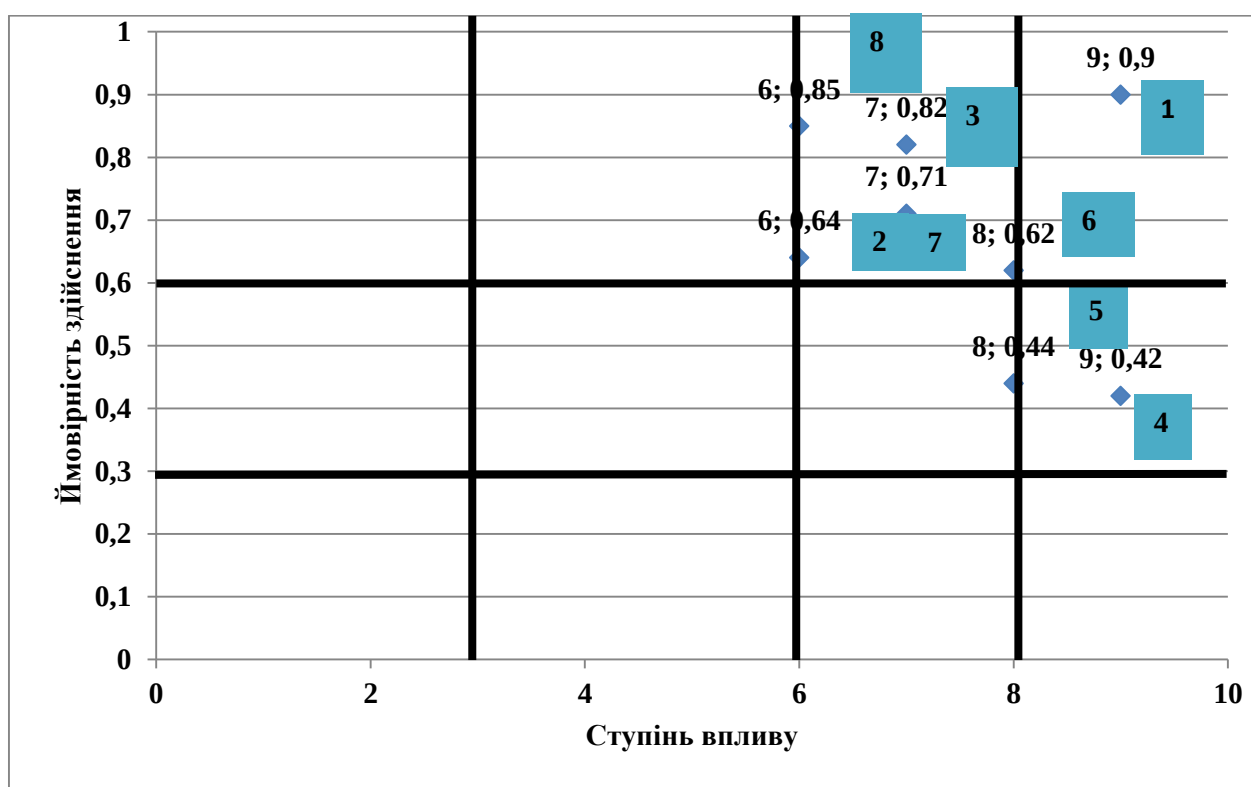

Рис. 3.8. Матриця загроз функціонування виноробних підприємств України в умовах воєнного стану, 2023 рік

Джерело: розраховано автором за даними експертних оцінок фахівців виноробних підприємств

Факторами ринкових загроз функціонування виноробних підприємств в умовах воєнного стану є: політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України; зростання тиску міжнародних конкурентів у виноградарстві та виноробстві, конкурентний тиск імпорту вина за більш низькими цінами; зменшення частки площі виноградників у плодоносному віці, значна площа виноробних регіонів (Херсонська, Миколаївська, Запорізька) опинилась в російській окупації, а ще частина забруднена небезпечними матеріалами; зниження купівельної спроможності споживачів виноробної продукції преміум-класу; недостатня державна підтримка виноробства в умовах воєнного стану; пошкодження матеріальної бази виноробних підприємств, під час боїв і обстрілів; порушення логістичних ланцюжків постачання та збуту, блокада портів, зниження темпів морських перевезень; зростання собівартості виробництва через подорожчання сировини, енергоресурсів та витратних матеріалів.

Далі будуюмо матрицю загроз Вільсона для виноробних підприємств в умовах воєнного стану, 2023 рік (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Матриця загроз Вільсона для виноробних підприємств України
в умовах воєнного стану, 2023 рік

Імовірність реалізації загроз функціонування виноробних підприємств	Можливі наслідки реалізації загроз функціонування виноробних підприємств в умовах воєнного стану			
	Руйнування	Критичний стан	Важкий стан	«Легкі удари»
Висока	1,6	2,3,7,8		
Середня	4,5			
Низька				

Джерело: розраховано автором за даними експертних оцінок фахівців виноробних підприємств

Таким чином, всі фактори загроз в умовах воєнного стану та російської збройної агресії, виокремлені фахівцями виноробних підприємств, є найнебезпечніші для функціонування підприємств галузі і вимагають

термінового й обов'язкового розгляду та розробки програм щодо їх негативного впливу або усунення.

В табл. 3.6. наведені ринкові можливості виноробних підприємств в умовах воєнного стану, їх ступінь впливу та ймовірність настання.

Таблиця 3.6

Фактори можливостей підприємств виробництва виноградних вин України в умовах воєнного стану, 2023 р.

Фактори	Ступінь впливу			Ймовірність настання		
	Високий (7-10)	Середній (6-4)	Низький (3-1)	(0,9-0,6)	(0,5-0,3)	(0,2-0,1)
1. Державне стимулювання та підтримка розвитку виноградарства та виноробства.	8				0,53	
2. Посилення конкурентоспроможності бренду виноробних підприємств.	8			0,72		
3. Надання грантів для розвитку виноградарства та виноробства.	9			0,69		
4. Розширення партнерства з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу виноробних підприємств.	9			0,85		
5. Впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій.		6			0,44	
6. Удосконалення сортової структури виноградних насаджень для оптимізації виробництва вина.		6			0,48	
7. Створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів.	8				0,5	
8. Імплементация стандартів ЄС у сфері виноградарства та виноробства.	9			0,87		

Джерело: розраховано автором за даними експертних оцінок фахівців виноробних підприємств

Далі будуємо матрицю можливостей виноробних підприємств України в умовах воєнного стану (рис. 3.9).

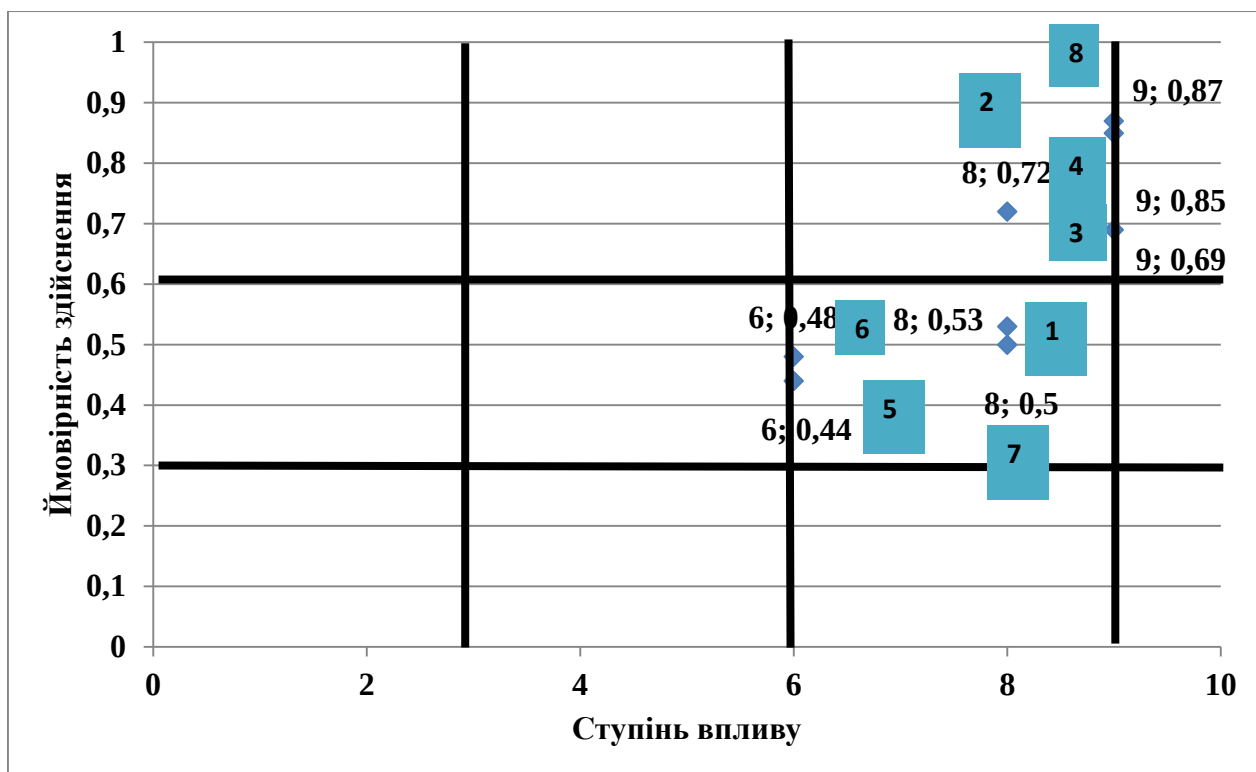

Рис. 3.9. Матриця можливостей зовнішнього середовища виноробних підприємств України в умовах воєнного стану

Джерело: розраховано автором за даними експертних оцінок фахівців виноробних підприємств

Далі будемо матрицю можливостей Вільсона для виноробних підприємств в умовах воєнного стану (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Матриця можливостей Вільсона для виноробних підприємств в умовах воєнного стану, 2023 рік

Вплив фактора на діяльність виноробних підприємств	Ймовірність посилення впливу фактору на діяльність виноробних підприємств		
	Висока	Середня	Низька
Високий	2,3,4,8	1,5,6,7	
Середній			
Низький			

Джерело: розраховано автором за даними експертних оцінок фахівців виноробних підприємств

Таким чином, відповідно до матриці Вільсона найбільш впливовими факторами можливостей виноробних підприємств України в умовах воєнного стану є: державне стимулювання та підтримка розвитку виноробних підприємств; посилення конкурентоспроможності бренду виноробних підприємств; надання грантів для розвитку виноробних підприємств; розширення партнерства з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу виноробних підприємств; створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів; імплементація стандартів ЄС у галузі виноградарства та виноробства.

Одним із важливих досягнень 2022 року стало відновлення членства України у Міжнародній організації виноградарства та виноробства (МОВВ), що відкриває великі перспективи розвитку для виноробних підприємств та надає доступ українським виноробам до міжнародних баз, сучасних світових технологій виробництва виноробної продукції, ресурсозберігаючих технологій, а також можливість підвищити конкурентоспроможність підприємств на світовому ринку вина та відновити свій потенціал. Цілями та завданнями МОВВ є «захист інтересів виноробної галузі та створення сприятливих ринкових умов, гармонізації та відповідності методів аналізу, боротьби з шахрайством та недобросовісною конкуренцією на ринку» [62]. Україна стала 49-ю державою-учасницею МОВВ. Приєднання до МОВВ може відновити її потенціал. Відновлення членства України у Міжнародній організації виноградарства та виноробства важливо для України в контексті європейської інтеграції, в контексті того, що Україні потрібно буде підвищувати свої внутрішні стандарти відповідно до стандартів ЄС.

В умовах воєнного стану важливим питанням є підтримка та розвиток виноробних підприємств на професійному та державному рівнях, в Україні та на міжнародних ринках. 22 березня 2023 року урядом подано до ВРУ законопроект «Про виноград та продукти виноградарства» (№ 9139) [132], спрямований на імплементацію відповідних регламентів ЄС щодо виноградарства та виноробства, екологічних практик, виробництва ароматизованих винних

продуктів, використання та вказівок вин [132]. Метою законопроекту «Про виноград та продукти виноградарства» є створення єдиної державної інформаційної системи «Виноградарсько-виноробний реєстр». Законом передбачена можливість державної підтримки виноградарства та виноробства в рамках загальних законів «Про державну підтримку сільського господарства України» [128] та «Про особливості страхування сільгосппродукції з держпідтримкою» [131].

Держава здійснює заходи щодо підтримання виноградарства та виноробства. В 2022 році з бюджету за фінансової допомоги Світового банку для розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства видано грантів на суму 322 мільйони гривень. Це дозволило створити близько 400 постійних і 9000 сезонних робочих місць [131]. Також у 2023 році продовжує діяти урядова грантова програма (заплановані гранти 1 мільярд гривень на рік), яка включає можливість отримання грантів для підтримання і стимулювання виноградарства та виноробства, збереження роботи виноробів, закладання виноградників.

Підтримка та розвиток виноградарства та виноробства на професійному та державному рівнях дозволять підвищити якість виноробної продукції, підвищити міжнародну конкурентоспроможність продукції, наростити експортний потенціал на світових ринках.

Останні роки видались надскладними для виноробних підприємств. Українські винороби сьогодні долають один з найстрашніших викликів у своїй історії. Галузь суттєво постраждала через російську збройну агресію. В умовах знищення та пошкодження матеріальної бази виноробних підприємств, які опинилися у районах боїв і обстрілів, окупації значної території виноробних регіонів країни, багато підприємств змушені призупинити діяльність свою діяльність та деякі взагалі втратили можливості працювати. Внаслідок бойових дій частина площ виноградників у плодоносному віці в Україні опинилась в російській окупації, а ще частина була забруднена небезпечними матеріалами. Обсяги виробництва садивного матеріалу винограду скоротились.

Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу. Висока інфляція, енергетична криза через російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до збоїв у логістиці та глобальних ланцюгах поставок, що вплинуло на експорт виноробної продукції.

В умовах воєнного стану для України надзвичайно важливим питанням є збереження виноградарства та виноробства від негативного впливу російської збройної агресії і в подальшому її відновлення. Україна має давні виноробні традиції, культуру, які цікаві світу. Важливим питанням є підтримка та розвиток виноградарства та виноробства на професійному та державному рівнях, в Україні та на міжнародних ринках. Державна політика в умовах євроінтеграційних процесів спрямована на захист прав інтелектуальної власності для галузі виноробства як під час воєнного стану, так і в контексті майбутнього членства України в ЄС.

З метою збереження виноградарства та виноробства від негативного впливу російської збройної агресії вкрай необхідним є розробка заходів державного стимулювання та підтримки, відновлення експортного потенціалу виноробних підприємств, надання грантів, розширення партнерства з зарубіжними партнерами, створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів; впровадження новітніх технологічних розробок переробки вторинної сировини виноробства; імплементація стандартів ЄС у галузі виноградарства та виноробства.

При створенні виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України можна реалізувати концепцію зеленої економіки, яка дозволяє впровадити комплекс інноваційних та безвідходних технологій по переробки вторинної сировини виноробства. Синергетика взаємодії учасників кластера на базі консолідації соціального капіталу дозволить забезпечити ефект масштабу, вийти на конкурентні ринки продуктів, отриманих з вторинної сировини виноробства, інтегруватись у Європейські індустріальні екосистеми.

Розглянемо перспективні напрями інтеграції українських кластерів та малого і середнього бізнесу в індустріальні екосистеми Європейського Союзу.

Незважаючи на те, що Україна в даний час переживає найскладніші (трагічні) моменти свого незалежного та суверенного існування, у зв'язку з віроломним повномасштабним нападом Росії 24 лютого 2022 року, сучасними пріоритетами щодо стабілізації та розвитку української економіки є пошук нових моделей і форм господарювання, а також стимулювання створення та використання інновацій, які обумовлюють інтенсифікацію економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни. Інноваційна орієнтованість є важливим елементом (рисом) діяльності сучасного економічного кластеру. Впровадження інноваційних технологій, здобутків науково-технічного прогресу, стартапів, спільних інноваційно-інвестиційних проєктів (програм) є «платформом» на якій формуються найбільш успішні та конкурентоспроможні економічні кластери, а також підвищується економічна незалежність регіону.

29-30 березня 2023 року в м. Кошице (Словаччина) відбувся європейський кластерний форум Clusters meet regions на тему інтеграції українських кластерів та малого і середнього бізнесу в індустріальні екосистеми Європейського Союзу. Це однозначно ключова подія для українських кластерів, адже тема входження в європейські ланцюги доданої вартості та екосистеми дуже важлива.

Форум організували Європейська платформа кластерної співпраці (ЕССР) від імені Європейської комісії в партнерстві зі Словацьким інноваційним та енергетичним агентством, Союзом словацьких кластерів, Українським кластерним альянсом (УКА) і мережею Enterprise Europe Network та за підтримки програми EU4Business за фінансування Європейського Союзу та уряду Німеччини. На форумі був представлений стенд українських кластерів, де можна було обговорити можливості співпраці та обміну досвідом.

Українські та європейські кластери, а також представники влади високо оцінюють конференцію та участь українських кластерів у ній. УКА отримав багато позитивних результатів й нові шляхи для співпраці.

1. Підписана мультилатеральна угода про підтримку кластерного руху в Україні з п'ятьма країнами Східної Європи та Балтії (Польща, Словаччина, Чехія, Румунія та Латвія) зі спільною заявою про необхідність посилення підтримки українських кластерів для прискореної інтеграції в європейський простір.

2. Зафіксовано 5 білатеральних угод та домовленостей (меморандум про співпрацю між УКА та Литовською мережею кластерів, домовленість про початок роботи українсько-польського комітету у сфері Індустрії 4.0, меморандум про співпрацю між Київським хайтек кластером та ІТ-кластером Словаччини з м. Жиліни, меморандум про співпрацю у сфері подвійних технологій з Кошицьким технічним університетом. Підписана угода про співпрацю між Дніпровським Космічним Кластером та Авіаційним факультетом Кошицького Технічного Університету, а також двосторонні угоди та домовленості з Литвою, Польщею, Словаччиною та Кошицьким технічним університетом у різних сферах, таких як Індустрія 4.0, хай-тек, ІТ та подвійні технології.

3. Український кластерний альянс (УКА) приєднався до великої українсько-словацької угоди з альтернативної енергетики як інституційний партнер.

Програма «Експорт та Інтернаціоналізація промислових МСП» розроблена Аналітичним центром Українського кластерного альянсу (УКА) як частина пропозицій до антикризової програми дій Уряду в 2023. Документ є публічним і колективним звертанням кластерів УКА до уряду України з метою кращої координації та включення пропозицій УКА в урядові програми антикризових дій.

Пропозиції Українського кластерного альянсу акцентують, що бізнес в умовах військового стану потребує негайних і рішучих дій на підтримку малого та середнього підприємництва, 50% яких сьогодні зупинені через наслідки військових дій. Відповідно, антикризова програма дій уряду на 2022 – 2023 рр. має передбачати цільові, продумані та ефективні заходи за добре узгодженими пріоритетами й напрямками.

Документ відзначає, що Уряд, починаючи з березня 2022 року, вже запровадив цілу низку заходів, які сприяють стабілізації ситуації та зменшенню кризових явищ.

Водночас, на думку авторів документу, ці дії є поки недостатніми з точки зору протидії масштабним наслідкам економічної кризи, що набирає темп. Серед програм, яких бракує Уряду, УКА вказує на недостатню підтримку експорту та інтернаціоналізації українських промислових МСП. Через значне скорочення внутрішнього ринку саме цей напрям мав би фігурувати в урядових програмах як першочерговий для вирішення ключової проблеми МСП – отримання нових замовлень.

На даний момент розроблені спеціальні програми Європейської комісії, орієнтовані на євроінтеграцію українських кластерів (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Спеціальні програми Європейської комісії, орієнтовані на євроінтеграцію українських кластерів

Найменування програми	Характеристика програми
Business Bridge	Програма, організована спільно з 4-ма європейськими партнерами для підтримки 1500 українських малих та середніх підприємств
EIC Startups Fund	Підтримка 200 українських стартапів. Лідерами є Український Фонд Стартапів (УФС) та Акселератор Funding Box з Варшави
European Cluster Collaboration Platforms	Долучення українських кластерів та їх учасників до заходів ЕССР
Грантові програми ЄС інноваційного розвитку Europe	Долучення українських кластерів до написання грантових заявок на відкриті коли ЄС
Interreg Next	Кластери Podillya Fashion Clusters, Kyiv Hi-Tech Cluster та Прикарпатський екоенергетичний кластер ведуть програму Бурштин+ яка вже знайшла підтримку партнерів в Словаччині, Польщі та Німеччині; варто відзначити початок спільних проєктів зі словацькими та польськими партнерами – українські кластери будуть подаватись на програму Interreg Next. В цій сфері діяльності, керівництво УКА також розпочало обміни та певну координацію з Інститутом міжнародної політики, який відповідає в Україні за програму Interreg Next.

Продовження табл. 3.8

Програми Східного партнерства	Співпраця кластерів в рамках програми EU4Business, оператором якої в Україні є німецька федеральна компанія Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. 8 кластерів отримали фінансування на суму 25 тис. євро для розвитку своїх спроможностей на 2023 рік. До кінця року GIZ планує підтримати ще декілька кластерів УКА та виконавчу дирекцію альянсу. Наприклад, в рамках реалізації проекту “Створення інноваційно-промислового майданчика «Professional Alternative Dnipro» делегація видавничо-поліграфічного кластеру з Дніпра здійснила діловий візит до ЄС, відвідавши Словаччину, Німеччину та Францію. В результаті було підписано кілька договорів про спільну партнерську діяльність та меморандуму про співпрацю щодо розвитку кластерних партнерств.
-------------------------------	--

Джерело: складено автором на основі [184]

Український кластерний альянс пропонує Уряду 4 ключових напрямів дій:

- Розширення та краща підтримка програми Buy Ukrainian, запропонованої Офісом розвитку підприємництва та підтримки експорту.
- Integration into GVC: програми підтримки інтеграції українських підприємств у європейські та міжнародні ланцюги доданої вартості.
- Inno-Integration: програми прискореного включення та підтримки українських інноваційних підприємств у відповідні європейські програми інноваційного розвитку, подвійного цифрового та зеленого переходів.
- Standardization: програми підтримки технічного регулювання та прискореного переходу українських підприємств на міжнародні технічні стандарти [184].

На даний момент розроблені нові програми, орієнтовані на євроінтеграцію українських кластерів спільно з європейськими партнерами для відновлення України.

Український кластерний альянс (УКА) – один з перших великих бізнес-об’єднань України, який системно виробляє та просуває проєктні пропозиції за цілою низкою секторів, галузей та їх екосистем. УКА продовжує енергійний рух цих проєктів, позиціюючи їх як ключові ініціативи кластерів для відновлення України. З квітня по травень 2023 року УКА найбільш активно промотував

проекти в секторі Smart.City / Smart.Regions. Ця промоція відбулася в рамках візиту в Чеську республіку, а також на конференціях в Києві та Львові [184].

Активну роботу в 1-ій половині року проводить Ресурсний центр «Технології подвійного призначення» (РЦ Т2П). Центр консолідував заявки від 16 провідних інноваторів, учасників кластерів УКА, сприяв створенню кластерної ініціативи «Фотоніка», й активно комунікував ці проекти до ключових стейкхолдерів, в тому числі державного рівня. В результаті РЦ Т2П увійшов в акселератор Міністерства оборони України. В контексті євроінтеграції, цей центр тісно координує діяльність з німецькими та польськими кластерами в напрямку фотоніки. Зокрема в травні була створена українська кластерна ініціатива «Фотоніка», представники якої будуть презентувати Україну на конференції з квантових технологій у Варшаві, в березні 2024. Партнери також працюють над кращим доступом українських інноваторів до фондів EDF та ENDR.

Особливу увагу слід приділити співпраці з європейськими кластерами — інтеграція та побудова спільних ланцюгів. Найбільш активно в 1-ій половині року розгорталась співпраця з кластерними асоціаціями Польщі, Чехії та Румунії. УКА запустив комітет білатеральної співпраці «Україна-Польща» у сфері Індустрії 4.0. З боку Польщі до нього увійшли Державне агенство по Індустрії 4.0 (FPPP), Асоціація кластерів (РСА), eDIN Мазовія, а також інші стейкхолдери.

Спільно з кластерами Польщі, Німеччини та Греції у Львові проведена велика конференція по сталому регіональному розвитку. Важливим результатом конференції є встановлення треків — стратегічних ліній розвитку, які підпадають під моніторинг (follow-up) та подальший ріст партнерів.

УКА брав участь в кількох обмінах з румунськими кластерами, зокрема в метчмейкингових подіях Hack4Restart. Два кластери УКА (АППАУ та Київський Хайтек кластер) взяли участь у бізнес-місії Сمارт Сіті в Чеську республіку у квітні. Це 1-ша з 3-х місій, організованих чеською CzechInno за підтримки чеського уряду, й направлених на розвиток україно-чеських відносин в секторах

Смарт Сіті, Смарт Індустрії та Кібербезпеки. УКА розглядає цей візит як бенчмарк для повторення з іншими країнами, та по інших секторах.

Ukrainian Automotive and Mobility Cluster у травні 2023 вже взяв участь у найбільшій виставці в центральній та східній Європі SubContractingMeetings у Познані (Польща).

Також важливо розглянути співпрацю з кластерами та бізнес-об'єднаннями з інших країн ЄС. УКА сприяв створенню домовленостей між державним агентством Іспанії у сфері кібербезпеки INSIBE та українським Дерспецзв'язком. Сторони передбачають залучення фінансування уряду Іспанії, а також Євросоюзу на вирішення актуальних викликів кібербезпеки України під час війни. Розвиток в цій сфері важливий в контексті створення нової кластерної ініціативи УКА по кібербезпеці.

АППАУ продовжила розвиток відносин з американською CSIA. Саме завдяки спонсорським коштам цієї асоціації УКА вдалось утримувати команду сервісної підтримки, виконувати низку проєктів й пережити важкий 2022-ий рік. В травні 2023 АППАУ спільно з менеджментом CSIA створили механізм «почесного членства» в АППАУ, що дало можливість розширити кількість учасників, які підтримують АППАУ та УКА в рамках ініціативи Professionals4Ukraine.

Під час воєнного стану особливо важливим є покращення спроможності МСП та кластерів.

8 кластерів УКА отримали фінансування на суму 25 тис. євро від оператора програми EU4Business GIZ. Окремий грант планується на виконавчу дирекцію УКА (48 тис. євро). Разом це значно посилює фінансову спроможність кластерів УКА покращувати сервіси для своїх учасників МСП, включно з напрямками інтернаціоналізації.

Початок масштабного фінансування кластерів в рамках програми EU4Business є ще одним великим прогресом. Поява нових кластерних ініціатив, які відразу синхронізуються в діяльності з європейськими партнерами слід вважати ще одним важливим здобутком УКА. Не менш важливим є розвиток

відносин з EIT Manufacturing – це єдина структура з 9 EIT, з якою в нас є конкретні зрушення у співпраці.

3.2. Практичні аспекти впровадження методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств

Для обґрунтування вибору об'єкту дослідження та проведення економічного діагностування підприємств виробництва виноградних вин використані статистичні дані фінансової звітності 27-ми підприємств Південного регіону України за 2018-2022 р.р: ТОВ «ПТК ШАБО», АТ «Коблево», ПРАТ «ОКЗ», ПАТ «Одесавинпром», ПАТ «Одеський завод шампанських вин», ТОВ «ВИН АГРО», ПАТ «Ізмаїльський виноробний завод», ПАТ «Вікторія», НВП «Нива» ТОВ, ТОВ «ВІНТРЕСТ», ТОВ «ОЗКВИН», ТОВ «Винокурня Аккермана», ПАТ «Виноградар», ТДВ «АРСІ АГРО», ПРАТ СП «Чорноморська перлина», ТОВ «Югвинпром», АТ «Радсад», ПАТ «Зелений гай», ПАТ «Харчовик», ТОВ «Кам'янський винзавод», ТОВ «Бесарабська перлина», ТОВ «Виноробня «Дон Алехандро», ТОВ «Шато-Піно», ТОВ «Елітвинпром», ПП «Бостардо», ТОВ «Виноградна Долина», ПП «Діоніс». Для проведення кластерного аналізу використані результати фінансового скорингу (Індекс фінансової стійкості компаній FinScore) та ринкового скорингу (Індекс ринкової потужності MarketScore), виконані спеціалістами компанії YouControl, а також експертні оцінки спеціалістів Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» щодо інноваційно-технологічного розвитку виноробних підприємств.

Вибір об'єктом дослідження підприємств виробництва виноградних вин Південного регіону України зумовлений низкою причин, а саме: Південний регіон України має найбільшу питому вагу з площ виноградників в Україні – 87,03 % (за даними 2021 року, оскільки в 2022 році відсутні дані по Херсонській області у зв'язку з російською окупацією); з обсягів виробництва винної продукції – 78,5% (за даними 2021 року); на території

Південного регіону України зосереджено більше половини виноробних підприємств, заводів шампанських вин, коньячних заводів України, наукові бази розвитку виноробства та підготовки кваліфікованих спеціалістів.

Реалізація алгоритму методу k-середніх була здійснена за допомогою системи IBM SPSS STATISTICS.

Скоринговий індекс фінансової стійкості FinScore виноробних підприємств Південного регіону України за 2018 – 2022 рр. представлено в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Скоринговий індекс фінансової стійкості (Індекс FinScore) підприємств
виробництва винограджних вин Південного регіону України
за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Підприємства Південного регіону	2018	2019	2020	2021	2022
1	ТОВ «ІТК ШАБО»	C/2,2	B/2,6	C/2,3	C/2,1	B/2,7
2	АТ «КОБЛЕВО»	B/2,5	B/2,8	B/3,0	B/2,9	A/3,1
3	ПРАТ «ОКЗ»	D/1,8	B/2,6	C/2,4	C/1,9	C/2,2
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	D/1,8	C/2,4	C/2,0	D/1,6	D/1,2
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМПАНСЬКИХ ВИН»	C/2,0	C/2,0	D/1,6	D/1,2	-
6	ТОВ "ВИН АГРО"	C/2,1	B/3,0	C/2,3	C/1,9	C/2,2
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНОРОБНИЙ ЗАВОД»	D/1,7	C/2,4	D/1,8	D/1,5	D/1,8
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»	A/3,1	A/3,6	B/2,8	C/2,4	C/2,3
9	НВП «НИВА» ТОВ	C/2,3	B/2,7	C/2,2	C/1,9	C/1,9
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»	B/2,5	C/2,4	D/1,7	C/2,1	C/1,9
11	ТОВ «ОЗКВИН»	D/1,8	C/2,3	D/1,6	D/1,5	D/1,5
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	D/1,1	A/3,7	D/1,6	C/2,3	B/2,5
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	B/2,7	B/2,9	B/2,6	C/2,2	D/1,3
14	ТДВ «АРСІ АГРО»	B/2,5	B/3,0	C/1,9	C/2,2	B/2,5
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»	D/1,8	B/2,7	D/1,8	D/1,3	D/1,2
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»	D/1,8	B/2,5	C/1,9	C/1,9	C/2,1
17	АТ «РАДСАД»	C/2,2	B/3,0	D/1,8	D/1,4	C/2,4
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	D/1,6	D/1,3	B/2,6	D/1,7	D/1,1
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	C/2,1	B/2,7	B/2,5	C/1,9	C/1,9
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»	D/1,0	D/1,1	B/2,6	C/2,2	D/1,8
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»	C/2,0	B/3,0	C/2,3	B/2,5	B/2,6

Продовження таблиці 3.9

22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»	B/2,5	B/3,0	D/1,6	D/1,6	D/1,5
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»	D/1,2	C/2,2	C/2,4	D/1,2	D/1,4
24	ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ»	B/2,5	B/2,8	C/2,4	B/2,7	A/3,2
25	ПП «БОСТАРДО»	B/2,7	C/2,4	D/1,8	C/2,1	C/1,9
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»	C/2,0	A/3,2	C/2,1	D/1,8	C/1,9
27	ПП «ДІОНІС»	C/2,1	A/3,3	C/2,0	C/1,9	C/2,1

Джерело: розраховано автором за даними аналітичного відділу YouControl [150]

Для визначення критерію «розмір чистого доходу» (Fin 2) пропонуємо виноробні підприємства Південного регіону України поділити на чотири групи та оцінити за 4-х бальною шкалою таким чином:

- 4 – чистий дохід компаній вище 500 тис. грн.;
- 3 – чистий дохід компаній від 200 до 500 тис. грн.;
- 2 – чистий дохід компаній від 100 до 200 тис. грн.;
- 1 – чистий дохід компаній до 100 тис. грн.

Динамка чистого доходу (Fin 2) підприємств виробництва винограджних вин Південного регіону України за 2018 – 2022 рр. представлена в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Динамка чистого доходу (Fin 2) підприємств виробництва винограджних вин Південного регіону України за 2018 – 2022 рр., тис. грн.

№	Підприємства Південного регіону	2018	2019	2020	2021	2022	Приріст 2022/2021	
							Абсолютний, тис. грн	Відносний, %
1	ТОВ «ПТК ШАБО» -	880000-890000	840000-850000	916466	942028	811336	-130692	-13,87
2	АТ «КОБЛЕВО»	490000-500000	490000-500000	461667	397459	323222	-74237	-18,68
3	ПРАТ «ОКЗ»	520000-530000	540000-550000	546456	620174	949945	329771	53,17

Продовження таблиці 3.10

4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	660000- 670000	470000- 480000	464352	341508	137059	-204449	-59,87
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМΠΑНСЬКИХ ВИН»	6700- 6800	3500- 3600	3376	3998	Дані відсут- ні	-	-
6	ТОВ "ВИН АГРО"	500000- 510000	400000- 410000	550114	707209	491580	-215629	-30,49
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНОРОБНИЙ ЗАВОД»	73000- 74000	30000- 31000	21994	8205	10203	1998	24,35
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»	110000- 120000	74000- 75000	55432	43948	30373	-13575	-30,89
9	НВП «НИВА» ТОВ	770000- 780000	760000- 770000	218563	48173	2902	-45271	-93,98
1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»	43000- 44000	59000- 60000	75832	84266	77494	-6772	-8,04
11	ТОВ «ОЗКВИН»	190000- 200000	170000- 180000	159747	170423	144003	-26420	-15,50
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	85-90	190000- 200000	382754	615769	727165	111396	18,09
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	28000- 29000	7300- 7400	14146	12616	2123	-10493	-83,17
14	ТДВ «АРСІ АГРО»	49000- 50000	36000- 37000	33969	66113	40559	-25554	-38,65
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»	71000- 72000	73000- 74000	41052	43118	16231	-26887	-62,36
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»	94000- 95000	69000- 70000	72212	81812	95285	13473	16,47
17	АТ «РАДСАД»	51000- 52000	86000- 87000	71154	62730	89130	26400	42,09
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	26000- 27000	2400- 2500	392	15270	1428	-13842	-90,65
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	330000- 340000	270000- 280000	285646	313521	233210	-80311	-25,62
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»	до 10000	0	180	210	111	-99	-47,14
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»	12000- 13000	19000- 20000	21841	29972	15181	-14791	-49,35
22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»	900- 1000	1100- 1200	193	470	198	-272	-57,87
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»	2300- 2400	5700- 5800	14552	13827	10349	-3478	-25,15
24	ТОВ «ЕЛІТВІНПРОМ»	34000- 35000	13000- 14000	29239	34783	36014	1231	3,54

Продовження таблиці 3.10

25	ПП «БОСТАРДО»	44000-45000	6400-6500	16439	39105	18684	-20421	-52,22
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»	47000-48000	60000-61000	40406	46225	25803	-20422	-44,18
27	ПП «ДІОНІС»	200000-210000	69000-70000	70529	122274	72211	-50063	-40,94

Джерело: розраховано автором за даними аналітичного відділу YouControl [150]

Аналізуючи динаміку чистого доходу (Fin 2) підприємств виробництва виноградних вин Південного регіону України за 2021 – 2022 рр. (до і після впровадження воєнного стану) можна зробити висновок про зниження його розміру майже по всіх підприємствах. Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу. Висока інфляція, енергетична криза через російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до збоїв у логістиці та глобальних ланцюгах поставок, що негативно вплинуло на виручку виноробних підприємств Південного регіону України.

Скоринговий індекс ринкової потужності (Індекс MarketScore) підприємств виробництва виноградних вин Південного регіону України за 2018 – 2022 рр. представлено в таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Скоринговий індекс ринкової потужності (Індекс MarketScore) підприємств виробництва виноградних вин Південного регіону України за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Підприємства Південного регіону	2018	2019	2020	2021	2022
1	ТОВ «ПТК ШАБО»	A/3,6	A/3,3	A/3,7	A/3,6	B/3
2	АТ «КОБЛЕВО»	A/3,6	A/3,6	A/3,3	B/2,8	B/2,9
3	ПРАТ «ОКЗ»	A/3,2	A/3,6	A/3,4	A/3,8	A/3,8
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	A/3,4	B/2,9	B/3,0	B/2,8	B/2,8
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМΠΑНСЬКИХ ВИН»	C/2,1	C/2	C/2,2	C/2	-
6	ТОВ «ВИН АГРО»	B/2,9	B/2,8	A/3,8	A/3,8	A/3,4
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНОРОБНИЙ ЗАВОД»	B/3	B/2,6	B/2,6	C/1,8	B/2,4
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»	A/3,6	B/2,8	B/2,7	C/2,3	B/2,6
9	НВП «НИВА» ТОВ	A/3,7	A/3,3	B/2,8	B/2,6	C/1,8
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»	A/3,7	A/3,8	A/4	A/3,7	A/3,4

Продовження таблиці 3.11

11	ТОВ «ОЗКВИН»	В/2,9	В/2,9	В/3	А/3,3	В/3
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	С/1,5	А/4	А/4	А/4	А/3,9
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	А/3,3	С/2	В/3	С/2	С/1,7
14	ТДВ «АРСІ АГРО»	А/3,7	В/2,9	В/2,6	-	А/3,2
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»	А/3,3	А/3,7	В/2,6	-	В/2,6
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»	А/3,7	В/2,9	А/3,7	А/3,4	А/3,8
17	АТ «РАДСАД»	А/3,7	А/3,9	В/3,1	-	А/3,7
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	А/3,5	В/2,6	С/2,3	А/3,2	С/2,0
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	А/3,6	В/2,8	А/3,4	А/3,3	В/3
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»	Д/1,3	Д/1,3		С/2,0	Д/1,4
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»	-	А/3,8	А/3,7	А/3,6	С/2,2
22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»	В/2,7	В/2,8	С/1,6	С/1,5	Д/1,4
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»	С/2,3	А/3,2	А/3,7	В/2,7	В/2,6
24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	А/3,5	В/2,4	А/3,5	А/3,4	А/3,5
25	ПП «БОСТАРДО»	А/3,6	С/2	В/3,1	В/2,7	В/2,8
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»	В/3	А/3,5	В/2,7	А/3,2	В/2,5
27	ПП «ДІОНІС»	А/3,2	В/2,6	А/3,3	А/3,4	В/3,1

Джерело: розраховано автором за даними аналітичного відділу YouControl [150]

Експертні оцінки інноваційно-технологічного розвитку виноробних підприємств і ринкової потужності надано 6 спеціалістами Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» щодо інноваційно-технологічного розвитку виноробних підприємств.

На основі оцінок 6-ти спеціалістів розраховано середню експертну оцінку. Вихідні дані оцінок інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості за ринкової потужності підприємств виробництва виноградних вин Південного регіону України для проведення кластерного аналізу представлено в таблиці *Додатку В*.

Реалізація алгоритму методу k-середніх була здійснена за допомогою системи IBM SPSS STATISTICS. Далі представимо результати розрахунків.

Початкові центри кластерів представимо в табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Початкові центри кластерів

	Кластер			
	1	2	3	4
Індекс FinScore (Fin 1)	2,50	1,20	2,10	1,50
Розмір чистого доходу (Fin 2)	4,00	3,00	2,00	1,00
Індекс MarketScore (1)	3,90	2,80	3,80	1,40
Market 2	4,00	3,00	2,00	1,00
Market 3	4,00	2,80	2,00	1,00
Market 4	4,00	3,00	1,80	1,00
Market 5	3,80	3,00	2,00	1,00
Market 6	4,00	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 1	4,00	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 2	4,00	2,80	2,00	1,00
Innov/ technol 3	4,00	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 4	3,80	3,00	1,80	1,00
Innov/ technol 5	4,00	2,80	2,00	1,00
Innov/ technol 6	4,00	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 7	4,00	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 8	4,00	3,00	2,00	1,00

Джерело: розрахунки виконано автором в системі IBM SPSS STATISTICS

Хронологія ітерацій представлена в табл. 3.13.

Таблиця 3.13

Хронологія ітерацій

Ітерація	Зміна центрів кластерів			
	1	2	3	4
1	0,449	0,934	0,609	1,022
2	0,000	0,000	0,000	0,000
а. Збіжність досягнуто завдяки невеликій зміні центрів кластерів або без неї. Максимальна зміна абсолютної координати для будь-якого центру: ,000. Поточна ітерація – 2. Мінімальна відстань між початковими центрами: 3,951.				

Джерело: розрахунки виконано автором в системі IBM SPSS STATISTICS

Належність до кластерів представлено в табл. 3.14.

Таблиця 3.14

Належність до кластерів

Номер спостереження	Підприємства Південного регіону	Кластер	Відстань
1	ТОВ «ПТК ШАБО»	1	0,557
2	АТ «КОБЛЕВО»	1	1,049
3	ПРАТ «ОКЗ»	1	0,697
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	2	1,022
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМПАНСЬКИХ ВИН»	4	0,277
6	ТОВ «ВИН АГРО»	2	1,041
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНОРІБНИЙ ЗАВОД»	3	1,006
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»	3	0,521
9	НВП «НИВА» ТОВ	4	0,473
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»	3	0,570
11	ТОВ «ОЗКВИН»	3	1,366
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	1	0,609
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	4	0,192
14	ТДВ «АРСІ АГРО»	3	0,628
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»	4	0,791
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»	3	0,934
17	АТ «РАДСАД»	3	0,891
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	4	0,364
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	2	0,330
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»	4	0,578
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»	3	1,214
22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»	4	0,449
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»	3	1,059
24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	2	1,526
25	ПП «БОСТАРДО»	3	0,817
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»	3	0,904
27	ПП «ДІОНІС»	3	1,281

Джерело: розрахунки виконано автором в системі IBM SPSS STATISTICS

Кінцеві центри кластерів представлено в табл. 3.15.

Таблиця 3.15

Кінцеві центри кластерів

	Кластер			
	1	2	3	4
Індекс FinScore (Fin 1)	2,63	2,13	2,03	1,43
Розмір чистого доходу (Fin 2)	3,75	3,00	1,75	1,00
Індекс MarketScore (1)	3,40	3,18	2,94	1,84
Market 2	3,90	3,00	1,97	1,00
Market 3	3,95	2,85	1,97	1,00
Market 4	3,95	2,95	1,95	1,00
Market 5	3,90	3,00	1,98	1,00
Market 6	3,95	3,00	1,97	1,00
Innov/ technol 1	3,95	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 2	3,95	2,90	1,92	1,00
Innov/ technol 3	4,00	2,90	1,97	1,00
Innov/ technol 4	3,90	3,00	1,98	1,00
Innov/ technol 5	4,00	2,95	2,00	1,00
Innov/ technol 6	4,00	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 7	4,00	3,00	2,00	1,00
Innov/ technol 8	4,00	3,00	2,00	1,00

Джерело: розрахунки виконано автором в системі IBM SPSS STATISTICS

Відстані між кінцевими центрами кластерів представлено в табл. 3.16.

Таблиця 3.16

Відстані між кінцевими центрами кластерів

Кластер	1	2	3	4
1		3,814	11,188	7,517
2	3,814		7,455	3,788
3	11,188	7,455		3,704
4	7,517	3,788	3,704	

Джерело: розрахунки виконано автором в системі IBM SPSS STATISTICS

Розрахована таблиця дисперсійного аналізу одразу дає можливість оцінити істотність проведеної кластеризації (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

ANOVA						
	Кластер		помилка		F	Значимість
	Середній квадрат	ст.св.	Середній квадрат	ст.св.		
Індекс FinScore (Fin 1)	1,304	3	0,202	23	6,467	0,002
Розмір чистого доходу (Fin 2)	7,988	3	0,391	23	20,413	0,000
Індекс MarketScore (1)	2,870	3	0,221	23	12,961	0,000
Market 2	8,267	3	0,005	23	1782,500	0,000
Market 3	8,193	3	0,006	23	1487,647	0,000
Market 4	8,419	3	0,007	23	1290,934	0,000
Market 5	8,242	3	0,003	23	2472,630	0,000
Market 6	8,502	3	0,004	23	2022,913	0,000
Innov/ technol 1	8,452	3	0,001	23	6480,037	0,000
Innov/ technol 2	8,368	3	0,008	23	1031,106	0,000
Innov/ technol 3	8,533	3	0,005	23	1840,000	0,000
Innov/ technol 4	8,242	3	0,003	23	2472,630	0,000
Innov/ technol 5	8,586	3	0,001	23	6582,259	0,000
Innov/ technol 6	8,691	3	0,000	23	-	-
Innov/ technol 7	8,691	3	0,000	23	-	-
Innov/ technol 8	8,691	3	0,000	23	-	-

Джерело: розрахунки виконано автором в системі IBM SPSS STATISTICS

F-критерій слід використовувати тільки для цілей опису, оскільки кластери обрано так, щоб різниця між спостереженнями в різних кластерах була максимальною. Спостережувані рівні значущості не скориговані для цього, і тому їх не можна використовувати для перевірки гіпотези про рівність середніх кластерів.

Число спостережень у кожному кластері представлено в табл. 3.18.

Таблиця 3.18

Число спостережень у кожному кластері

Кластер	1	4,000
	2	4,000
	3	12,000
	4	7,000
Валідні		27,000
Пропущені		0,000

Джерело: розрахунки виконано автором в системі IBM SPSS STATISTICS

Розроблений та випробуваний методичний підхід до оцінки виноробних підприємств Південного регіону України, а також проведений у кластерний аналіз підприємств виноробства дозволили на підставі отриманих результатів визначити діапазон варіювання інтегральної оцінки експрес-діагностики підприємства, рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності (табл. 3.19).

Таблиця 3.19

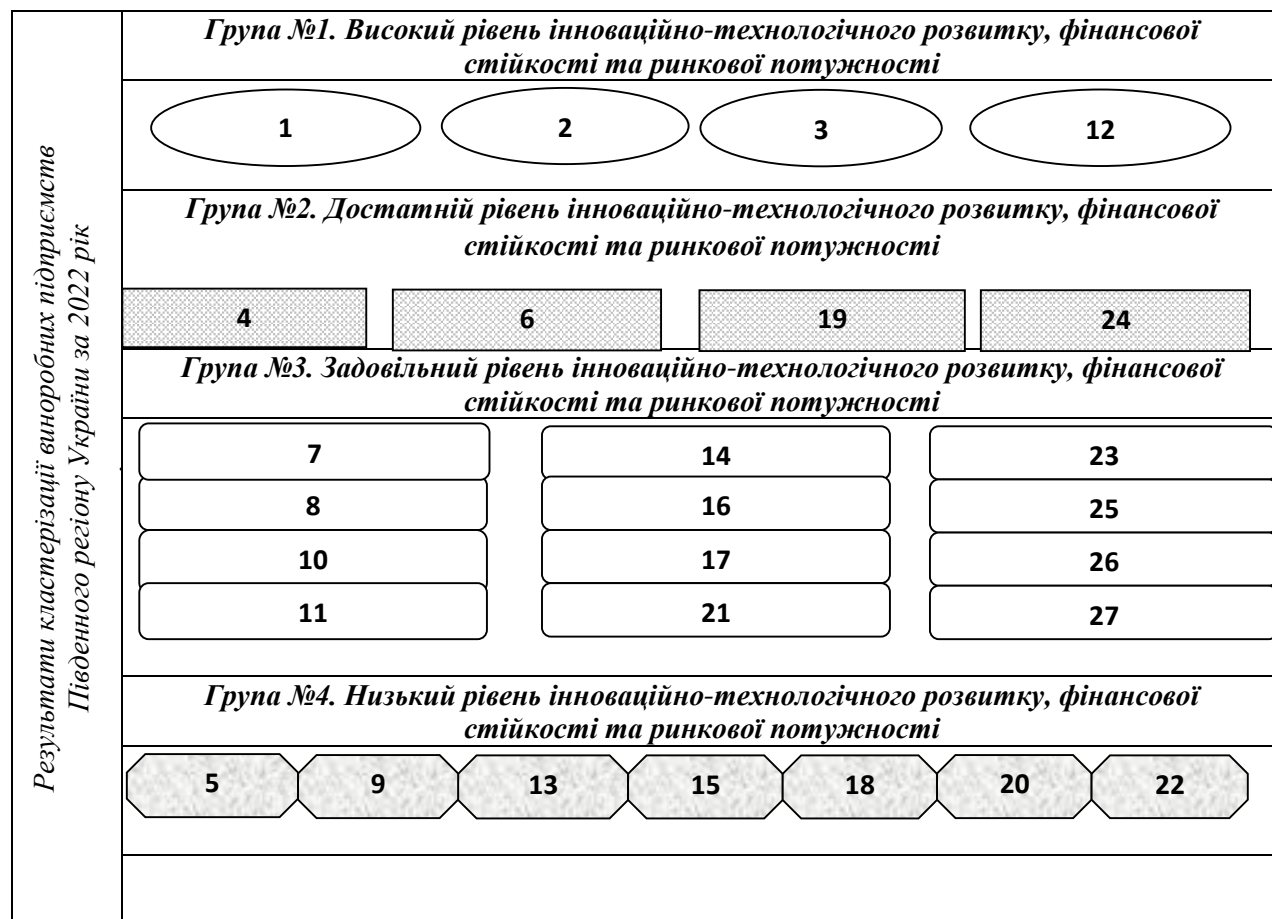
Шкала визначення рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності

№ з/п	Інтегральний показник інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності	Рівень
1	3,5 - 4	Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.
2	2,5 – 3,5	Достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.
3	1,5 – 2,5	Задовільний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності
4	1-1,5	Низький рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності

Джерело: власна розробка

У результаті багатовимірного групування об'єктів за методом k-середніх досліджувану сукупність підприємств виробництва винограду

вин Південного регіону України було розбито на 4 групи (кластера), відмінних один від одного за ключовими показниками інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності (рис. 3.10).

1	ТОВ «ПТК ШАБО»	15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»
2	АТ «КОБЛЕВО»	16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»
3	ПРАТ «ОКЗ»	17	АТ «РАДСАД»
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМПАНСЬКИХ ВИН»	19	ПАТ «ХАРЧОВИК»
6	ТОВ "ВИН АГРО"	20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНРОБНИЙ ЗАВОД»	21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»	22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»
9	НВП «НИВА» ТОВ	23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»	24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»
11	ТОВ «ОЗКВИН»	25	ПП «БОСТАРДО»
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	27	ПП «ДІОНІС»
14	ТДВ «АРСІ АГРО»		

Рис. 3.10. Розподіл виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, 2022 рік

Джерело: розробка автора

Кластеризація виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності наведено в табл. 3.20.

Таблиця 3.20

Кластеризація виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності

№ з/п	Підприємства Південного регіону	Характеристика кластеру
1	ТОВ «ПТК ШАБО»	Кластер №1 Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності
2	АТ «КОБЛЕВО»	
3	ПРАТ «ОКЗ»	
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	Кластер №2 Достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності
6	ТОВ "ВИН АГРО"	
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	
24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНОРОБНИЙ ЗАВОД»	Кластер №3 Задовільний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»	
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»	
11	ТОВ «ОЗКВИН»	
14	ТДВ «АРСІ АГРО»	
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»	
17	АТ «РАДСАД»	
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»	
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»	
25	ПП «БОСТАРДО»	
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»	
27	ПП «ДІОНІС»	
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМΠΑНСЬКИХ ВИН»	Кластер №4 Низький рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності
9	НВП «НИВА» ТОВ	
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»	
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»	
22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»	

Джерело: розробка автора

Проведене дослідження дало змогу припустити, що 4 групи підприємств Південного регіону України, отриманих у результаті багатовимірного групування об'єктів за методом k-середніх, мають різний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності: підприємства кластера № 1 – високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, кластера №2 - достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, кластера № 3 – задовільний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, кластера № 4 – низький рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.

3.2.1. Діагностика інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств за допомогою скоринг моделі

З метою уточнення рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності досліджуваної сукупності об'єктів проведемо економічне діагностування виноробних підприємств Південного регіону України, що увійшли за результатами кластерного аналізу до 1 і 2 групи.

Після групування вихідної статистичної сукупності об'єктів у 4 кластера проведемо діагностування підприємств, що увійшли до кластерів 1 і 2:

- кластер №1 – підприємства №1 (ТОВ «ПТК ШАБО»), №2 (АТ «КОБЛЕВО»), №3 (ПРАТ «ОКЗ»), №12 (ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»);
- кластер №2 підприємства №4 (ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»), №6 (ТОВ «ВИН АГРО»), №19 (ПАТ «ХАРЧОВИК»), №24 ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ».

Результати проведеного аналізу наведено в табл. 3.21.

Таблиця 3.21

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства №1 ТОВ
«ПТК ШАБО» (кластер 1) за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Показники фінансового та ринкового скорингу	2018	2019	2020	2021	2022
1	Індекс FinScore	C/2,2	B/2,6	C/2,3	C/2,1	B/2,7
2	Індекс MarketScore	A/3,6	A/3,3	A/3,7	A/3,6	B/3
	Ліквідність					
3	Поточна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	130,9%	127,0%	125,8%	128,3%	130,4%
	По підприємству	128,6%	125,4%	127,8%	121,2%	131,5%
4	Абсолютна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0%	2,7%	3,2%	3,3%	4,5%
	По підприємству	0,5%	0,1%	0,7%	3,4%	1,7%
5	Коефіцієнт «кислотний тест»					
	<i>Середні по галузі</i>	72,2%	69,6%	71,3%	72,5%	74,7%
	По підприємству	49,2%	47,2%	63,6%	69,3%	73,5%
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності					
	<i>Середні по галузі</i>	67,4%	65,6%	66,4%	67,3%	69,5%
	По підприємству	49,1%	47,0%	63,4%	69,1%	73,0%
7	Відношення грошових коштів до активів					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4%	1,3%	1,6%	1,7%	2,2%
	По підприємству	0,3%	0,1%	0,5%	2,4%	1,1%
8	Проміжний коефіцієнт покриття					
	<i>Середні по галузі</i>	65,7%	63,7%	64,5%	65,1%	67,8%
	По підприємству	49,1%	47,0%	63,4%	69,1%	73,0%
	Платоспроможність					
9	Коефіцієнт автономії					
	<i>Середні по галузі</i>	38,2%	40,7%	38,8%	39,6%	38,9%
	По підприємству	23,4%	27,1%	27,7%	28,4%	33,9%
10	Відношення чистого боргу до EBITDA					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0	2,7	2,3	3,0	1,9
	По підприємству	10,3	5,9	7,0	8,1	4,7
11	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом					
	<i>Середні по галузі</i>	118,2%	119%	114,6%	120,9%	129,1%
	По підприємству	135,3%	149,4%	175,4%	199,0%	238,9%
	Прибутковість					
12	Рентабельність активів (ROA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,0%	2,1%	1,1%	2,1%	0,8%
	По підприємству	0,9%	1,4%	0,9%	1,2%	4,4%

Продовження таблиці 3.21

13	Рентабельність власного капіталу (ROE)					
	<i>Середні по галузі</i>	7,6%	7,0%	5,4%	7,0%	3,8%
	По підприємству	4,4%	5,3%	3,2%	4,4%	14,1%
14	Рентабельність оборотних активів (RCA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,9%	3,4%	1,6%	3,2%	1,2%
	По підприємству	1,1%	1,6%	1,0%	1,4%	5,1%
15	Чиста маржа (NPM)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,5%	1,7%	1,1%	1,7%	1,0%
	По підприємству	1,1%	1,5%	0,9%	1,2%	4,7%
16	Рентабельність загальних активів (ROTA)					
	<i>Середні по галузі</i>	3,8%	4,2%	2,5%	3,8%	1,8%
	По підприємству	7,2%	8,8%	7,0%	6,6%	11,5%
17	Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup)					
	<i>Середні по галузі</i>	19,2%	18,6%	20,1%	17,6%	20,3%
	По підприємству	54,5%	72,4%	88,1%	94,7%	95,5%
18	Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio)					
	<i>Середні по галузі</i>	93,2%	89%	88,8%	97%	86,2%
	По підприємству	102,0%	118,2%	106,4%	104,3%	126,2%
19	Чиста рентабельність витрат (ROTC)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,5%	2,5%	2%	2,4%	1,8%
	По підприємству	4,0%	10,3%	7,6%	6,0%	13,5%
	Ділова активність					
20	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0
	По підприємству	0,9	0,9	1,0	1,0	0,9
21	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,4	2,2	1,6	2,3	1,7
	По підприємству	4,6	5,0	5,6	6,0	5,1
22	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	5,5	5,3	4,8	5,3	4,0
	По підприємству	3,0	2,9	2,7	2,3	1,9

Джерело: розраховано автором за даними системи YouControl [150]

Чистий дохід компанії ТОВ «ПТК ШАБО» за 2021 – 2022 рр. знизився на 130692 тис. грн або на 13,87%. Подібна тенденція простежується майже по всім підприємствам виробництва виноградних вин Південного регіону України за 2021 – 2022 рр. (до і після впровадження воєнного стану) Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як

України, так і світу. Висока інфляція, енергетична криза через російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до збоїв у логістиці та глобальних ланцюгах поставок, що негативно вплинуло на виручку підприємств виробництва винограджних вин Південного регіону України.

Підприємство ТОВ «ПТК ШАБО» входить в кластер №1 (Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності). Чистий дохід компаній ТОВ «ПТК ШАБО» вище 500 тис. грн протягом 2018 – 2022 рр. і займає найвищу оцінку за 4-х бальною шкалою.

За скоринговим індексом фінансової стійкості (FinScore) в 2022 році компанія ТОВ «ПТК ШАБО» відноситься до класу В – добрий рівень фінансової стійкості (вище медіани розподілу FinScore).

За скоринговим індексом ринкової потужності (MarketScore) в 2022 році компанія ТОВ «ПТК ШАБО» відноситься до класу В – достатній рівень ринкової потужності (вище медіани розподілу MarketScore). Але протягом 2018 – 2021 рр компанія займала найвищі рейтинги (рівень А), розраховані аналітичним відділом YouControl, що ґрунтується на 10 індикаторах, які комплексно відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у порівнянні з конкурентами.

Нормативним значенням показника поточної ліквідності є значення в рамках 1-3, однак більш бажаним є значення 2-3. За 2018 – 2022 рр показник поточної ліквідності ТОВ «ПТК ШАБО» знаходиться в межах норми. В 2022 році показник поточної ліквідності компанії (131,5%) перевищує середній показник за галуззю підприємств виробництва винограджних вин України (130,4%). Оборотних активів ТОВ «ПТК ШАБО» достатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до підвищення довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається значення від 0,1 до 0,2. По компанії ТОВ «ПТК ШАБО» показник коефіцієнта абсолютної ліквідності протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного

значення, також нижче середнього показника за галуззю підприємств виробництва виноградних вин України. Більш низький показник вказує на те, що компанія не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Для вирішення проблеми компанія може залучити позикові кошти, реалізувати частину зайвих активів для збільшення суми найбільш ліквідних активів.

Показник фінансової автономії – один з найбільш важливих коефіцієнтів фінансової стійкості. Він дорівнює співвідношенню власного капіталу компанії до всіх фінансових ресурсів. Значення показника говорить про те, яку частину своїх активів компанія здатна профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів. нормативне значення показника знаходиться в межах 0,4 – 0,6. Більш низьке значення може говорити про високий рівень фінансових ризиків. По компанії ТОВ «ПТК ШАБО» показник коефіцієнта автономії протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України.

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства № 2 АТ «КОБЛЕВО» (кластер 1) за 2018 – 2022 рр. наведено в табл. 3.22.

Таблиця 3.22

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства № 2
АТ «КОБЛЕВО» (кластер 1) за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Показники фінансового та ринкового скорингу	2018	2019	2020	2021	2022
1	Індекс FinScore	В/2,5	В/2,8	В/3	В/2,9	А/3,1
2	Індекс MarketScore	А/3.6	А/3.6	А/3.3	В/2.8	В/2.9
	<i>Ліквідність</i>					
3	Поточна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	130,9%	127,0%	125,8%	128,3%	130,4%
	По підприємству	110,2%	108,4%	119,5%	115,3%	120,0%
4	Абсолютна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0%	2,7%	3,2%	3,3%	4,5%
	По підприємству	0,4%	0,0%	0,2%	0,0%	0,5%
5	Коефіцієнт «кислотний тест»					
	<i>Середні по галузі</i>	72,2%	69,6%	71,3%	72,5%	74,7%
	По підприємству	17,0%	13,3%	19,0%	9,1%	8,6%
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності					

Продовження таблиці 3.22

	<i>Середні по галузі</i>	67,4%	65,6%	66,4%	67,3%	69,5%
	По підприємству	16,8%	13,0%	18,7%	8,6%	8,0%
7	Відношення грошових коштів до активів					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4%	1,3%	1,6%	1,7%	2,2%
	По підприємству	0,3%	0,0%	0,1%	0,0%	0,3%
8	Проміжний коефіцієнт покриття					
	<i>Середні по галузі</i>	65,7%	63,7%	64,5%	65,1%	67,8%
	По підприємству	16,8%	13,0%	18,7%	8,6%	8,0%
	Платоспроможність					
9	Коефіцієнт автономії					
	<i>Середні по галузі</i>	38,2%	40,7%	38,8%	39,6%	38,9%
	По підприємству	27,4%	27,9%	35,4%	35,7%	31,8%
10	Відношення чистого боргу до EBITDA					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0	2,7	2,3	3,0	1,9
	По підприємству	7,8	5,9	4,8	5,2	9,8
11	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом					
	<i>Середні по галузі</i>	118,2%	119%	114,6%	120,9%	129,1%
	По підприємству	137,0%	127,8%	155,2%	137,9%	175,5%
	Прибутковість					
12	Рентабельність активів (ROA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,0%	2,1%	1,1%	2,1%	0,8%
	По підприємству	3,9%	5,1%	6,6%	6,0%	3,4%
13	Рентабельність власного капіталу (ROE)					
	<i>Середні по галузі</i>	7,6%	7,0%	5,4%	7,0%	3,8%
	По підприємству	9,6%	15,7%	22,9%	13,3%	12,1%
14	Рентабельність оборотних активів (RCA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,9%	3,4%	1,6%	3,2%	1,2%
	По підприємству	4,9%	6,6%	8,6%	8,0%	4,2%
15	Чиста маржа (NPM)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,5%	1,7%	1,1%	1,7%	1,0%
	По підприємству	3,7%	4,0%	5,4%	4,4%	4,0%
16	Рентабельність загальних активів (ROTA)					
	<i>Середні по галузі</i>	3,8%	4,2%	2,5%	3,8%	1,8%
19	Чиста рентабельність витрат (ROTC)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,5%	2,5%	2%	2,4%	1,8%
	По підприємству	5,5%	6,7%	8,7%	6,5%	5,4%
	Ділова активність					

Продовження таблиці 3.22

20	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0
	По підприємству	1,1	1,2	1,2	1,2	1,0
21	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,4	2,2	1,6	2,3	1,7
	По підприємству	6,8	17,2	13,0	10,4	8,1
22	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	5,5	5,3	4,8	5,3	4,0
	По підприємству	7,7	10,9	11,4	13,0	18,2

Джерело: розраховано автором за даними системи YouControl [150]

Чистий дохід компанії АТ «КОБЛЕВО» за 2021 – 2022 рр. знизився на 74237 тис. грн або 18,68%. Подібна тенденція простежується майже по всім підприємствам виробництва виноградних вин Південного регіону України за 2021 – 2022 рр. (до і після впровадження воєнного стану) Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу.

Підприємство АТ «КОБЛЕВО» входить в кластер №1 (високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності). Чистий дохід компаній АТ «КОБЛЕВО» протягом 2018 – 2022 рр знаходиться в діапазоні від 200 до 500 тис. грн і відноситься до другої групи за шкалою доходів.

За скоринговим індексом фінансової стійкості (FinScore) в 2022 році компанія АТ «КОБЛЕВО» відноситься до класу А – високий рівень фінансової стійкості (вище верхнього квартиля розподілу FinScore).

За скоринговим індексом ринкової потужності (MarketScore) в 2021 - 2022 рр. компанія АТ «КОБЛЕВО» відноситься до класу В – достатній рівень ринкової потужності (вище медіани розподілу MarketScore). Але протягом 2018 – 2020 рр компанія займала найвищі рейтинги (рівень А), розраховані аналітичним відділом YouControl, що ґрунтується на 10 індикаторах, які комплексно

відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у порівнянні з конкурентами.

Нормативним значенням показника поточної ліквідності є значення в рамках 1-3, однак більш бажаним є значення 2-3. За 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності АТ «КОБЛЕВО» знаходиться в межах норми. Протягом 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності компанії нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Оборотних активів АТ «КОБЛЕВО» достатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до підвищення довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається значення від 0,1 до 0,2. По компанії ТОВ АТ «КОБЛЕВО» показник коефіцієнта абсолютної ліквідності протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника по галузі виноробних підприємств України. Більш низький показник вказує на те, що компанія не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Для вирішення проблеми компанія може залучити позикові кошти, реалізувати частину зайвих активів для збільшення суми найбільш ліквідних активів.

По компанії ТОВ АТ «КОБЛЕВО» показник коефіцієнта автономії протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника по галузі виноробних підприємств України.

Рентабельність активів (ROA) – показує ефективність використання активів компанії для генерації прибутку. Рентабельність активів компанії ТОВ АТ «КОБЛЕВО» поступово зростає з 2018 по 2020 рік. Протягом 2021 – 2022 рр простежується зниження даного показника. Рентабельність активів компанії ТОВ АТ «КОБЛЕВО» перевищує середні показники по галузі протягом 2018 – 2022 рр.

Рентабельність власного капіталу (ROE) – показник, що вказує, наскільки ефективно використовується власний капітал, тобто скільки прибутку було згенеровано на кожную гривню залучених власних коштів. Рентабельність

власного капіталу компанії ТОВ АТ «КОБЛЕВО» поступово зростає з 2018 по 2020 рік. Протягом 2021 – 2022 рр. простежується зниження даного показника. Рентабельність власного капіталу ТОВ АТ «КОБЛЕВО» перевищує середні показники по галузі протягом 2018 – 2022 рр.

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства № 3 ПРАТ «ОКЗ» (кластер 1) за 2018 – 2022 рр. наведено в табл. 3.23.

Таблиця 3.23

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства № 3
ПРАТ «ОКЗ» (кластер 1) за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Показники фінансового та ринкового скорингу	2018	2019	2020	2021	2022
1	Індекс FinScore	D/1,8	B/2,6	C/2,4	C/1,9	C/2,2
2	Індекс MarketScore	A/3,2	A/3,6	A/3,4	A/3,8	A/3,8
	Ліквідність					
3	Поточна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	130,9%	127,0%	125,8%	128,3%	130,4%
	По підприємству	171,6%	187,6%	127,4%	149,3%	132,6%
4	Абсолютна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0%	2,7%	3,2%	3,3%	4,5%
	По підприємству	0,0%	0,1%	0,4%	0,0%	0,3%
5	Коефіцієнт «кислотний тест»					
	<i>Середні по галузі</i>	72,2%	69,6%	71,3%	72,5%	74,7%
	По підприємству	92,1%	98,4%	58,7%	83,7%	81,4%
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності					
	<i>Середні по галузі</i>	67,4%	65,6%	66,4%	67,3%	69,5%
	По підприємству	90,8%	97,8%	58,0%	83,7%	80,4%
7	Відношення грошових коштів до активів					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4%	1,3%	1,6%	1,7%	2,2%
	По підприємству	0,0%	0,0%	0,3%	0,0%	0,2%
8	Проміжний коефіцієнт покриття					
	<i>Середні по галузі</i>	65,7%	63,7%	64,5%	65,1%	67,8%
	По підприємству	90,8%	97,8%	58,0%	83,7%	80,4%
	Платоспроможність					
9	Коефіцієнт автономії					
	<i>Середні по галузі</i>	38,2%	40,7%	38,8%	39,6%	38,9%
	По підприємству	14,9%	18,1%	26,2%	23,4%	15,2%
10	Відношення чистого боргу до EBITDA					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0	2,7	2,3	3,0	1,9
	По підприємству	35,0	30,2	19,2	-9,4	-23,2

Продовження таблиці 3.23

11	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом					
	<i>Середні по галузі</i>	118,2%	119%	114,6%	120,9%	129,1%
	По підприємству	188,7%	178,0%	120,8%	120,0%	78,6%
	Прибутковість					
12	Рентабельність активів (ROA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,0%	2,1%	1,1%	2,1%	0,8%
	По підприємству	0,5%	1,0%	1,2%	0,6%	-4,4%
13	Рентабельність власного капіталу (ROE)					
	<i>Середні по галузі</i>	7,6%	7,0%	5,4%	7,0%	3,8%
	По підприємству	3,2%	6,2%	4,8%	2,4%	-22,4%
14	Рентабельність оборотних активів (RCA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,9%	3,4%	1,6%	3,2%	1,2%
	По підприємству	0,5%	1,2%	1,6%	0,7%	-5,4%
15	Чиста маржа (NPM)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,5%	1,7%	1,1%	1,7%	1,0%
	По підприємству	0,8%	1,6%	1,6%	0,8%	-4,7%
16	Рентабельність загальних активів (ROTA)					
	<i>Середні по галузі</i>	3,8%	4,2%	2,5%	3,8%	1,8%
	По підприємству	1,0%	1,3%	2,8%	2,3%	-3,0%
17	Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup)					
	<i>Середні по галузі</i>	19,2%	18,6%	20,1%	17,6%	20,3%
	По підприємству	44,2%	33,6%	39,7%	47,3%	41,1%
18	Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio)					
	<i>Середні по галузі</i>	93,2%	89%	88,8%	97%	86,2%
	По підприємству	84,3%	68,2%	50,2%	67,1%	84,2%
19	Чиста рентабельність витрат (ROTC)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,5%	2,5%	2%	2,4%	1,8%
	По підприємству	1,7%	1,7%	1,3%	-11,5%	-4,9%
	Ділова активність					
20	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0
	По підприємству	0,5	0,6	0,7	0,8	1,0
21	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,4	2,2	1,6	2,3	1,7
	По підприємству	1,4	1,6	2,4	3,5	4,4

Продовження таблиці 3.23

1	2	3	4	5	6	7
22	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	5,5	5,3	4,8	5,3	4,0
	По підприємству	1,0	1,3	1,7	1,9	2,2

Джерело: розраховано автором за даними системи YouControl [150]

Чистий дохід компанії ПРАТ «ОКЗ» за 2021 – 2022 рр. збільшився на 329771 тис. грн або 53,17%. Підприємство ПРАТ «ОКЗ» входить в кластер №1 (Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності). Чистий дохід компаній ПРАТ «ОКЗ» вище 500 тис. грн протягом 2018 – 2022 рр і займає найвищу оцінку за 4-х бальною шкалою.

За скоринговим індексом фінансової стійкості (FinScore) в 2022 році компанія ПРАТ «ОКЗ» відноситься до класу С – задовільний рівень фінансової стійкості (вище нижнього квартиля розподілу FinScore).

За скоринговим індексом ринкової потужності (MarketScore) в 2018 - 2022 рр. компанія ПРАТ «ОКЗ» відноситься до класу А – високий рівень ринкової потужності (вище верхнього квартилю розподілу MarketScore), що ґрунтується на 10 індикаторах, які комплексно відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у порівнянні з конкурентами.

Нормативним значенням показника поточної ліквідності є значення в рамках 1-3, однак більш бажаним є значення 2-3. За 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності ПРАТ «ОКЗ» знаходиться в межах норми. Протягом 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності компанії вище середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Оборотних активів ПРАТ «ОКЗ» достатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до підвищення довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається значення від 0,1 до 0,2. По компанії ПРАТ «ОКЗ» показник коефіцієнта

абсолютної ліквідності протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Більш низький показник вказує на те, що компанія не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Для вирішення проблеми компанія може залучити позикові кошти, реалізувати частину зайвих активів для збільшення суми найбільш ліквідних активів.

По компанії ПРАТ «ОКЗ» показник коефіцієнта автономії протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України.

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства №12 ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» (кластер 1) за 2018 – 2022 рр. наведено в табл. 3.24.

Таблиця 3.24

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства №12
ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» (кластер 1) за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Показники фінансового та ринкового скорингу	2018	2019	2020	2021	2022
1	Індекс FinScore	D/1,1	A/3,7	D/1,6	C/2,3	B/2,5
2	Індекс MarketScore	C/1,5	A/4	A/4	A/4	A/3,9
	<i>Ліквідність</i>					
3	Поточна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	130,9%	127,0%	125,8%	128,3%	130,4%
	По підприємству	55,2%	89,6%	85,2%	83,2%	77,7%
4	Абсолютна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0%	2,7%	3,2%	3,3%	4,5%
	По підприємству	0,4%	0,1%	0,1%	0,0%	0,4%
5	Коефіцієнт «кислотний тест»					
	<i>Середні по галузі</i>	72,2%	69,6%	71,3%	72,5%	74,7%
	По підприємству	48,1%	52,7%	23,2%	30,5%	31,5%
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності					
	<i>Середні по галузі</i>	67,4%	65,6%	66,4%	67,3%	69,5%
	По підприємству	47,9%	52,6%	23,1%	30,5%	31,2%
7	Відношення грошових коштів до активів					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4%	1,3%	1,6%	1,7%	2,2%
	По підприємству	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%	0,5%

Продовження таблиці 3.24

8	Проміжний коефіцієнт покриття					
	<i>Середні по галузі</i>	65,7%	63,7%	64,5%	65,1%	67,8%
	По підприємству	47,9%	52,6%	23,1%	30,4%	31,2%
	Платоспроможність					
9	Коефіцієнт автономії					
	<i>Середні по галузі</i>	38,2%	40,7%	38,8%	39,6%	38,9%
	По підприємству	-34,5%	-0,3%	-16,4%	-8,2%	-10,1%
10	Відношення чистого боргу до EBITDA					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0	2,7	2,3	3,0	1,9
	По підприємству	-8,4	23,1	-9,5	22,9	41,9
11	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом					
	<i>Середні по галузі</i>	118,2%	119%	114,6%	120,9%	129,1%
	По підприємству	-42,6%	-2,8%	-134,9%	-82,5%	-70,2%
	Прибутковість					
12	Рентабельність активів (ROA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,0%	2,1%	1,1%	2,1%	0,8%
	По підприємству	-15,9%	3,4%	-16,1%	1,5%	-2,5%
1	2	3	4	5	6	7
13	Рентабельність власного капіталу (ROE)					
	<i>Середні по галузі</i>	7,6%	7,0%	5,4%	7,0%	3,8%
	По підприємству	-	-	-	-	-
14	Рентабельність оборотних активів (RCA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,9%	3,4%	1,6%	3,2%	1,2%
	По підприємству	-84,2%	3,8%	-18,3%	1,7%	-2,9%
15	Чиста маржа (NPM)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,5%	1,7%	1,1%	1,7%	1,0%
	По підприємству	-2 843,5%	2,6%	-7,5%	0,8%	-1,0%
16	Рентабельність загальних активів (ROTA)					
	<i>Середні по галузі</i>	3,8%	4,2%	2,5%	3,8%	1,8%
	По підприємству	-15,9%	3,7%	-13,3%	3,7%	1,6%
17	Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup)					
	<i>Середні по галузі</i>	19,2%	18,6%	20,1%	17,6%	20,3%
	По підприємству	-	18,3%	8,1%	5,8%	4,0%
18	Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio)					
	<i>Середні по галузі</i>	93,2%	89%	88,8%	97%	86,2%
	По підприємству	3,4%	113,7%	51,5%	98,8%	60,0%

Продовження таблиці 3.24

19	Чиста рентабельність витрат (ROTC)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,5%	2,5%	2%	2,4%	1,8%
	По підприємству	-95,5%	3,3%	-5,8%	1,8%	0,7%
	Ділова активність					
20	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0
	По підприємству	0,0	2,4	2,3	2,6	2,4
21	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,4	2,2	1,6	2,3	1,7
	По підприємству	-0,2	-21,9	-65,1	-11,6	-11,2
22	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	5,5	5,3	4,8	5,3	4,0
	По підприємству	0,0	4,9	6,4	8,6	7,1

Джерело: розраховано автором за даними системи YouControl [150]

Чистий дохід компанії ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» за 2021 – 2022 рр. зріс на 111396 тис. грн або на 18,09%. Підприємство ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» входить в кластер №1 (Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності). Чистий дохід компаній ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» вище 500 тис. грн протягом 2021 – 2022 рр і займає найвищу оцінку за 4-х бальною шкалою.

За скоринговим індексом фінансової стійкості (FinScore) в 2022 році компанія ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» відноситься до класу В – добрий рівень фінансової стійкості (вище медіани розподілу FinScore).

За скоринговим індексом ринкової потужності (MarketScore) в 2022 році компанія ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» відноситься до класу А – високий рівень ринкової потужності, займає найвищі рейтинги, розраховані аналітичним відділом YouControl, що ґрунтується на 10 індикаторах, які комплексно відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у

порівнянні з конкурентами. Нормативним значенням показника поточної ліквідності є значення в рамках 1-3, однак більш бажаним є значення 2-3. За 2018 – 2022 рр показник поточної ліквідності ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» знаходиться нижче норми. Протягом 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності компанії нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Оборотних активів ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» недостатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається значення від 0,1 до 0,2. По компанії ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА» показник коефіцієнта абсолютної ліквідності протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Більш низький показник вказує на те, що компанія не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром.

У табл. 3.25 розраховано основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства № 4 ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» (кластер 2) за 2018 – 2022 рр.

Таблиця 3.25

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства №4
ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» (кластер 2) за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Показники фінансового та ринкового скорингу	2018	2019	2020	2021	2022
1	Індекс FinScore	D/1,8	C/2,4	C/2,0	D/1,6	D/1,2
2	Індекс MarketScore	A/3,4	B/2,9	B/3	B/2,8	B/2,8
	<i>Ліквідність</i>					
3	Поточна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	130,9%	127,0%	125,8%	128,3%	130,4%
	По підприємству	85,8%	80,2%	76,9%	67,6%	57,3%
4	Абсолютна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0%	2,7%	3,2%	3,3%	4,5%
	По підприємству	0,1%	0,7%	0,0%	1,2%	0,1%
5	Коефіцієнт «кислотний тест»					

Продовження таблиці 3.25

	<i>Середні по галузі</i>	72,2%	69,6%	71,3%	72,5%	74,7%
	По підприємству	51,2%	51,7%	53,8%	45,5%	33,0%
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності					
	<i>Середні по галузі</i>	67,4%	65,6%	66,4%	67,3%	69,5%
	По підприємству	48,6%	48,6%	49,0%	40,6%	25,4%
7	Відношення грошових коштів до активів					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4%	1,3%	1,6%	1,7%	2,2%
	По підприємству	0,1%	0,7%	0,0%	1,5%	0,2%
8	Проміжний коефіцієнт покриття					
	<i>Середні по галузі</i>	65,7%	63,7%	64,5%	65,1%	67,8%
	По підприємству	48,6%	48,6%	49,0%	40,6%	25,4%
	Платоспроможність					
9	Коефіцієнт автономії					
	<i>Середні по галузі</i>	38,2%	40,7%	38,8%	39,6%	38,9%
	По підприємству	-7,2%	-12,0%	-6,2%	-33,5%	-47,9%
10	Відношення чистого боргу до EBITDA					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0	2,7	2,3	3,0	1,9
	По підприємству	25,6	159,4	39,8	-15,5	-26,6
11	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом					
	<i>Середні по галузі</i>	118,2%	119%	114,6%	120,9%	129,1%
	По підприємству	-41,9%	-69,9%	-26,5%	-233,7%	-313,5%
	Прибутковість					
12	Рентабельність активів (ROA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,0%	2,1%	1,1%	2,1%	0,8%
	По підприємству	0,8%	-3,8%	1,3%	-13,6%	-9,4%
13	Рентабельність власного капіталу (ROE)					
	<i>Середні по галузі</i>	7,6%	7,0%	5,4%	7,0%	3,8%
	По підприємству	-	-	-	-	-
14	Рентабельність оборотних активів (RCA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,9%	3,4%	1,6%	3,2%	1,2%
	По підприємству	0,9%	-4,5%	1,7%	-15,9%	-11,1%
15	Чиста маржа (NPM)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,5%	1,7%	1,1%	1,7%	1,0%
	По підприємству	0,5%	-2,8%	0,8%	-8,9%	-13,3%
16	Рентабельність загальних активів (ROTA)					
	<i>Середні по галузі</i>	3,8%	4,2%	2,5%	3,8%	1,8%
	По підприємству	3,5%	-1,1%	2,8%	-12,5%	-8,0%
17	Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup)					
	<i>Середні по галузі</i>	19,2%	18,6%	20,1%	17,6%	20,3%
	По підприємству	9,7%	9,0%	8,9%	5,3%	6,1%

Продовження таблиці 3.25

18	Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio)					
	<i>Середні по галузі</i>	93,2%	89%	88,8%	97%	86,2%
	По підприємству	78,8%	71,3%	86,3%	32,4%	26,9%
19	Чиста рентабельність витрат (ROTC)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,5%	2,5%	2%	2,4%	1,8%
	По підприємству	1,5%	-1,3%	-0,3%	-7,8%	-10,1%
	Ділова активність					
1	2	3	4	5	6	7
20	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0
	По підприємству	1,8	1,2	1,4	1,3	0,7
21	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,4	2,2	1,6	2,3	1,7
	По підприємству	-8,8	-7,3	-6,6	-4,3	-1,3
22	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	5,5	5,3	4,8	5,3	4,0
	По підприємству	4,1	2,6	2,9	2,7	1,5

Джерело: розраховано автором за даними системи YouControl [150]

Чистий дохід компанії ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» за 2021 – 2022 рр. знизився на 204449 тис. грн або 59,87%. Подібна тенденція простежується майже по всім виноробним підприємствам Південного регіону України за 2021 – 2022 рр. (до і після впровадження воєнного стану) Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу.

За скоринговим індексом фінансової стійкості (FinScore) в 2022 році компанія ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» відноситься до класу D – незадовільний рівень фінансової стійкості (нижче нижнього квартиля розподілу FinScore).

За скоринговим індексом ринкової потужності (MarketScore) в 2018 - 2022 рр. компанія ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» відноситься до класу B – достатній рівень ринкової потужності (вище медіани розподілу MarketScore), що ґрунтується на 10 індикаторах, які комплексно відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у порівнянні з конкурентами.

За 2018 – 2022 рр показник поточної ліквідності ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» знаходиться нижче норми. Протягом 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності компанії нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Оборотних активів ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» недостатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до зниження довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається значення від 0,1 до 0,2. По компанії ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ» показник коефіцієнта абсолютної ліквідності протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Більш низький показник вказує на те, що компанія не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Для вирішення проблеми компанія може залучити позикові кошти, реалізувати частину зайвих активів для збільшення суми найбільш ліквідних активів.

У табл. 3.26 наведено Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства № 6 ТОВ «ВИН АГРО» (кластер 2) за 2018 – 2022 рр.

Таблиця 3.26

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства №6
ТОВ «ВИН АГРО» (кластер 2) за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Показники фінансового та ринкового скорингу	2018	2019	2020	2021	2022
1	Індекс FinScore	C/2,1	B/3,0	C/2,3	C/1,9	C/2,2
2	Індекс MarketScore	B/2,9	B/2,8	A/3,8	A/3,8	A/3,4
	<i>Ліквідність</i>					
3	Поточна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	130,9%	127,0%	125,8%	128,3%	130,4%
	По підприємству	251,8%	368,5%	599,6%	422,5%	747,9%
4	Абсолютна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0%	2,7%	3,2%	3,3%	4,5%
	По підприємству	0,2%	0,6%	1,2%	0,5%	1,9%

Продовження таблиці 3.26

5	Коефіцієнт «кислотний тест»					
	<i>Середні по галузі</i>	72,2%	69,6%	71,3%	72,5%	74,7%
	По підприємству	86,7%	187,0%	395,7%	327,5%	641,7%
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності					
	<i>Середні по галузі</i>	67,4%	65,6%	66,4%	67,3%	69,5%
	По підприємству	80,9%	166,0%	363,6%	297,9%	624,4%
7	Відношення грошових коштів до активів					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4%	1,3%	1,6%	1,7%	2,2%
	По підприємству	0,1%	0,2%	0,2%	0,1%	0,2%
1	2	3	4	5	6	7
8	Проміжний коефіцієнт покриття					
	<i>Середні по галузі</i>	65,7%	63,7%	64,5%	65,1%	67,8%
	По підприємству	80,9%	166,0%	363,6%	297,9%	624,4%
	Платоспроможність					
9	Коефіцієнт автономії					
	<i>Середні по галузі</i>	38,2%	40,7%	38,8%	39,6%	38,9%
	По підприємству	61,9%	69,8%	80,7%	76,3%	85,9%
10	Відношення чистого боргу до EBITDA					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0	2,7	2,3	3,0	1,9
	По підприємству	13,3	13,1	4,9	6,0	4,9
11	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом					
	<i>Середні по галузі</i>	118,2%	119%	114,6%	120,9%	129,1%
	По підприємству	1 060,3%	1 447,1%	1 812,3%	2 443,5%	5 723,2%
	Прибутковість					
12	Рентабельність активів (ROA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,0%	2,1%	1,1%	2,1%	0,8%
	По підприємству	1,0%	0,7%	1,0%	1,4%	1,1%
13	Рентабельність власного капіталу (ROE)					
	<i>Середні по галузі</i>	7,6%	7,0%	5,4%	7,0%	3,8%
	По підприємству	2,6%	1,3%	1,3%	1,5%	1,3%
14	Рентабельність оборотних активів (RCA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,9%	3,4%	1,6%	3,2%	1,2%
	По підприємству	1,0%	0,7%	1,0%	1,4%	1,1%
15	Чиста маржа (NPM)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,5%	1,7%	1,1%	1,7%	1,0%
	По підприємству	2,3%	2,4%	2,4%	2,4%	2,4%

Продовження таблиці 3.26

16	Рентабельність загальних активів (ROTA)					
	<i>Середні по галузі</i>	3,8%	4,2%	2,5%	3,8%	1,8%
	По підприємству	1,5%	1,0%	2,2%	2,1%	1,4%
17	Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup)					
	<i>Середні по галузі</i>	19,2%	18,6%	20,1%	17,6%	20,3%
	По підприємству	25,7%	20,4%	21,4%	18,1%	15,7%
18	Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio)					
1	2	3	4	5	6	7
	<i>Середні по галузі</i>	93,2%	89%	88,8%	97%	86,2%
	По підприємству	118,9%	120,4%	138,9%	125,9%	125,2%
19	Чиста рентабельність витрат (ROTC)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,5%	2,5%	2%	2,4%	1,8%
	По підприємству	3,6%	3,4%	5,7%	3,6%	3,2%
	Ділова активність					
20	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0
	По підприємству	0,5	0,3	0,4	0,6	0,4
21	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,4	2,2	1,6	2,3	1,7
	По підприємству	0,9	0,5	0,5	0,7	0,5
22	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	5,5	5,3	4,8	5,3	4,0
	По підприємству	1,5	0,8	0,8	0,9	0,6

Джерело: розраховано автором за даними системи YouControl [150]

Чистий дохід компанії ТОВ «ВИН АГРО» за 2021 – 2022 рр. знизився на 215629 тис. грн або на 30,49%. Подібна тенденція простежується майже по всім виноробним підприємствам Південного регіону України за 2021 – 2022 рр. (до і після впровадження воєнного стану) Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу. Висока

інфляція, енергетична криза через російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до збоїв у логістиці та глобальних ланцюгах поставок, що негативно вплинуло на виручку підприємств виноробних підприємств Південного регіону України.

Підприємство ТОВ «ВИН АГРО» входить в кластер №2 (Достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності). Чистий дохід компаній ТОВ «ВИН АГРО» вище 500 тис. грн протягом 2018 – 2021 рр і займає найвищу оцінку за 4-х бальною шкалою, в 2022 році чистий дохід знизився до 491580 тис. грн.

За скоринговим індексом фінансової стійкості (FinScore) в 2022 році компанія ТОВ «ВИН АГРО» відноситься до класу С – задовільний рівень фінансової стійкості (вище нижнього квартиля розподілу FinScore);

За скоринговим індексом ринкової потужності (MarketScore) протягом 2020 – 2022 році компанія ТОВ «ВИН АГРО» відноситься до класу А – високий рівень ринкової потужності (вище верхнього квартилю розподілу MarketScore).

Нормативним значенням показника поточної ліквідності є значення в рамках 1-3, однак більш бажаним є значення 2-3. За 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності ТОВ «ВИН АГРО» знаходиться в межах норми. Протягом 2018 – 2022 рр. показник поточної ліквідності компанії перевищує середні показники за галуззю виноробних підприємств України (130,4%). Оборотних активів «ВИН АГРО» достатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до підвищення довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається значення від 0,1 до 0,2. По компанії «ВИН АГРО» показник коефіцієнта абсолютної ліквідності протягом 2018 – 2022 року нижче нормативного значення, також нижче середнього показника за галуззю виноробних підприємств України. Більш низький показник вказує на те, що компанія не

зможє вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром.

По компанії ТОВ «ВИН АГРО» показник коефіцієнта автономії протягом 2018 – 2022 року вище нормативного значення, також вище середнього показника за галуззю виноробних підприємств України, що свідчить про високий рівень фінансової стійкості компанії.

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства №19 ПАТ «ХАРЧОВИК» (кластер 2) за 2018 – 2022 рр. наведено в табл. 3.27.

Таблиця 3.27

Основні показники фінансового та ринкового скорингу підприємства №19

ПАТ «ХАРЧОВИК» (кластер 2) за 2018 – 2022 рр.

№ з/п	Показники фінансового та ринкового скорингу	2018	2019	2020	2021	2022
1	Індекс FinScore	C/2,1	B/2,7	B/2,5	C/1,9	C/1,9
2	Індекс MarketScore	A/3,6	B/2,8	A/3,4	A/3,3	B/3
	Ліквідність					
3	Поточна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	130,9%	127,0%	125,8%	128,3%	130,4%
	По підприємству	107,6%	103,6%	101,4%	96,5%	97,8%
4	Абсолютна ліквідність					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0%	2,7%	3,2%	3,3%	4,5%
	По підприємству	0,3%	0,0%	0,4%	0,1%	0,2%
5	Коефіцієнт «кислотний тест»					
	<i>Середні по галузі</i>	72,2%	69,6%	71,3%	72,5%	74,7%
	По підприємству	63,7%	43,0%	34,6%	38,6%	35,8%
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності					
	<i>Середні по галузі</i>	67,4%	65,6%	66,4%	67,3%	69,5%
	По підприємству	55,8%	35,8%	31,7%	31,1%	29,7%
7	Відношення грошових коштів до активів					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4%	1,3%	1,6%	1,7%	2,2%
	По підприємству	0,2%	0,0%	0,4%	0,1%	0,2%
8	Проміжний коефіцієнт покриття					
	<i>Середні по галузі</i>	65,7%	63,7%	64,5%	65,1%	67,8%
	По підприємству	55,8%	35,8%	31,7%	31,1%	29,7%
	Платоспроможність					
9	Коефіцієнт автономії					
	<i>Середні по галузі</i>	38,2%	40,7%	38,8%	39,6%	38,9%
	По підприємству	11,2%	19,5%	15,3%	12,7%	11,0%

Продовження таблиці 3.27

10	Відношення чистого боргу до EBITDA					
	<i>Середні по галузі</i>	3,0	2,7	2,3	3,0	1,9
	По підприємству	37,9	18,0	24,7	48,8	63,2
11	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом					
	<i>Середні по галузі</i>	118,2%	119%	114,6%	120,9%	129,1%
	По підприємству	122,4%	117,5%	108,4%	80,6%	84,8%
	Прибутковість					
12	Рентабельність активів (ROA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,0%	2,1%	1,1%	2,1%	0,8%
	По підприємству	0,8%	1,5%	1,2%	0,2%	0,0%
13	Рентабельність власного капіталу (ROE)					
	<i>Середні по галузі</i>	7,6%	7,0%	5,4%	7,0%	3,8%
	По підприємству	8,1%	8,4%	8,6%	1,8%	0,4%
1	2	3	4	5	6	7
14	Рентабельність оборотних активів (RCA)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,9%	3,4%	1,6%	3,2%	1,2%
	По підприємству	0,9%	1,8%	1,4%	0,3%	0,1%
15	Чиста маржа (NPM)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,5%	1,7%	1,1%	1,7%	1,0%
	По підприємству	0,8%	1,1%	1,2%	0,2%	0,1%
16	Рентабельність загальних активів (ROTA)					
	<i>Середні по галузі</i>	3,8%	4,2%	2,5%	3,8%	1,8%
	По підприємству	1,2%	2,2%	1,6%	0,3%	0,1%
17	Валова рентабельність собівартості (Gross Profit Markup)					
	<i>Середні по галузі</i>	19,2%	18,6%	20,1%	17,6%	20,3%
	По підприємству	17,7%	8,2%	9,9%	7,7%	8,5%
18	Рентабельність операційних витрат (Berry Ratio)					
	<i>Середні по галузі</i>	93,2%	89%	88,8%	97%	86,2%
	По підприємству	84,0%	58,3%	76,3%	68,9%	62,2%
19	Чиста рентабельність витрат (ROTC)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,5%	2,5%	2%	2,4%	1,8%
	По підприємству	1,1%	1,5%	1,5%	0,3%	0,1%
	Ділова активність					
20	Оборотність загальних активів (Total Assets Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0
	По підприємству	1,3	1,0	1,2	1,0	0,6

Продовження таблиці 3.27

21	Оборотність робочого капіталу (Working Capital Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	2,4	2,2	1,6	2,3	1,7
	По підприємству	14,3	20,5	61,6	-85,6	-25,0
22	Оборотність дебіторської заборгованості (Receivables Turnover)					
	<i>Середні по галузі</i>	5,5	5,3	4,8	5,3	4,0
	По підприємству	2,6	2,6	4,3	3,7	2,3

Джерело: розраховано автором за даними системи YouControl [150]

Чистий дохід компанії ПАТ «ХАРЧОВИК» за 2021 – 2022 рр. знизився на 80311 тис. грн або на 25,62%. Подібна тенденція простежується майже по всім виноробним підприємствам Південного регіону України за 2021 – 2022 рр. (до і після впровадження воєнного стану) Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу. Висока інфляція, енергетична криза через російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до збоїв у логістиці та глобальних ланцюгах поставок, що негативно вплинуло на виручку виноробних підприємств Південного регіону України.

Підприємство ПАТ «ХАРЧОВИК» входить в кластер №2 (достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності).

За скоринговим індексом фінансової стійкості (FinScore) в 2022 році компанія ПАТ «ХАРЧОВИК» відноситься до класу С – задовільний рівень фінансової стійкості (вище медіани розподілу FinScore).

За скоринговим індексом ринкової потужності (MarketScore) в 2022 році компанія ПАТ «ХАРЧОВИК» відноситься до класу В – достатній рівень ринкової потужності (вище медіани розподілу MarketScore). Але протягом 2020 – 2021 рр компанія займала найвищі рейтинги (рівень А), розраховані аналітичним відділом YouControl, що ґрунтується на 10 індикаторах, які

комплексно відображають ринкову частку компанії, її місце в галузі та динаміку росту у порівнянні з конкурентами.

Далі представимо розрахунок інтегрального показника виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності (табл. 3.28).

Таблиця 3.28

Розрахунок інтегрального показника виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності

№ з/п	Підприємства Південного регіону	Показник інноваційно-технологічного розвитку підприємства (Innov/technol)	Показник фінансової стійкості та доходності підприємства (Ifin)	Показник ринкової потужності компанії (Imarket)	Інтегральний показник інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності (Iint)
Кластер №1					
Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності					
1	ТОВ «ПТК ШАБО»	4,00	3,29	3,75	3,69
2	АТ «КОБЛЕВО»	3,97	3,05	3,73	3,60
3	ПРАТ «ОКЗ»	3,97	2,97	3,90	3,62
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	3,92	3,16	3,95	3,68
	Середній інтегральний показник інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру №1	-	-	-	3,65

Продовження табл. 3.28

Кластер №2					
Достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності					
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	2,95	1,90	2,93	2,60
6	ТОВ "ВИН АГРО"	2,97	2,97	3,03	2,99
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	2,97	2,39	2,97	2,78
24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	2,97	2,53	3,04	2,85
	Середній інтегральний показник інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру №2	-	-	-	2,81
Кластер №3					
Задовільний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності					
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНОРОБНИЙ ЗАВОД»	1,97	1,34	1,99	1,77
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»	1,97	2,14	2,09	2,06
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»	2,00	1,95	2,15	2,03
11	ТОВ «ОЗКВИН»	2,00	2,12	2,14	2,08
14	ТДВ «АРСІ АГРО»	1,97	2,24	2,13	2,10
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»	1,97	2,05	2,19	2,06
17	АТ «РАДСАД»	1,97	2,19	2,22	2,12
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»	1,97	1,61	2,00	1,86
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»	2,00	1,18	2,05	1,75
25	ПП «БОСТАРДО»	1,97	1,38	2,08	1,81
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»	2,00	1,38	2,04	1,81
27	ПП «ДІОНІС»	1,97	2,51	2,11	2,19
	Середній інтегральний показник інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру №3	-	-	-	1,97
Кластер №4					
Низький рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності					
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМΠΑНСЬКИХ ВИН»	1,00	1,10	1,12	1,07
9	НВП «НИВА» ТОВ	1,00	1,38	1,10	1,15

Продовження таблиці 3.28

13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	1,00	1,14	1,09	1,07
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»	1,00	1,10	1,17	1,08
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	1,00	1,05	1,12	1,05
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»	1,00	1,34	1,06	1,13
22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»	1,00	1,22	1,06	1,09
	Середній інтегральний показник інноваційно- технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру №4	-	-	-	1,09

Джерело: власні розрахунки автора

Наочно результати проведених розрахунків інтегрального показника виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності для кластера № 1 наведено на рис. 3.11.

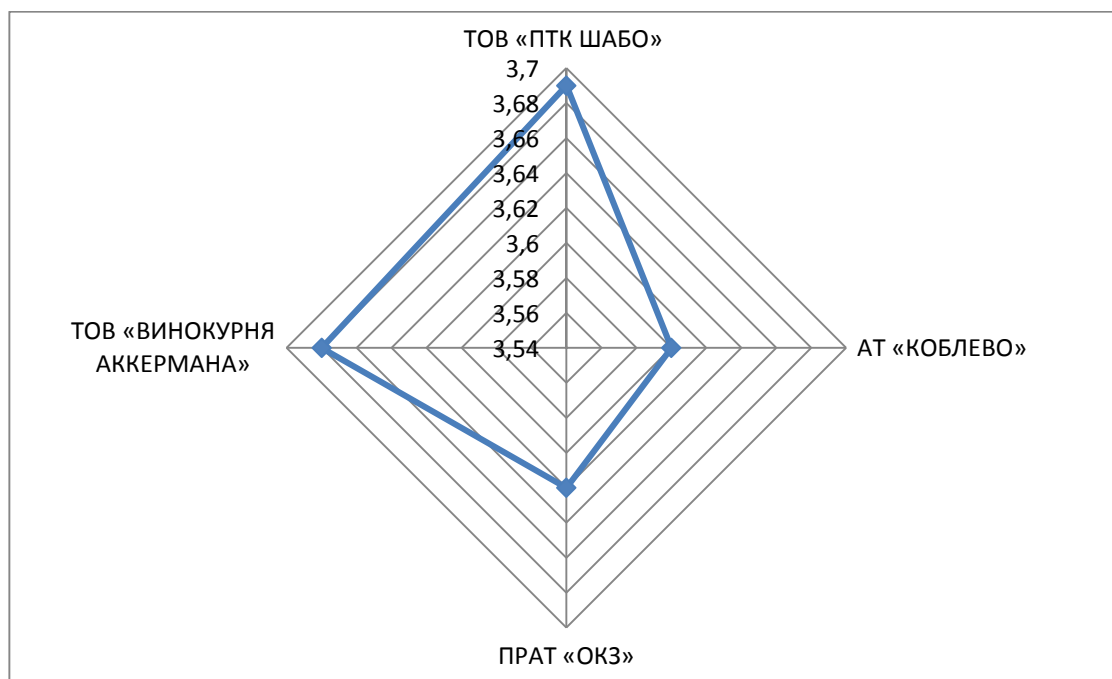

Рис. 3.11. Багатокутник інтегрального показника інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру №1

Джерело: розробка автора

Результати розрахунку інтегральних показників виноробних підприємств Південного регіону України за рівнями інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової влади для кластеру № 2 наведено на рисунку 3.12.

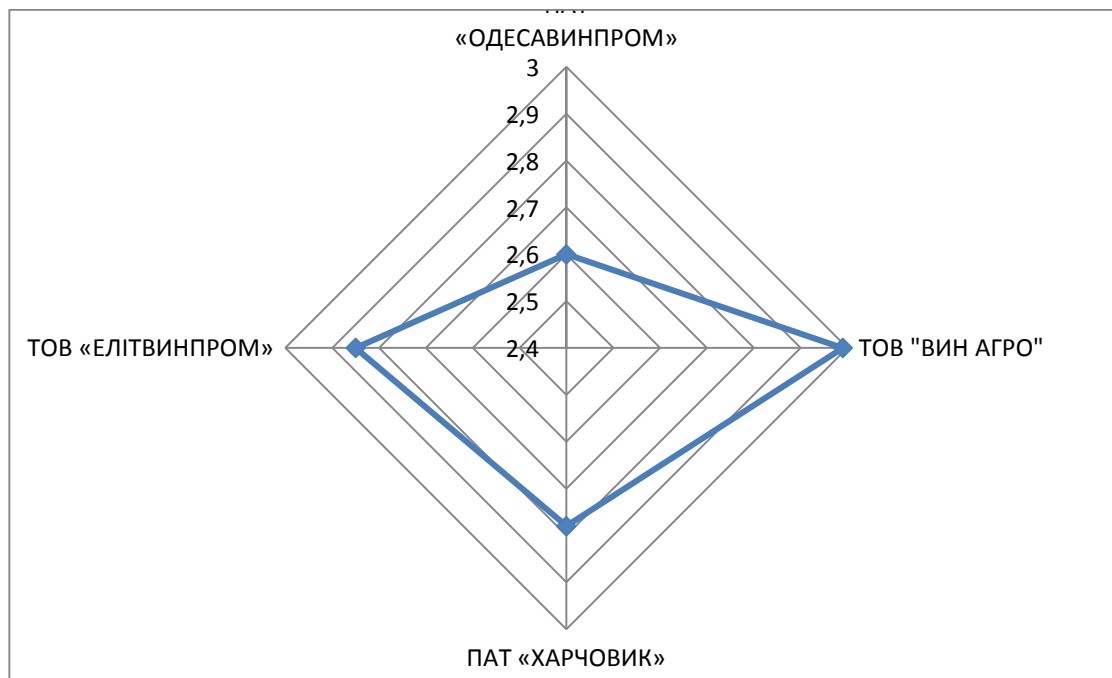

Рис. 3.12. Багатокутник інтегрального показника інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру № 2
Джерело: розробка автора

Наочно результати проведених розрахунків інтегрального показника виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності для кластера № 3 наведено на рис. 3.13.

Результати розрахунку інтегральних показників виноробних підприємств Південного регіону України за рівнями інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової влади для кластеру № 4 наведено на рисунку 3.14.

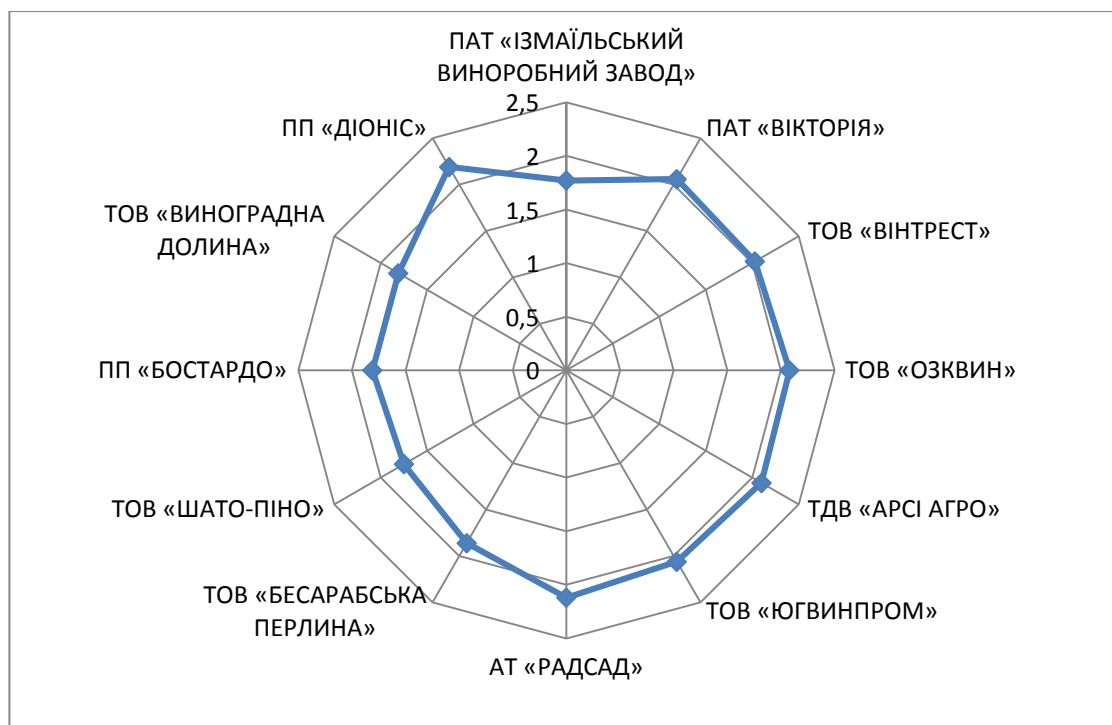

Рис. 3.13. Багатокутник інтегрального показника інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру №3
Джерело: розробка автора

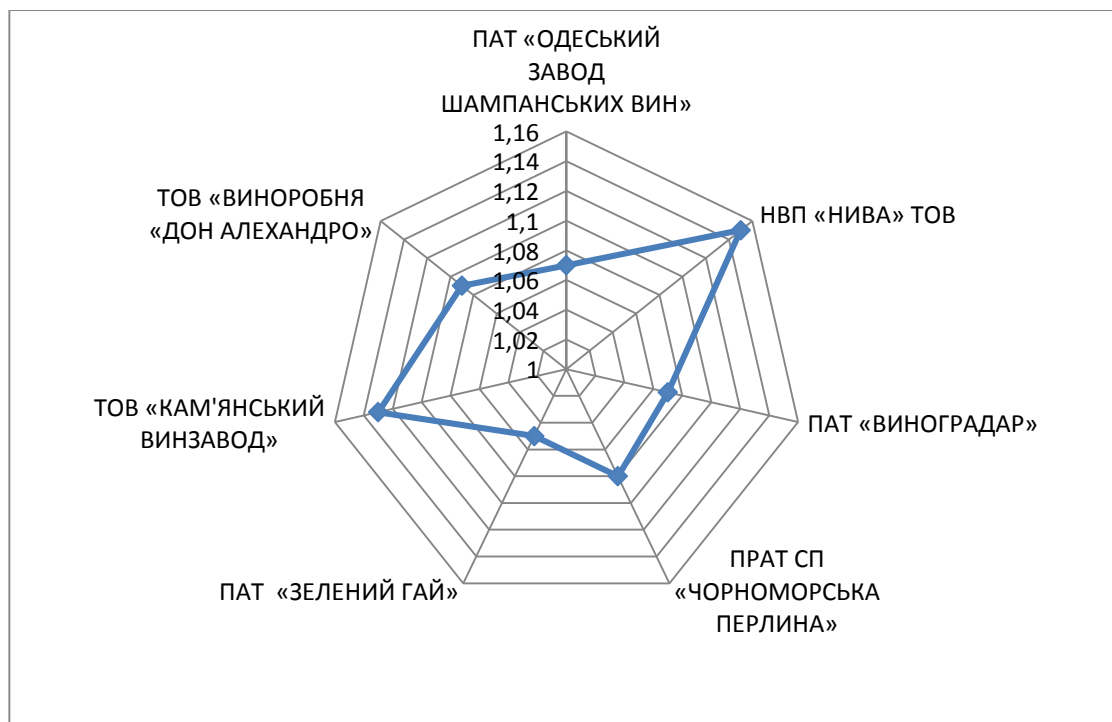

Рис. 3.14. Багатокутник інтегрального показника інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності по кластеру №4
Джерело: розробка автора

Розроблений та випробуваний методичний підхід до експрес-діагностики виноробних підприємств Південного регіону України, а також проведений у кластерний аналіз підприємств виноробства дозволили на підставі отриманих результатів визначити діапазон варіювання інтегральної оцінки експрес-діагностики підприємства, рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності (табл. 3.29).

Таблиця 3.29

Шкала визначення рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності

№ з/п	Інтегральний показник інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності	Рівень
1	3,5 - 4	Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.
2	2,5 – 3,5	Достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.
3	1,5 – 2,5	Задовільний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.
4	1-1,5	Низький рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.

Джерело: розробка автора

Визначення основних напрямів реструктуризації для підприємств Південного регіону представлено в табл. 3.30.

Підприємствам Південного регіону України, які знаходяться на високому та достатньому рівні технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності запропоновано проведення випереджальної реструктуризації. Така реструктуризація направлена на розширення бізнесу і передбачає створення унікальних конкурентних переваг підприємства та прискорений відрив підприємств від конкурентів. Також підприємствам, які знаходяться на високому та достатньому рівні технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності пропонується увійти у виробничо-науково-освітній кластер з

переробки вторинної сировини виноробних підприємств Південного регіону України.

Таблиця 3.30

Визначення основних напрямів реструктуризації для виноробних підприємств
Південного регіону України

№ з/п	Підприємства Південного регіону	Характеристика кластеру	Напрямок реструктуризації	
1	ТОВ «ІТК ШАБО»	Кластер №1 Високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності	Випереджальна реструктуризація	Виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробних підприємств України
2	АТ «КОБЛЕВО»			
3	ПРАТ «ОКЗ»			
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»			
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	Кластер №2 Достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності		
6	ТОВ "ВИН АГРО"			
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»			
24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»			
7	ПАТ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ВИНОРОБНИЙ ЗАВОД»	Кластер №3 Задовільний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності	Адаптаційна реструктуризація, виробнича реструктуризація	
8	ПАТ «ВІКТОРІЯ»			
10	ТОВ «ВІНТРЕСТ»			
11	ТОВ «ОЗКВИН»			
14	ТДВ «АРСІ АГРО»			
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»			
17	АТ «РАДСАД»			
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»			
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»			
25	ПП «БОСТАРДО»			
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»			
27	ПП «ДІОНІС»			
5	ПАТ «ОДЕСЬКИЙ ЗАВОД ШАМΠΑНСЬКИХ ВИН»	Кластер №4 Низький рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності	Фінансово-оздоровча реструктуризація	
9	НВП «НИВА» ТОВ			
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»			
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»			
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»			
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»			
22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»			

Джерело: розробка автора

Підприємствам, які знаходяться на задовільному рівні технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, запропоновано проведення адаптаційної реструктуризації, що направлена на стабілізацію бізнесу, та передбачає концентрацію зусиль підприємств на укріплення існуючих позицій на ринку та організацію випуску конкурентоспроможної продукції.

Підприємствам, які знаходяться на низькому рівні технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності запропоновано проведення фінансово-оздоровчої реструктуризації, яка направлена на стабілізацію бізнесу та створення стійкої фінансової системи підприємства.

3.2.2. Оцінка ефективності імплементації інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств

Передумови формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, які досліджено в пп.2.1. дисертаційної роботи довели можливість впровадження інноваційної складової реструктуризації шляхом створення виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства та подальшої інтеграції його у Європейські індустріальні екосистеми за рахунок виробництва паливних пелет із виноградної лози та реалізації біопалива на європейський ринок.

При створенні виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України можна реалізувати концепцію зеленої економіки, яка дозволяє впровадити комплекс інноваційних та безвідходних технологій по переробки вторинної сировини виноробства. Синергетика взаємодії учасників кластера на базі консолідації соціального капіталу дозволить забезпечити ефект масштабу, вийти на конкурентні ринки продуктів, отриманих з вторинного сировини виноробства, інтегруватись у Європейські індустріальні екосистеми.

Аналізуючи можливості інтеграції виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства у Європейські

індустріальні екосистеми, нами пропонується розробити проєкт інтеграції виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства у Європейські індустріальні екосистеми. Також нами пропонується долучити виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробства до європейських проєктів та програм.

З метою успішної реалізації на внутрішньому ринку, а також експорту інноваційної продукції, виробленої з вторинної сировини виноробства, слід керуватися сучасними правилами та вимогами країн Європейського Союзу, як найпередовішими і найефективнішими – впровадження готової продукції, що простежується протягом усього технологічного циклу (від підготовки сировини до випуску), впровадження систем контролю НАССР і систем сертифікації ISO.

Нами проведено SWOT-аналіз формування виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України (табл. 3.31).

Таблиця 3.31

SWOT-аналіз формування виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Використання конкурентних переваг Південного регіону України. 2. Кращі практики окремих кластерів та кластерних організацій 3. Загальне економічне зростання Південного регіону України під впливом кластеризації. 4. Прискорене нарощування інфраструктурного та кадрового потенціалу Південного регіону України. 5. Підтримка формування виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіону України рядом міжнародних фондів. 6. Готовність окремих територіальних громад підтримувати розвиток кластеру з переробки вторинної сировини. 7. Швидка адаптація до нових потреб світового виноградарсько-виноробного ринку.	1. Відсутність нормативно-правового забезпечення функціонування кластерів, державні органи в сфері кластерної політики відсутні. 2. Слабка або відсутня фінансова підтримка на регіональному рівні, недостатнє належне фінансове забезпечення кластерного розвитку. 3. Слабка інтеграція сучасних компонентів – як інновацій та діджиталізація, смарт-спеціалізація регіонів. 4. Низька культура виноробного підприємництва та неготовність бізнесу до об'єднання. 5. Повільність наукових досліджень в галузі кластеризації виноробних підприємств. 6. Наявність диспропорцій регіонального розвитку.

Продовження таблиці 3.31

1	2
8. Розвиток мережі конкурентоспроможних постачальників, діючих виноробних підприємств і сформованих спеціалізованих підприємств і підрозділів, науково-дослідних закладів. 9. Взаємодія бізнесу, підприємства влади, громадськості та науки.	7. Відсутність підтримки виходу на висококонкурентні міжнародні ринки виноробної продукції. 8. Недокапіталізація національної економіки.
Можливості	Загрози
1. Вихід на конкурентні ринки продуктів, отриманих із вторинної сировини виноробства. 2. Підвищення конкурентоспроможності виноробної продукції. 3. Збільшення обсягів виробництва. 4. Зростання інноваційного потенціалу Південного регіону України, збільшення інноваційно-інвестиційної активності бізнесу. 5. Можливості інтеграції Південного регіону України в європейський і світовий простір. 6. Надходження до місцевих бюджетів. 7. Формування конкурентних переваг, що сприяють залученню вітчизняних та іноземних інвестицій. 8. Формування нових компаній і створення нових робочих місць, ефективне формування кадрової політики. 9. Нові тренди та ніші, де кластери мають переваги над іншими інструментами в швидкості реакції.	1. Російська збройна агресія проти України, загальна політична та економічна нестабільність, що дезорієнтує та демотивує учасників ринків. 2. Торгові війни – погіршення умов експорту та інтеграції в глобальні ланцюги. 3. Карантинні обмеження у зв'язку з епідемією COVID-19. 4. Недостатність державної підтримки, відсутність керованості та прогнозованості дій на рівні центрального уряду. 5. Нестабільність діючого законодавства в галузі виноробного підприємництва. 6. Зниження внутрішнього попиту та суттєве послаблення зовнішнього попиту на виноробну продукцію. 7. Підвищення рівня інфляції, курсу валют 8. Збільшення відтоку трудових кадрів (включно з робочими спеціальностями) за кордон.

Джерело: складено автором на основі наукових досліджень

Взаємодія між учасниками кластера здійснюється на основі довгострокових контрактів. Допоміжні учасники кластера (транспортні, маркетингові, наукові та ін. підприємства) отримують прибуток за рахунок своєї основної діяльності, їх інтерес від взаємодії в кластері – розширення споживачів їх послуг. Механізми розподілу прибутку між підприємствами-засновниками «ядра» кластера, варіюють в залежності від організаційних схем кластера. Виходячи з вищевикладеного, впливає наступне його визначення. Виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України – це добровільне об'єднання діючих виноробних підприємств і знову сформованих спеціалізованих підприємств і підрозділів,

пов'язаних спільними цілями по підготовці і переробці вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України з впровадженням інноваційних технологій і консолідацією соціального капіталу для подальшого виробництва і збуту виробленої продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках, з отриманням доданої вартості, з прозорим розподілом прибутку між усіма засновниками і учасниками в залежності від внесеного вкладу: сировини, обладнання, інновацій, технологій, фінансів, навчальних програм, автотранспортних, фінансових, маркетингових та інших аутсорсингових послуг.

Далі представимо етапи формування кластеру (табл. 3.32).

Таблиця 3.32

Етапи формування виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

Етапи	Змістовні елементи етапів
1-й етап. Проведення аналізу та діагностика умов формування кластера.	1.1. Маркетингові дослідження ринку виноробних підприємств. 1.2. Мотиваційні фактори потенційних учасників кластеру. 1.3. Аналіз фінансових ресурсів учасників кластеру. 1.4. Оцінка перспективних напрямів розвитку кластеру.
2-й етап. Розробка механізму формування кластерної структури.	2.1. Виділення учасників кластеру, зацікавлених у процесі інтеграції (банківська та фінансова сфера, інноваційно-інвестиційний сектор, виробнича платформа, сфера науки і освіти, державні та громадські структури, що впливають на учасників, підприємства та організації, що забезпечують інфраструктуру виноробних підприємств). 2.2. Визначення принципів функціонування кластера виноробства. 2.3. Розробка нормативної бази, положень та правил, на умовах яких забезпечується функціонування кластера та взаємозв'язок та взаємозалежність учасників виноградарсько-виноробного кластеру. 2.4. Виявлення кадрового потенціалу учасників кластера.
3-й етап. Формування кластерної структури виноградарсько-виноробного кластера	3.1. Організація структури управління (Центр управління кластером, Рада кластеру). 3.2. Організація господарської структури, формування виробничої платформи, інноваційно-інвестиційного сектору, організація науково-освітніх установ. 3.3. Визначення масштабу спільної діяльності учасників. 3.4. Формування нормативних положень та правил взаємодії між учасниками кластеру.
4-й етап Оцінка ефективності та стратегічного розвитку.	4.1. Оцінка ефективності діяльності кластеру, відповідність результату поставленої мети.

Джерело: розробка автора

На першому етапі проводиться аналіз передумов формування кластера, маркетингові дослідження ринку виноробних підприємств, виявляються мотиваційні фактори потенційних учасників кластеру. Далі здійснюється аналіз фінансових ресурсів учасників кластеру та оцінюються перспективні напрями розвитку виноградарсько-виноробного кластеру.

На другому етапі розробляється механізм формування кластерної структури: виявляються реальні та потенційні учасники виноградарсько-виноробного кластеру, зацікавлені у процесі інтеграції (банківська та фінансова сфера, інноваційно-інвестиційний сектор, виробнича платформа, сфера науки і освіти, державні та громадські структури, що впливають на учасників, підприємства та організації, що забезпечують інфраструктуру виноробних підприємств); визначаються принципи функціонування кластера виноробства; розробляється нормативна база, положення та правила, на умовах яких забезпечується функціонування кластера та взаємозв'язок та взаємозалежність учасників виноградарсько-виноробного кластеру; досліджується кадровий потенціал учасників кластера.

На третьому етапі формується кластерна структура виноградарсько-виноробного кластера, структура управління (Центр управління кластером, Рада кластеру), господарська структура, виробнича платформа, інноваційно-інвестиційний сектор, організація науково-освітніх установ. На даному етапі визначається масштаб спільної діяльності учасників кластеру, рівень сформованості кадрового складу підприємств кластеру. Особливо важливим є формування нормативних положень та правил взаємодії між учасниками кластеру.

На четвертому етапі проводиться оцінка соціально-економічної ефективності та подальшого розвитку кластерної структури.

Пропонована організаційна структура виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України представлена на рис. 3.15.

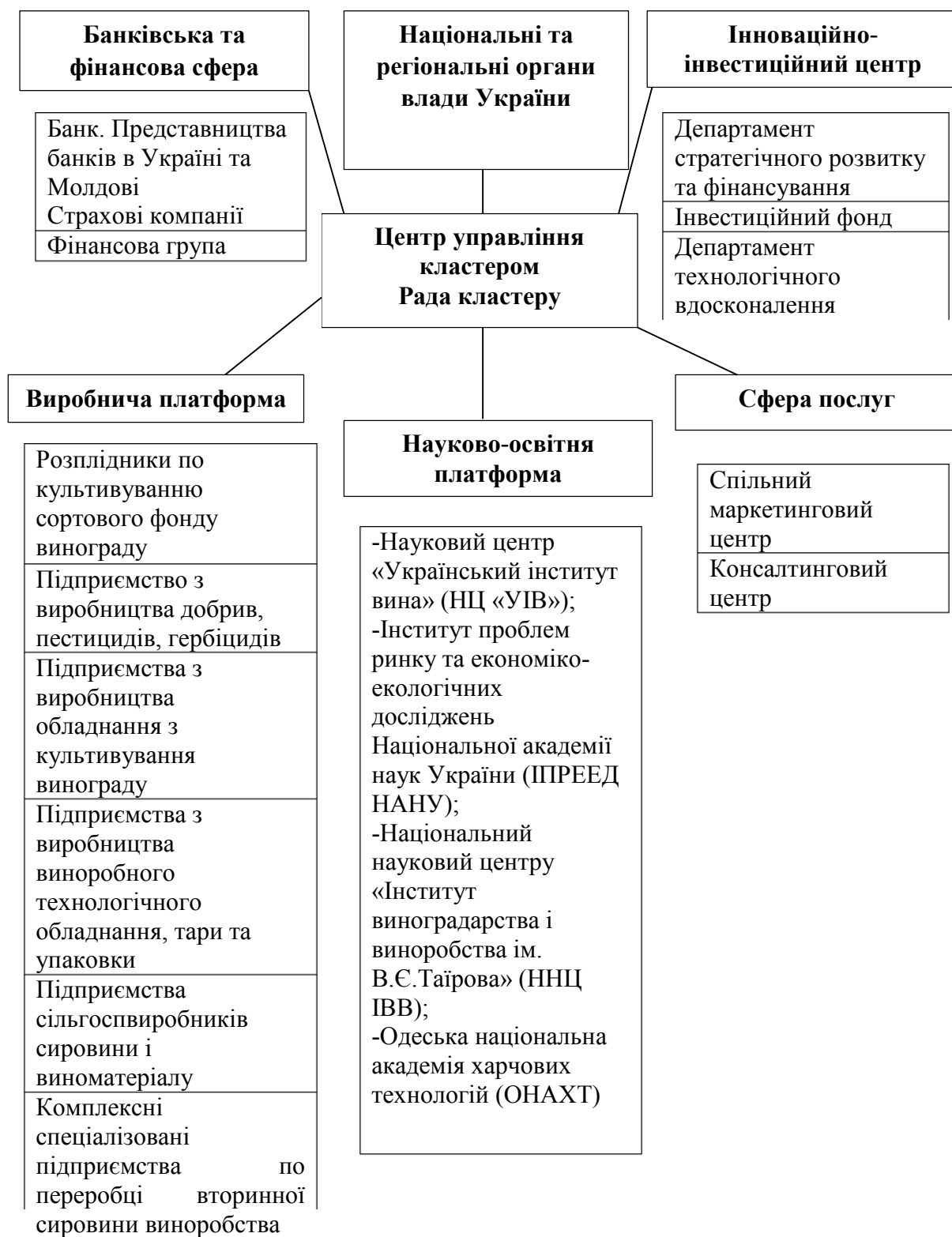

Рис. 3.15. Пропонована організаційна структура виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

Джерело: розробка автора

Основні функції учасників кластера представлені у табл. 3.33.

Таблиця 3.33

Зміст основних функцій учасників виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

Складові кластера	Функції учасників кластера
<i>Центр управління кластером</i> Формується із представників апаратів управління підприємств учасників кластера	– об'єднання та координація зусиль учасників кластера з вирощування винограду, переробки, виробництва, торгівлі, послуг тощо; – формування єдиної стратегії інвестування, постачання, виробництва та збуту продукції кластера; – оптимізація цінової політики та планування роботи кластера в цілому.
<i>Рада кластера</i> Формується із представників (власників) підприємств учасників кластера.	– контроль за проведенням єдиної політики під час підписання договорів щодо забезпечення підприємств необхідними матеріально-технічними ресурсами, сировиною, інвестиціями та впровадженням інновацій; – контроль за ефективністю управляючих підсистем учасників кластера.
<i>Банк.</i> <i>Представництва банків в Україні</i>	– кредитування учасників кластеру; – прийняття участі в банківсько-розрахункових операціях.
<i>Страхова компанія</i>	– захист майнових інтересів учасників кластера у разі настання певних дій (страхових випадків: відповідальність перед третіми особами, форс-мажорних обставин, фінансових ризиків) за рахунок коштів, сформованих ними страхових вкладень.
<i>Департамент стратегічного розвитку та фінансування</i>	– розробка довгострокової стратегії сталого розвитку кластера; моніторинг виконання етапів розвитку і актуалізації стратегічних і тактичних пріоритетів; – участь у міжнародних грантах, національних програмах і конкурсах на отримання фінансового забезпечення для реалізації інноваційних проєктів як для інфраструктурних програм кластера, так і для локальних проєктів конкретних виноробних підприємств; – допомога формування сприятливого інвестиційного клімату в транскордонному регіоні для залучення інвестицій через встановлення стійких контактів з інвесторами, здійснення своєчасного інформування про існуючі умови для розміщення коштів, експертизи інноваційних проєктів, забезпечення взаємодії з іноземними компаніями, що займаються подібними напрямками діяльності, проведення аналізу ринків в пошуку вільної ринкової ніші для збуту продуктів переробки вторинної сировини виноробства; – здійснення інформаційно-аналітичного та маркетингового забезпечення і доступ до статистичної бази, аналітичним оглядам, а також маркетинговим дослідженням ситуації на інноваційному ринку, аналіз поведінки і переваги споживачів; – визначення ключових індикаторів (показників) розвитку кластера; – здійснення коротко-, середньо- та довгострокового планування інноваційного розвитку кластера, розробка програм функціонування основних його секторів.

Продовження таблиці 3.33

Інвестиційний фонд (Формується учасниками кластера)	– фінансування інноваційних розробок науково-дослідними установами; – надання коштів на впровадження в виробничий процес. Інвестування у інші види бізнесу.
Департамент технологічного вдосконалення:	– забезпечення трансферу технологій і комерціалізація результатів науково-технічної діяльності, створюючи малі високотехнологічні структури; – надання технічної підтримки, здійснення моніторингу за дотриманням розроблених нормативів і правил, а також організація ремонтних робіт; – надання послуг з використання унікального обладнання і приладової бази; – проведення інноваційного і технологічного аудиту підприємств кластера.
Спільний маркетинговий центр (формується учасниками кластера, із залученням фахівців у галузі маркетингових досліджень та логістики)	– оцінка потенційних конкурентів; – аналіз кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринку продукції постачальницького та виробничого сектору кластера, – аналіз еластичності попиту на продукцію, – розробка прогнозів продажів, – надання допомоги підприємствам у здійсненні організації роботи фірмових магазинів
Виробнича платформа	
Розплідники по культивуванню сортового фонду винограду	– культивування та вирощування лози сортового винограду для сільгоспвиробників винограду; – контролює якість посадкового матеріалу.
Підприємство з виробництва добрив, пестицидів, гербіцидів	– виробництво та збут добрив, пестицидів гербіцидів для сільгоспвиробників винограду.
Підприємства з виробництва обладнання з культивування винограду	– виробництво обладнання для сільгоспвиробників винограду.
Підприємства з виробництва виноробного технологічного обладнання, тари та упаковки	– виробництво технологічного обладнання тари та упаковки для підприємств виноробства.
Комплексні спеціалізовані підприємства по переробці вторинної сировини виноробства	– комплексна переробка вторинної сировини виноробства на основі комбінування спеціалізованих цехів з великими виноробними підприємствами.
Підприємства сільгоспвиробників сировини та виноматеріалу	– виробництво винограду та виноматеріалу для забезпечення потреби у сировині підприємств виноробства.
Підприємства виноробства	– виробництво виноробної продукції.

Продовження таблиці 3.33

Науково-освітня платформа	
Науково-дослідні установи -Науковий центр «Український інститут вина» (НЦ «УІВ»); -Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України (ІПРЕЕД НАНУ); -Національний науковий центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова» (ННЦ ІВВ); -Одеська національна академія харчових технологій (ОНАХТ)	– удосконалення та розробка нових технологій вирощування та культивування винограду; – розробка пропозицій щодо покращення структури сортового складу насаджень; – розробка та впровадження технологічних удосконалень та інновацій у виробничий процес підприємств виноробства; – розробка пропозицій щодо покращення якості продукції та освоєння нових видів продукції.

Джерело: власна розробка автора

Основними засновниками кластера повинні бути виноробні підприємства України, що становлять виробничу платформу, а також регіональні і закордонні інвестори, орієнтовані на фінансування інноваційних технологій з переробки вторинних продуктів виноробства.

Інтелектуальним ядром і каталізатором економічного зростання кластера буде інноваційно-інвестиційний центр (ІЦ), до складу якого увійдуть наукові співробітники і представники:

- Наукового центру «Український інститут вина» (НЦ «УІВ»);
- Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України (ІПРЕЕД НАНУ);
- Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова» (ННЦ ІВВ);
- Одеської національної академії харчових технологій (ОНАХТ);
- виробничої платформи.

Новими в виноробних зонах будуть спеціалізовані підприємства (цеха) з підготовки вторинної сировини виноробства (наприклад, висушування і фасування гребенів, насіння і шкірки) до подальшої переробки, які будуть

розміщені в центрі субрегіону (з радіусом 50-70 км), де розташовані великі виноробні підприємства і пункти первинного виноробства виробничою потужністю до 500 т винограду на добу. Частина підготовленої продукції (великі партії) буде направлятися на Одеський завод кісточкових і рослинних олій для переробки, залишок підготовленої сировини буде перероблятися протягом року на новостворених спеціалізованих підприємствах в Україні.

Також можлива комплексна переробка вторинної сировини виноробства на основі комбінування спеціалізованих цехів з великими виноробними підприємствами.

Будівництво одного спеціалізованого підприємства (цеху) замість кількох цехів переробки вторинної сировини при кожному винзаводі значно економічніше, вимагає менших капіталовкладень і транспортних витрат. На субрегіональних підприємствах значно скорочуються витрати праці, підвищується його продуктивність і зацікавленість в отриманні максимального виходу продукції при найменшій її собівартості, створюється більш високий рівень технології, з'являється можливість вироблення цілого ряду нових продуктів.

Базовим підприємством з переробки виноградного насіння повинен стати Одеський завод кісточкових і рослинних олій в Україні. Одеський завод кісточкових і рослинних олій є єдиним заводом, який має можливість виділення олії пресовим способом з насіння винограду та інших ягід, кісточок фруктів, а також отримання технічних олій з насіння льону, ріпаку, гірчиці, сої, арахісу, кунжуту, томатів для виробництва оліфи, фарб, спецзасобів.

Найбільшим попитом користується виноградна олія для приготування ін'єкційних розчинів і медикаментів у фармацевтичній, а також для виробництва продукції парфумерної, косметичної, кондитерської та інших галузей промисловості.

Слід підкреслити, що сировиною для заводу служать кісточка і насіння фруктів і ягід, в тому числі томатне насіння, що є вторинною сировиною консервної промисловості.

Таким чином, завод не тільки випускає цінну і, до певної міри, унікальну продукцію, але і забезпечує комплексне використання сільськогосподарської сировини, вторинної сировини підприємств харчової промисловості. Тим самим він вирішує завдання, пов'язані з охороною навколишнього середовища, що особливо важливо для умов Одеського регіону, який є рекреаційним центром і разом з тим характеризується розвиненою консервною та виноробною промисловістю.

Економічні зв'язки, що знаходяться в основі винного кластера, базуються на довгострокових контрактах (на відміну від холдингів, промислово-фінансових груп, концернів, основою яких є майнові інтереси) та здійснюються на базі вертикальних та горизонтальних взаємодій між різними бізнес-суб'єктами та їхньою взаємозалежністю, посилюючи ефект синергії (взаємодії).

У процесі функціонування кластера виникають такі ефекти [86]:

- зниження транзакційних витрат за рахунок більш ефективного розподілу поточних витрат, більшість з яких не відображається в бухгалтерському обліку. У складі кластера витрати, пов'язані з пошуком постачальників, споживачів, нових партнерів по бізнесу, з подальшою договірною діяльністю між суб'єктами ринку, із захистом прав власності тощо розподіляються на всіх учасників;

- підвищення рівня конкурентоспроможності. Діяльність кластерів спрямована на підвищення ефективності на довготерміновий період та реалізується через покращення якості продукції, зниження цін на товари і послуги, оптимізацію організаційної структури підприємств у межах кластера, раціональне використання інвестиційних ресурсів оновлення матеріально-технічної бази виробництва, впровадження інновацій, що визначає рівень конкурентоспроможності;

- економічний ефект виражається через ефект масштабу, економії на основі централізації і скорочення витрат, удосконалення системи документообігу, диверсифікації, що забезпечує зниження ризиків і формування довготривалих конкурентних переваг;

– синергетичний ефект проявляється в перевищенні результату над сумою ефектів.

Це досягається через інтенсивний обмін інформаційними, фінансовими, кадровими, інноваційними ресурсами в межах загальної системи ділових відносин, дотримання пріоритетів внутрішньокластерного планування.

Важливою перевагою виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства є синергетичний ефект перетікання інновацій. Інноваційний синергізм є наслідком спільного використання виробничих потужностей, розподілу витрат на НДДКР, сумісне використання високотехнологічного обладнання. Обмін технологіями значно збільшує загальну конкурентоспроможність кластера, так як нові ідеї, бізнес-процеси, технології стають у кластері доступними для всіх підприємств, які, у свою чергу, прагнуть впровадити та вдосконалити отримані знання, створюючи цим нові конкурентні переваги.

Що стосується економічних суб'єктів, результативності їхнього функціонування в мережевих структурах, то виділяють два типи синергії – внутрішню і зовнішню. Внутрішня синергія виявляється в економії всіх видів ресурсів від масштабів виробництва, спільного використання виробничої інфраструктури, окремих ресурсів (інформаційних, інноваційних, маркетингових і т. ін.) та ефективній співпраці.

Внутрішня синергія, яка виявляється в процесі функціонування будь-яких систем, для економічних суб'єктів є найбільш значущою порівняно із зовнішньою й орієнтується на цільову групу споживачів.

Внутрішня синергія проявляється в отриманні додаткового соціально-економічного ефекту підприємствами кластера через зниження витрат, що забезпечується спільним використанням інфраструктури і деяких ресурсів, зростання продуктивності праці, підвищення рівня технологічного розвитку.

Зовнішня синергія проявляється за умов ефективної співпраці підприємств, результативному менеджменту, що дозволяє мінімізувати сукупні витрати, та реалізується через зростання сумарної вартості підприємства, що

позначається як на інвестиційній привабливості, так і конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Зовнішній синергетичний ефект проявляється через додаткові робочі місця, збільшення заробітної плати, що знижує соціальну напруженість у суспільстві, наповнення споживчого ринку якісними, конкурентоспроможними товарами та послугами, що підвищує якість життя широких верств населення, підвищення екологічності виробничих процесів, що знижує негативний вплив виробництва на навколишнє середовище, зберігає та примножує рекреаційні ресурси регіонів і країни загалом.

Загалом синергетичний ефект досягається за рахунок акумуляції ресурсів і розширення масштабів виробництва, що сприяє оптимізації міжгалузевих зв'язків, виходу підприємств на міжнародні ринки, скороченню витрат, підвищенню конкурентоспроможності продукції. Економічна, техніко-технологічна, науково-технічна конкурентоспроможність кластера забезпечується ефективністю функціонування всіх його учасників, що можливо за умов реалізації їхніх інтересів, нарощування та більш раціонального використання їхнього потенціалу.

Успіх формування й подальшого успішного функціонування кластера залежить від збільшення прибутків підприємств, які входять до його складу, порівняно з прибутками, які отримували підприємства, працюючи окремо.

Завдяки підвищенню ефективності взаємодії підприємств у складі кластерного утворення за рахунок раціоналізації та оптимізації їх всебічних зв'язків та комплексного інтегрального впливу певних чинників (фінансово-економічних, науково-технічних, інноваційно-технологічних, управлінських та ін.) на цілеспрямовану діяльність учасників кластера виникає певний синергетичний ефект.

На рис. 3.16 наведена схема формування синергетичного ефекту виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України, складові синергетичного ефекту на рис.3.17.

Рис. 3.16. Схема формування синергетичного ефекту створення виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

Рис. 3.17. Складові синергетичного ефекту виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

Одним із підходів до кількісного оцінювання синергетичного ефекту кластера є його оцінювання, яке розраховується як сума синергетичних ефектів суб'єктів господарювання, що в нього входять (3.1) [204]:

$$E_{CK} = \sum_{i=1}^n E_{icnk} + \sum_{j=1}^m E_{jcoi} \quad (3.5)$$

E_{CK} – синергетичний ефект кластера;

E_{icnk} – синергетичний ефект i -го підприємства, що входить до кластера;

n – кількість підприємств, що входять до кластера;

E_{jcoi} – синергетичний ефект j -го об'єкта інфраструктурного забезпечення, що обслуговують підприємства кластера;

m – кількість об'єктів інфраструктурного забезпечення.

Синергетичний ефект у секторіальному вимірі за участю кластерних утворень може бути розрахований за формулою:

$$E_{CE} = \sum_{j=1}^p E_{CK} + \sum_{k=1}^s E_{kcn} \quad (3.6)$$

E_{CE} – синергетичний ефект окремого сектору економіки;

E_{CK} – синергетичний ефект j -го кластерного утворення секторі економіки;

p – кількість кластерних утворень у секторі економіки;

E_{kcn} – синергетичний ефект k -го підприємства в цьому секторі економіки, що перебуває за межами кластера;

s – кількість підприємств інфраструктури сектора економіки, що перебуває за межами кластера.

Розвиток процесів інтеграції, насичення ринку інноваційною продукцією посилює конкуренцію і змушує виробників виноробства шукати нові шляхи нарощування своєї конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому

ринках. Основним напрямком досягнення успіху в умовах, що склалися, є більш детальноше вивчення способів одержання максимального синергетичного ефекту і використання його для подальшого нарощування техніко-технологічного потенціалу суб'єктів господарювання.

Тобто кількісне оцінювання синергетичного ефекту кластера й сектору економіки визначається в кінцевому підсумку кількісним оцінюванням відповідного показника суб'єктів господарювання. Синергетичний ефект кластерного утворення виявляється як у межах кластера, так і поза кластером (рис. 3.8), що сприяє нарощуванню сукупного виробничого потенціалу сектору економіки, підвищенню його конкурентоспроможності. Сутність синергетичного ефекту полягає в перевищенні наслідків консолідованої співпраці суб'єктів господарювання над сумою результатів, які вони отримували під час їхньої автономної діяльності.

В п.п. 3.1. розглянуто можливість інтеграції виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства у Європейські індустріальні екосистеми за рахунок виробництва паливних пелет із виноградної лози та реалізації біопалива на європейський ринок.

Актуальність наступних досліджень обумовлена нагальною необхідністю декарбонізації енергетики шляхом заміщення викопних палив відновлюваними джерелами енергії, зокрема біомасою. Біомаса від обрізки та видалення виноградної лози є доступним місцевим паливом, використання якого може суттєво підвищити енергетичну безпеку Південного регіону України.

Науковцями Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» обґрунтована раціональна технологічна схема знаряддя для безперервного пресування виноградної лози та розроблена комп'ютерна модель пристрою (рис. 3.18).

Комп'ютерна модель пристрою для пресування виноградної лози (ущільнююча камера у вигляді зрізаної піраміди) та макет

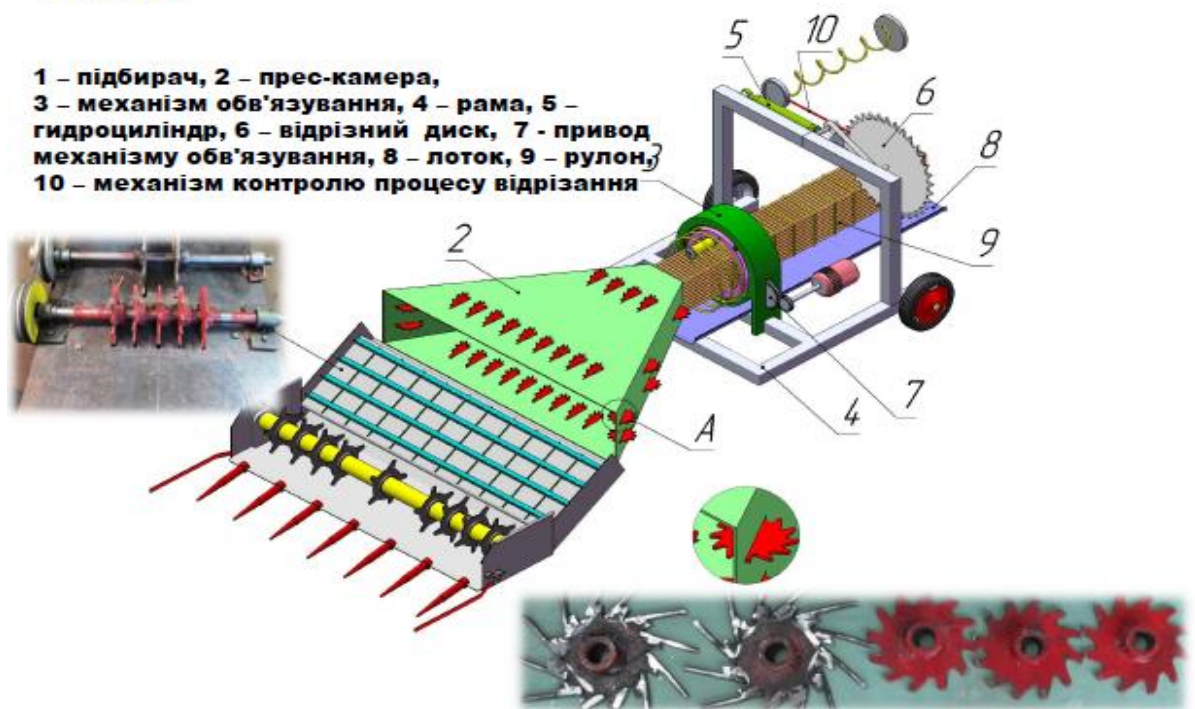

Рис. 3.18. Комп'ютерна модель пристрою для безперервного пресування виноградної лози

Джерело: макет, розроблений Науковцями Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова»

У теперішній час обрізки дерев фруктових садів і виноградників утилізуються, головним чином, як відходи шляхом спалювання на місці. Це має негативний вплив на оточуюче середовище і призводить до втрати цінного енергетичного ресурсу. Отже, розвиток даного напрямку в Україні потребує подальших досліджень і зусиль на подолання існуючих стереотипів і бар'єрів. Використання виноградної лози в якості твердого палива спонукало розробку технологій і знарядь для її збирання, підготовки для транспортування та збереження. Одним із напрямків є створення машин для тюкування зрізаної виноградної лози у вигляді рулонів різних геометричних розмірів з подальшим їх використанням для виготовлення паливних брикетів або пелет [204].

Попередній досвід розробки технічних рішень для збирання в рулони або тюки соломи зернових культур та сіна для тваринництва спрямував

розробку аналогічних за конструкцією знарядь для збирання виноградної лози [204].

Функціонально машини такого призначення мають спеціальні щітки, що переміщують зрізану лозу до середини міжряддя, барабанний підбирач, що піднімає лозу і подає до ущільнюючої камери, де формується рулон з подальшим його пакуванням та вивантаженням в міжряддя.

Паливні характеристики біопалив, отриманих з біомаси виноградної лози представлено в табл.3.34.

Таблиця 3.34

Паливні характеристики біопалив, отриманих з біомаси обрізок виноградної лози

Вид біопалива	Нижча теплота згорання, МДж/кг		Вологість, % а.г.	Вміст золи,% d.b.	Насипна щільність, кг/м3 а.г.	Розмір часток
	d.b.	а.г.				
Брикети з обрізок виноградної лози	18,0 [8]	14,0 [6]	11	3,4	760	діаметр 50 мм, середня довжина 60 мм
Гранули з обрізок виноградної лози [7]	17,7	н.д.	10	4,5	710	діаметр 8 мм, довжина 25-30 мм
Тріска з обрізок виноградної лози	17,7	10,4	36	4,7	330	P16S (EN 15149)
	17,6 [7]	9,0...11,5 [7]	30...40 [7]	3,4 [7]	н.д.	н.д.
Крупна тріска з обрізок виноградної лози	17,0	14,7	12	5,5	270	P31S (EN 15149)
	18,1	14,5	21	3,1	150	P45 (ISO 17225-1)

d.b. – по сухій масі; а.г. – по робочій масі; н.д. – немає даних.

* Дані для порівняння. ** Типові розміри.

Джерело: складено автором на основі [203]

При цьому елементний склад і температура плавлення золи біопалив, отриманих з біомаси обрізок виноградної лози, є близькими до показників деревної тріски і гранул (табл. 3.35).

Таблиця 3.35

Елементний склад і температура плавлення золи біопалив, отриманих з
біомаси обрізок виноградної лози

Вид біопалива	Вміст окремих елементів, % d.b.				Вміст хлору, % d.b.	Температура плавлення золи, °C
	C	H	N	S	Cl	
Тріска з обрізок виноградної лози	48...49	6,0...6,1	0,74	0,05	0,02	1200
Гранули з обрізок виноградної лози	48,7	5,8	0,81	0,07	0,02	1380
Брикети з обрізок виноградної лози	49,0	5,9	0,85	0,05	0,05	1300

d.b. – по сухій масі; н.д. – немає даних.

* Дані для порівняння.

Джерело: складено автором на основі [203]

Застосування оптимальних технологій заготівлі з дотриманням необхідних умов дає можливість отримати біомасу від обрізки та видалення виноградної лози, яка є цінним енергетичним ресурсом для заміщення викопних палив. Емісійні характеристики і загальний вплив на оточуюче середовище при спалюванні таких біопалив порівняні зі спалюванням звичайного деревного палива.

Далі представимо техніко-економічне обґрунтування виробництва пелетів з обрізок виноградної лози для їх подальшого використання у твердопаливних котлах та для газогенераторів.

Вже сьогодні їздять автомобілі на біопаливі. Фактично в місце бензину використовувався горючий газ, одержуваний з газогенератора шляхом піролізу. Газогенератор – це пристрій для перетворення в газоподібну форму твердих горючих матеріалів.

Виконано техніко-економічне обґрунтування інвестиційного проекту організації виробництва пелетів з обрізок виноградної лози для використання їх як палива у твердопаливних котлах. Пелети являють собою покращене біопаливо з прогнозованою якістю. Вони можуть застосовуватися в існуючих пічках, побутових та невеликих твердопаливних котлах з ручним

завантаженням. Порівняно з дровами, пелети є більш зручними та економічними при транспортуванні та зберіганні; потребують менших витрат праці при ручному завантаженні в котел за рахунок більшої енергетичної щільності.

Основними вимогами для вибору технології брикетування виноградної лози були її надійність, простота, екологічність, існуючі вдалі приклади використання в Україні.

Брикети, виготовлені з виноградної лози, мають паливні характеристики, порівняні з брикетами з інших видів біомаси, але вони є трохи «м'якшими» зі щільністю 0,61...0,72 т/м³ (табл. 3.36).

Таблиця 3.36

Паливні характеристики пелетів з виноградної лози

Матеріал брикету	Зольність, %	Вологість, %	Нижча теплота згорання, МДж/кг	Щільність, т/м ³
Виноградна лоза	1,5...3,5	10,0...11,0	14,0...16,0	0,61...0,72

Джерело: складено автором на основі [203]

У табл. 3.37 наведений енергетичний розрахунок ефективності виробництва паливних пелет із виноградної лози.

Таблиця 3.37

Енергетичний розрахунок ефективності виробництва паливних пелет із виноградної лози

Технологічне устаткування Найменування	Споживана енергія	Потужність
Мобільний агрегат для первинної переробки лози при прибиранні	2167 Мдж	601 кВт
Мобільний агрегат при транспортуванні мульчі з виноградної лози	1083 Мдж	300 кВт
Доподрібнювач мульчі	101 Мдж	28 кВт
Вібросито	5,4 Мдж	1,5 кВт
Шнек транспортний (4 шт.)	20 Мдж	6 кВт
Дозатор	3,8 Мдж	1 кВт
Прес-екструдер	202 Мдж	50 кВт
Пакувальна машина	7,8 Мдж	2,2 кВт
Всього:	3590 Мдж	989,7 кВт

Джерело: розраховано автором на основі [203]

Споживана енергія всього обладнання розрахована на 1 годину роботи зміни при продуктивності прес-екструдера 500 кг. Сума витраченої енергії за 1 годину роботи складає 3590 Мдж.

1 кг паливних пелет приблизно дорівнює 17 Мдж, отже $17 \text{ Мдж} \times 500 \text{ кг} = 8500 \text{ Мдж}$ отриманої енергії.

Визначення ККД дає нам $8500 \text{ Мдж} : 3590 \text{ Мдж} \times 100 \% = 237 \%$.

Енергетичні затрати на виробництво паливних пелет в 2,37 разу менше, ніж та енергія, яку ми отримуємо при спалюванні паливних пелет із виноградної лози.

Собівартість 500 кг паливних пелет буде 5957,99 грн., отже $1 \text{ кВт} = 6,02 \text{ грн.}$

$989,7 \times 6,02 = 5957,99 \text{ грн.}$

Економічний розрахунок розробки і ефективності виробництва паливних пелет здійснено за формулою:

$$K_{\text{л}} = G_{\text{вин}} * Y_{\text{л}} * \text{ККД} \quad (3.7)$$

$K_{\text{л}}$ – кількість лози з 1000 га;

$G_{\text{вин}}$ – площа виноградника;

$Y_{\text{л}}$ – урожай лози із 1 га

ККД – коефіцієнт корисної дії використання лози для пелет.

Проведемо розрахунки для площі виноградника на 1000 га.

1. Площа виноградника 1000 га.

2. Урожай лози із 1 га - 2 тонни.

3. Спільний збір лози $1000 \text{ га} * 2 \text{ т} = 2000 \text{ тонн.}$

4. ККД використання лози для пелет дорівнює 0,8.

5. Кількість пального в пелетах $2000 * 0,8 = 1600 \text{ тонн.}$

6. Дохід від реалізації цього пального: $1600 * 30000 \text{ грн.} = 48000 \text{ тис. грн.}$

7. Тепловіддача паливних пелет із виноградної лози 16-17 Мдж, буре вугілля 16 Мдж, чорне вугілля 20 Мдж, земний газ – 32 Мдж.

8. Тепловіддача паливних пелет із виноградної лози в 1,12 разу менше кам'яного вугілля 1600 тонн: $1,12=1429$ тонн кам'яного вугілля.

9. Вартість 1 тонни кам'яного вугілля складає 37500 грн. (виноградних пелет – 11915,98 грн.).

$1429 \text{ тонн} \times 37500 \text{ грн.} = 53587,5 \text{ тис. грн.}$

Виноградник площею 1000 га дозволяє отримати палети, які замінюють 1429 тонн кам'яного вугілля, при цьому собівартість 1 т паливних пелет дорівнює 11916 грн.

Далі проведемо розрахунок потенційного виробництва паливних пелет виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України (табл. 3.38).

Таблиця 3.38

Розрахунок потенційного виробництва паливних пелет виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

Області Південного регіону України	Площа виноградників у плодоносному віці в 2022 році, тис. га	Урожай лози із 1 га, т	Коефіцієнт корисної дії використання лози для пелет	Кількість пального в пелетах, т	Розмір потенційного виробництва паливних пелет, тис. т
Запорізька область	0,2	2	0,8	1,6	0,32
Дніпропетровська область	0,3	2	0,8	1,6	0,48
Херсонська область	Відсутні дані у зв'язку з частковою окупацією територій	-	-	-	-
Одеська область	20,1	2	0,8	1,6	32,16
Миколаївська область	4,2	2	0,8	1,6	6,72
Разом по Південному регіону	24,8	-	-	-	39,68
Разом по Україні	29,0	-	-	-	46,4

Джерело: власні розрахунки автора

Дохід від реалізації пального в пелетах по Південному регіону:

$$Д_{пп} = 39680 * 30000 = 1190400 \text{ тис. грн.}$$

Собівартість 1 т паливних палет дорівнює 11916 грн.

Собівартість реалізації пального в пелетах по Південному регіону:

$$С_{пп} = 39680 * 11916 = 472826,88 \text{ тис. грн.}$$

Прибуток від реалізації біопального в пелетах виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України складе:

$$П_{пп} = 1190400 - 472826,88 = 717573,12 \text{ тис. грн}$$

Біомаса від обрізки та видалення багаторічних сільськогосподарських насаджень є важливим додатковим джерелом деревної біомаси для енергетичного використання. Наразі цей сектор біоенергетики знаходиться на початку свого розвитку в ЄС і в Україні, але має добрі перспективи на майбутнє.

Проведене техніко-економічне обґрунтування типового проєкту виробництва паливних пелетів з виноградної лози продемонструвало економічну життєздатність проєктів такого типу.

Представимо оцінку впливу ефекту синергії на рівень чистого доходу та чистого прибутку підприємств виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України. Нами розглядаються лише підприємства-виробники виноробної продукції, які увійшли в регіональний кластер (табл. 3.39).

Таблиця 3.40

Оцінка впливу ефекту синергії на рівень чистого доходу та чистого прибутку підприємств виробничої платформи кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України

№ з/п	Підприємства Південного регіону, що увійшли у регіональний кластер	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн. (2022 рік)	Валовий прибуток, тис. грн. (2022 рік)	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн. (прогноз в результаті формування кластеру)	Валовий прибуток, тис. грн. (прогноз в результаті формування кластеру)	Додатковий чистий дохід від реалізації вторинної сировини виноробства, тис. грн	Додатковий прибуток від реалізації вторинної сировини виноробства, тис. грн.
1	ТОВ «ПТК ШАБО»	811336	396379	973603	475655	-	-
2	АТ «КОБЛЕВО»	323222	39658	387866	47590	-	-
3	ПРАТ «ОКЗ»	949945	276899	1139934	332279	-	-
12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	727165	28 236	872598	33883	-	-
4	ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	137 059	7 921	164471	9505	-	-
6	ТОВ "ВИН АГРО"	491580	66 658	589896	79990	-	-
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	233210	18 194	279852	21833	-	-
24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	36014	4573	43217	5488	-	-
	Разом по підприємствам	3709531	838518	4451437	1006222	-	-
Реалізація вторинної сировини виноробства							
	Види вторинної сировини						
1	Паливні пелети із виноградної лози	-	-	-	-	1190400	717573
2	Гребені, тис т	-	-	-	-	134000	93800
3	Вичавки, тис. т	-	-	-	-	373000	166110
4	Насіння, тис т	-	-	-	-	416000	141120
5	Шкірка, тис т	-	-	-	-	180495	126346
6	Дріжджові осідання, тис дал	-	-	-	-	239415	167590
	Разом по видам вторинної сировини	-	-	-	-	2533310	1412539

Підприємствам, які знаходяться на високому та достатньому рівні технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності пропонується увійти у виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини підприємств виноградно-виноробної промисловості Південного регіону України:

- кластер №1 – підприємства №1 (ТОВ «ПТК ШАБО»), №2 (АТ «КОБЛЕВО»), №3 (ПРАТ «ОКЗ»), №12 (ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»);
- кластер №2 підприємства №4 (ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»), №6 (ТОВ «ВИН АГРО»), №19 (ПАТ «ХАРЧОВИК»), №24 ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ».

Результати розрахунків, наведені у табл. 3.39 свідчать про те, що за рахунок ефективнішого використання наявних активів підприємства збільшать свій дохід и валовий прибуток. За рахунок реалізації вторинної сировини виноробства виробничі підприємства в Південному регіоні України, що увійдуть у кластер отримають додатковий дохід у розмірі 2533310 тис. грн. та додатковий прибуток – 1412539 тис. грн.

Таким чином, незважаючи на відсутність урядової програми підтримки кластерних ініціатив, обмеженість державних коштів на підтримку виноградарства, створення в Південному регіоні виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства є одним з перспективних напрямів подальшого розвитку виноробства в даному регіоні. Зберігаючи фінансову незалежність кожного підприємства, створюється єдина організація виновиробників. Тісна співпраця всіх учасників виробничого процесу забезпечує планування роботи кластера на перспективу, постійне завантаження обладнання, зменшення собівартості продукції та послуг, справедливий розподіл прибутку, цільове використання державних коштів на підтримку виноградарства та створює єдиний інформаційний та економічний простір.

Висновки до розділу 3

1. В роботі досліджено сучасні тенденції розвитку виноробних підприємств в аспекті їх реструктуризації. Останні роки видались надскладними для виноробства. Українські винороби сьогодні долають один з найстрашніших викликів у своїй історії. Галузь суттєво постраждала через російську збройну агресію. В умовах знищення та пошкодження матеріальної бази виноробних підприємств, які опинилися у районах боїв і обстрілів, окупації значної території виноробних регіонів країни, багато підприємств змушені призупинити діяльність свою діяльність та деякі взагалі втратили можливості працювати. Внаслідок бойових дій частина площ виноградників у плодоносному віці в Україні опинилась в російській окупації, а ще частина була забруднена небезпечними матеріалами. Обсяги виробництва садивного матеріалу винограду скоротились. Російська збройна агресія проти України вплинула на виноробну галузь як України, так і світу. Висока інфляція, енергетична криза через російське вторгнення, обмеження накладені воєнним станом, обстріли, блокада портів, зниження темпів морських перевезень призвели до збоїв у логістиці та глобальних ланцюгах поставок, що вплинуло на експорт виноробної продукції. В умовах воєнного стану для України надзвичайно важливим питанням є збереження виноробства від негативного впливу російської збройної агресії і в подальшому її відновлення. Україна має давні виноробні традиції, культуру, які цікаві світу. Важливим питанням є підтримка та розвиток виноградарства та виноробства на професійному та державному рівнях, в Україні та на міжнародних ринках. Державна політика в умовах євроінтеграційних процесів спрямована на захист прав інтелектуальної власності для галузі виноробства як під час воєнного стану, так і в контексті майбутнього членства України в ЄС.

2. У роботі здійснено кластерний аналіз підприємств виноградно-виноробної промисловості Південного регіону України. Для обґрунтування вибору об'єкту дослідження та проведення економічного діагностування підприємств виноградно-виноробної промисловості використані статистичні

дані фінансової звітності 27-ми підприємств Південного регіону України за 2018-2022 р.р: Для проведення кластерного аналізу використані результати фінансового скорингу (Індекс фінансової стійкості компаній FinScore) та ринкового скорингу (Індекс ринкової потужності MarketScore), виконані спеціалістами компанії YouControl, а також експертні оцінки спеціалістів Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» щодо інноваційно-технологічного розвитку виноробних підприємств.

Вибір об'єктом дослідження виноробних підприємств Південного регіону України зумовлений низкою причин, а саме: Південний регіон України має найбільшу питому вагу з площ виноградників в Україні – 87,03 % (за даними 2021 року, оскільки в 2022 році відсутні дані по Херсонській області у зв'язку з російською окупацією); з обсягів виробництва винної продукції – 78,5% (за даними 2021 року); на території Південного регіону України зосереджено більше половини виноробних підприємств, заводів шампанських вин, коньячних заводів України, наукові бази розвитку виноробства та підготовки кваліфікованих спеціалістів.

Реалізація алгоритму методу k-середніх була здійснена за допомогою системи IBM SPSS STATISTICS.

Проведене дослідження дало змогу припустити, що 4 групи підприємств Південного регіону України, отриманих у результаті багатовимірного групування об'єктів за методом k-середніх, мають різний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності: підприємства кластера № 1 – високий рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, кластера № 2 – достатній рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, кластера № 3 – задовільний рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, кластера № 4 – низький рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності.

3. Після групування вихідної статистичної сукупності об'єктів у 4 кластера проведено діагностування підприємств, що увійшли до кластерів 1 і 2:

- кластер №1 – підприємства №1 (ТОВ «ПТК ШАБО»), №2 (АТ «КОБЛЕВО»), №3 (ПРАТ «ОКЗ»), №12 (ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»);
- кластер №2 підприємства №4 (ПАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»), №6 (ТОВ «ВИН АГРО»), №19 (ПАТ «ХАРЧОВИК»), №24 ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ».

Для проведення кластерного аналізу та діагностики використані результати фінансового скорингу (Індекс фінансової стійкості компаній FinScore) та ринкового скорингу (Індекс ринкової потужності MarketScore), виконані спеціалістами компанії YouControl.

4. У дисертаційній роботі розроблена модель регіонального виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробних підприємств як перспективна форма реструктуризації. Автором проведено SWOT-аналіз формування виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України. Сильні сторони і перспективні можливості свідчать про доцільність формування кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України. В роботі представлено етапи формування виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України: проведення аналізу та діагностика умов формування кластера; розробка механізму формування кластерної структури; формування кластерної структури виноградарсько-виноробного кластера; оцінка ефективності та стратегічного розвитку кластерної структури.

Аналізуючи можливості інтеграції виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства у Європейські індустріальні екосистеми, нами пропонується розробити проєкт інтеграції виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства у Європейські індустріальні екосистеми. Також нами пропонується долучити виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробства до європейських проєктів і програм.

Використання вторинних продуктів виноградарства і виноробства є важливим не лише для економії речовин та енергії, але й для покращення стану довкілля.

Проведено розрахунок потенційного виробництва паливних пелет виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України. Прогнозний прибуток від реалізації біопального в пелетах виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства в Південному регіоні України складе 717573,12 тис. грн.

Основні положення, які містяться у розділі 3, опубліковані у працях автора [16; 17; 19; 21; 22; 26; 87; 166; 168].

ВИСНОВКИ

Виконані в дисертаційній роботі дослідження дозволили вдосконалити та розвинути теоретичні основи реструктуризації підприємства та запропонувати нове рішення наукового завдання, що полягає у розробці та вдосконаленні методичних та практичних рекомендацій щодо діагностування та реструктуризації виноробних підприємств Південного регіону України для забезпечення ефективного управління їх інноваційно-технологічною, фінансовою та ринковою діяльністю. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Систематизовано та удосконалено види, форми та методи реструктуризації підприємств, що полягає в узагальненні ознак, видів, форм, принципів і методів, які базуються на обґрунтовані структурованого змісту, можливостей та етапів сучасної реструктуризації, що дозволяє досліджувати характер перетворень, і на цій основі сформовані певні моделі інноваційної реструктуризації для потреб виноробних підприємств, що спрощує підхід до реструктуризації цих підприємств.

2. Запропоновано концептуальний підхід до формування інструментарія діагностики інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, який базується на визначенні складових інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, що дозволяє уніфікувати та спростити процедуру діагностики для потреб виноробних підприємств.

3. Розроблено модель формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, яка базується на використанні кластерного аналізу з метою виокремлення у вихідній сукупності об'єктів груп підприємств (кластерів), однорідних усередині групи за ключовими показниками інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, та подальшому обґрунтуванні економічної ефективності створення кластеру, що дозволяє сформувати основи вибору

певного виду реструктуризації підприємства, адекватного до його розвитку, та в узагальненому вигляді використовувати її при проведенні реструктуризації з метою підвищення загальної ефективності.

4. Удосконалено понятійно-категоріальний апарат щодо уточнення сутності поняття «реструктуризація підприємства», який визначає реструктуризацію підприємства як комплекс організаційно-управлінських, фінансово-економічних, технологічних, виробничих, інноваційно-інвестиційних, правових, маркетингових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства, досягнення цілей попередження і подолання кризових процесів, підвищення конкурентоспроможності у безперервно мінливих ринкових умовах, зміцнення фінансової стійкості, реалізації нових потенційних можливостей, необхідних для прибуткового зростання продажу продукції, на яку є платоспроможний попит, що є науковим теоретичним підґрунтям та визначає перспективи формування концептуального підходу до інноваційної реструктуризації виноробних підприємств.

5. Розроблено теоретико-методичний підхід щодо механізму формування інноваційної складової реструктуризації підприємства, який дозволяє керувати процесом підвищення інноваційного потенціалу підприємства відповідно до поставлених поточних і стратегічних цілей, що дозволяє враховувати інноваційну спрямованість систем управління, гнучкість виробництва, цілеспрямовані та результативні нововведення при формуванні інноваційної реструктуризації виноробних підприємств.

6. Узагальнено передумови формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, із виокремленням завдань і сучасних напрямків інноваційної реструктуризації виноробних підприємств, для яких запропоновано науково-методичні засади формування методичного підходу до інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств шляхом створення регіонального кластеру, який є ефективним механізмом для створення сприятливого середовища для інноваційно-технологічного та інвестиційного розвитку регіональної економіки,

інноваційної екосистеми, де взаємодія між різними учасниками підтримує інноваційний розвиток.

7. Узагальнено та систематизовано макроекономічні тенденції розвитку виноробних підприємств в Україні в сучасних умовах, які враховують чинники зовнішнього середовища функціонування виноробних підприємств, які зумовлені наслідками військової агресії та фактори їх можливостей, що дозволяє сформувати узагальнені передумови інноваційної реструктуризації виноробних підприємств.

8. Проведено практична апробація методичного підходу до управління інноваційною реструктуризацією виноробних підприємств, в якій із застосуванням технологій кластерного аналізу для групування виноробних підприємств Південного регіону України за рівнем розвитку, сформовано його схему, учасників, а також окреслено переваги від впровадження кластерного підходу при формуванні інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств, здійснена імплементація теоретико-методичного підходу діагностики інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств за допомогою скоринг моделі, визначено ефект синергії підприємств з виробництва винограджних вин, що дозволяє виноробним підприємствам використовувати запропонований підхід у своїй діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверчева Н.О. Регіональні аспекти розвитку виноградарства і виноробства в Україні. *Агросвіт*. 2021. № 23. С. 39–48.
2. Агромаркет. Agrotimes URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/> (дата звернення 20.09.2023).
3. Андрейченко А. В. Конкурентоспроможність суб'єктів господарювання безвідходного агровиробництва України: аналіз та перспективи. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Том 19. Вип. 2 (45). С. 87-98.
4. Андрейченко А. В. Регіональні аспекти розвитку безвідходної виробничої діяльності аграрних підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2020. № 16(44). С. 103–107.
5. Андрейченко А. В., Завертаний Д. В. Науково-економічні основи формування адаптивності підприємств харчової галузі України. *Галицький економічний вісник*. 2021. Том 68. № 1. С. 7-15.
6. Андрієвська Є. В. Поняття та сутність процесу реструктуризації промислових підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2010. № 39. С. 9-14.
7. Андрієвська Є. В. Реструктуризація промислових підприємств шляхом здійснення інноваційної діяльності (на прикладі машинобудування: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Одеса: Одеський національний економічний університет, 2014. 20 с.
8. Андрушків Б. Кирич Н., Погайдак О. Управління процесами реструктуризації промислових підприємств в умовах економічних реформ. *Вісник економічної науки України*. 2012. № 1. С. 3-5.

9. Андрушків Б. М., Кирич Н. Б., Погайдак О. Б., Мельник Л. М. Інноваційно-технологічне реформування промислових підприємств – основа підвищення їх конкурентоспроможності (європейські акценти). *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2014. № 2. С. 4-13.
10. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. Київ: КНЕУ, 2003. 394 с.
11. Ареф'єв С. О. Реструктуризація підприємства : підходи, сутність, складові. *Менеджер*. 2014. № 2(68). С. 129–134.
12. Астапова Г. В. Організаційно-економічний механізм корпоративного управління вітчизняними підприємствами : монографія. Київ : НАУ, 2006. 244 с.
13. Бабій І. В. Організаційно-економічний механізм реструктуризації в антикризовому управлінні підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Хмельницький, 2012. 21 с.
14. Бабій О. М., Тимченко К. С. Реструктуризація підприємств виноградно-виноробної промисловості : інноваційні підходи. Вісник соціально-економічних досліджень: Одеський національний економічний університет. 2020. № 1 (72). С. 137–152.
15. Бабій О.М., Тимченко К.С. Вплив факторів зовнішнього середовища на міжнародну конкурентну позицію виноробних підприємств. *Knowledge Management, Economics and LAW: Proceedings of the 1st International Scientific Conference*. 5–6 december, 2019. Batumi, Georgia: Publishing House “Kalmosani”, 2019 С. 29 – 32.
16. Бабій О.М., Тимченко К.С. Державна підтримка виноградарсько-виноробної галузі України. *Proceedings of the 1st International Symposium on Intellectual Economics, Management and Education*, 20 september, 2019. Vilnius Gediminas Technical University. Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, 2019. С. 75 – 77.
17. Бабій О.М., Тимченко К.С. Державне регулювання реструктуризації виноробної промисловості. *Глокалізаційні аспекти інноваційного*

- розвитку економіки: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених*, 21 жовт. 2021 р. Одеса: ОНЕУ, 2021. С. 34 – 35.
- 18.Бабій О.М., Тимченко К.С. Інноваційний розвиток підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених*, 26 берез. 2020 р. Одеса: ОНЕУ, 2020. С. 11 – 14.
 - 19.Бабій О.М., Тимченко К.С. Напрями інвестиційно-інноваційного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали десятої міжнар. наук.-практ. конф.*, 10 верес. 2021 р. Одеса : ГО «Інститут перспективних досліджень», 2021. С. 32 – 33.
 - 20.Бабій О.М., Тимченко К.С. Принципи та методи реструктуризації підприємств виноробної промисловості підприємства. *Збірник наукових праць «Економічний простір»*. 2021. №173. С. 18 – 25.
 - 21.Бабій О.М., Тимченко К.С. Проблеми і перспективи розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції. *Науковий журнал «Sciences of Europe»*. 2019. №38. С. 23 – 29.
 - 22.Бабій О.М., Тимченко К.С. Проблеми та перспективи кластеризації виноградно-виноробної промисловості. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях : зб. матеріалів ХІХ Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Одеського національного економічного університету, 17-18 трав. 2021 р.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 94 – 95.
 - 23.Бабій О.М., Тимченко К.С. Проблемні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств виноградно-виноробної промисловості в умовах євроінтеграції. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. конф.*, 11-12 верес. 2020 р. Одеса : Бондаренко М. О., 2020. С. 11 – 12.

- 24.Бабій О.М., Тимченко К.С. Реструктуризація підприємств виноградно-виноробної промисловості: інноваційні підходи. *Збірник наукових праць «Вісник соціально-економічних досліджень»*. 2020. №1 (72). С. 137 – 152.
- 25.Бабій О.М., Тимченко К.С. Сучасні проблеми та напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства виноградарсько-виноробної галузі. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств: монографія / за заг.ред. Р.В. Грінченко. Одеса: ФОП Бондаренко, 2022. С. 497 – 528.
- 26.Бабій О.М., Тимченко К.С. Форми и моделі розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, 20 жовтня 2022 р.* Одеса: ОНЕУ, 2022. С. 51 – 52.
- 27.Бабій О.М., Тимченко К.С. Формування інвестиційної стратегії виноробних підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 верес. 2019 р.* Одеса : Бондаренко М. О., 2019. С. 71 – 72.
- 28.Бабій О.М., Тимченко К.С. Формування стратегії розвитку виноробного підприємства. *«Механізми та стратегії розвитку господарюючих суб'єктів в умовах інтеграційних процесів»: матеріали наук.- практ. INTERNET-конф., 19 лют.2019 р.* Харків – Пшеворськ: Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського “Харківський авіаційний інститут”, Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku. Przeworsk: WSSG, 2019. С. 33 – 35.
- 29.Бізнес-аналітика багатовимірних процесів: мультимедійний навчальний посібник. URL: <http://ebooks.git-elt.hneu.edu.ua/babap/index.html>
- 30.Білик М. Сутність та класифікація реструктуризації державних підприємств. *Економіст: наук. журнал*. 2000. № 1. С. 96-99.
- 31.Білик М.Д. Управління фінансовими ресурсами державних підприємств: Дис. докт. екон. наук. Суми; Українська академія банківської справи, 2009.

- 32.Бондар Т. В. Інтерпретація поняття «реструктуризація» промислових підприємств з позицій загальносистемного підходу. *Вісник СумДУ. Серія. Економіка*. 2011. № 2. С. 80-86.
- 33.Бондаренко С.А. Теоретико-методологічні засади системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 НАН України, Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса, 2018. 40 с.
- 34.Бояринова І. О. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття «реструктуризація». *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2012. Вип. 8. С. 19-24.
- 35.Будзан Б. Менеджмент в Україні: сучасність і перспективи. Київ : Видав. Соломії Павличко «Основи», 2001. 349 с.
- 36.Булеев И. П., Богачев С. В., Мельникова М. В. Промышленные корпорации: особенности развития и принятия решений. Донецк : ИЭП НАН Украины, 2002. 116 с.
- 37.Бунина Е. Н. Реструктуризация предприятий в условиях трансформационных преобразований переходной экономики. *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія: Екон.* 2002. № 564. С. 80-84.
- 38.Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. Дніпропетровськ : Пороги, 2003. 256 с.
- 39.Васьковська Я. В. Реструктуризація потенціалу діяльності підприємств машинобудування : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2010. 23 с.
- 40.Великий Ю.В. Інноваційна реструктуризація машинобудівних підприємств. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Економіка*. 2012. Т. 189, Вип. 177. С. 78-80.
- 41.Виноград: напрямки переробки вторинних продуктів. Спеціалізований науково-аналітичний B2B проєкт «Технології та Інновації» URL: <https://techdrinks.info/project/>(дата звернення 20.09.2023).

- 42.
43. Винокурова О. І. Аналіз сучасних проблем реструктуризації підприємств в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. Одеса : Одеський національний економічний університет*. 2017. № 1 (62). С. 71-76.
44. Височин І.В. Реструктуризація підприємства як економічна категорія. *Наукові праці ДонТУ. Серія: економічна*. 2004. Вип. 75. С. 160-165.
45. Вікнянська О. М., Роскнут Н. О. Поняття реструктуризації промислових підприємств. URL: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Economics/10_128664 (дата звернення 20.09.2022).
46. Вятрович О. Реструктуризація як важливий спосіб забезпечення життєдіяльності підприємства. *Економіст*. 2011. №7 (297). С. 40-42.
47. Гавкалова Н. Л. Реструктуризація як засіб фінансового оздоровлення підприємств. *Економіка і управління*. 2012. № 6. С. 14–17.
48. Гавриш О. А., Іванова Т.В. Механізм реструктуризації промислових підприємств. URL: <http://economy.kpi.ua/ru/node/272> (дата звернення 20.09.2022).
49. Гайду О. Через війну площі виноградників України зменшились на третину. *Юридична газета*. 07 березня 2023 URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/oleksandr-gaydu-cherez-viynu-ploshchi-vinogradnikiv-ukrayini-zmenshilis-na-tretinu.html>
50. Галелюк М. М., Погоріляк О. О., Мартинюк А. В. Реструктуризація підприємств як інструмент антикризового управління. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 9. С. 275-278.
51. Галушко А. В. Управління реструктуризацією великих акціонерних товариств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Харків, 2003. 19 с.
52. Гарафонова О. І. Реструктуризація та реінжиніринг бізнес-процесів – напрями проведення організаційних змін в умовах подолання системної кризи на підприємстві. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 1. С. 215-225.

- 53.Гейц В. М. Перехідна економіка. Київ : Вища школа, 2003. 591 с.
- 54.Гелетуха Г.Г., Железна Т.А., Драгнєв С.В., Баштовий А.І. Перспективи використання біомаси від обрізки та видалення багаторічних сільськогосподарських насаджень для виробництва енергії в Україні. *Промислова теплотехніка*. 2018. Т.40. №1. С. 68 – 74.
- 55.Глущенко В. В. Інтегровані структури суб'єктів господарювання: визначення, сучасний стан функціонування та розвиток. Харків : СПД ФО Лібуркіна Л.М., 2005. 64 с.
- 56.Горовий Д.А., Івахненко А.В. Застосування інноваційних бізнес-моделей в управлінні інноваціями на підприємствах в умовах ризиків. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету Збірник наукових праць*. № 3-4 (276-277), 2020. С. 103-111.
- 57.Горовий Д.А., Івахненко А.В. Моделювання узагальненого показника інноваційної діяльності підприємства. *Моделювання регіональної економіки*. №1(33), 2019. С. 163-182.
- 58.Гриценко Л.Л., Ісаєва О.В. Підходи до класифікації форм і видів реструктуризації підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. №4. С. 111-116.
- 59.Гріднєв М.А. Характерні риси кластероутворення в регіонах України. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 14. С. 588–596.
- 60.Грінченко Р.В., Кисличко К.А., Нечепелюк В.Г., Онищук В.С. Передумови адаптації підприємств до змін у воєнний період. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 5-6 (306-307), с. 91-100.
- 61.Гусаков С. І. Реструктуризація корпоративного сектора національної економіки: зміст та механізми здійснення. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 35-36. С. 42-53.
- 62.Данілова Е. І., Передерій В. В. Реструктуризація, як елемент процесу адаптації вітчизняних підприємств до умов ринку ЄС. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 3(1). С. 7-18.

- 63.Державна служба статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 64.Довгань Л. С., Пастухова В. В., Савчук Л. М. Управління корпораціями : монографія. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2004. 236 с.
- 65.Дубницький В. І. Реструктуризація в управлінні машинобудівними підприємствами як інструмент забезпечення їх стратегічної стійкості. *Економіка: реалії часу. Фаховий електронний науковий журнал*. 2014.
- 66.Дутченко О.М., Семененко Б.А., Подоляка І. Підходи к реструктуризации предприятий. *Механізм регулювання економіки*. 2005. № 3. С. 116-126.
- 67.Ємцев В.І. Особливості формування конкурентоспроможності підприємств виноробної промисловості України. *Інтелект ХХІ*. 2015. № 5. С. 36-45.
- 68.Жилінська Л.О. Сучасні підходи до оцінки рівня розвитку промислових підприємств. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 1(11), Т.1. С. 41-46.
- 69.Жилінська Л.О. Теорія, методологія та практика управління розвитком промислових підприємств : монографія. Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2015. 328 с.
- 70.Жихарцев В. В. Класифікація видів і форм реструктуризації. *Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр.* 2009 Вип. 249: В 6 т. Т. II. Дніпропетровськ : ДНУ. С. 458-462.
- 71.Зікій Н. Л. Еволюційний шлях розвитку поняття «реструктуризація підприємства» та його характерні ознаки. *Економічний простір*. 2015. № 97. С. 172-180.
- 72.Знищені виноградники, вкрадені росіянами колекції вин: як війна впливає на виноробну галузь URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/22/698313/>(дата звернення 20.09.2022).

73. Зуєва Л. С., Архипчук Е. І. Економічний механізм реструктуризації підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2004. № 10. С. 3-8.
74. Каїра З. С. Реструктуризація виробничої потужності у стратегічних планах корпорації. *Менеджер*. 2014. № 2. С. 44-49.
75. Каламан О. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу виноробної галузі. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. URL: http://journals.stu.cn.ua/problems_and_prospects_economics_management/article/view/204809/0 (дата звернення: 30 .07. 2020).
76. Карпінська Г. В. Реструктуризація підприємств виноробства як інструмент управління їх життєвим циклом: автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.04. Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. О., 2009. 20 с.
77. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 304 с.
78. Кирчата І. М. Теоретичні аспекти реструктуризації підприємства як економічної категорії. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2018. № 1. С. 64-76.
79. Кирчата І. М. Реструктуризація підприємства як основний інструмент його реформування. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2014. № 1. С. 180-182.
80. Кіпа М.О. Сутність та напрями реструктуризації підприємства. *Економіка та держава*. 2017. № 6. С. 64-71.
81. Коваленко О.В., Калита В.І. Стратегія діяльності підприємства як генеральна програма розвитку. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2016. Вип. 54. С. 35-39.
82. Коваленко О.В., Примаченко Т.А. Ефективна операційна діяльність як складник успіху сучасного промислового підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 5(2). С. 18-21.

- 83.Ковальов А., Бабій О., Тимченко К. Кластеризація підприємств виноградно-виноробної промисловості як ефективна форма управління. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. №6(47), с. 480–490. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3870> (дата звернення 20.09.2022).
- 84.Кодекс України з процедур банкрутства: Кодекс, Закон України № 2597-VIII від 18.10.2018, у редакції від 29.07.2023, підстава - 3249-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення 20.09.2022).
- 85.Комарецька П. В. Реструктуризація промислових підприємств в системі антикризового фінансового управління. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. № 6. С. 61-64.
- 86.Коноплицький В. А., Філіна Г. І. Економічний словник. Тлумачно-термінологічний. Київ : КНТ, 2007. 580 с.
- 87.Концептуальное и экономическое обоснование эффективности кластерного подхода к переработке вторичного сырья виноделия / В.Н. Осипов, Л.А. Осипова, О.А. Ермакова и др. Проект «Развитие украинско-молдавского приграничного производственно–научно-образовательного кластера по переработке вторичных продуктов виноделия», German Coop., Территориальное сотрудничество стран Восточного партнерства. Кишинев: Bons Offices, 2018. 36 с.
- 88.Костенюнік О.В., Наконечна А.А. Основні причини та особливості проведення реструктуризації підприємств в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2016. Вип. 17(3). С. 143-146.
- 89.Ковальов А.І., Бабій О.М., Тимченко К.С. Кластеризація підприємств виноградно-виноробної промисловості як ефективна форма господарювання. *Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*. 2022. №47(6). С. 480 – 490

- 90.Кравченко С. А. Адаптация экономического механизма функционирования предприятий к условиям рынка : монография. Киев : ННЦ ИАЭ, 2008. 444 с.
- 91.Кравченко С. А. Адаптация экономического механизма функционирования предприятий к условиям рынка : монография. Киев : ННЦ ИАЭ, 2008. 444 с.
- 92.Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник Київ: Знання, 2008. 639 с.
- 93.Курінний О.В., Курінна І.Г. Систематизація факторів, що обумовлюють реструктуризацію промислових підприємств. *Академічний огляд*. 2012. №2 (37). С. 157-163.
- 94.Лаврик В.В. Теоретико-методичні засади реструктуризації підприємств. *Економіка та суспільство*. 2016. Випуск 2. С.557-562.
- 95.Лапін О.В., Чикунова Н.Ю., Богословов В.Б. Інноваційна складова в системі управління виноробних підприємств. *Агросвіт*. 2016. № 23. С. 44-50.
- 96.Ларіонова К.Л., Донченко Т.В. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною реструктуризацією підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3(3). С. 137-141.
- 97.Лотиш О .Я. Кластерний аналіз у сегментації галузі URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37620/1/Кластерний%20аналіз%20у%20сегментації%20галузі.pdf> (дата звернення 20.09.2022).
- 98.Македон В. В. Методологія реструктуризації промислових підприємств: інноваційні підходи в умовах трансформації економіки: дис. на здоб. наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та упр. п-вами (за видами екон. діяльн.)». Клас. прив. ун-т. Запоріжжя, 2018. 510 с.
- 99.Македон В.В. Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. Збірник наукових праць. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Т.1. Випуск 1. С. 366-370.

100. Македон В.В. Організаційне наповнення процесів корпоративної інтеграції у формі операцій злиттів та поглинань. *Бюлетень міжнародного Нобелівського форуму*. 2011. №1(4). С. 247–253.
101. Македон В.В. Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. Збірник наукових праць. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Т.1. Випуск 1. С. 366-370.
102. Македон В.В. Сучасні напрями інноваційного та інфраструктурного розвитку промислових підприємств. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості : тези доп. учасників III Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 травня 2015 р., м. Львів*. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2015. С. 228-229.
103. Македон В.В. Інноваційні підходи реструктуризації промислових підприємств: теорія, методологія, практика : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 514 с.
104. Малиновський Ю.В., Цьвок Д.Р. Реструктуризація як метод підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2013. № 778. С. 166-172.
105. Манойленко О.В., Горовий Д.А., Строков Є.М. Аутсорсинг бізнес-процесів, як засіб підвищення капіталізації підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету Збірник наукових праць*. 2020. № 3-4 (276-277), С. 133-140.
106. Маркіна І. А., Бортник І. В. Генезис поняття «реструктуризація системи управління підприємством». *Економіка Криму*. 2012. № 3. С. 166-170.
107. Мартиненко В. П., Вербіцька І.М. Фінансова реструктуризація підприємств як напрям їх фінансового оздоровлення. *Інноваційна економіка*. 2013. № 3. С. 86-89.

108. Маслиган О. О., Машіка Г. В. Інституціональне середовище розвитку кластерів туризму і рекреації у регіонах. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 74–80.
109. Меленюк В. О., Тивоненко Г. І. Наукові основи формування та розвитку прикордонних туристичних кластерів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 6. С. 93–97.
110. Мешков И. Основные черты кластерной политики ЕС. *Современная Европа*, 2020. №1. с. 182–190.
111. Микитенко В. В., Алимов О.М. Технології управління реструктуризацією промисловості та стратегічним потенціалом України. *Національне господарство України: теорія та практика управління : електронне наукове фахове видання*. 2011. № 1(1). URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NacGosp/2011/Alimov_Mikitenko.pdf (дата звернення 20.09.2022).
112. Міценко Н.Г. Стратегія реструктуризації машинобудівних підприємств за умов інституційних перетворень. Вісник Хмельницького національного університету. *Економічні науки*. 2014. № 4. Т.3. С. 89-93.
113. Моргулець О.Б. Реструктуризація підприємства як інструмент антикризового управління : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2008. 20 с.
114. Муратов В.Г., Левінський В.М. Осипова Л.А. Автоматизація процесів переробки вторинної сировини виноробства. *Автоматизация технологических и бизнес-процессов*. 2018. Vol. 10, Iss. 4.
115. Надвиничний С. А. Формування кластерів в аграрній сфері національної економіки в умовах. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 2. С. 30-35
116. Назарова Г. В., Іванісов О. В., Доровської О. Ф. Управління розвитком діяльності промислових підприємств : монографія. Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. 240 с.
117. Назарова Г.В. Організаційні структури управління корпораціями : монографія. 2-ге вид., допов. і переробл. Харків : ІНЖЕК, 2004. 420 с.

118. Національна програма кластерного розвитку до 2027 року. Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації / О. Юрчак та ін. Київ: АППАУ, Платформа Industry4Ukraine, 2020. 76 с.
119. Омеляненко Т.В. Виробнича стратегія підприємства : монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 277 с.
120. Оніпко Т. А. Сучасна кластерна політика: сутність та особливості *Бізнес-Інформ*. 2017. № 5. С. 50–55.
121. Осипов В. Н., Осипова Л. А., Ермакова О. А. Концептуальное и экономическое обоснование эффективности кластерного подхода к переработке вторичного сырья виноделия. Проект «Развитие украинско-молдавского приграничного производственно-научно-образовательного кластера по переработке вторичных продуктов виноделия. URL <https://clustermdua.org/en/uploads/files/za2tyfdbrs-brochure.pdf>
122. Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. Економічний словник. Київ : Кондор, 2007. 358 с.
123. Отенко И. П., Москаленко Н. А. Организационно-экономический механизм реструктуризации предприятия : монография. Харьков : ХНЭУ, 2005. 216 с.
124. Павлова О.С. Інтелектуальний капітал як фактор підвищення інвестиційної привабливості підприємств (на прикладі підприємств виноробної промисловості). *Економічні інновації*. 2012. Вип. 47. С. 214–221.
125. Пазюк В.Л. Брендинг в управлінні розвитком підприємств виноробної промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Чернігів, 2016. 268 с.
126. Перерва П. Г., Кобелєва Т. О., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В. Л. Банкротство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: *Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2015. № 59. С. 148-152.
127. Подольчак, Р.В. Шуляр ; за ред. д-ра екон. наук, проф. О.Є. Кузьміна. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2005. 336 с.

128. Пономаренко В. С., Раєвська О. В., Степуріна С. О. Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2007. 344 с.
129. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України № 1877-IV від 24.06.2004 в редакції від 27.10.2022, підстава - 2438-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
130. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки №695 від 05.08.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/695-2020-%D0%BF>
131. Про затвердження Положення про реструктуризацію підприємств : Наказ Міністерства промислової політики України № 460 від 18.07.2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0718-08>
132. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України № 4391-VI від 09.02.2012 в редакції від 24.07.2021, підстава - 1601-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>
133. Проект Закону про виноград та продукти виноградарства №9139 від 22.03.2023 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41624>
134. Проект «Розвиток Українсько-Молдавського транскордонного виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинних продуктів виноробства». Проекти (гранти). URL: <https://impeer.org.ua>
135. Промислові кластери мають стати рушіями інноваційного розвитку регіонів. Українська рада бізнесу. URL: <https://urb.org.ua/promislovi-klasteri-mayut-stati-rushiyami-innovacijnogo-rozvitku-regioniv/>
136. Пятак І.В. Кластеризація економіки як найефективніша форма організації інноваційної діяльності та соціально-економічного розвитку регіонів. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 2 (30). С. 71 – 74.
137. Редькін О., Реген В., Хрущ Н. Сучасні стратегії та технології корпоративного управління : монографія. Одеса : Евен, 2004. 216 с.

138. Репп Г.І. Вакуленко В.М., Дегтярьова І.О. Механізми багаторівневої кластерної політики: сутність, типи та змістові складові. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 2(83). С.97-103.
139. Російські окупанти знищили та розікрали виноробні Херсонщини URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/rosiyski-okupanti-znishchili-ta-rozikrali-vinorobni-hersonshchini-12086940.html>
140. Россоха В. В. Петриченко О.А. Потенціал ринку вина в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 9. С. 17-29. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009017>
141. Самборський О. В., Гласов П.В. Сучасна кластерна політика України: проблеми та перспективи. *АгроСвіт*. 2021. № 11. С. 57-64.
142. Сарана Л.А., Луценко Н.О. Кластерна політика як інструмент підвищення конкурентоспроможності економіки регіону. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 3(08). С. 107–110.
143. Сарапіна О.А. Фінансова реструктуризація в системі стратегічного управління підприємств харчової промисловості. *Економічна та продовольча безпека України*. 2015. № 3-4. С. 17-23.
144. Світовий ринок біодизелю в 2022 році. *АПК Інформ*. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1528162>
145. Седікова І. О. Інноваційна діяльність як фактор економічного зростання підприємств виноробної галузі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16(2). С. 92-95.
146. Селіверстова Л. С. Реструктуризація як засіб подолання кризових явищ на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 37-44.
147. Семенов А.Г., Беженар Ю.М. Оцінка фінансового стану промислового підприємства. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2016. № 4-5. С. 48-54.
148. Семенова В.Г. Інноваційний розвиток підприємств в контексті диверсифікації діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб.*

- наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2019. № 2-3 (70-71). С. 219-226.
149. Семенова В.Г., Маслов Ю.К. Фінансові аспекти формування інтелектуального капіталу підприємств та забезпечення трансферу технологій. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Випуск 2 (29). С. 188-196.
 150. Семенова В.Г., Павлова О.А. Роль інноваційно-інвестиційної діяльності у збільшенні прибутку підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022. № 9-10. С. 118-123.
 151. Система YouControl — онлайн-сервіс перевірки компаній <https://youcontrol.com.ua/> (дата звернення 20.09.2023).
 152. Слободчиков О.А. Інноваційна реструктуризація промислових підприємств: сутність та особливості реалізації. *Інвестиції : практика та досвід*. 2011. №17. С. 20-23.
 153. Соколенко В.А., Рибицька Ю.Л. Теоретичні аспекти реструктуризації підприємств. *Інфраструктура ринку : електрон. наук.-практ. журн.* 2018. Вип. 17. С. 208-212.
 154. Состояние виноградарско-винодельческой отрасли в мире в 2022 году URL:
https://www.oiv.int/sites/default/files/documents/OIV_Состояние_виноградарско-винодельческой_отрасли_в_мире_в_2022_году_0.pdf
 155. Спосіб виготовлення пелет із виноградної лози. База патентів України. URL: <https://uapatents.com/7-110182-sposib-vigotovlennya-pelet-iz-vinogradno-lozi.html> (дата звернення 20.09.2022).
 156. Стенді Д. Корпоративне управління: вдосконалення методів організації роботи корпорацій. *Економічні реформи сьогодні*. 1999. №25. С. 12-18.
 157. Стратегічне управління знаннями підприємства : монографія / А. П. Наливайко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. П. Наливайка. Київ : КНЕУ, 2014. 445 с.

158. Стратегічне управління знаннями підприємства : монографія / А. П. Наливайко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. П. Наливайка. Київ : КНЕУ, 2014. 445 с.
159. Терещенко О. О., Волошанюк Н. В. Фінансові домінанти реструктуризації підприємств. *Фінанси України*. 2009. № 4. С. 82-90.
160. Тимченко К.С. Інновації як інструмент розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Фінансова система країни: фактори впливу: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 25 грудня 2021 р., Львів* / ГО «Львівська економічна фундація», Львів: ЛЕФ, 2021. С. 24 – 28.
161. Тимченко К.С. Інноваційне забезпечення реструктуризаційної діяльності підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 2 жовтня 2021 р. Одеса* / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський.: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021. С. 30 – 35.
162. Тимченко К.С. Інноваційний розвиток виноградно-виноробної промисловості шляхом співробітництва України та Польщі. *Economy digitalization in a pandemic conditions: processes, strategies, technologies: Proceedings of the II International Scientific Conference (4-5 February, 2022. Kielce, Poland)*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022., С. 5 – 12.
163. Тимченко К.С. Концептуальні засади та основні напрями формування кластерної політики виноградарсько-виноробної галузі. *Збірник наукових праць «Підприємництво і торгівля»*. 2022. №33. С. 80 – 89.
164. Тимченко К.С. Напрями ефективного розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості в кризових умовах *Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 19 верес. 2020 р. Київ*: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2020. С. 74 – 78.

165. Тимченко К.С. Основні тенденції розвитку виноградно-виноробної промисловості у країнах європейського союзу. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: матеріали дванадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 8 вересня 2023 р. Одеса: ОНЕУ, 2023. С. 171 – 173.
166. Тимченко К.С. Оцінка економічного ефекту реструктуризації підприємств виноградно-виноробної промисловості Південного регіону України. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів двадцять перша Міжнар. наук.-практ. конф. Одеського національного економічного університету, 26-27 квіт. 2023 р. Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 252 – 253.
167. Тимченко К.С. Проблеми та перспективи розвитку виноградно-виноробної промисловості в Україні. *Сучасні тенденції трансформації регіональної економіки*: матеріали наук.-практ. конф. 30 жовтня 2021 р. Дніпро: НО «Перспектива», 2021, С. 22 – 26.
168. Тимченко К.С. Розробка бізнес-моделі реструктуризації підприємств виноробної промисловості. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції*: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 28 жовт. 2021 р. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2021, С. 128 – 129.
169. Тимченко К.С. Світовий досвід реалізації державної кластерної політики та його імплементація в Україні. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів двадцята Міжнар. наук.-практ. конф. Одеського національного економічного університету, 14 квітня 2022 р. Одеса : ОНЕУ, 2022. С. 84 – 85.
170. Тимченко К.С. Сучасні моделі та методи реструктуризації підприємств. *Розвиток сучасної економічної науки в умовах трансформації*: збірник тез наукових робіт учасників Всеук. і наук.-практ.

- конф. для студентів, аспірантів та молодих учених, 4 грудня 2021 р., Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2021. С. 17 – 21.
171. Ткачук М.В., Бояринова К.О. Інноваційна реструктуризації як передумова розвитку підприємства URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/14087/1/2014_4_Tkachuk.pdf
172. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л. Антикризовий механізм сталого розвитку підприємства / В.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, П.Г. ПЕРЕРВА, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, І.В. ГЛАДЕНКО, Т.О. КОБЕЛЄВА, Н.П. ТКАЧОВА / За ред. проф. Перерви П.Г. та проф. ТОВАЖНЯНСЬКОГО Л.Л. Монографія. Харків : Віровець А.П. «Апостроф», 2012. 705 с.
173. Топов А.Г. Інвестиційно-інноваційний розвиток виноградарсько-виноробного підкомплексу: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". Київ, 2017. 20 с.
174. Трайкоска В.А. Економічна сутність реструктуризації підприємства *Наукові праці МАУП. Серія Економічні науки*. 2018. вип. 55(1). С. 59–70
175. У 2022 році Україна зменшила імпорт напоїв на 32 % URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/u-2022-roci-ukraina-zmensila-import-napoiv-na-32>
176. Україна у 2022 році скоротила площі під виноградниками на 23,3% - «Укрсадвинпром» URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/902491.html>
177. Українське виноробство в умовах війни і розвиток галузі відповідно до норм ЄС: як допомагає захист прав ІВ URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/ukrainske-vynorobstvo-prava-iv-13042023>
178. Українські винороби, рік 2022. Як винороби захищають справу свого життя. URL: <https://posteat.ua/wines/ukra%D1%97nski-vinorobi-rik-2022-yak-vinorobi-zaxishhayut-spravu-svogo-zhittya/>

179. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л. І. Федулова, В. П. Александрова, Ю. М. Бажал та ін.; за ред. Л. І. Федулової. Київ: Основа, 2005. - 550 с.
180. Формування ринкових відносин в Україні : *Збірник наукових праць* / Наук.ред. І.К. Бондар. Київ, 2008. №5, 152 с.
181. Цвайг Х. І. Реструктуризація підприємств як фактор підвищення ефективності їх роботи в умовах кризи. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2013. Вип. 43. С. 66-70.
182. Ченаш В.С. Економічні основи процесу реструктуризації підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 5(10). С. 55–61.
183. Череп А. В., Довга В.А. Сучасний стан та проблеми реструктуризації підприємств. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 4. С. 25-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2018_4_6
184. Чернявская Е. И. Реструктуризация предприятия: условия эффективности. *Відповідальна економіка*. 2012. Вип. 4. С. 100-104.
185. Чорноморов А. Україна готується імплементувати стандарти ЄС у галузі виноградарства та виноробства URL: <https://blog.liga.net/user/achornomorov/article/50170>
186. Шиманська В. В. Дослідження генези розвитку та класифікаційних ознак економічної категорії «реструктуризація підприємства». *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2016. № 1. С. 104-107.
187. Шпак Ю. В. Кластерний підхід в управлінні територіальним розвитком України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2(25). С. 187–191.
188. Юрій Е. О. Концептуальні підходи до визначення сутності та форм реструктуризації підприємств. *Причорноморські економічні студії* 2016. Вип. 8. С. 145–151.

189. Яблонська Н. В., Крупіна С. В. Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств виноробної галузі України. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 16. С. 147–151.
190. Якубенко В. Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 252 с.
191. Agroportal URL: <https://agroportal.ua/>
192. Beishaar V., Knight J., Wassenaar A. Deals that create value. *The McKinsey Quarterly*. 2010. №1. 78 p.
193. Cherep Alla; Adamenko Maryna; Cherep Oleksandr; Dashko Iryna; Korolenko Rita; Kornukh Oksana. The influence of the innovation potential of personnel on strengthening economic security of Ukrainian enterprises in the post-war period. *Wseas transactions on business and economics*. Volume 20, 2023, C. 70- 79.
194. Cherep A.V., Moroz N.O. Justification of expediency of innovative development of enterprises. Financial strategies of innovative economic development. *Proceedings Scientific publications*. Publishing House “Helvetica” Issue 4 (52), 2021. C. 52- 56.
195. Demsetz H., Lehn K. Structure of corporate ownership: Causes and consequences. *Journal of Political Economy*. 1995. Vol. 93, №6. P. 1155–1177.
196. DePamphilis D. Mergers, Acquisitions, and Other Restructuring Activities: An Integrated Approach to Process, Tools, Cases, and Solutions. N.Y. : Academic Press, 2009. 800 p.
197. Gaughan P. Mergers, acquisitions, and corporate restructuring. New Yourk : NY, Wiley, 2006. 578 p.
198. Hamilton G., Hill M., Knirsch P., Zaleski E. Red Transnational or Red Herrings New Yourk, 2007. 518 p.
199. Krishnamurti C., Vishwanath S. R. Mergers, Acquisitions and Corporate Restructuring. Los Angeles : SAGE Publications, 2008. 412 p.

200. Morck R., Schleifer A., Vishney R. Management ownership and market valuation: An empirical analysis. *Journal of Financial Economics*. 2006. № 20. P. 293–315.
- Orlenko O. Improvement of the enterprise's production program as a way to adapt to market changes. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2023, № 5. P. 171-177
201. Reed Stanley Foster, Alexandria Lajoux. *The Art of M&A*, 4th Ed. McGraw-Hill, 2007. 1100 p.
202. Ruback R.S. An Overview of Takeover Defenses. Working Paper. In A.J. Auerbach (ed.). *Chicago IL : Mergers and Acquisitions University of Chicago Press*, 1998. P. 49-67.
203. Szulz W., Garbarz B., Paduch J. Przebieg i wyniki restrukturyzacji przemysłu stalowego w Polsce. *Prece IMZ*. 2011. Nr. 4. P. 40-51.
204. Vachon D. *Mergers & Acquisitions*. Riverhead Hardcover, 2007. 304 p.
205. Weston J., Siu J., Johnson B. *Takeovers, restructuring and corporate governance*. New Jersey : Prentic Hall, Inc., Upper Saddle River, 2001. 690 p.
206. Zakharchenko N. V., Horbachenko S. A., Hrinchenko R.V., Topalova I.A., Fialkovska A. A. Formation principles of the organizational and economic management mechanism of the regional enterprise's creative potential, *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021, 4 (39), С. 405-414.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Визначення поняття «реструктуризація» у нормативно-правових документах та у науковій літературі

Таблиця А1

Визначення поняття «реструктуризація» у нормативно-правових документах

Нормативно-правові документи	Визначення поняття «реструктуризація»
Положення про реструктуризацію підприємств № 460 від 18.07.2008	«...здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зростання обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва» [7]
Кодекс України з процедур банкрутства № 2597-VIII від 18.10.2018, у редакції від 29.07.2023, підстава - 3249-IX	«...здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та повному або частковому задоволенню вимог кредиторів» [8]

Джерело: складено автором за матеріалами [7; 8]

Таблиця А2

Огляд визначень поняття «реструктуризація підприємства» у науковій літературі

№п/п	Автор	Визначення терміна «реструктуризація підприємства»
1	2	3
1	Македон В. В.	«...сукупність комплексних організаційних перетворень підприємства, що формують його стратегічну стійкість в умовах швидкозмінного зовнішнього середовища, які здійснюються на основі прогнозування їх доцільності з метою досягнення сталих цілей розвитку, а також для нівелювання чи виходу з кризових процесів» [3, с.55]
2	Череп А. В., Довга В.А.	«...комплексне перетворення діяльності організації (підприємства, компанії), що полягає в управлінні з метою підвищення ефективності виробництва, стійкості, доходності, конкурентоспроможності, подолання збитковості, загрози банкрутства під впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища» [1, с.27]
3	Слободчиков О.А.	«...сукупність заходів щодо комплексного приведення процесу функціонування підприємства у відповідність зі зміненими умовами ринку і розробленою стратегією розвитку» [6, с.20]
4	Кіпа М.О.	«...широкий інструментарій функціонально-структурних перетворень (структури активів, функціональної структури, виробничої, фінансово-інвестиційної, маркетингової, НДДКР, управління персоналом, системи управління та організаційно-правової форми підприємства), спрямовані на досягнення цілей виведення підприємства з кризи та поліпшення його фінансово-економічного стану; ефективного функціонування, запобігання кризовому стану та забезпечення конкурентоспроможності; створення унікальних конкурентних переваг, збільшення ринкової вартості підприємства» [2, с.71]
5	Товажнянський В.Л.	«... як процес взаємозв'язаних змін в структурі активів, пасивів і (або) функцій підприємства, направлений на подолання (запобігання) кризи в розвитку підприємства забезпечення його платоспроможності, стійкої довгострокової діяльності, реалізацію нових потенційних можливостей прибуткового зростання» [4, с.26]
6	Юрій Е. О.	«...сукупність комплексних цілеспрямованих управлінських заходів, обмежених у часі здійснення, стратегічного та тактичного характеру, що полягають у зміні організаційно-правового, виробничо-технічного, фінансово-економічного та соціального середовища організації, з метою адаптації до мінливих зовнішніх та внутрішніх умов діяльності, та забезпечення конкурентоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі» [10, с.150]

Продовження таблиці А2

1	2	3
7	Трайкоска В.А.	«...керований процес структурних змін у діяльності підприємства, здатний забезпечити стійкі високі показники його розвитку в умовах безперервних змін зовнішнього середовища» [9, с.63]
8	Терещенко О. О., Волошанюк Н. В.	«...комплекс фінансово-економічних, організаційних і правових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства й управління, фінансів і виробництва, організаційно-правової форми діяльності, що дають змогу вдосконалити фінансово-економічні відносини підприємства для забезпечення ефективного використання його потенціалу та збільшення його ринкової вартості» [11, с.84]
9	Гавкалова Н. Л.	«...перебудова підприємства, яка може бути пов'язана зі зміною форми власності (якщо це державне підприємство), організаційно-правової форми господарювання, організаційної та виробничої структури підприємства, управлінської структури, кадрів і безумовно з реформуванням фінансів підприємства» » [12, с.14]
10	Костюнік О.В., Наконечна А.А.	«...змістовне й багатоаспектне поняття, яке включає в себе організаційно-економічні, правові, технічні заходи, спрямовані на зміну організаційної й функціональної структур підприємства» [13, с.144]
11	Ареф'єв С. О.	«...процес реалізації комплексу заходів організаційно-економічного, фінансового, соціального, техніко-технологічного характеру, спрямованих на формування та збереження стійкості підприємства на кожному етапі його функціонування» [14, с.132]
12	Андрієвська Є. В.	«...складна категорія менеджменту, метою запровадження якої є здійснення адміністративно-економічних, правових, інформаційно-технічних заходів, які спрямовані на зміну структури підприємства, форм власності, системи його управління, організаційних та правових форм, здатних забезпечити фінансове оздоровлення підприємства, досягнення конкурентних переваг, підвищення ефективності виробництва тощо» [15, с.5]
13	Бабій О. М., Тимченко К. С.	«...комплекс фінансово-економічних, організаційних і правових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства й управління, фінансів і виробництва, організаційно-правової форми діяльності, досягнення цілей виведення підприємства із кризи та поліпшення його фінансово-економічного стану, створення унікальних конкурентних переваг та збільшення його ринкової вартості» [16, с.146]
14	Кирчата І. М.	«...сукупність організаційно-економічних, виробничих, соціально-психологічних, інвестиційних і нормативно-правових компонентів, що дозволяють забезпечити узгоджене функціонування і розвиток існуючих структурних елементів системи в цілому, що адаптуються до умов зовнішнього середовища» [17, с.71]

Продовження таблиці А2

1	2	3
15	Костенюнік О.В., Наконечна А.А.	«...змістовне й багатоаспектне поняття, яке включає в себе організаційно-економічні, правові, технічні заходи, спрямовані на зміну організаційної й функціональної структур підприємства» [18, с.145]
16	Шиманська В. В.	«...оптимізаційний комплекс заходів і процедур, що передбачають активізацію процесів із реформування, реорганізації, реконструкції, модернізації та санації, інжинірингу, реінжинірингу, кросінжинірингу виробничо-економічних систем, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності діючого підприємства, у тому числі його товарів і послуг задля нарощення результативності функціонування соціально-економічної системи регіонів в контексті забезпечення цілеорієнтованого загальноекономічного прискорення в державі» [19, с.105]
17	Ченаш В.С.	«...процес системної оптимізації діяльності підприємства шляхом реалізації відповідного комплексу інноваційно спрямованих заходів щодо перебудови організаційної та (або) управлінської сфери підприємства, який дає змогу забезпечити перманентну адаптивність і стійкість, зростання конкурентоспроможності, прибутковості, ринкової вартості та реалізацію потенціалу економічного розвитку підприємства у довгостроковому періоді» [20, с.57]
18	Лаврик В.В.	«...постійно еволюціонуючий процес перетворень на підприємстві шляхом комплексного впровадження необхідних дій, різних за видами та формами, спрямованих на подолання кризових явищ і подальший розвиток підприємства» [21, с.560]
19	Соколенко В.А., Рибицька Ю.Л.	«...комплексний процес трансформації підприємства, що охоплює його організаційну структуру, систему управління, техніко-виробний комплекс, який виникає під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів оточення та носить періодичний характер, що спрямований на оптимізацію діяльності, подолання кризових тенденцій розвитку та конкурентоспроможності підприємства згідно з умовами зовнішнього середовища та власної стратегії розвитку» [22, с.209]
20	Карпінська Г. В.	«...цілеспрямований комплекс змін в структурі підприємства для вирішення наявних постачальницьких, виробничих, економічних, технологічних, маркетингових, соціальних та організаційних проблеми для ефективного управління його життєвим циклом» [23, с.6]

Продовження таблиці А2

1	2	3
21	Гриценко Л.Л., Ісаєва О.В.	«...спосіб зняття суперечностей між вимогами ринкового середовища і застарілою логікою дій підприємства; ...здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства і управління ним, форм власності, організаційно-правових форм, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшити обсяг випуску конкурентоспроможної продукції, підвищити ефективність виробництва» [24, с.112]
22	Вятрович О.	«...радикальні зміни структури господарської організації» [26, с.41]
23	Зікій Н.Л.	«...комплексний процес взаємопов'язаних заходів, спрямованих на зміну форм власності, організаційно-управлінську, виробничу та фінансову структури з метою виживання в конкурентному середовищі, покращення фінансово-економічного стану, підвищення якості продукції, рівня довіри споживачів та інвестиційної привабливості підприємства» [29, с.155]
24	Комар Н. Г.	«...інструмент антикризового управління з особливостями структурних перетворень як окремих складових елементів підприємства, так і всієї їх сукупності» [31, с.261]
25	Цвайг Х. І.	«...фундаментальні, комплексні зміни, в основі яких лежать трансформація структури бізнесу і способу функціонування, що охоплюють практично всі аспекти його діяльності, кінцевою метою яких є попередження кризових явищ, підвищення ефективності роботи та конкурентоспроможності, збільшення прибутковості» [32, с.67]
26	Глинська Г.А.	«...ринкова орієнтація підприємства, підвищення гнучкості, активний розвиток, що означає перехід підприємства на інноваційний тип розвитку» [33, с.57]
27	Белова А.І.	«...процес адаптації вітчизняних підприємств до мінливих ринкових умов господарювання, процес пристосування до динамічних змін характерних ринковій економіці» [34, с.57]
28	Бень Т., Довбня С.	спосіб адаптації діяльності підприємства до безперервно мінливих ринкових умов шляхом проведення комплексу заходів організаційно-економічного, техніко-технологічного та фінансового характеру, що забезпечують зростання ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення фінансової стійкості [35]
29	Отенко І. П., Москаленко Н. О.	засіб управління процесами адаптації направленні на ефективне функціонування та розвиток підприємства [36]

Продовження таблиці А2

1	2	3
30	Дорофеева Г. А., Петриченко Т. С.	складний процес, спрямований, в першу чергу, на виведення підприємства з кризової ситуації, який повинен охоплювати всі сфери функціонування підприємства: від його виробничо-комерційної діяльності до організаційної структури даного підприємства [42]
31	Коваленко Д.І.	складний процес, спрямований, насамперед, на виведення підприємства з кризової ситуації і повинна охоплювати всі сфери функціонування підприємства: від його виробничо-комерційної діяльності до організаційної культури даного підприємства; комплекс заходів щодо поліпшення управління, підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції, яка випускається, зростання продуктивності праці, зниження витрат виробництва, поліпшення фінансово-економічних результатів діяльності [44]

Додаток Б

Вихідні дані оцінок інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості за ринкової потужності підприємств виробництва виноградних вин Південного регіону України для проведення кластерного аналізу

[illegible]

Продовження табл. Б

12	ТОВ «ВИНОКУРНЯ АККЕРМАНА»	2,5	4	3,9	4	4	4	3,8	4	4	4	4	3,8	4	4	4	4
13	ПАТ «ВИНОГРАДАР»	1,3	1	1,7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	ТДВ «АРСІ АГРО»	2,5	2	3,2	2	1,8	2	2	2	2	1,8	2	2	2	2	2	2
15	ПРАТ СП «ЧОРНОМОРСЬКА ПЕРЛИНА»	1,2	1	2,6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
16	ТОВ «ЮГВИНПРОМ»	2,1	2	3,8	2	2	1,8	2	2	2	2	2	1,8	2	2	2	2
17	АТ «РАДСАД»	2,4	2	3,7	2	2	2	2	2	2	1,8	2	2	2	2	2	2
18	ПАТ «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»	1,1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
19	ПАТ «ХАРЧОВИК»	1,9	3	3	3	2,8	3	3	3	3	3	2,8	3	3	3	3	3
20	ТОВ «КАМ'ЯНСЬКИЙ ВИНЗАВОД»	1,8	1	1,4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
21	ТОВ «БЕСАРАБСЬКА ПЕРЛИНА»	2,6	1	2,2	2	2	1,8	2	2	2	1,8	2	2	2	2	2	2
22	ТОВ «ВИНОРОБНЯ «ДОН АЛЕХАНДРО»	1,5	1	1,4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
23	ТОВ «ШАТО-ПІНО»	1,4	1	2,6	2	2	2	2	1,8	2	2	2	2	2	2	2	2
24	ТОВ «ЕЛІТВИНПРОМ»	3,2	2	3,5	3	3	2,8	3	3	3	3	2,8	3	3	3	3	3
25	ПП «БОСТАРДО»	1,9	1	2,8	2	1,8	2	2	2	2	2	1,8	2	2	2	2	2
26	ТОВ «ВИНОГРАДНА ДОЛИНА»	1,9	1	2,5	2	2	2	2	1,8	2	2	2	2	2	2	2	2
27	ПП «ДІОНІС»	2,1	3	3,1	1,8	2	2	2	2	2	1,8	2	2	2	2	2	2

Джерело: складено автором за результатами експертних оцінок і попередніх розрахунків

***Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості
про апробацію результатів дисертації***

***1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації***

1.2. Монографії

1. Бабій О. М., Тимченко К. С. Сучасні проблеми та напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства виноградарсько-виноробної галузі. *Стратегічні напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств: монографія / за заг.ред. Р.В. Грінченко. Одеса: ФОП Бондаренко, 2022. С. 497 – 528. (1,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: запропоновано маркетингові заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону (0,6 д.а.).*

1.2. Статті в наукових фахових виданнях України

2. Бабій О. М., Тимченко К. С. Реструктуризація підприємств виноградно-виноробної промисловості: інноваційні підходи. *Вісник соціально-економічних досліджень. 2020. № 1 (72). С. 137 – 152. (1,0 д.а.). Особистий внесок здобувача: дослідження актуальних проблем реструктуризації підприємств виноградно-виноробної промисловості, обґрунтування створення кластеру як одного з перспективних напрямків зовнішньої реструктуризації (0,5 д.а.).*

3. Бабій О. М., Тимченко К. С. Принципи та методи реструктуризації підприємств виноробної промисловості підприємства. *Економічний простір.*

2021. № 173. С. 18 – 25. (0,9 д.а.). *Особистий внесок здобувача: дослідження актуальних проблем методології реструктуризації підприємств виноробної промисловості* (0,4 д.а.).

4. Тимченко К. С. Концептуальні засади та основні напрями формування кластерної політики виноградарсько-виноробної галузі. *Підприємництво і торгівля*. 2022. №33. С. 80 – 89. (0,9 д.а.)

1.3. Статті у періодичних наукових виданнях країн Європейського Союзу

5. Бабій О. М., Тимченко К. С. Проблеми і перспективи розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції. *Sciences of Europe*. 2019. № 38. С. 23 – 29. (0,5 д.а.). *Особистий внесок здобувача: досліджено проблеми і перспективи розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції* (0,2 д.а.).

1.5. Статті в наукових виданнях, які включені до міжнародних науково метричних баз Scopus та Web of Science

6. Ковальов А. І., Бабій О. М., Тимченко К.С. Кластеризація підприємств виноградно-виноробної промисловості як ефективна форма господарювання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. № 47(6). С. 480 – 490. (1,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: створення кластеру з переробки вторинної сировини виноробства для виноробних підприємств* (0,4 д.а.).

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Бабій О. М., Тимченко К. С. Формування стратегії розвитку виноробного підприємства. *Механізми та стратегії розвитку господарюючих суб'єктів в умовах інтеграційних процесів: матеріали наук.-практ. Інтернет-*

конф., м. Харків – Пшеворськ, 19 лют. 2019 р. Харків – Пшеворськ, 2019. С. 33 – 35. (0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: досліджено формування стратегії розвитку виноробного підприємства* (0,08 д.а.).

8. Бабій О. М., Тимченко К. С. Формування інвестиційної стратегії виноробних підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 13-14 верес. 2019 р. Одеса, 2019. С. 71 – 72. (0,1 д.а.) *Особистий внесок здобувача: представлено основні етапи процесу формування інвестиційної стратегії виноробних підприємств* (0,06 д.а.).

9. Бабій О.М., Тимченко К.С. Державна підтримка виноградарсько-виноробної галузі України. *Proceedings of the 1st International Symposium on Intellectual Economics, Management and Education, 20 september, 2019. Vilnius Gediminas Technical University. Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, 2019. С. 75 – 77. (0,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: досліджено динаміку зростання ставок акцизного податку на виноробну продукцію* (0,08 д.а.).

10. Бабій О. М., Тимченко К. С. Вплив факторів зовнішнього середовища на міжнародну конкурентну позицію виноробних підприємств. *Knowledge Management, Economics and LAW: Proceedings of the 1st International Scientific Conference. 5–6 december, 2019. Batumi, Georgia: Publishing House “Kalmosani”, 2019 С. 29 – 32. (0,2 д.а.). Особистий внесок здобувача: запропоновано заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності виноробних підприємств* (0,1 д.а.).

11. Бабій О. М., Тимченко К. С. Інноваційний розвиток підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки*: матеріалів всеук. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Одеса, 26 берез. 2020 р. Одеса, 2020. С. 11 – 14. (0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: Розроблено напрями інноваційного розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості* (0,1 д.а.).

12. Бабій О. М., Тимченко К. С. Проблемні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств виноградно-виноробної промисловості

в умовах євроінтеграції. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 11-12 верес. 2020 р. Одеса, 2020. С. 11 – 12. (0,1 д.а.). *Особистий внесок здобувача: представлено основні заходи підвищення конкурентоспроможності виноградно-виноробної промисловості* (0,07 д.а.).

13. Тимченко К. С. Напрями ефективного розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості в кризових умовах *Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 19 верес. 2020 р. Київ, 2020. С. 74 – 78. (0,2 д.а.).

14. Бабій О. М., Тимченко К. С. Проблеми та перспективи кластеризації виноградно-виноробної промисловості. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів ХІХ міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Одеського національного економічного університету, м. Одеса, 17-18 трав. 2021 р. Одеса, 2021. С. 94 – 95. (0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: досліджено проблеми та перспективи кластеризації виноградно-виноробної промисловості* (0,08 д.а.).

15. Бабій О. М., Тимченко К. С. Напрями інвестиційно-інноваційного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: матеріали десятої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 10 верес. 2021 р. Одеса, 2021. С. 32 – 33. (0,1 д.а.). *Особистий внесок здобувача: описано ефективне використання винограду шляхом впровадження безвідхідних технологій* (0,07 д.а.).

16. Тимченко К. С. Інноваційне забезпечення реструктуризаційної діяльності підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 2 жовт. 2021 р. Одеса, 2021. С. 30 – 35. (0,2 д.а.).

17. Бабій О. М., Тимченко К. С. Державне регулювання реструктуризації виноробної промисловості. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Одеса, 21 жовт. 2021 р. Одеса, 2021. С. 34 – 35. (0,2 д.а.).
Особистий внесок здобувача: запропоновано етапи розробки державної програми реструктуризації виноробної промисловості (0,08 д.а.).

18. Тимченко К. С. Розробка бізнес-моделі реструктуризації підприємств виноробної промисловості. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції*: матеріали восьмої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 28 жовт. 2021 р. Полтава, 2021, С. 128 – 129. (0,1 д.а.).

19. Тимченко К. С. Проблеми та перспективи розвитку виноградно-виноробної промисловості в Україні. *Сучасні тенденції трансформації регіональної економіки*: матеріали наук.-практ. конф. м. Дніпро, 30 жовт. 2021 р. Дніпро, 2021, С. 22 – 26. (0,2 д.а.).

20. Тимченко К. С. Сучасні моделі та методи реструктуризації підприємств. *Розвиток сучасної економічної науки в умовах трансформації*: збірник тез наукових робіт учасників всеукр. і наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 4 груд. 2021 р., Київ, 2021. С. 17 – 21. (0,2 д.а.).

21. Тимченко К. С. Інновації як інструмент розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості. *Фінансова система країни: фактори впливу*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 25 груд. 2021 р., Львів, 2021. С. 24 – 28. (0,3 д.а.)

22. Тимченко К. С. Інноваційний розвиток виноградно-виноробної промисловості шляхом співробітництва України та Польщі. *Economy digitalization in a pandemic conditions: processes, strategies, technologies: Proceedings of the II International Scientific Conference, 4-5 February, 2022. Kielce, Poland. Riga, Latvia, 2022.*, С. 5 – 12. (0,3 д.а.).

23. Тимченко К. С. Світовий досвід реалізації державної кластерної політики та його імплементація в Україні. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів двадцятої міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 14 квіт. 2022 р. Одеса, 2022. С. 84 – 85. (0,2 д.а.).

24. Бабій О. М., Тимченко К. С. Форми и моделі розвитку виноробних підприємств в умовах європейської інтеграції. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Одеса, 20 жовт. 2022 р. Одеса, 2022. С. 51 – 52. (0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача: проведення ефективних реструктуризаційних заходів* (0,08 д.а.).

25. Тимченко К. С. Оцінка економічного ефекту реструктуризації підприємств виноградно-виноробної промисловості Південного регіону України. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів двадцять першої міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 26-27 квіт. 2023 р. Одеса, 2023. С. 252 – 253. (0,2 д.а.).

26. Тимченко К. С. Основні тенденції розвитку виноградно-виноробної промисловості у країнах європейського союзу. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: матеріали дванадцятої міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 8 верес. 2023 р. Одеса, 2023. С. 171 – 173. (0,1 д.а.).

Товариство з обмеженою відповідальністю
«САРАТСЬКИЙ ЗАВОД ПРОДТОВАРІВ»

Україна 68200, Б.-Дністровський район, смт. Сарата, вул. Захисників України, 37,
 р/р UA513223130000026007000032238 в філії АТ Укресімбанк в м. Одесі, ідентифікаційний
 код 00379293, плат. НДС № 003792915279, св-во № 21976219,
 Тел. (04848)-2-27-34, (04848)-2-29-27, e-mail: firmakvant@ukr.net

№ 86 від 26.06.2023р.

АКТ

про впровадження науково-практичних результатів дисертаційної роботи

Тимченко Катерини Сергіївни

на тему: «Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальністю 076 – «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

в діяльності ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Використання методики визначення інтегрального показника дозволило визначити рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності та відповідний вид реструктуризації підприємства, скоригувати базову стратегію, розробити та успішно імплантувати стратегічний план та програму реструктуризації підприємства. Запропонована схема поетапно-структурованого підходу до діагностування та реструктуризації знайшла своє практичне застосування в стратегії розвитку підприємства.

Впровадження рекомендованих заходів надало можливість керівництву підприємства більш ефективно використовувати економічний та ринковий потенціал підприємства, підвищити інноваційно-технологічний рівень, підвищити аналітичні можливості по дослідженню можливостей та загроз, розробити програму реструктуризації та реалізувати стратегічні зміни на підприємстві. Практика енергетичного використання біопалива та енергії з вторинних продуктів галузі виноградарства та виноробства на підприємстві ТОВ «Саратський завод продтоварів» довела свою ефективність. Отже, проєкт впровадження інноваційної складової реструктуризації шляхом створення виробничо-науково-освітнього кластера з переробки вторинної сировини виноробства та подальшої інтеграції його у Європейські індустріальні екосистеми за рахунок виробництва паливних пелет із виноградної лози та реалізації біопалива на європейський ринок можна вважати доцільним до впровадження.

Директор

ТОВ «Саратський завод продтоварів»

І.В. Ярош

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ ВІНОГРАДАРСТВА І
ВІНОРОБСТВА ІМЕНІ В.Є. ТАЇРОВА»

NATIONAL ACADEMY
OF AGRARIAN SCIENCES OF UKRAINE
NATIONAL SCIENTIFIC CENTRE
“V. YE. TAIROV INSTITUTE
OF VITICULTURE AND WINEMAKING”

Вул. 40-річчя Перемоги, 27
смт Таїрове, Одеський р-н, Одеська обл.,
65496, Україна
Тел./факс: +380 (48) 740 36 76
Електронна пошта: iviv_nnc@ukr.net
iviv@te.net.ua

40 rokiv Peremohy str., 27,
Tairove settlement, Odesa district,
Odesa region, 65496, Ukraine
Tel./fax: +380 (48) 740 36 76
E-mail: iviv_nnc@ukr.net
iviv@te.net.ua

Вих. № 260
« 06 » 12 2023 р.

Довідка

про впровадження науково-практичних результатів дисертаційної роботи
Тимченко Катерини Сергіївни
на тему: «Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних
підприємств», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальністю 076 – «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
в діяльності Національного наукового центру «Інститут виноградарства і
виноробства ім. В. Є. Таїрова»

ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова» НААН підтверджує, що науково-методичні
розробки, рекомендації та пропозиції Тимченко Катерини Сергіївни щодо
формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств
мають практичну цінність та можуть бути застосовані в практичній діяльності
наукового центру, а саме використання:

- методичного підходу до комплексної оцінки рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності, який включає систему показників фінансового та ринкового скорингу;
- структурної моделі у вигляді матриці загроз та можливостей функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі України в умовах воєнного стану, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення рівня інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності в умовах політичної нестабільності;
- розрахунків ефективності виробництва паливних пелет із виноградної лози та реалізації біопалива на європейський ринок.

Директор

Ірина КОВАЛЬОВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 вул. Преображенська, 8, м. Одеса, 65082, тел.: (048) 723-61-58, 723-23-60
 E-mail: mail@oneu.edu.ua, сайт: www.oneu.edu.ua., код згідно з ЄДРПОУ 02071079

від 18.07.2023 р. № 01-14/560 На № _____ від ____ 20__ р.

ДОВІДКА

про впровадження в навчальний процес результатів
 наукового дослідження Тимченко Катерини Сергіївни

Результати дисертаційної роботи аспірантки кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності Тимченко К. С. на тему «Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств» були впроваджені в навчальний процес ОНЕУ. Зокрема, вони були використані при викладанні дисциплін: «Економіка підприємства», «Формування та оцінка підприємницького потенціалу», «Управління вартістю підприємства», «Міждисциплінарний тренінг».

Проректор
 з науково-педагогічної роботи

Володимир ШИНКАРЕНКО

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

65082, Одеса, Преображенська, 8
тел: 723-61-58, 723-23-60
Факс: 32-04-46
E-mail: mail @ ONEU.EDU.UA

Державна казначейська служба України
м. Київ
р/р № UA988201720343131001200001375
код ЄДРПОУ 02071079

14.08.2023 № 01-17/628

ДОВІДКА

дана Тимченко Катерині Сергіївні в тому, що її дисертаційна робота
«Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних
підприємств» є складовою:

комплексних тем кафедри:

- «Стратегічні напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств» (ДР № 0118U000816). Термін виконання 2018 – 2022 рр.
- «Стратегічні аспекти розвитку підприємницьких структур» (ДР № 0123U102118). Термін виконання 2023 – 2028 рр.

госпдоговірної теми:

- «Розрахунок тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з постачання теплової енергії на 2021-2022 рік», № 336-2022 (ДР № 0121U113797). Термін виконання 07.2021-10.2021 рр.

Начальник
науково-дослідної частини

Володимир КАРПОВ

Проректор з наукової роботи

Олександр ЛІТВІНОВ

ФГ «Перлина Струмка»

вул. Сонячна, 25, с. Струмок, Татарбунарського р-на, Одеської області, 68120, ПАТ КБ
«Приват банк», м. Одеса, МФО 328704, р/р 26009054201586, Код 33439126
Св-во № 100188197, ІПН 33439126529,
тел. 067-693-30-90, e-mail: petrovvp@ukr.net

Вих. № 132
«14» 07 2023р.

АКТ

про впровадження науково-практичних результатів дисертаційної роботи

Тимченко Катерини Сергіївни

на тему: «Формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальністю

076 – «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

в діяльності Фермерського господарства «Перлина Струмка»

ФГ «Перлина Струмка» підтверджує, що при безпосередній участі К.С. Тимченко протягом 2018 – 2022 років виконувалось діагностування підприємства. Використання розробленої дисертантом методики діагностування дозволило визначити рівень інноваційно-технологічного розвитку, фінансової стійкості та ринкової потужності та його реальний фінансово-економічний стан. Були розроблені та успішно імплантовані стратегічний план розвитку та програма реструктуризації підприємства.

Впровадження рекомендованих здобувачем заходів формування інноваційної складової реструктуризації виноробних підприємств та енергетичного використання біопалива та енергії з вторинних продуктів галузі виноградарства та виноробства за рахунок виробництва паливних палет із виноградної лози надало можливість економічним службам підприємства більш ефективно використовувати економічний потенціал підприємства, розробити бізнес-план реструктуризації та реалізувати стратегічні зміни на підприємстві.

В.о голови господарства

Валерій ПЕТРОВ

